

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cenkhan ALTINTAŞ

SEÇMEN TİPOLOJİSİ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2010

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cenkhan ALTINTAŞ

SEÇMEN TİPOLOJİSİ

Danışman

Yard. Doç. Dr. Bilgi KÜÇÜKCAN

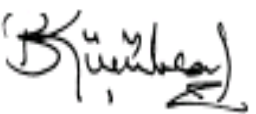
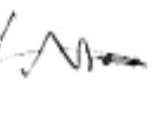
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2010

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Cenkhan ALTINTAŞ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Seren ÖZER
Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Bilgi KILIOĞLUANLI.
Üye : Yrd. Doç. Dr. Feriit AKOĞLU

Tez Konusu: Söğmen Topolojisi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi 20/04/2010

Mezuniyet Tarihi 30/04/2010

Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	x
GİRİŞ.....	1
1. ÇALIŞMANIN KONUSU VE SINIRLARI.....	2
2. ÇALIŞMANIN AMACI.....	3
3. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ.....	3
4. ÇALIŞMANIN TEMEL VARSAYIMLARI.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEÇMEN DAVRANIŞI.....	6
1.1. Seçmen Davranışlarına Genel Bakış.....	6
1.2. Seçmen Davranışına Teorik Bakış.....	16
1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım.....	17
1.2.2. Psikolojik Yaklaşım.....	22
1.2.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı.....	26
1.2.4. Seçmen Tercihine Yönelik Diğer Yaklaşımlar.....	31
1.2.4.1. Konuya Oy Verme.....	31
1.2.4.2. İdeolojik Oy Verme.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇMEN TERCİHİ AÇIKLAMA MODELİ.....	39
2.1. Seçmen Tercih Açıklama Modelinde Yer Alan Somut Unsurlar.....	41
2.1.1. Seçim Unsuru.....	41
2.1.2. Seçmen Unsuru.....	44
2.1.3. Siyasi Parti Unsuru.....	45
2.2. Seçmen Tercih Modelinde Yer Alan Somut Unsurların Model Açısından Değerlendirilmesi.....	48
2.3. Seçmen Tercih Açıklama Modelinin İşlevi ve İşleyişi.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇMEN TİPLERİ.....	61
3.1. Sepetteki Seçmen.....	62
3.1.1. İdeolojik Seçmen.....	65
3.1.2. Geleneksel Seçmen.....	72
3.1.3. Bağımlı Seçmen.....	76
3.2. Daldaki Seçmen.....	81
3.2.1. Konjonktürel Seçmen.....	85
3.2.2. Rasyonel Seçmen.....	93
3.2.3. Yüzergezer Seçmen.....	102
SONUÇ.....	106
EKLER.....	109
EK 1: FARK TABLOSU.....	109
EK 2: SÖYLEŞİ YAPILAN SEÇMENLERİN FARK TABLOSU ANALİZİ.....	110
SEÇMEN A’NIN ANALİZİ.....	110

SEÇMEN B’NİN ANALİZİ.....	111
SEÇMEN C’NİN ANALİZİ.....	112
SEÇMEN D’NİN ANALİZİ.....	113
EK 3: SEÇMENLER İLE YAPILAN SÖYLEŞİ METİNLERİ.....	114
SEÇMEN A İLE YAPILAN SÖYLEŞİ.....	114
SEÇMEN B İLE YAPILAN SÖYLEŞİ.....	124
SEÇMEN C İLE YAPILAN SÖYLEŞİ.....	140
SEÇMEN D İLE YAPILAN SÖYLEŞİ.....	153
KAYNAKÇA.....	163
KİTAPLAR.....	163
MAKALELER.....	166
İNTERNET KAYNAĞI.....	168
ÖZGEÇMİŞ.....	169

SEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Önseçmen Davranış Modeli.....	6
Şekil 2: Gelir Değişikliğinin ve Parti Kimliğinin Seçmen Davranışına Etkisi Modeli....	11
Şekil 3: İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi.....	35
Şekil 4: Yakın İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi.....	35
Şekil 5: Az İdeoloji Yanlılarının İnanç Dizisi.....	36
Şekil 6: İdeolojik Karışıklığa Sahip Olanların İnanç Dizisi.....	36
Şekil 7: İdeolojik Uyumsuzların İnanç Dizisi.....	36
Şekil 8: İdeolojik Oy Verme Modeli.....	37
Şekil 9: Seçim Süreci ve Seçim Sürecinde Siyasetin Nabzının Şekilsel Gösterimi.....	40
Şekil 10: Siyasi Partiler Yelpazesi.....	46
Şekil 11: Çekirdek Kadro ve Onun Etrafında Büyüyen Parti Örgütü.....	48
Şekil 12: Siyasi Parti ve Seçmen Arasındaki Etkileşim Süreci.....	50
Şekil 13: Seçmen Tercihi Açıklama Modelinin Kuşbakışı Görünümü.....	52
Şekil 14: Seçim Sürecindeki Faaliyetlerden ve Propagandalardan Etkilenip Bir Siyasi Partinin Dalından Diğer Siyasi Partinin Dalına Geçen Seçmenin Konumu	55
Şekil 15: Seçim Tokmağının Şekilsel Görünümü.....	57
Şekil 16: 2007 Genel Seçimlerinin Model Üzerindeki Görünümü.....	60

Şekil 17: Aday ve Yakın Çevresinin Sepete Düşmesinin Şekilsel Gösterimi.....	77
Şekil 18: Seçmenin Dal Üzerindeki Konumu ve Parti İle Bağdaşma Seviyesi Arasındaki İlişkisi.....	82
Şekil 19: Konjonktürel Seçmenin Tercih Süreci.....	88
Şekil 20: Konjonktürel Seçmen ve Seçim Rüzgarı İlişkisi.....	89
Şekil 21: Rasyonel Seçmenin Siyasi Yönelim Süreci.....	96
Şekil 22: Rasyonel Seçmenin Tercih Süreci.....	98
Şekil 23: Rasyonel Seçmenin Siyasi Partinin Dalı Üzerindeki Konumunun Önemi.....	99
Şekil 24: Yüzergezer Seçmenin Model Üzerinde Bulunduğu Yerin Sınırı.....	104

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Konjonktürel Seçmenin Tercih Analizi.....	87
Tablo 2: Konjonktürel Seçmenin Tercih Sürecine İlişkin Örneğin Tablo Üzerinde Analizi.....	90

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Adayın Oya Olan İhtiyaç Seviyesi ile Rasyonel Seçmenin Elde Edebileceği Fayda Seviyesi Arasındaki İlişki.....	97
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B.D.	:	Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	:	Anavatan Partisi
AP	:	Adalet Partisi
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	:	Demokrat Parti
DSP	:	Demokratik Sol Parti
DYP	:	Doğru Yol Partisi
FP	:	Fazilet Partisi
HP	:	Halkçı Parti
MHP	:	Milliyetçi Hareket Partisi
MODEL	:	Seçmen Tercihi Açıklama Modeli
MSP	:	Milli Selamet Partisi
PBS	:	Parti ile Bağdaşma Seviyesi
RP	:	Refah Partisi
SHP	:	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SP	:	Saadet Partisi
TİP	:	Türkiye İşçi Partisi
VİS	:	Vaade Olan İhtiyaç Seviyesi

ÖZET

Seçmen davranışına etki eden faktörlerin, seçmen tercihlerini hangi oranda etkilediği ve şekillendirdiği sorunsalından hareketle girişilen çalışma, netice itibari ile seçmenlerin belli davranış kalıpları sergilediğini ortaya koymakta ve geliştirilen model bağlamında seçmen tipleri kurgulamaktadır. Nitel yöntemin sunduğu veriler dahilinde, mantıksal kurgu ile ulaşılan genellemeler, bir anlamda seçmen tiplerini tasvir etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın genel amacı, iddialı olmakla birlikte, seçmen davranışına etki eden tüm faktörlere yer verebilen bir seçmen tipolojisi inşa etmektir.

Çalışmanın ilk bölümünde, daha önce konu üzerinde yapılmış çalışmalar bağlamında seçmen davranışı hem genel hem de teorik açıdan ele alınmıştır. Özellikle seçmen tercihinin etki eden faktörlerin neler olduğu ve seçmen tercihinin etki dereceleri nicel verilerin ışığında irdelenmiştir. İkinci bölümde ise seçmen tiplerinin temelini oluşturan seçmen tercihi açıklama modeli ortaya konmuş ve modelin hangi unsurları içerisinde barındırdığına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde seçmen tercihi açıklama modelinin işlevi ve işleyişine de değinilmiştir. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise çalışmanın temel tezini oluşturan, seçmen tipleri ele alınmıştır. Seçmen tercihi açıklama modelinden hareketle, sepetteki seçmen ve daldaki seçmen olarak iki ana tip şeklinde tasarlanan seçmen tipleri kendi içerisinde; ideolojik seçmen, geleneksel seçmen, bağımlı seçmen; konjonktürel seçmen, rasyonel seçmen, yüzgezer seçmen olmak üzere alt tiplere ayrılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Seçim, Siyasi Parti, Seçmen, Seçmen Davranışı, Seçmen Tipleri, Tipoloji, Seçmen Tercihi Açıklama Modeli, Sepetteki Seçmen, Daldaki Seçmen

ABSTRACT

TYOLOGY OF VOTERS

Departing from the problematique of how much the factors, which determine voters behavior, affect and shape voters choices, the work ultimately argues that voters assume certain patterns of behavior, and designs types of voters within the framework of a model developed here. Within the data provided by qualitative method, generalizations reached through logical design describe, in a sense, types of voters. In this respect, the main purpose of the work, while being very assertive, is to build a voters typology which is able to encompass all the factors affecting voters' behavior.

In the first chapter of the work, voters' behavior is studied theoretically as well as generally with respect to previous works on the issue. Particularly, what factors that affect voters' behavior and their degrees of influence are accentuated in the light of qualitative data. As for the second chapter, explanatory model for voters' choice that forms the basis of the types of voters is argued, and what elements this model includes is put forward. Besides, the function and mechanism of explanatory model for voters' choice is also reviewed in this chapter. The last chapter, types of voters that form the main hypothesis of the work is examined. Based on the explanatory model for voters' choice, types of voters are conceived as two main types, namely voters in the basket and voters on the branch, and these two types break into sub-types as ideological voters, traditional voters, dependent voters, conjunctural voters, rational voters, random voters.

Key Words: Elections, Political Parties, Voters, Voters' Behavior, Types of Voters, Typology, Explanatory Model for Voters' Choice, Voters in the Basket, Voters on the Branch

GİRİŞ

*“Bilimdeki büyük katkılar
aslında basit buluşlardır”*

Jan Tinbergen

Monarşilerin yıkılıp yerine demokratik sistemlerin dünya üzerinde yaygınlaşması ile birlikte, seçim, seçmen ve siyasi parti gibi kavramlar giderek önem kazanmıştır. Tarihsel süreçte özellikle demokrasinin gelişmesi ve demokratik kurumların derinleşmesi ile birlikte bir ülkenin yönetimine egemen olan unsurların seçim ile belirlenmesi doğallık kazanmış ve aksi durum yadırganır hale gelmiştir. Artık ülkeyi yöneteceklerin seçimler ile işbaşına gelmesinin kesinleşmesi ile birlikte, hükümetleri işbaşına getiren seçmenlerin de konumu önemli hale gelmiştir.

Birbiriyle paralel doğrultuda gelişme kaydeden demokratik haklar, zamanla demokrasiyi ve demokratik kurumları kurumsallaştırmıştır. Kişilerin sübjektif etkilerinden kurtulan ve objektif esaslar doğrultusunda işleyen değerler haline gelen demokrasi, artık vatandaşlarca yani seçmenlerce belirlenen hükümetleri meşru kılmaktadır. Vatandaşların dolayısıyla seçmenlerin değerini daha da arttıran bu durum üzerine, seçmenlerin siyasal davranışları özellikle siyasi partiler açısından merak uyandırmış ve bu bağlamda seçmen davranışlarını anlamaya yönelik çalışmalar önem kazanmıştır.

Seçmen davranışının nasıl şekillendiği ve seçmenlerin seçecekleri siyasi partileri belirlerken baz aldıkları temel değerlerin neler olduğu sorusu, her dönemde merak edilen bir soru olmuştur. Özellikle siyasi partilerin odaklandığı bu husus, zaman içerisinde birçok araştırmacı tarafından da araştırılmıştır. Gerek yurt içinde gerek yurt dışında yapılan birçok araştırmada, seçmenlerin davranışlarına birçok faktörün etki ettiği ortaya konmuştur. Sosyal, psikolojik, ekonomik, ideolojik, dinsel birçok faktörün etkilediği seçmen davranışı, bunların dışında konjonktürel birçok faktörden de etkilenmektedir. Çeşitli kapsamlarda defalarca irdelenen seçmen davranışı, sadece bir faktöre bağlı olarak şekillenmekten ziyade birden çok faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Ancak burada, bir faktörün ağırlığı, diğer faktörlere kıyasla az veya çok olabilmektedir. Bu yüzden ki daha önce yapılan çalışmalarda ortaya konan tanıların yüzeyselliğinin ve kapsamlı genellemelere yer verilememesinin altında bu sebep yatmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada yukarıda bahsedilen paradoksu aşmak ve kapsamlı genellemelere ulaşmak adına mantıksal kurgu dahilinde seçmen tipolojisi inşa etme gayretine girişilmiştir. Bu noktada çalışma hakkında daha sistematik ön bilgi vermek adına, çalışmanın kuramsal çerçevesine değinilmektedir.

1. Çalışmanın Konusu ve Sınırları

Çalışmanın konusu; “Seçmen Tipolojisi”dir. Çalışmada, seçmen davranışına etki eden faktörlerden hareketle, seçmen tipleri inşa etme gayretine girişilmiştir. Bilindiği üzere seçmen davranışları, birçok faktörden etkilenebilmektedir. Seçmen davranışına, dinsel, ekonomik, sosyal, siyasal, konjontürel birçok faktör etki edebilmektedir. Türkiye’de ve dünyada yapılan birçok araştırmada bu saydığımız faktörlerin seçmen davranışına etkileri irdelenmiştir. Bu noktada özellikle ekonomik faktörlerin seçmen davranışına etkileri üzerine yapılan araştırmalar ön plana çıkmaktadır. Büyük bir çoğunluğu nicel veriler ışığında yapılan bu tip çalışmaların neticesinde, sadece seçmen davranışına etki eden faktörün etki derecesi değerlendirilmiş, diğer faktörlerle birlikte bir değerlendirmeye girişilmemiştir. Ayrıca yapılan çalışmaların birçoğunda siyasi parti ekseninden hareket edilmiştir. Buda araştırmanın seçmen davranışı boyutundan çıkarak, siyasi parti eksenine kaymasına sebep olmuştur. Yani bu tarz çalışmalar, seçmen davranışına etki eden faktörü sınımış ve neticesinde de belli bir özellik sergileyen seçmenin, mevcut siyasi partilerden hangisine daha yatkın olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla bu süreç sonunda, seçmen ve siyasi parti özdeşleştirilmesine gidilmiştir.

Ancak sadece seçmen davranışlarından hareketle, seçmen tipolojisi inşa etmek oldukça zor bir girişimdir. Bu noktada seçmen davranışlarının giriftliğini içinde barındıran, bir model kurgulama gerekliliği doğmaktadır. Kurguladığım model; seçmen, seçim ve siyasi parti gibi unsurları içinde barındırmaktadır. Tezimde kurguladığım, seçmen tiplerini, bu model temelinde açıklamaktayım. Modelden hareketle seçmen tiplerini; sepetteki seçmen ve daldaki seçmen olmak üzere iki ana tipe ayırmaktayım. Daha sonra sepetteki seçmen tipini; ideolojik, geleneksel, bağımlı seçmen olmak üzere üç alt tipe; daldaki seçmen tipini ise konjontürel, rasyonel ve yüzergezer seçmen olmak üzere üç alt tipe ayırarak her bir tipin sergilediği davranış tarzlarını açıkladım.

Çalışma temelinde seçmen davranışlarının incelenmesini kapsamakta ve bu noktadan hareketle seçmen davranışına etki eden faktörleri kümülatif olarak değerlendirip,

genellemelere varmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın sınırlarını temelde seçmen davranışı incelemeleri çizmektedir.

2. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı bu konudaki literatüre farklı bir bakış açısı sunmaktır. Literatür incelendiğinde bu yönde yapılan araştırmaların genellikle nicel veriler ışığında yapılmış seçmen profili çıkarmaya yönelik çalışmalar olduğu göze çarpmaktadır. Bu yapılan çalışmalarda siyasi parti ve seçmen bir potada değerlendirilmiş yani bir partinin seçmeninin o partinin bütün değerlerini barındırdığı düşünülmüştür. Bu anlayışa göre, partiler özelliklerine göre tasnif edildiğinde seçmenlerde bir nevi tasnif edilmiş olacaktır. Halbuki bunu böyle kabullenmek sorunu oldukça yüzeysel değerlendirmekten başka bir şey değildir. Ortada bu bahsedilen durumu açıklayamayan göstergelerde olabilir. Nitekim bu paradoksta ortaya çıkan ve seçmenlerin tutum ve davranışlarının değişken olduğuna vurgu yapan “yüzer gezer oy” veya “kararsız oy” gibi kavramların da işin kolaycılığına kaçmaktan başka bir şey olmadığı açıktır. İşte bu noktada sorunu çözmek adına yapılması gereken şey sorunun temeline inmektir.

Sorunu temellendirmek ve daha önce yapılan çalışmalarda açıklanamayan bazı unsurları açıklanır hale getirmek ve nihayetinde de bir seçmen tipolojisi inşa etmek, çalışmanın esas amacıdır. Bu amaç doğrultusunda da öncelikle seçmen davranışına etki eden faktörlerin neler olduğu, nasıl ve ne ölçüde etki ettiğini ortaya koyan, seçmen tercihi açıklama modeli kurgulanmakta sonrasında ise bu model üzerinden hareketle seçmen tipleri türetilmektedir. Yani seçmen tipolojisi, seçmen tercihi açıklama modelinin üzerine oturtulmaktadır. Netice itibari ile çalışmanın nihai amacı, sağlam temellere dayanan yani seçmen tercihini tüm değişkenleriyle ölçebilen ve açıklayabilen ayrıca belli davranış kalıpları sergileyen seçmenleri belli tipler olarak niteleyebilen, seçmen tipleri türetmektir.

3. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın teori kısmı olan birinci bölümünde, seçmen davranışına etki eden faktörler geçmişte yapılan çalışmalar ışığında değerlendirilmiştir. Birinci bölümün ilk kısmında, seçmen davranışına genel olarak bakılmış, bu noktada özellikle seçmen davranışına etki eden sosyo ekonomik faktörlere değinilmiştir. Birinci bölümün ikinci kısmında ise, seçmen davranışı üzerine yoğunlaşan teorik çalışmalara

yer verilmiştir. Bu noktada seçmen davranışı; sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih ve diğer yaklaşımlar (Konuya oy verme, ideolojik oy verme) olmak üzere dört farklı yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İkinci bölüm çalışmanın ana iskeletini oluşturmaktadır. Bu bölümde seçim, seçmen, siyasi parti gibi unsurlar bütünsel bir şekilde ele alınmış ve seçmen davranışına etki eden tüm faktörleri içinde barındıran bir model kurgulanmıştır. Seçmen tercihi açıklama modeli olarak adlandırdığım bu modelden hareketle seçmen tipleri açıklanmıştır. Ayrıca bu bölümde modelin nasıl işlediği ve modele etki eden faktörlerin neler olduğu anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm, çalışmanın temel tezini oluşturan, mantıksal bir inşadır. Bu bağlamda üçüncü bölümde tezin de başlığı olan “seçmen tipleri” açıklanmıştır. Daha öncede belirttiğim gibi, modelden hareketle, seçmen tipleri sepetteki seçmen ve daldaki seçmen olmak üzere iki ana tipten ve bunların alt tiplerinde oluşmaktadır. Bu bölümde her bir tipin sergilediği davranışlar ve özellikleri vurgulanmış ayrıca açıklanmıştır.

Çalışma keşfedici yönü olmakla birlikte, açıklayıcı yönü ağır basan bir çalışmadır. Bu sebeptendir ki çalışma sırasında başvurulacak yöntem nitel yöntemdir. Tipolojik çözümlemede materyalin ana noktaları belirlenip detaylı biçimde betimlenir ve bu betimleme materyali belli açıdan temsil ederler. (Mayring, çev. Gümüş, Durgun, 2000, s. 114) Bu yüzden ki, çalışmada, derinlemesine betimlemelere olanak sağlayabilecek bir veri toplama tekniği olan, derinlemesine mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Şunu bir kez daha belirtmek gerekir ki çalışma temsili istatistikî verilere dayanmaktan ziyade teorik kavramsal genellemeleri içermektedir. Mantıksal kurgu dahilinde yapılan genellemeler, nitel yöntemin sunduğu datalar ile zenginleştirilmekte ve böylece çalışmanın meşruluğu desteklenmektedir. Ayrıca çalışmanın 2010 Türkiye’si gerçekleri bağlamında değerlendirildiğini belirtmekte fayda vardır.

4. Çalışmanın Temel Varsayımları

Çalışma, özünde birçok yan varsayım barındırmakla birlikte, çalışmanın temel varsayımları şunlardır:

- Geçmişten günümüze kadar yapılan çalışmalar genellikle seçmen davranışına etki eden faktörleri tek bir değişken halinde inceleyip, analizlerini de nicel veriler ışığında

yapmışlardır. Bu yüzden ki bu tarz çalışmalar, seçmen davranışına etki eden tüm değişkenleri içinde barındıran bir seçmen tipolojisi inşa etmekten ziyade, seçmen profilleri çizmektedirler.

- Seçmen davranışına etki eden dini, ekonomik, sosyal, siyasal, konjontürel birçok faktör vardır. Sayısını çoğaltabileceğimiz tüm bu faktörleri içinde barındıran ve anlamlandırıp, açıklayabilen bir sistem yani model kurgulamak, seçmen tipolojisini temellendirmektedir. Bu sebeptendir ki, ayakları yere basan bir seçmen tipolojisinin ön şartı, tüm değişkenleri içinde barındıran bir model kurgulanmasıdır. Yani seçmen tipolojisi ancak seçmen davranışına etki eden tüm faktörleri de içinde barındıran bir model vasıtasıyla açıklanabilir.
- Seçmen tercihi açıklama modeli, seçmen davranışına etki eden faktörlerden hareketle, seçim, seçmen ve siyasi parti bağıntısını detaylarıyla açıklayan bir model olabilir.
- Seçmen tercihi açıklama modelinden hareketle seçmen tipleri sepetteki seçmen ve daldaki seçmen olarak iki ana tipe; bunlarda ideolojik, geleneksel, bağımlı, konjontürel, rasyonel ve yüzergezer seçmen olmak üzere toplamda altı alt tipe ayrılabilir.

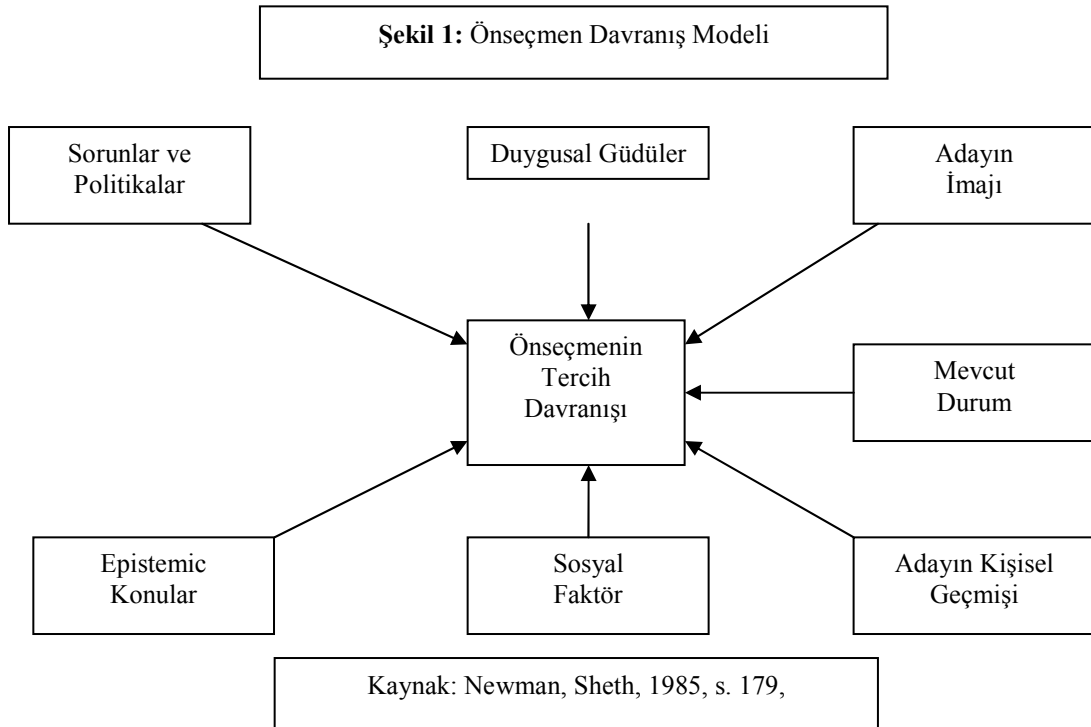
BİRİNCİ BÖLÜM

1. SEÇMEN DAVRANIŞI

1.1. Seçmen Davranışlarına Genel Bakış

Kişisel oy verme davranışı ve sonuç olarak seçim sonuçları, birçok faktörden etkilenebilmektedir: Örneğin siyasi partiye duyulan bağlılık, ideolojik ve politik sebepler, kişisel karakter, yöresel güçler, grup üyeliği, adaylar, medya ve daha sayabileceğimiz birçok faktör seçmen davranışına etki etmektedir. (Markus, 1986, s. 137) Seçmen davranışına etki eden unsurlardan kişisel kimlik, kişisel ahlak ve kişisel fayda üzerinde duran Levine, seçme davranışı sırasında seçmenlerin özellikle bu üç faktörden etkilendiğini vurgulamıştır. (Levine, 2005, s.63)

Seçmen davranışına etki eden faktörler hususunda bir başka çalışmada Newman ve Sheth'in geliştirdiği modeldir. Newman ve Sheth, Amerika'da başkanlık yarışında, siyasi partilerin aday belirlemedeki ön seçimlerine yönelik seçmen davranışını incelemişlerdir. Geliştirdikleri modelde, önseçmenin tercihine etki eden faktörler olarak: sorunlar ve çözüme yönelik politikalar, sosyal faktörler, duygusal güdüler, adayın imajı, toplumun mevcut durumu, adayın kişisel geçmişi ve epistemic konular olmak üzere yedi farklı değişkene yer vermişlerdir. (Newman, Sheth, 1985, s.178-179)

Inglehart ise seçmen tercihine etki eden faktörleri, sanayi öncesi, sanayi ve sanayi ötesi dönem olarak ele almıştır. Sanayi öncesi dönemde dil, din, etnisite gibi faktörler ön plana çıkarken; sanayi döneminde meslek, eğitim, gelir ve ticari ilişkiler ön plana çıkmakta; sanayi ötesi dönemde ise daha çok post – ekonomist gereksinimlere bağlı kişisel faktörler, seçmen tercihine etki etmektedir. (Inglehart, aktaran: Deth, Scarbrough, 1995, s. 461)

Birçok farklı bilim adamı tarafından ortaya konan ve karmaşık etkiler altında ortaya çıkıp bireyin davranışlarına yön veren, seçmen tercihi, çok sık değişebilme özelliğine sahiptir. Seçmenin aldığı karar, genellikle bireyin genel kişiliğinin çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkar ve zaman içinde belli bir tutarlılık göstererek bir siyasal eğilim şeklinde belirir. Siyasal eğilimler siyasal katılma eylemi şeklinde ortaya çıkmaktadır ve bu eylemler siyasal liderlerin kararlarını etkilemeyi amaçlamaktadır. (Kalaycıoğlu, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s. 1)

Siyasal katılma konusunda farklı görüşler mevcuttur. Özellikle bu noktada, Mahmut Oktay, siyasal katılma konusunda iki zıt düşüncenin varlığından söz etmektedir. Oktay'ın öne sürüldüğü, görüşlerden ilki; “halkın katılımını seçim dönemlerine indirgeyen ve politikanın uzman siyasal kadrolar tarafından yürütülmesi gereken bir iş olduğunu ve halkın görevinin sadece seçimden seçime oy kullanarak yönetici kadrolardan birini seçmek ve programlarını meşrulaştırmak” olduğuna dair görüştür. Bu ‘elitist’ görüşün karşısında ise ‘katılımcı demokrasi’ taraftarları yer almaktadır. Katılımcı demokrasi görüşünü savunanlar, “dar bir siyaset ve kadrolaşma fikrine karşı çıkmakta, siyasal hayatın sokaktaki adamı da içine alacak şekilde genişlemesi ve kitlelerin, sosyal hayatın tüm aşamalarında kendilerini ilgilendiren kararlara katılmalarını” istemektedirler. (Oktay, aktaran: Özkan, 2004, s. 104)

Siyasal katılma bilindiği üzere en basit yöntemiyle, seçimler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Siyasal katılmanın araçlarından biri olan seçimler, aynı zamanda siyasal iletişimin yoğun olarak kullanıldığı bir alandır. Seçimler amaç olmaktan ziyade araçtır ve halkın ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve onlara karşı sorumluluk duygusuyla hesap verebilecek kadroları işbaşına getirebildiği ölçüde gerçek bir demokrasinin ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Seçimlerin hür olması kadar seçim döneminde seçmenlerin kanaatlerinin oluşma ortamının da hür olması önem arz etmektedir. (Özkan, 2004, s. 105)

Dolayısıyla siyasal katılımı etkileyen koşulların, katılımın en önemli biçimlerinden biri olan seçimleri de etkilemesi olağandır. Demokratik rejimlerde seçimlerin ne kadar büyük bir

önem taşıdığı gözönüne alınırsa, oy verme davranışının önemi daha iyi anlaşılacaktır. (Özkan, 2004, s. 108)

Siyasal katılma ve seçim ilişkisine değindikten sonra, seçmenleri sandığa gitmeye güdüleyen faktörlere değinmekte yarar vardır. Lipset ve Lazarsfeld, seçmenin sandık başına gidip gitmemesi ile ilgili dört genel eğilimden söz etmektedirler. Bunlar: (Lipset, Lazarsfeld, aktaran: Kışlalı, s. 362.)

- Hükümetin izlediği siyaset bir toplumsal grubun çıkarlarını ne kadar yakından etkiliyorsa, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar artmaktadır. Bu konuda kamu görevlileri örnek gösterilebilir. Çünkü iktidara gelenler, bir bakıma kamu görevlilerinin işvereni olmaktadır.
- Hükümet kararlarının kendisiyle ilgili sonuçları konusunda bir toplum kesimi ne kadar çok bilgi sahibiyse, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi de o kadar artmaktadır. Hükümet kararlarının neden olacağı sonuçların açık olup olmaması, toplum kesimlerinin onları kavrayabilmeleri için gerekli eğitim ve deneyim düzeyleri ile o toplum kesimindeki bireylerin birlikte değerlendirme yapma olanağına sahip olup olmamaları gibi koşullar bu konuda belirleyici olmaktadır.
- Bir toplum kesimi üzerinde, siyasal katılım yönündeki baskılar ne kadar fazlaysa, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi de o kadar artmaktadır. Ama bu baskıların birey üzerindeki etkisi, bireyin üyesi olduğu toplum kesimiyle olan ilişkilerinin yoğunluğuna bağlı olmaktadır.
- Grup üzerindeki baskılar aynı yönde olduğunda siyasal katılma eğilimi ve oy verme davranışı artarken, zıt yönlerde olduğunda katılım eğilimi azalmaktadır.

Bu noktada Kışlalı'nın, sandık başına giden seçmeni etkileyen faktörler hususundaki değerlendirmesine de yer vermekte önem vardır. Kışlalı, sandık başına giden seçmeni "güvenlik isteği", "saygınlık isteği", "duygusal bağlılık" ve "dinsel ve siyasal inançların" etkilediğini belirtmekte ve her bir kavramı açıklamaktadır. (Kışlalı, 1987, s. 363.)

- *Güvenlik isteği* kişileri "istikrar arayışına" itmektir. Düşük ama düzenli bir gelire sahip kişiler, mevcut siyasal iktidarın devamı yönünde oy kullanmaktadırlar. Bu tür

seçmen grupları, gelirini artıracak, daha iyi koşullar sağlayabilecek partilere seçimlerde pek itibar etmemektedirler. Onlar risk almak yerine, ellerindekini koruma yönünde hareket etmektedirler.

- *Saygınlık isteği* ise toplumda yeterince saygı görmediğine, kendilerine ayırım uygulandığına inanan kesimlerin oy verirken, “güvenlik isteği” ile hareket eden seçmenlerin aksine, “değişimden” yana oy kullanmayı tercih ettiklerine vurgu yapar. Çünkü onların mevcut siyasal iktidardan bir memnuniyetsizliği vardır ve belki alternatif bir siyasal partinin iktidarında ikinci sınıf insan muamelesi görmekten kurtulma şansları olduğunu düşünmektedirler.
- *Duygusal bağlılık* ise bir partiye veya onun liderine duyulan duygusal yoğunluğun oy verme davranışı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Zaman içinde duygusal olarak bağlanılan siyasal parti, kişinin görüşlerine aykırı tutumlar sergilese de duygusal bağlılığın derinliği kişiyi yine bu partiye oy vermeye sevk edebilmektedir.
- *Dini ve siyasi inançlar* da, tıpkı duygusal bağlılık gibi, kişilerin oy verme davranışı üzerinde etkili olabilmektedir. Kişiler, maddi çıkarlarının ötesinde bir partiye yakınlık duyabilmektedirler. Aynı inancı paylaştığı, aynı düşünceyi savunduğu insanlarla birlikte olmayı isteyen kişiler, seçimlerde de oy verirken bu duyguyla hareket etmektedirler.

Oy verme davranışını etkileyen faktörlerin yanında bir de verilen oyun “yönünü” belirleyen değişkenler bulunmaktadır. Kışlalı, oyun yönünü belirleyen etkenleri şöyle sıralamaktadır: (Kışlalı, 1987, s. 364.)

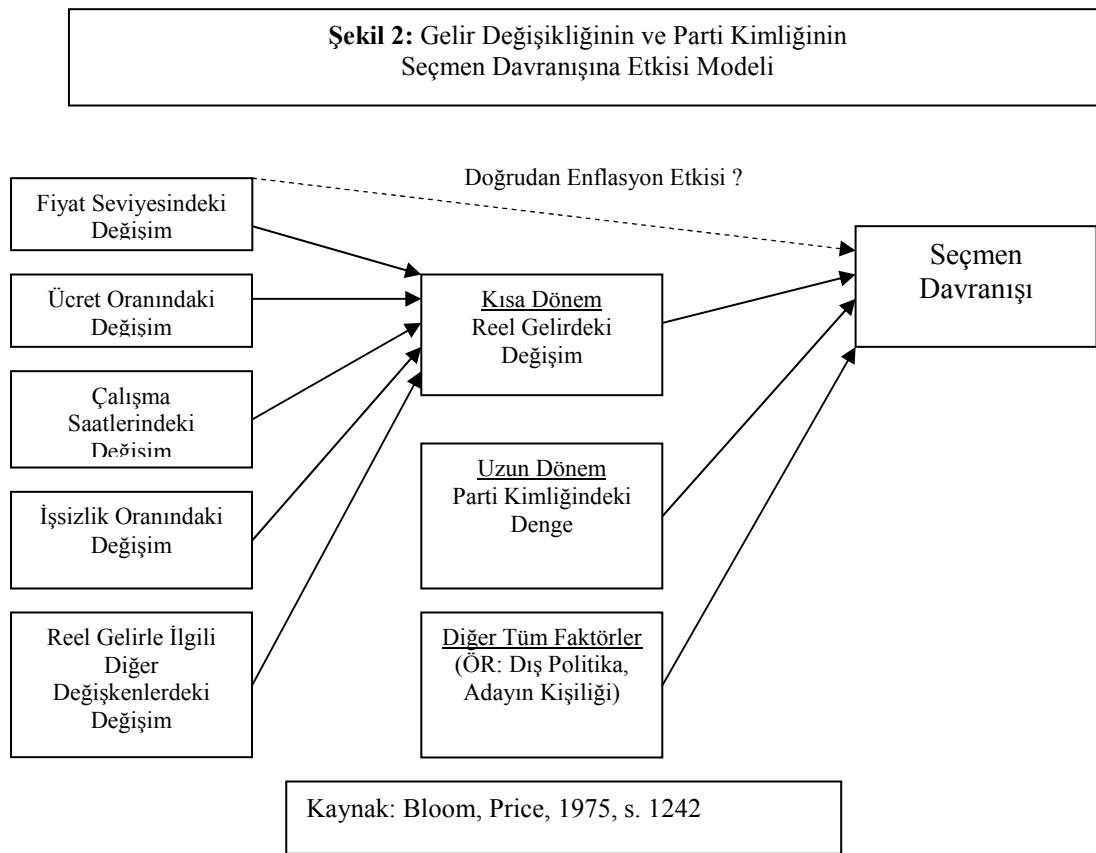
- Tarıma dayalı yarı kapalı geleneksel toplumdaki, endüstriye dayalı açık çağdaş topluma geçildikçe, oy vermedeki yöresel ve bölgesel etkiler azalmakta, toplumsal sınıfların etkisi artmaktadır. Bu yeni toplumsal ilişkiler içinde kişinin yükselme imkânları ne kadar çoksa, tutucu eğilimler o ölçüde güçlenmektedir. Kişinin içinde bulunduğu koşulları iyileştirme umutlarının azlığı ölçüsünde ise düzen değişikliği istekleri gündeme gelmektedir. Aynı şekilde toplumdaki eşitsizlikler arttıkça, siyasal katılma düzeyi de yükselmektedir.

- Sanayileşmenin ilk aşamalarında kitleler hayat şartlarının iyileşmesinden etkilenip tutuculaşabilmektedirler. Ama zamanla kendi koşulları ile diğer toplum kesimlerinin koşullarının karşılaştırılması önem kazanmaktadır. Kendi koşulları iyileşirken başkalarının koşulları çok daha hızlı iyileşiyorsa, bu durum hoşnutsuzluk oluşturabilmektedir.
- Gecekondu bölgeleri ile az gelişmiş yörelerin seçmenleri genellikle mevcut düzenin devamı yönünde oy kullanırken, sanayileşmiş ve kentleşmiş yerlerin seçmenleri, eğer mevcut düzenden memnun değilseler, alternatif siyasi partilere daha kolay yönelebilmektedirler.
- Güncel siyasi gelişmeler, özellikle kararsız seçmenlerin üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin şiddet olaylarının artmasının oluşturduğu korku, arayış içinde olanları istikrara, güçlü görüneneye doğru yöneltmektedir.

Seçmen davranışlarına etki eden birçok faktör bulunmakla birlikte, ekonomik faktörler de bu konuda öne çıkan hususlardan biridir. Oy verme davranışı mükâfatlandırma veya cezalandırmayı amaçlayan beğenme veya öfkenin bir ifadesi olarak tanımlandığında, sonuç olarak çıkar peşinde koşan insanlar ekonomik durumları iyiye gittiğinde mevcut iktidarı mükâfatlandıracaklar, kötüye gittiğinde ise onu cezalandıracaklardır. (Sistembölükbaşı, 2001, s. 8)

Bu bağlamda Kiewiet ve Rivers'in bulgularına yer vermekte önem vardır. Bilindiği üzere seçim döneminde, politikayla ve hükümetle ilgili birçok karmaşık görüş ortaya sürülmektedir. Bu kavram karmaşası karşısında seçmen, durumu basite indirgeyerek, oluşan havayı "iyi zaman" ve "kötü zaman" ayrımı çerçevesinde değerlendirir. (Markus, 1986, s.137) Ekonomik bağlamda durum değerlendirildiğinde ise, ekonominin iyi olduğu dönemler, mevcut iktidar açısından olumlu olarak değerlendirilir. Kiewiet ve Rivers'in elde ettiği bulgular ışığında yaptığı değerlendirmeye göre, diğer şartlar eşit kalmak şartıyla seçmenler, seçimin refah döneminden sonra geldiği zamanda, sıkıntılı dönemden sonra gelen seçime kıyasla, iktidar partisinin adaylarına daha fazla destek vermektedirler. Ekonomide gerilemenin olması yanında hiçbir gelişmenin olmaması da muhtemelen iktidar partisinin seçimlerden zararlı çıkmasına yol açmaktadır. (Markus, 1986, s.138)

Türkiye'nin tarım kesimi üzerine yapılan bir araştırmada ise, Bulutay ve Yıldırım, iktidar partisinin oylarını arttırması için sadece mevcut ekonomik şartları korunmasının, hatta çok düşük bir artış gerçekleştirmesinin bile yeterli olmadığını, oy artışının ancak önemli bir ekonomik büyüme ile mümkün olabildiğini 1950, 1954, 1957 ve 1961 seçimlerinden örnekler vererek ortaya koymaktadırlar. Çünkü gelir dağılımındaki adil olmayan durumlar nedeniyle küçük orandaki ekonomik iyileşmeden geniş halk kesimlerinin pay alması mümkün olmamaktadır. (Bulutay, Yıldırım, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s. 10)

Ekonominin seçmen tercihi üzerindeki etkisine yönelik çalışmalardan biride Bloom ve Price'in 1975 yılında yaptığı çalışmadır. Çalışmalarında genel ekonominin seçmen üzerindeki etkisinin kısa dönemde ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Kısa dönemde seçmenin reel gelirindeki değişikliğe vurgu yapılmış ve neticede reel gelirdeki değişikliğin seçmen davranışına etkisine değinilmiştir. Uzun dönemde ise seçmenin parti kimliğinden hareketle tercihini belirlediği hususunda durulmuştur. Bloom ve Price'in modelinin şekilsel görünümü yukarıdaki gibidir. (Bloom, Price, 1975, s. 1242) Ayrıca bu çalışmada Bloom ve Price, yaptıkları araştırma neticesinde, gelirin reel olarak düştüğü yıllarda ekonomi kaynaklı oyların oranının çok büyük olduğu halde gelirin arttığı yıllarda ekonomi kaynaklı oyların oranının azaldığını tespit etmişlerdir. (Bloom, Price, 1975, s. 1251) Bu hususla ilgili Türkiye ölçeğinde

değerlendirmede bulunan Akgün, Türk seçmenin negatif ekonomik göstergelere pozitif ekonomik değişimlerden daha güçlü biçimde bir duyarlılık gösterdiğini belirtmektedir. Seçmenin “daha çok cezalandırıcı daha az ödüllendirici” tavrının sebebini, ekonomik çöküntünün, ekonomik iyileşmeye kıyasla daha çok kişiyi etkilemesine bağlayan Akgün, çarpık ekonomik büyümenin zengin ve fakir arasındaki uçurumu genişlettiğini ve sonuç olarak siyasal çatışmayı yoğunlaştırdığını belirtmektedir. (Akgün, aktaran: Ercins, 2007, s.29) Ataay ise gelir dağılımının bozulmasının temelinde yatan sebebi 1980 sonrası uygulanan neo – liberal ekonomi politikalarıyla ilişkilendirerek, yaptığı değerlendirmede; bu politikalar sonucunda kazançlı çıkanların toplumun çok dar bir kesimi olduğunu, toplumun büyük bir bölümünün ise “kaybedenler” safında yer aldığını belirtmekte ve aslında bir anlamda Akgün’ün değerlendirmesini desteklemektedir. (Ataay, 2002, s. 204 - 205)

Seçmenlerin oy verme davranışı sırasında, kendi ekonomik durumlarındaki değişiklikler ve ülkenin genel makroekonomik durumundaki değişikliklere karşı duyarlılığının seviyesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bu görüşlerden ilki, seçmenin kendi ekonomik durumuna göre hareket ettiğini varsayan görüştür. Kendi ekonomik durumundaki gelişmeyi, oy verme davranışı sırasında esas değişken olarak ele alan bu tip seçmen, cüzdan seçmeni olarak adlandırılmaktadır. Cüzdan seçmenin ekonomik durumundaki olumlu ilerleme sonucunda, mevcut iktidar partisini destekleme olasılığı artmaktadır. Aksi takdirde ise tam tersi geçerlidir. (Markus, 1986, s.138)

Öne sürülen ikinci görüş ise, toplumcu seçmen tipidir. Toplumcu seçmen, öncelikle toplumu düşünen ve siyasi yargıları sadece kendi durumuna göre değil ülkenin genel ekonomik durumuna göre değerlendiren seçmendir. Toplumcu seçmenler, ulusal ekonomilerin iyileşmesi durumunda iyiye giden ekonominin rantından bireysel olarak kendilerinin yararlanıp yararlanmadıklarına bakmaksızın iktidar partisine oy verirler. (Markus, 1986, s.138)

Bu nokta da Kinder ve Kiewiet’in, “toplumcu seçmenin önceliğinin ülkenin genel ekonomik durumu olduğu; cüzdan seçmenin önceliğinin ise kendi ekonomik durumu olduğu” üzerine yaptığı değerlendirme, Markus’un değerlendirmesi ile örtüşmektedir. (Kinder, Kiewiet, 1981, s.132) Bu bağlamda toplumcu bir seçmenin parti liderine veya adaya yönelteceği sorunun “Benim için ne yaptın?” değil, “Ülke için ne yaptın?” veya “Ülke için ne yapacaksın?” olması gerekmektedir. (Kinder, Kiewiet, 1981, s.156) Cüzdan seçmeni ve toplumcu seçmen konusunda, yapılan bir başka çalışmada ekonomik dezavantajın, ekonomik

avantajdan daha ağırlıklı olarak seçmen davranışını etkilediği vurgulanmış ve oy verme kararında hem toplumcu değerlendirmenin hem de cüzdancı yani kişi endeksli değerlendirmenin birbirini tamamlayıcı rol oynadıkları belirtilmiştir. (Killian, Schoen, Dusso, 2008, s. 335 – 336)

Hükümetin icraatlarından kaynaklanmayan, enerji fiyatlarındaki artışlar veya büyük doğal afetler gibi dışsal bir takım faktörler, dolaylı olarak olsa seçmenlerin gelirini de etkilemektedir. Ancak seçmenler dışsal olan bu faktörlere, hükümetin icraatlarından kaynaklanmadığı gerekçesiyle pek itibar etmemekte ve tercihlerini belirlerken yapacakları değerlendirmede bu durumu göz ardı etmektedirler. (Kramer, 1983, s.98)

Ekonomide yaşanan durgunluğun seçmen tercihinde etkisi ve bu bağlamda sınıfların makro ekonomik politikaya ilişkin talepleri de farklılaşabilmektedir. Hibbs'e göre, ekonomik durgunluğun yaşandığı dönemlerde, işçi sınıfı ile orta sınıfın makro ekonomik politikaya ilişkin değerlendirmeleri farklıdır. Bu dönemde, işçi sınıfı, enflasyona neden olma pahasına da olsa işsizliliği azaltıcı makro ekonomik politikaları savunurken; orta ve üst sınıfa mensup olanlar, işsizliğin artmasına sebep olma pahasına da olsa fiyat istikrarından yana olan makro ekonomik politikaların uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar. (Hibbs, aktaran: Weatherford, 1978, s.920) Sonuç olarak; ekonomik durgunluk dönemlerinden, işçi sınıfının orta sınıfa kıyasla daha fazla etkilenmesi, işçi sınıfını politik açıdan daha reaktif kılmaktadır. (Weatherford, 1978, s.921) Bu bağlamda Çarkoğlu tarafından, Türkiye ölçeğinde yapılan bir çalışmada 1950 – 1995 arası yirmi bir seçim incelenmiştir. Kişi başına düşen milli gelir, tüketici fiyat indeksi, işsizlik oranları gibi makro ekonomik şartları inceleyen Çarkoğlu, işsizlik ve enflasyon oranlarındaki iyileşmeye kıyasla, kişi başına düşen milli gelir artışlarında seçmenlerin hükümetteki partiyi destekle oranlarının daha fazla arttığını ifade etmektedir. (Çarkoğlu, aktaran: Başlevent, Kirmanoğlu, Şenatalar, s. 379)

Seçmen davranışına etki eden faktörler arasında değerlendirilen hususlardan biride, seçmenin ait olduğu gelir grubuna ilişkindir. Seçim döneminde kampanya sürecine girilmesi ile seçmenler, mensup olduğu sosyal sınıf ve geçmiş seçimlerdeki tercihleri yönünde oluşan eğilimleri doğrultusunda seçeceği partiyi belirlemektedir. (Smith, 2001, s. 294) Hemen hemen bütün sanayileşmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, çiftçiler ve işçiler gibi alt gelir sınıfında bulunan meslek gruplarının sol partilere; işveren, yönetici gibi üst gelir grubunda yer alan kimselerin ise daha çok sağ partilere oy verdiğini göstermektedir. (Lipset, aktaran: Sistemölükbaşı, 2001, s.18) Örneğin, İngiliz Muhafazakarların ve Amerikan

Cumhuriyetçilerin işçilerin oylarını alabilme sorunu varken, aynı şekilde İngiliz İşçi Partisi ile Amerikan Demokratlarında orta ve üst tabaka seçmenlerin oylarını almada sorunları vardır. (Lipset, 1958, s. 98)

Bu noktada Duverger'in ortaya koyduğu düşünce, genel kanıyla farklılık göstermektedir. Duverger, çiftçi sınıfının işçilerle birlikte sınıf mücadelesi yapmak yerine burjuvazinin destekleyici sınıfı gibi davrandığını belirtir. Ayrıca çiftçi – burjuva ittifakının çiftçilere faydası dokunmak yerine kapitalist toplumun devamını sağlamak için kullanıldığını söyler. Duverger, çiftçilerin düşük gelirli bir kesim olmasına rağmen sol partiler aleyhine oy vermeye eğilimli olduklarını belirtir. (Duverger, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s.50) Çiftçiler için geçerli olan bu durumun Türkiye ölçeğinde değerlendirildiğinde, özellikle mavi yakalı işçiler açısından da geçerli olduğu söylenebilir. Erder'in koordinatörlüğünde yapılan araştırmada ortaya konan bu tespit, mavi yakalı işçilerin %16,3'ünün kendisini solcu olarak tanımlamasına rağmen %42,5'inin kendisini sağcı olarak tanımladığını belirtmektedir. Beyaz yakalı işçilerde ise bu oran birbirine eşittir. Yine aynı araştırmada çiftçiler (%46) ve küçük esnaf (%42,7) arasında sağcıların en yüksek oranda bulunduğu belirtilmektedir. (Erder, 1999, s. 58)

Bilindiği üzere, sanayileşmiş ülkelerde sağ partiler mevcut düzeni koruyan, sol partiler ise düzende daha köklü değişiklikler öneren ve toplumsal kesimlerin sorunlarına daha çok sahip çıkan partiler olarak tanımlanırlar. Bu yüzden bu yönelişler bireysel çıkarların seçmen davranışı üzerinde önemli bir rol oynadığı yolundaki varsayımın en azından sanayileşmiş ülkelerde geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. (Sistembölükbaşı, 2001, s.18)

Abadan ve Yücekök, yaptıkları araştırma neticesinde, oy vermeye karşı en büyük ilginin üst ve alt gelir gruplarından geldiğini, orta gelir grubunun ise oy vermeye daha az ilgi duyduğu sonucuna ulaşmıştır. Üst gelir grubu, siyasi olaylar hakkında daha yüksek ilgi ve bilgi düzeyine sahip olduğundan ve olaylardan haberdar olma yeteneğinin, günlük olaylarla kendi çıkarı arasında ilişki kurmasına imkan verdiğinden, üst gelir grubuna mensup seçmenler oy vermeye karşı daha yüksek bir ilgi duymaktadır. Diğer yandan güç hayat şartları ve ağır geçim sıkıntısının baskısını duyan ekonomik düzeyi düşük gelir grupları, eğitim düzeyleri düşüğe olsa, seçimleri mevcut durumlarını düzeltmenin ve daha iyi gelir düzeyine ulaşmanın bir aracı olarak kullanmak istemektedirler. Buna karşılık muhafazakâr eğilimli ve istikrardan yana olan, orta sınıf, istikrara zarar vereceğini düşündüğünden olsa gerek seçimlere daha kuşkulu yaklaşmaktadır. (Abadan, Yücekök, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s. 26)

Türkiye gibi ekonomik kaynaklara ulaşmanın bireysel siyasal güç merkezleri içindeki konumuna ve onlarla ilişkisine bağlı olduğu ülkelerde özellikle ticaret sınıfı siyasal güç sahipleriyle yakın ilişkiler geliştirmeye özen gösterirler. (Özbudun aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s. 47) Siyaset ile yakından ilgilenmeleri ticaretle meşgul olan kişilerin ekonomik çıkarlarıyla ilişkili olduğu için, bu kişiler fırsat buldukça siyasal faaliyetlere katılırlar, etkin konumdaki siyasal kişiliklerle tanışmaya çalışırlar ve kimi zaman siyasal kadrolarda aktif görev alırlar. (Sistembölükbaşı, 2001, s.47) Siyasetle aktif biçimde uğraşan ve genellikle siyasi partilerin üyesi olan bu kesim seçim zamanları dışında da siyasetle aktif biçimde ilgilenmektedir. Bu bağlamda sağ seçmenin parti değiştirme nedenleri üzerine yapılan bir araştırmada, parti değiştirmenin en önemli nedeni olarak “partinin icraatçı olmaması” cevabının verilmesi, bu icraatın nasıl ve ne şekilde algılandığıyla da ilgilidir. (Çaha, 2004, s. 134) Acaba bu cevabı veren kişilerin, icraat yorumu toplumun geneli için mi yoksa kendi çıkarları için midir, bunu değerlendirmek gerekir.

Bilindiği üzere siyasal katılım düzeyi ve eğitim arasında da bir ilişki söz konusudur. Özkaya'nın Türkiye'de yaptığı bir araştırma eğitim seviyesi yüksek kimselerin daha az eğitilmişlere göre genel oy hakkına daha az taraftar olduğunu ortaya koymuştur. (Özankaya, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s.32) Eğitim düzeyine bağlı olarak ortaya çıkan siyasal katılma biçimleri içinde açık oturumlar, gösteri yürüyüşleri, bildiriler daha çok yüksekokul öğrencilerinin yaptıkları faaliyetlerdir. Siyasal parti yöneticiliklerine de daha çok eğitim düzeyi yüksek olan kimseler egemendir. (Sistembölükbaşı, 2001, s.37)

Siyasal katılım ve cinsiyet arasında da bir ilişki mevcuttur. Özellikle erkek egemen toplumlarda görülen kadın üzerindeki baskı, seçme davranışının icrasında da kendini göstermektedir. Yapılan araştırmalar, Türkiye'de kadının oy verme davranışı sırasında kendi tercihinden çok çevresinden özellikle de eşi ve çocuklarından etkilendiğini göstermektedir. (Özankaya, aktaran: Sistembölükbaşı, 2001, s.64) Ayrıca, yapılan araştırmalarda kadınların erkeklerden daha fazla oranda muhafazakar sağ partileri desteklediği ve otoriter sistemleri daha çok benimsediği görülmüştür. Bu yönelişin nedeni, kadınların siyaset konusundaki bilgi eksikliğidir. Belirsizlik ve bilmedikleri konular insanları tedirgin etmektedir. Siyaset konusunda daha az bilgili olan kadınlar istikrara ve güçlüye sığınırlar. (Sistembölükbaşı, 2001, s.68) Ancak bu durumun tersi de mevcuttur. 1999 seçimleri öncesi, oy tercihine ilişkin kendi değerlerinden hareketle dönemin mecliste bulunan siyasi partilerini değerlendiren Say; bu nokta da siyasi partileri temel değer olarak ele aldığı, laiklik ve kadınlara karşı tutum açısından değerlendirmiştir. Yaptığı değerlendirme sonucunda, emekten yana bir tavrı olduğu

için değişim partisi olarak gördüğü Barış Parti'sine oy vereceğini belirtmiştir. (Say, 1999, s.4) Bu bağlamda Say'ın ortaya koyduğu davranışın kendi değerlendirmeleri neticesinde oluştuğu ve ortaya konduğu açıktır, bu yönüyle kadınlar için yapılan genellemenin dışındadır.

Seçme davranışına etki eden unsurlar arasında olağanüstü dönemlere de değinmekte fayda vardır. Toplumun gündemini aniden değiştiren ve bir bunalım niteliğinde ortaya çıkan toplumsal, siyasal ve uluslararası nitelikteki sorunlar seçmen davranışında ekonomik faktörlerin etkisini gölgede bırakabilmektedir. İngiltere'de 1982 baharında Muhafazakar Parti'nin talihini yükselten Falkand Adaları faktörü, 1983 seçimine kadar etkisini korumuştur. 1984 yılında maden işçilerinin grevi ve Brighton'daki bombalama olayı da seçmen davranışında genel ekonomik durumun etkisini daraltan olaylar olmuşlardı. (Price, Sanders, aktaran: Sistemölükbaşı, 2001, s.17) ABD'de ise 1968 yılındaki seçimlerde ırkçılıkla ilgili konuların yaygın olarak gündeme gelmesi ve 1976 yılındaki seçimlerde de patlak veren Watergate skandalı, seçmenler üzerinde yaptığı etkiyle oldukça belirleyici olmuştur. (Markus, 1986, s.152)

Bu ve benzeri olaylar ekonomi dışındaki faktörlerin de seçmen davranışı üzerinde, olağandışı şartlara bağlı olarak, ekonominin durumundan daha fazla etkili olabildiğini göstermektedir. (Sistemölükbaşı, 2001, s.17)

1.2. Seçmen Davranışına Teorik Bakış

Seçmen kararlarını ve tercih yapma sürecini incelemede teorik önemleri devam eden yaklaşımların beş ana unsur üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlar; partiyle özdeşleşme (party identification), konu (issue), aday imajı, seçmen grup üyeliği ve geçmişi değerlendirici oy verme (retrospective voting) olarak sıralanabilir. (Kalender, 2005, s.38)

Seçmen davranışı üzerine ilk çalışmalar, demokrasinin gelişimi ile paralel olarak, 1900'lü yıllarda başlamış ve 1940'lardan itibaren de özellikle ABD'de yoğunluğunu artırarak devam etmiştir. Bu nokta da ilk sistemli araştırmalardan biri olan ve Fransız seçmenin tercihleri üzerine yoğunlaşan çalışmasıyla Andre Siegfried, literatüre önemli katkılar yapmıştır. Siegfried, Fransız politik hayatına uç - sol, sol, sağ, uç - sağ gibi terimleri kazandırmakla kalmamış, bunun yanında, seçim coğrafyası yani seçmenlerin coğrafyası üzerine çalışmalar yaparak, bu konuda takipçilerine öncülük etmiştir. (Siegfried; aktaran: Converse - Pierce, 1986, s.111, s.170)

Özellikle Amerikan seçmeni üzerine yoğunlaşan ve 1940'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar gelen çalışmalarda ise, üç temel görüş doğrultusunda konuya yaklaşıldığı görülmektedir. Bu temel görüşleri; Lazarsfeld ve arkadaşlarının “The People Choice”, Campbell ve arkadaşlarının “The American Voter” ve Downs’un “An Economic Theory of Democracy” isimli eserleri oluşturmaktadır. Sırasıyla sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yaklaşımlar olarak nitelendirilebilecek bu çalışmalar sonraki yıllarda birçok araştırmaya kaynaklık etmiştir. (Kalender, 2005, s.39) Bu nokta da Visser, Michigan geleneğinden gelen, ancak üzerinde az sayıda bilim adamının çalıştığı ve yeterli olgunluğa ulaşamamış, bilişsel psikolojik okulun varlığından da söz etmektedir. (Visser, 1996, s. 24)

Çoğu yazarın ele aldığı biçimde seçmen tercihinin yaklaşımları “sosyolojik, psikolojik ve rasyonel tercih” olarak sınıflandırmak ve incelemeye çalışmak daha sistematik görülmektedir. Bunun yanında seçmen davranışına etkisi yönünden belirleyiciliği üst seviye de olan, konuya oy verme ve ideolojik oy verme gibi daha önce saydığımız üç yaklaşıma dahil olmayan unsurlara da değinilmesinde fayda vardır.

Bu doğrultuda çalışmanın bu bölümünde öncelikle sosyolojik, psikolojik, rasyonel tercih yaklaşımlarına yer verilecek; sonrasında ise seçmen tercihinin yönelik diğer yaklaşımlar başlığı altında konuya oy verme ve ideolojik oy verme incelenecektir.

1.2.1. Sosyolojik Yaklaşım

Seçmen tercihinin sosyolojik açıdan yaklaşanlar, ekonomik ve psikolojik yaklaşımın özellikle vurguladığı bireysellik reddetmekte ve grup temelleri üzerine eğilmektedirler. Sosyolojik yaklaşımda, kişilerin tutum ve değer sistemleri oy verme davranışında önem ifade etmemekte; bunun yerine daha çok din, sosyo-ekonomik statü, yaşanan coğrafya, mensup olunan grup gibi sosyal faktörler ön plana çıkarılmaktadır. Böylece sosyolojik yaklaşımın temel konusunu seçmenler değil, gruplar ve partiler oluşturmaktır; temel problemini ise “niçin oy veriyorlar” sorusu cevaplandırmaktır. (Harrop, Miller, aktaran: Özkan 2004, s.111)

Grupların belli başlı özelliklerinden birisi, normlarının bulunması ve bunlara uyulmadığı takdirde üyelerini çeşitli şekillerde cezalandırılabilmesidir. Bu nedenle birey oy verme davranışında grup normlarına ters düşmemek ve belirtilen cezai yaptırımlarla karşılaşmamak istemektedir. İşte sosyolojik yaklaşımın belli başlı varsayımlarından bir tanesi bu olmakta ve

oy verme davranışındaki “niçin” sorusu bir ölçüde bu genellemeyle cevaplandırılmaktadır. (Kalender, 2005, s.40)

Önceleri, oy verme davranışı üzerinde “nasıl” sorusu üzerine yoğunlaşan araştırmalarda: Seçmenlerin rasyonelliği varsayımından hareketle; seçmenlerin yaptığı işin, seçim kampanyası esnasında sunulan iki veya daha fazla seçenek arasından, bilerek birini seçmek olduğu, kabul edilmekteydi. Ancak şaşırtıcı olan, farklı partilere oy kullanan seçmenlerin, seçim kampanyaları başlamadan çok önce, bu şekilde oy kullanmaya eğilimli olmalarının bulgulanması olmuştur. Bu manada oy kullanma, gerçekte bir karar vermektten çok, bir alışkanlık gibi görünmektedir. (Runciman, çev. Mutlu, 1986, s. 66)

Bu nokta da sosyolojik yaklaşımın temelini oluşturan, Lazarsfeld ve arkadaşları tarafından kaleme alınan “Halkın Seçimi” başlıklı inceleme dikkat çekmektedir. Çalışma, 1940 Başkanlık seçimi sırasında, Ohio ve Erie County’deki seçmenlerden alınan örneklem üzerinde yapılmıştır. Seçmen davranışını anlamaya yönelik olarak yapılan araştırmada survey tekniği kullanılmıştır. (Lazarsfeld, Sewell, Wilwnsky, 1968, s. 429) Araştırmacıların temel varsayımları; oy verme kararının, seçmenin büyük bir mağazada iki alternatif ürün arasında seçim yapmaya benzer kişisel bir tercih olduğu ve radyo ile basının bu tercihi yönlendirmede büyük etkisinin bulunduğu şeklindedir. (Budge ve Farlie, aktaran: Kalender, 2005, s.40) Ancak, araştırmacıların elde ettikleri sonuçlar o denli farklı çıkmıştır ki verilerini bir yıl süreyle bir yana bırakmışlardır. Sonuç olarak araştırmada, varsayımlar tamamen yanlışlanmış ve seçmen davranışında sosyolojik öğelerin çok ağır bastığı belirlenmiştir. Bunun yanında, seçmenlerin açık bir biçimde karar vermektten ziyade toplumsal kümelerine ters düşme itkisiyle hareket ettikleri ortaya çıkmıştır. (Runciman, çev. Mutlu, 1986, s. 66 - 67)

Halkın Tercihi’nde yazarlar; Amerika’daki Cumhuriyetçi ve Demokrat seçmen arasındaki, sosyal ve ideolojik farklılıklar, son karar zamanı, değişim tipleri, destekleme etkisi, kampanya etkisi, radyo ve basın etkisi, kişisel etkilemenin doğası gibi konuları ele almışlar ve elde ettikleri bulguları sunmuşlardır. Araştırmada Mayıs ayında 3 bin kişiyle görüşülmüş, Haziran-Kasım arasındaki ayların her birisinde de 600 kişiyle panel çalışması yapılmıştır. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.41)

Lazarsfeld ve arkadaşlarına göre; her bir sosyo-ekonomik statü derecesi ve dini bağlılık, politik bağlılığın belirlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar, Demokratlardan ziyade Cumhuriyetçilere oy verme eğilimindedirler.

Din bağıllığı açısından da Katoliklerin Demokrat partiye, Protestanların ise Cumhuriyetçi partiye bağıllıkları daha fazladır. Bu farklılığı araştırmacılar iki sebeple açıklamaya çalışmaktadır. İlki, dini grupların millet kökenleriyle ilgilidir. Büyük şehirlerdeki İrlandalı, Polonyalı ve İtalyan kökenli çoğu katolik seçmenler Demokrat partiye güçlü bağlarla bağlanmışlardır. Ancak dini bağıllık açısından farklılaşma, yazarlara göre sadece etnik kökenle açıklanamaz. Diğer bir faktör ise Demokrat Parti liderlerinin genellikle Katolik olmasına bağlanmaktadır. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.41)

Lazarsfeld ve arkadaşları seçmenlerin yaş grupları açısından politik bağıllıklarını da araştırmışlar ve genç Protestanlara nazaran yaşlı Protestanların daha çok Cumhuriyetçi; genç Katoliklere oranla da yaşlı Katoliklerin daha çok Demokrat olduklarını saptamışlardır. Bunu da gençlerin kiliseden daha az etkilendikleri ve geleneklerine daha az bağlı olduklarıyla açıklamışlardır. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.42)

“Halkın Tercih” yazarları bir de politik eğilimler indeksi geliştirmişler ve seçmenleri politik tercihlerine göre altı sınıfa ayırmışlardır. Bunlar; güçlü Cumhuriyetçiler, ılımlı Cumhuriyetçiler, zayıf Cumhuriyetçiler, zayıf Demokratlar, ılımlı Demokratlar ve güçlü Demokratlardır. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.42)

Araştırmacılar bazı seçmenlerin kampanya başlamadan önce, bazılarının kampanya ortalarında, bazılarının ise hemen seçim öncesinde karar vermeleriyle ilgilenmişler ve son karar verme zamanını etkileyen iki ana faktör bulmuşlardır. Bunlar seçimlere ilgi ve çapraz baskılardır. Araştırma sonuçlarında, her iki parti seçmeni arasında düşük ilgiye sahip olanların genellikle geç karar verme eğiliminde oldukları bulunmuştur. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.42)

Yazarlar çapraz baskıyı da, oy kararını etkileyen faktörler arasındaki zıtlık ve uyumsuzluk olarak tanımlamaktadırlar. Yani çapraz baskıda, seçmenin çevresindeki bazı faktörler onu Cumhuriyetçilere doğru yöneltirken, diğer faktörler Demokratlara doğru yönlendirmektedir. Araştırmada seçmenin karar zamanını etkileyen altı çapraz baskı durumu ortaya konmuştur. (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.42)

- İlk çapraz baskı durumu, din ve sosyo-ekonomik statü derecesidir. Düşük sosyo-ekonomik derecedeki Protestanlar ve üst sosyo-ekonomik derecedeki Katolikler bu çapraz baskı altındadır.

- İkinci çapraz baskı, meslek gruplarıyla özdeşleşmede meydana gelmektedir. İşadamları düzenli olarak bir partiye, işçi sınıfı başka bir partiye taraftar olmaktadır. Bu meslek grupları, seçmenleri çapraz baskı altında bırakabilmektedir.
- 1936 seçimlerindeki oy vermeyle, 1940 seçimlerindeki oy verme arasındaki farklılık başka bir çapraz baskıyı oluşturmaktadır. 1936'da Roosevelt'e oy veren, ancak 1940'ta ise Wilkie'ye oy vermeyi düşünen bir seçmen çapraz baskı altında kalmaktadır.
- Diğer iki çapraz baskı şekli, seçmenle, ailesi ve arkadaş grubu arasında oluşmaktadır. Seçmen ailesine veya arkadaşlarına ters düşecek bir tercihte çapraz baskıyla karşılaşabilmektedir.
- Son bir çapraz baskı şekli ise 1940 oy verme niyeti ile iş ve yönetime karşı tutumlar arasında oluşmaktadır. Cumhuriyetçilere oy vermeyi düşünen çoğu insan, adayların iş tecrübesi; Demokratlara oy verecekler ise adayların yönetim tecrübesi bulunmasını istemektedir. Tersini düşünen bir Cumhuriyetçi veya Demokrat seçimde çapraz baskı oluşabilecektir.

Lazarsfeld ve arkadaşları araştırma sonucunda bazı genellemelere ulaşmışlardır. Bu doğrultuda, sosyolojik yaklaşımın temelini oluşturan ilk araştırmadan şu genellemelere ulaşılmıştır: (Lazarsfeld, aktaran: Kalender, 2005, s.43)

- Birey sosyal olarak politikleşir. Sosyal özellikler parti tercihlerini belirlemektedir.
- Oy verme temel olarak bir grup deneyimidir. Birlikte çalışan ve yaşayan insanların aynı adaya oy vermeleri muhtemeldir.
- Politik eğilimler indeksi; sosyo-ekonomik statü derecesi, dini bağlılık ve ikamet üzerine temellenmiştir.
- Oy vermede ailenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Eşler özellikle birbirlerinin tercihlerine çok yakın oy kullanmaktadır. Çocukların tercihleriyle ebeveynlerinin tercihleri büyük ölçüde benzeşmekte, ancak eşler arasındaki gibi yakın bir ilişki çok fazla bulunmamaktadır.

- Seçimlere gösterilen ilgi karar verme zamanını etkilemektedir. Yüksek ilgili bireyler daha erken karar vermektedir.
- Bireyler mensup oldukları gruplar doğrultusunda oy vermeye eğilimli olmakta ve bu süreçte çapraz baskılar önemli rol oynamaktadır.

Seçmen tercihinin sosyolojik yaklaşım Lazarsfeld ve arkadaşlarının çalışmalarından sonra, takipçileri tarafından da sürdürülmüştür. Özellikle İngiltere’de yoğunlaşan çalışmalarda, 50’li ve 60’lı yıllardaki seçmen çalışmalarının sosyolojik yaklaşımdan çok etkilendiği gözlenmektedir. Bunun yanında bu dönemde yapılan çalışmalarda psikolojik yaklaşımda önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. (Denver, 1994, s.27) Leonard, İngiliz seçmen davranışı üzerinde 1960’lardan 1985’e kadar yapılan değişik çalışmaları yorumlarken, çoğunluğun sosyolojik yaklaşım doğrultusunda bulgu elde ettiğini ifade etmektedir. Buna göre İngiliz seçmenin tercihinin; mesleki farklılıklar, sendika üyelikleri, coğrafi bölge, cinsiyet, eğitim gibi faktörler daha yoğun olarak etkilemektedir. Sendika üyesi olanların olmayanlara oranla İşçi Partisine; İngiltere’nin güneyinde yaşayanların Muhafazakarlara, İskoçya, Galler ve kuzeydekilerin İşçi Partisine oy verdikleri bu çalışmalar sonucunda ortaya konmuştur. Eğitim ise karmaşık bir faktör olarak göze çarpmaktadır. İşçi sınıfına mensup daha iyi eğitim almış bir seçmenin, muhafazakarlara oy vermesi daha çok muhtemelken yüksek eğitimli orta sınıf bir seçmenin aynı partiye oy verme ihtimali daha azdır. Cinsiyet açısından da erkeklerden daha çok kadınların Muhafazakarlara oy verdiği tespit edilmiştir. (Leonard, aktaran: Kalender, 2005, s. 45)

İngiltere’deki 1992 seçimlerini yorumlayan Crewe; 1945-1970 sürecinde tüm seçmenlerin yaklaşık üçte ikisinin kendi sınıf partilerine oy kullandığını ifade ettikten sonra, sınıfa dayalı oy vermenin 1992’de biraz canlanmakla birlikte orta ve uzun vadede azaldığını belirtmektedir. Crewe’in bulgularına göre sınıflar, parti tercihinin bir temeli olarak kaybolmaksızın küçülmüş ve sosyolojik açıdan ırk faktörü ön plana çıkmıştır. Etnik azınlıklar sınıf bağlılıklarından daha çok, ırkları doğrultusunda oy vermeye başlamışlardır. (Crewe, aktaran: Kalender, 2005, s. 45) Bunun yanında Crewe, 1987 seçimlerinde %32’lik bir kesimin seçim sürecine karasız olarak girdiğini belirtirken, 1992’de bu oranın %42 olduğunu ancak seçim sürecine girilmesi ile ilk hafta içerisinde %10’luk bir kesimin kararını netleştirdiğine değinmektedir. (Crewe, Gosschalk, 1995, s. 97) Yine İngiliz seçmenlerine ilişkin yapılan bir çalışmada, 1997 seçimleri üzerine çıkarımda bulunan Blumler ve Gurevitch, 92 – 97 arası dönemde özellikle medya sistemi, partilerin tanıtım organizasyonları ve siyasal kültür

konusunda yaşanan değişimlerin, İngiliz seçmeninde yeni bir değişime yol açtığından bahsetmektedirler. (Crewe, Gosschalk, Bartle, 1998, s. 177)

Son zamanlarda yapılan bir çalışmada da sosyolojik yaklaşımı destekleyen bulgular elde edilmiştir. Buna göre Fransız seçmeni din ve sosyal sınıfı dikkate alarak oy vermektedir. Çalışan sınıfın çoğunluğu sola; kiliseye giden katoliklerin büyük bir oranı da sağa oy vermeye eğilimlidir. Bununla birlikte çalışmayı yapan, sosyolojik tanımlamanın bazı eksikliklerini gidermek amacıyla kişisel oy verme kararını etkileyen faktörler arasına; tutumları, çıkar derecelerini, günün yönetiminden hoşnutsuzluk gibi kavramları da eklemektedir. Bu çalışma sonuçlarına göre sosyal sınıf doğrultusunda oy verme, din faktöründen daha baskın bir hale gelmiştir. (Fears, aktaran: Kalender, 2005, s. 45)

1.2.2. Psikolojik Yaklaşım (Partiyle Özdeşleşme)

Seçmen tercihinin teorik yaklaşımlardan bir tanesi de Michigan modeli olarak bilinen, psikolojik yaklaşım ya da literatürdeki yaygın ismiyle partiyle özdeşleşme modelidir. Campbell ve arkadaşları tarafından ortaya konan model; özünde, seçmenin bir partiye karşı duyduğu sevgi, bağlılık ve nihayetinde taraftar olmadan ibarettir. Bu taraflılık o derece bir taraftarlıktır ki adeta bir futbol takımı taraftarlığı gibi değerlendirilebilir. (Denver, 1994, s.29 – 30) Parti kimliğini benimsemiş yani partiyle özdeşleşmiş seçmenler, genellikle kendi partisinin adayına oy vermektedirler. (Bartells, aktaran: Stonecash, s. 89)

Partiyle özdeşleşme modelini ortaya koyan Michigan yazarlarının temel amacı, tarihsel perspektifte seçmen tercihinin değişik biçimlerde etkileyen spesifik unsurları ortaya koymaktır. Bu doğrultuda temel hipotezleri; seçmenlerin partizan tercihlerinin altında yatan nedenin, psikolojik güçler kapsamındaki unsurların yönü ve gücüne bağlı olarak ortaya çıktığıdır. Partiyle özdeşleşme modeli, 1948 ve 1956 yılları arasında A.B.D.'deki başkanlık seçimleri esnasında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda ortaya konulmuştur. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s.8 - 10)

Partiyle özdeşleşme modelinin özellikle o döneme kadar alışlagelmiş olan iki anlayışı reddetmesi, modeli daha da özgünleştirmiştir. Bu reddedişlerden ilki, Plato'ya kadar geri götürülebilecek olan, seçmen davranışını, yetersiz yığınların yanılığlı tercihi olarak değerlendiren görüştür. Bu noktada, Michigan ekibi, kişisel örneklerden ziyade temsili data sunarak, bir spekülasyondan ziyade bir hipotez sunmaktadırlar. Ahlaki tavsiyeler yerine

davranışların düzenliliğine yer vermektedirler. Bir diğer önemli nokta ise oy verme davranışının sosyolojik yorumunu reddetmeleridir. Böylece, siyaset biliminin kendisine olan saygısını korumuşlardır. Lazarfeld'in "insan politik düşünür çünkü sosyal bir varlıktır" anlayışı yerine seçmen açısından politik tavırların alan araştırmalarıyla ölçümlenebileceğini ortaya koymuşlardır. (Pomper, 1988, s.114)

Amerikan seçmen davranışının öncelikle psikolojik etmenlerden hareketle tanımlanabileceğini belirten Michigan yazarları, bu nokta da psikolojik unsurlara ve psikolojik unsurun ortaya çıkış şekli olan "tutulmlara" büyük önem atfetmektedirler. Özellikle tutumların yoğunluğunun bazı seçmenlerin neden o partiye oy verdiğini, diğerlerinin ise vermediğini açıklamada yardımcı olduğuna değinmektedirler. Oy verenler açısından, tutumun tutarlılığı seçmenin neden doğrudan partisine yöneldiğini ortaya koymaktadır. Oy vermeyenler açısından ise partiler arasında bir bölünmüşlük söz konusudur. Bu nokta da en önemli husus, tutumların yoğunluğunun ve partizan yönünün, her bir seçmen açısından, rakip adaylar arasındaki tercihe ilişkin sebebi ortaya koymasıdır. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s. 120)

Michigan ekibinin ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgu da kuşaktan kuşağa aktarılan partizanlığın, hangi ailelerde ne şekilde biçimlendiğine yönelik değerlendirmedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan sonuca göre, ebeveynlerinin her ikisi veya sadece birisi politikayla aktif ilgilenen ailede yetişen çocuğun, ebeveynleri politikayla ilgisiz olan çocuğa oranla daha partizanca tutum içerisinde olduğu görülmüştür. Ayrıca "aktif" evlerde, yani ailesi politikayla aktif olarak ilgilenen evlerde yetişen çocukların ileri ki yıllarda da tutucu tavırlarını korudukları ve partilerini kolay kolay değiştirmedikleri vurgulanmaktadır. Bu durumun tam tersine, "pasif" evlerde yetişen çocukların ise ileride ki politik yönelimlerinin ve eğilimlerinin partizanca olmadığı belirtilmektedir. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s. 147)

Bu konuda Fransa'da yapılan bir araştırma, seçmenlerin %28'inin babaları ile aynı siyasal partiyi benimsediklerini ortaya koymuş, bunun nedenini de çocuklarla ebeveyn arasındaki siyasal alışverişin nadir olmasına bağlamıştır. (Karakoç, aktaran: Aydın, Özbek, 2004, s. 148) Ayrıca, Fransız seçmenlerin çocuklarına siyasal tercihini parti kimliği olarak değil de sağ – sol olarak aktarması, böyle bir sonucun çıkmasının diğer bir sebebidir. (Ventura, aktaran: Aydın, Özbek, 2004, s. 149)

Michigan ekibinin dile getirdiği bir diğer önemli hususta, seçmenlerin üçte ikilik kesiminin ilk oy verdiği siyasi partiye olan bağlılıklarını korudukları ifadesidir. Ayrıca bu üçte ikilik kesim içerisinde yer alan, %56 gibi büyük bir çoğunluk, partisinin çizgisinden hiçbir zaman kaymadığını belirterek, bir anlamda kendisi ile partisi arasındaki bağın ne kadar güçlü olduğunu vurgulamışlardır. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s. 148)

Michigan ekibinin yaptığı araştırmada, seçmenlerin oy verme kararlarını netleştirdiği zamanına ilişkin elde ettikleri bulgular, bir anlamıyla partiye özdeşleşme modelinin varsayımlarını destekler niteliktedir. 1952 ve 1956 seçimlerine ilişkin karşılaştırmalı olarak yapılan değerlendirmede, 1952 seçimlerinde % 30, 1956 seçimlerinde ise %44 gibi geniş bir kitlenin daha ilk baştan tercihlerinin belli olduğu ortaya konmaktadır. Kampanya sırasında tercihlerini netleştirenlerin 1952’de %20, 1956’da ise %11 olduğu göze çarpmaktadır. Seçimlerden iki hafta önce tercihlerini netleştiren seçmen oranı ise 1952’de %9, 1956’da %7’dir. Seçim günü karar verenlerin oranı ise her iki seçim döneminde de %2 oranındadır. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s. 78 - 79)

Michigan ekibi, seçmen davranışının esas olarak psikolojik faktörler doğrultusunda ortaya çıktığını belirtmekle beraber, konuya veya adaya oy verme gibi diğer etmenlerin de bu süreçte göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Sınırlı seviyede de olsa, süreç dahilinde bazı seçmenlerin gündeme dair politikaları, kendilerinden hareketle partiler açısından artı veya eksi olarak değerlendirdiklerine değinmektedirler. Aslında yapılan bu değerlendirmenin de partizan tutum kapsamında yapılan bir değerlendirme olduğunu belirtmektedirler. (Campbell, Converse, Miller, Stokes, 1960, s. 66)

Partiye özdeşleşme modelinin temel varsayımları, Budge ve Farlie’nin çalışmaları da dikkate alınarak şu şekilde özetlenebilir:¹ (Budge, Farlie, aktaran: Kalender, 2005, s. 48)

- Çoğu seçmen, mevcut oy verme niyetinden farklı olabilen bir partiye, önceden var olan bir bağlılık hissetmektedir.
- Önceden mevcut olan bu bağlılık, ailedeki sosyalleşmeyle oluşmaktadır.

---

¹ Partiye özdeşleşme modeli demokratik şartlar içerisinde yapılan seçimleri açıklamak için geliştirilmiştir. Seçmenlerin hepsinin oy kullanma hakkı bulunmakta ve bu oylar eşit olarak sayılmaktadır. Seçim sonuçlarına ve siyasal çalışmaların özgürlüğüne saygı gösterilmektedir. Seçimler düzenli olarak yapılmakta ve en az iki parti yarışmaktadır.

- Çoğu seçmen, bütün hayatı boyunca aynı partiye bağlı kalmaktadır.
- Bağlılığını değiştiren bir azınlık; ebeveyn bağlılığının yokluğu veya çok zayıflığı, ailesinin ve kendisinin ilk bağlılığının referans gruplarından farklı olması gibi sebeplerle sapma göstermektedir.
- Daha önceden var olan parti bağlılığı, seçmenlerin şu sorulara vereceği doğrudan cevapla tam olarak yansımaktadır: Kendinizi A veya B partisine mensup olarak mı düşünüyorsunuz? Öyleyse bu mensubiyetinizin derecesi nasıldır? Çok güçlü-güçlü-güçsüz.
- Bir partiye daha çok bağlı olan bir seçmenin, seçimler ile bağımsız olarak oyunu o partiye kullanması kuvvetle muhtemeldir.
- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin, seçimlere katılması kuvvetle muhtemeldir.
- Partiye özdeşleşme ve oy verme arasındaki geçici tutarsızlık, aday ve konuların cazibesıyla oluşabilmektedir. Fakat bu durum bir veya iki seçim devam etmekte, izleyen dönemlerde kişi genellikle kendi parti bağlılığına uygun bir şekilde oy vermektedir.
- Bir partiye daha çok bağlı bir seçmenin, kendi partizan bağlılığına uygun olabilen diğer partileri algılaması ve değerlendirmesi kuvvetle muhtemeldir.

Partiye özdeşleşme modelinin, yukarıda sıralanan varsayımlarından şu sonuçların çıkarılması mümkündür. (Budge, Farlie, aktaran: Kalender, 2005, s. 49)

- Herhangi bir seçimde, seçmenlerin hepsi parti bağlılıkları doğrultusunda oy kullanırlarsa, Çoğu seçmenin bağlı hissettiklerini belirttikleri parti seçimleri kazanacaktır.
- Bir seçimler dizisinde, Çoğu seçmenin güçlü bağlılık hissettiklerini söyledikleri parti, ortalamanın üzerinde oy alacaktır.

- Yeni partilerin önemli bir takım oyları çekmeleri; partilere zayıf bağlılığını söyleyenlerin az olduğu durum ve zamanlardan ziyade, zayıf bağlılığını ifade edenlerin önemli sayılarda olduğu durum ve zamanlarda daha muhtemeldir.
- Siyasal sistem içerisinde, farklı partiler arasında kararsız kalan seçmen kitlesinin büyüklüğü, partilere bağlılıklarının zayıf olduğunu ifade eden seçmenlerin oranıyla daha da artacaktır.
- Bir partiye bağlılığının güçlü olduğunu söyleyen ve sürekli olarak oy vermeyen seçmenlerin gelecek seçimde aynı partiye oy kullanması, partiye bağlılığının zayıf olduğunu söyleyen ve sürekli oy vermeyen seçmenlerden daha fazla muhtemeldir.
- Belirli zaman sürecinde eğer diğer faktörler eşitse; partilere zayıf, güçlü ve çok güçlü bağlılığı olduğunu söyleyenlerin oranı aynı kalacak, bütün katılanlar karşılaştırılabilir bir seçim skalası üzerinde sabit duracaktır.
- Diğer faktörler eşitse; partiye bağlılığının zayıf olduğunu veya kararsız kaldıklarını söyleyenlerin oranının küçüklüğün den daha çok büyüklüğü, katılma ortalamasını azaltabilecektir.

1.2.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı

Bireyin oy verme sürecine girip girmemesini seçim sonucu elde edilecek faydaya, maliyetlere ve seçmenin oyunun seçim sonucunu etkileme olasılığına bağlayan rasyonel seçmen hipotezi; seçmenin oylamadan elde edeceği beklenen fayda ile kendi oyunun seçim sonucunu etkileme olasılığı çarpımının, oylamanın maliyetinden büyük olması durumunda seçmenin oy kullanacağını, aksi takdirde oy kullanmayacağını öne sürer. Kamu tercihi teorisi literatürünün seçmenin oy verme sürecine katılma kararını açıklarken başvurduğu bu hipotez, oylamaya katılan birey sayısının çok olması yani seçmenin seçim sonucunu etkileme olasılığının çok düşük olması durumunda, oylamanın mutlaka bir maliyet gerektirdiğini de göz önüne alarak, bireyin oy verme davranışını irrasyonel bir davranış olarak değerlendirmektedir. (Gunning, Downs, Riker, Ordeshook, Rowley, Barzel, Silberberg, aktaran: Ünlükapkan, 2003, s.17)

Seçmen davranışına rasyonel olarak yaklaşanların temel varsayımı, seçmenin kendi çıkarlarını iyi bilmesinden hareketle, kendi çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek adayı veya partiyi değerlendirmesi ve bunun sonucunda en uygun adaya veya partiye oy kullanmasıdır. Rasyonel tercih yanlıları, kişinin amaç ve istekleri önplanda tutmakta ve oy vermeyi genellikle belli matematiksel formüllerle açıklama eğilimindedirler. (Kalender, 2005, s. 50 - 51)

Bu doğrultuda rasyonel tercih yaklaşımının, psikolojik tercih modelinden belli temel noktalarda ayrıldığı hemen göze çarpmaktadır. Harrop ve Miller iki yaklaşım arasındaki temel farklılıkları üç ana başlık altında toplamışlardır. (Harrop, Miller, aktaran: Kalender, 2005, s. 51)

- Buna göre rasyonel tercih yaklaşımında ilk olarak, seçmenin hatır için herhangi bir parti veya adaya oy kullanması söz konusu değildir. Partiyle özdeşleşme modelinde ise, psikolojik bağlılık doğrultusunda oy kullanma önem taşımaktadır.
- İki yaklaşım arasındaki ikinci farklılık, rasyonel tercih modellerinin genellikle seçmenin politik amaçları üzerinde odaklanması, sosyal çevrenin fazlaca dikkate alınmamasıdır.
- Son bir farklılık ise; rasyonel tercih yaklaşımının, seçmenlerin kendi oylarıyla ilgili politik bilgilere araçsal olarak yaklaşmasıdır. İnsanların karar verebilmesi için daha çok bilgi sahibi olmaya, bu bilgileri bütüncül bir yolla, soğukkanlı değerlendirmeye ihtiyaçları vardır. Halbuki partiyle özdeşleşme modelinde bir partiye bağlılık geliştiğinden, bilgiye zıtlıkla, savunmacı bir tepkiyle yaklaşmakta ve kısa vadeli dönem içerisinde yorumlanmaktadır.

Rasyonel tercih yaklaşımın öncüsü Antony Downs'tur. Downs'un seçmen tercihleri konusundaki ilkeleri sarsan "An Economic Theory of Democracy" isimli eseriyle rasyonel tercih yaklaşımı şekillenmeye başlamış ve daha sonraları çeşitli araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s.51)

Downs, kişisel çıkar ile sosyal yarar arasındaki ilişkiyi çarpıcı bir örnekle açıklamaktadır. Örneğinde kömür madeninde çalışan bir işçiyi ele alan Downs, bu işçiyi çalışmaya motive eden esas güdünün, başkalarına fayda sağlamaktan ziyade kendi kazancını elde etmek

olduğunu vurgulamaktadır. Evet, kömür toplum için çok yararlı bir malzemedir ama bu noktada kömürü çıkartan işçinin esas problemi emeğinden kazanç elde etmektir. Downs, bu örneğinden hareketle de toplumun geneli açısından da bir genelleme yapmaktadır. (Downs, 1998, s. 2)

Downs'un rasyonel tercihle ilgili varsayımları şu şekilde özetlenebilir:² (Downs, Kalender, 2005, s. 52)

- Mevcut hükümet altında devlet aktivitelerinden elde ettiği hizmet akışıyla, diğer muhalefet partilerinin hükümette olması durumunda elde edebileceği hizmet akışını karşılaştırarak aradaki farkı bulacaktır. Bu fark da onun rakip partiler arasındaki tercihini oluşturacaktır.
- İki partili sistemde seçmen, tercih ettiği parti için oy kullanacaktır. Çok partili sistemde ise seçmen, diğer seçmenlerin tercihleri konusunda tahminde bulunacak ve şu şekilde davranacaktır:
  - Eğer tuttuğu partinin gerçekten kazanma şansı varsa, o partiye oy verecektir. Eğer tuttuğu parti hiç kazanma şansına sahip değilse, en sevmediği partinin kazanmasını engelleme şansına sahip olacak diğer bir partiye, oy verecektir.
  - Eğer seçmen uzun vadeli düşünüyorsa, tuttuğu partinin hiç kazanma şansı olmasa bile, gelecek seçimlerdeki alternatiflerini geliştirebilmek için yine bu partiye oy verecektir.
- Tercih sıralamasında, iktidar partisiyle bir muhalefet partisinin aynı konumda olması sebebiyle seçmen karar veremiyorsa, şu şekilde davranacaktır:
  - Farklı platformlar ve politikalar olmasına rağmen partiler kilitlenmiş durumdaysa (birbirlerini geçemiyorlarsa) çekimser kalacaktır.

² Downs bu değerlendirme ki seçmenin; tam bilgiye, bedelsiz olarak ulaşabildiğini varsaymaktadır.

- Eğer partiler, platformları ve politikaları aynı olmasına rağmen kilitlenmişlerse seçmen, iktidar partisinin icraat oranını öncekileriyle karşılaştıracaktır. Şayet iktidar iyi çalışmışsa bunlara, başarısız ise muhalefete oy kullanacaktır. Bunu da eşit görüyorsa, o zaman yine çekimser kalacaktır.

Bu varsayımlar doğrultusunda Downs'un rasyonel tercih modeli; seçmenlerin parti icraatlarını ve liderleri oy verme kararında dikkate aldığını, kendi amaçlarıyla sayılanların örtüştüğü partiye yöneldiklerini, böyle bir durum söz konusu olmadığında oy vermekten kaçındıklarını ifade etmektedir. (Kalender, 2005, s. 53)

Rasyonel yaklaşımı benimseyenler Downs'tan oldukça etkilenmişler ve çalışmalarını bu doğrultuda yürütmüşlerdir. Bunlar arasında özellikle Key ve Fiorina önplana çıkmaktadır. Bilhassa Fiorina'nın geçmişi değerlendirici oy verme (retrospective voting) modeli üzerinde, konuyla ilgilenenler önemle durmaktadır. Aslında geçmişi değerlendirici oy verme modelinin ilk çalışmaları Key tarafından ortaya konmuş ve sonrasında Fiorina tarafından geliştirilmiştir. (Collier, aktaran: Kalender, 2005, s.53) Key, Michigan araştırmasının verilerini yeniden yorumlamış, bunları çürütmek yerine değişik sonuçlar ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Key'e göre seçmenler gelecekte ziyade geçmişi sağduyuyla değerlendirmekte ve oyunu bu doğrultuda kullanmaktadır. Yani seçmenler, geçmiş dönemlerdeki icraatları gözönünde bulundurmakta ve özellikle iktidar partilerine bu geçmişi değerlendirici bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar. Ayrıca Key, değerlendirmenin rasyonel oy vermede önemli bir unsur olduğuna dikkat çekmekte ve seçmenlerin tekliflerle, vaatlerle değil sadece sonuçlarla ilgilendiğini, daha çok geçmiş icraatların sonuçlarına tepki duyduğunu ifade etmektedir. Bu şartlar altında rasyonel olarak oy vermek için, konuların tam anlamıyla anlaşılmasına ihtiyaç bulunmamaktadır. Key'e göre seçim dönemlerinde, konular üzerindeki aday ve parti konumlarına ilgisiz kalınmakta ve gelecek dönemde yönetimin yapabilecekleri kesinlikle tahmin edilememektedir. (Kalender, 2005, s. 53 – 54)

Fiorina ise, 1981 yılında geçmişi değerlendirici oy verme modelini tekrar gündeme getirmiştir. Fiorina'ya göre de seçmenler, yönetimlerin geçmiş icraatlarını değerlendirmekte ve bu doğrultuda oy kullanmaktadırlar. Key'den farklı olarak Fiorina seçmenlerin bir partiye bağlandıklarını, ancak bu bağlılığın duygusal olmaktan öte geçmiş icraatların değerlendirmesi neticesinde duyulan bir bağlılık olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda seçmenler her seçim için yeniden karar verme ihtiyacı hissetmeyecek ve parti bağlılıklarını gözönünde

bulunduracaklardır. Yeni bir parti kurulduğunda ise düşünceler kökten değişecek ve seçmenler yeniden değerlendirme yapma gereksinimi duyacaklardır (Harrop ve Miller, aktaran: Kalender, 2005, s. 54)

Rasyonel yaklaşımlar içerisinde Fiorina'nın tersine gelecekle ilgili beklentileri, çıkarları daha önplana alan ve oy verme kararını belli matematiksel formüllerle ifade etmeye çalışan görüşler de bulunmaktadır. Bu tür görüşlerin özellikle 1983'lü yıllardan sonra yoğunluk kazandığı dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili örneklerden bir tanesi Minford ve Peel'in çalışmasında bulunabilir. Anılan yazarlar, seçmenlerin bilgi toplama maliyetini, büyük tahmin kuruluşları ve iletişim araçları vasıtasıyla en aza indirdiğini ileri sürmektedir. Özellikle kararsız seçmenlerin oy verme niyeti yazarlara göre, partilerden en büyük çıkarı elde etme beklentisi doğrultusunda olmaktadır. (Minford ve Peel, aktaran: Kalender, 2005, s. 54)

Amerikadaki 1988 seçimlerini inceleyen bir grup araştırmacı ise, rasyonel yaklaşımlar doğrultusunda incelikli veya stratejik oy vermenin önem kazandığını ifade etmektedir. Yazarlar kampanyanın başlangıcında seçmenlerin, adayların kazanma şansı ile ilgili yetersiz bilgilere sahip olabileceklerini, yeni bilgiler ortaya çıktıkça çoğu insanın tercihini değiştirebileceğini ifade etmektedirler. Bu durumda bazıları, tercih ettikleri adayın kazanma ihtimaline bakmaksızın samimi bir şekilde oy atabilecekken; diğerleri hem adayın kazanma şansını hem de kendi beklentilerini dikkate alıp, incelikli oy kullanabileceklerdir. Buradaki temel mantık, maksimum fayda beklentisi doğrultusunda oy israf etmeme ve kazanma ihtimali en yüksek adaya oy kullanmadır. (Abramson, aktaran: Kalender, 2005, s. 55)

Üç adayın yarıştığı (A, B ve C) A'nın kazanma şansının çok düşük B ve C'nin ise birbirine yakın olduğu bir seçim düşünülün. İncelikli oy vermede seçmen, ümit vadetmeyen A adayından kaçınarak B ve C üzerinde düşünmelidir. Kampanyanın ilerleyen günlerinde, seçmen oy atmayla bir adayın kazanma, diğerinin kaybetme ihtimalini algılayacak ve çıkar beklentisi doğrultusunda B veya C'ye taraftar olacaktır. Araştırmacılar incelikli oy vermenin varsayımlarını 1988 seçimleri için sınımışlar ve hem Demokratların hem de Cumhuriyetçilerin bu doğrultuda oy verdiklerini bulmuşlardır. (Abramson, aktaran: Kalender, 2005, s. 55)

Seçmen tercihinin rasyonel yaklaşım çerçevesinden yaklaşan çalışmalardan biride, Myerson ve Weber'e aittir. Yazarlar, özellikle çekişmeli geçen seçimlerde, rasyonel bir seçmenin nasıl davranacağına ilişkin varsayımlarda bulunmuşlardır. Böyle bir durumda

seçmenlerin öncelikle önde giden iki aday üzerine yoğunlaştıklarını diğer adayları ise göz ardı ettiklerini belirtmektedirler. Bu durumu formülize eden yazarlar, seçmenlerin bu formülden hareketlere iki aday arasındaki faydalanma seviyelerini ölçerek, çıkan neticeye göre tercihlerini belirlediklerini vurgulamaktadırlar. Bu noktada seçmenlerin beklenen fayda seviyelerini maksimize edecek ve seçimi kazanma ihtimali diğerine kıyasla daha fazla görünen partiyi veya adayı desteklediklerini ifade etmektedirler. (Myerson, Weber, aktaran: Morton, 1999, s. 186)

Seçmen tercihi konusunda çalışan Cox'un yaklaşımı da bir ölçüde Myerson ve Weber'inkiyle benzeşmektedir. Cox'da seçmenin karar vermesinde üç unsur üzerinde durmaktadır. Bunlar; adaylar üzerindeki seçmen çıkarları, her bir adayın seçmenin gözündeki kazanma beklentisi ve seçmen sayısıdır. (Cox, aktaran: Kalender, 2005, s. 56)

1.2.4. Seçmen Tercihine Yönelik Diğer Yaklaşımlar

Sosyolojik, psikolojik ve rasyonel yaklaşımların yanında seçmen tercihini başka açılardan ele alan teorik ve ampirik çalışmalar da bulunmaktadır. Marcus ve Mackuen'in üzerinde çalıştığı seçmen davranışındaki duygusallık boyutu, diğer yaklaşımlara ilk örnek olarak verilebilir. (Kalender, 2005, s. 57) Anılan araştırmacılar seçmen tercihinde, özellikle kaygı ve coşku üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Ayrıca kaygı ve coşkunun oy verme kararında farklı rol oynadıklarını belirterek; coşkuların seçmen tercihini doğrudan, kaygıların ise dolaylı olarak etkilediğini ileri sürmektedirler. (Marcus, Mackuen, aktaran: Kalender, 2005, s. 57)

Seçmen tercihinin farklı açılardan yaklaşan görüşlerden, özellikle konuya oy verme ve ideolojik oy verme modelleri üzerinde durmak faydalı olacaktır. Çünkü tezin ileri ki safhalarında değineceğimiz seçmen tiplerinden bazılarının bir takım özellikleri bu iki unsur temeline dayanmaktadır.

1.2.4.1. Konuya Oy Verme

Konuya oy verme yaklaşımının ne olarak tanımlanması gerektiği konusunda tam bir fikir birliği olmamakla birlikte, yaklaşımın, politik oy verme, tüketici oy verme, enstrümantal oy verme ve ideolojik oy verme gibi bir takım kavramları da içerdiği savunulmaktadır. Temel modelde, yatırımcı oy verme ve geçmişi değerlendirici oy verme gibi iki varyasyonun yer aldığı göze çarpmaktadır. Aslında tüm bu değerlendirmeler, Downs'un, rasyonel seçmen

teorisinden esinlenmektedir. Rasyonel seçmen teorisinde seçmen, kendi görüşlerinden hareketle pozisyonunu ve performansını beğendiği partiyi desteklemektedir. Seçmenin aldığı destekleme kararı hesaplanmış bir karardır. (Denver, 1994, s. 89 – 90)

Konunun önemi, seçmenleri rasyonel bir aktör olarak gören ve konuya oy vermeyi, aday ve parti ikileminden çıkartarak, daha akılcı bir davranış olarak değerlendiren araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. (Niemi, Weisberg, aktaran: Kalender, 2005, s. 57) Mesela vergileme konusu özellikle de gelişmiş batılı ülkelerde, seçim kampanyalarının merkezinde yer alan önemli bir konudur. Bu nokta da partilerin önerdiği vergi politikaları seçmenlerin tercihlerini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Partinin uygulayacağı vergi politikasından etkilenecek olan seçmenin, uygulanacak olan politikadan faydalı veya zararlı çıkma olasılığı seçmenin tercihinin yön veren önemli bir etkidir. (Borre, Scarbrough, 1995, s. 149) Bu açıdan bakıldığında, seçmenin gündemindeki konuları değerlendirmesi ve bu doğrultuda oy kullanması rasyonel bir davranıştır. Ancak konu üzerine son yıllarda detaylı olarak çalışılması, neredeyse konuya oy vermeyi başlı başına bir yaklaşım haline getirmiştir. (Kalender, 2005, s. 57)

Konuya oy verme üzerindeki ilk odaklanmalar 1960'lı yıllarda Amerika'da başlamıştır. Seçmenlerin eğitim seviyesinin yükselmesi, partiye özdeşleşmenin zayıflaması, başkanlık seçimlerinin insanlara bir dizi açık tercihler sunması ve ideolojik ifade tarzındaki bazı gelişmeler bu odaklanmayı hızlandırmıştır. (Harrop ve Miller, aktaran: Kalender, 2005, s. 58) Bu süreç doğrultusunda konuya oy verme, siyaset bilimcilerin üzerinde önemle durduğu bir çalışma alanı haline gelmiştir. (Kalender, 2005, s. 58)

Konuya oy vermenin temel varsayımı, seçmenlerin aday ve partileri öncelikle gündemdeki bazı konular üzerinden değerlendirdiği hususudur. Seçmenin bu değerlendirme neticesinde, konu üzerinde kendi görüşüyle çakışan aday veya partiyi tercih edeceği öngörülmektedir. (Collier, aktaran: Kalender, 2005, s. 58) Crewe bu yaklaşımı tüketici modeline benzetmekte ve seçmeni; sürekli daha iyi bir ürünü arayan, süpermarketler arasında tercih yapan bir müşterileri gibi düşünmektedir. Ona göre bu yaklaşımın taraftarları, markette daha cazibeli ürünleri sıralayıp reklam yapan aday veya partileri tercih edeceklerdir. (Crew, aktaran: Kalender, 2005, s. 58)

Konuya oy verme üzerine, Nie, Verba ve Petrocik tarafından Amerika'da yapılan bir araştırmada, 1952 ile 1972 yılları arasındaki seçimler irdelenmiş ve seçmenlerin karar

verirken partiye bağlılık ve konu pozisyonlarına başvurma oranları ortaya konmuştur. Bu doğrultuda 1952 ile 1960 yılları arasında partiye bağlılık % 45’lerdeyken, 1972’de % 24’e gerilemiştir. Konu pozisyonlarını dikkate alma ise 1952 ile 1960 arasında % 50’lerdeyken, 1964’te % 77’ye yükselmiş, 1972de ise biraz gerileyerek % 67’ye düşmüştür. Yazarlar, veriler doğrultusunda 1960’tan sonra partiye özdeşleşmenin düştüğü, konuya oy vermenin ise yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır. (Nie, Verba, Petrocik, aktaran: Kalender, 2005, s. 58)

Yine, İngiltere’de 1974’ten 1992’ye kadar olan genel seçimleri inceleyen Crewe, konuya oy vermenin analizi açısından oldukça farklı ve basit bir yöntem geliştirmiştir. Crewe’in geliştirdiği yöntem öncelikle insanların zihinlerinde “dikkat çeken” değişik konuları kapsamaktadır. Bu kapsamda nasıl oy vereceği hususunda sözü edilen konunun önemli olduğunu belirten seçmenler bir yüzde ile ifade edilmektedir. Yani her konu başlığını önemseyen seçmenler yüzdeye vurulmaktadır. İkinci olarak ise konuyla ilgili olarak en iyi politikayı sunduğu düşünülen “parti tercihi” değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak ise “parti önerisinin kredibilitesi” yani önerdikleri politikayı hayata geçirip geçiremeyecekleri irdelenmektedir. Bu yöntem doğrultusunda 1974, 1979, 1983, 1987, 1992 seçimlerini inceleyen Crewe, değişik dönemlerde değişik konuların prim yaptığını belirtmektedir. Örneğin, 1974 (%82 ile birinci sırada) ve 1979 (%42 ile birinci sırada) seçimlerinde “dikkat çeken” konu, yani en önemli konu, fiyat artışı iken 1983 (%72 ile birinci sırada) ve 87’de (%49 ile birinci sırada) işsizlik, 92’de (%41 ile birinci sırada) ise ulusal sağlık hizmetleridir. En önemli konu açısından tercih edilen parti ise tüm seçimlerde İşçi Partisi’dir. Ancak, seçim neticesinde ortaya çıkan tablo üçüncü unsurun yani “parti önerisinin kredibilitesinin” ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü 1974 seçimi hariç diğer tüm seçimleri İşçi Partisi değil, rakibi Muhafazakar Parti kazanmıştır. İşçi partisinin, konuya ilişkin tercih edilen parti olarak gözükmemesine rağmen önerdiği politikanın, seçmenin gözünde uygulanabilirliğinin bulunmaması, seçim sonuçlarının bu şekilde ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. (Crewe, aktaran: Denver, 1994, s. 91 – 93)

Butler ve Stokes, bir seçmenin konuya oy veren seçmen olarak nitelendirilebilmesi için aşağıda sayılan dört özelliğe sahip olması gerektiğini belirtmektedirler. (Butler, Stokes aktaran: Denver, 1994, s. 86 –87)

- Seçmen konuyla ilgili farkındalığı olan bir seçmen olmalıdır. Böyle olmaması durumunda: Örneğin, hükümet katma değer vergisine yerli ısınma yakıtlarını da ilave

etmeyi planladığını duyurduğunda, seçmen bunu fark etmez ise hükümetin duyurduğu bu politika seçmenin gelecek seçimlerdeki tercihini etkilemez.

- Seçmenin konu hakkında düşüncesi veya karşı tutumu olmak zorundadır. Böyle olmaması durumuna örnek verirsek: Çoğu insanın tilki avının yasaklanıp yasaklanmaması konusunda sert fikirleri vardır. Ama bu tartışma benim kafamda sorun oluşturmaktan uzak bir tartışmaysa benim oyumu etkilemeyecek bir konudur.
- Seçmen, konu üzerinde değişik partilerin değişik politikaları olduğunu algılamak zorundadır. Mesela 1960'larda çoğu seçmenin göç hakkında sert fikirleri vardı. Ancak seçmenler konu hakkında hiçbir partinin birbirinden farklı olmadığına inanıyorlardı. Bu yüzdende göç konusu seçmenlerin oyları üzerinde etkili bir faktör olmadı.
- Sonuç olarak seçmenin oy vereceği parti, konu hakkında partinin duruşu ile kendi duruşunun örtüştüğü parti olmalıdır.

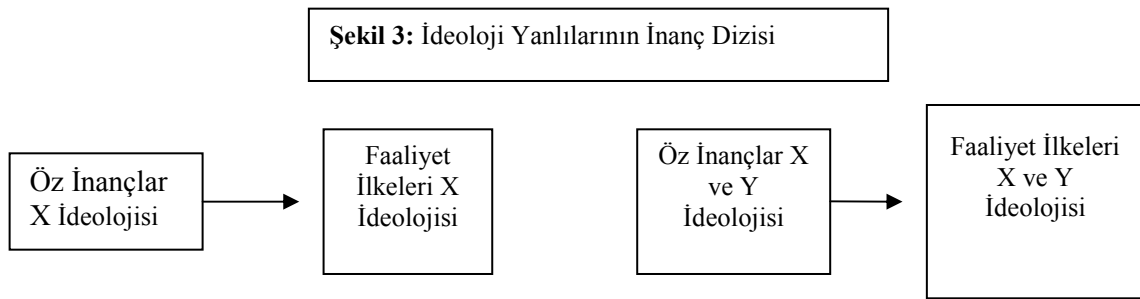
Son olarak konuya oy verme üzerine Harrop ve Miller'in değerlendirmesine yer vermekte fayda vardır. Harrop ve Miller konuya oy vermeyi güç artırıcı faktörler arasında değerlendirmekte ve konuların ancak bir kısım seçmenin tercihini etkilediğini ifade etmektedirler. Bu görüşe göre konular daha çok, parti bağlılığı zayıf olan veya hiçbir partiyi tutmayan seçmenlerin tercihlerinde önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca gençler de, uzun süreli parti bağlılığı oluşmayacağı için konuya oy verme eğilimi daha fazladır. (Harrop, Miller, aktaran: Kalender, 2005, s. 59)

1.2.4.2. İdeolojik Oy Verme

Seçmen tercihiyle ilgilenen çoğu araştırmacı oy verme davranışı açısından ideolojik boyutu dikkate almış ve üzerinde çalışmalar yapmıştır. Lazarsfeld ve arkadaşları, Michigan ekibi ve bunu izleyen diğer araştırmacılar ideolojilerle ilgilenmişlerdir. Ancak tüm bu çalışmalar, daha çok değişik parti seçmenleri arasındaki ideolojik ayrılıklar noktasından konuya yaklaşmışlardır. Rasyonel tercih yaklaşımlarını dikkate alanlar ise, bilginin maliyetini azaltmak için seçmenlerin ideolojiye yanaştıklarını ifade etmektedirler. (Kalender, 2005, s. 61)

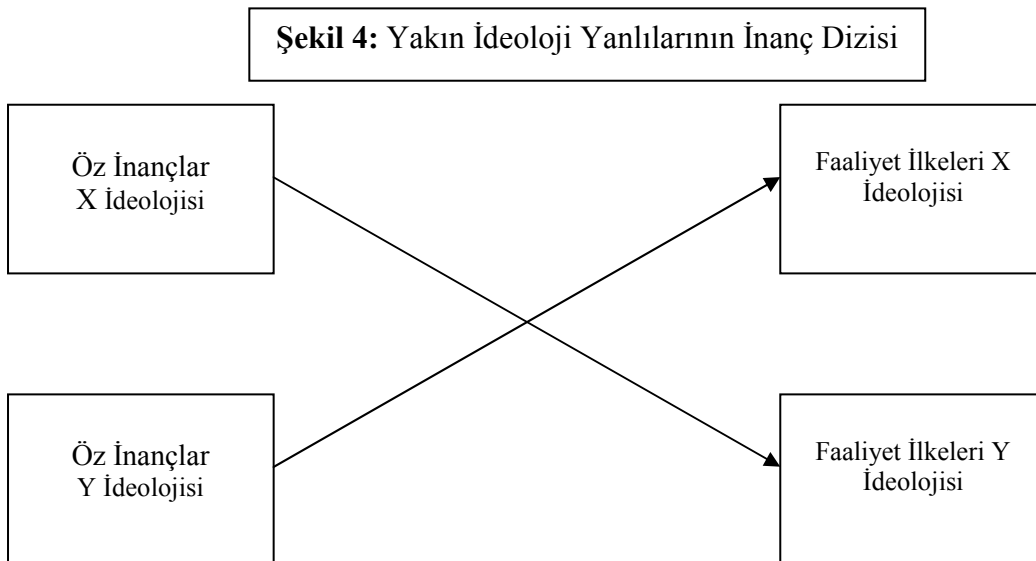
İdeolojik oy verme hakkında çalışan Scarbrough'a göre ideolojiler, kendi taraftarları için faaliyet planı sağlayan iki bölümlü inanç sistemleridir. Bunlardan ilki; amaçlar, değerler ve dünya hakkındaki varsayımları kapsayan inançlar, diğeri ise bundan türeyen faaliyet ilkeleridir. Öz inançlar olayların akışına rağmen kalırken, faaliyet ilkeleri çevre şartlarının değişim istekleriyle yeniden formüle edilebilmektedir. (Scarbrough, aktaran: Kalender, 2005, s. 61)

İdeolojinin bu temel ayrımı doğrultusunda Scarbrough üç tip seçmen üzerinde durmaktadır. Bunlar; ideoloji yanlıları, yakın ideoloji yanlıları ve az ideoloji yanlılarıdır. (Scarbrough, aktaran: Kalender, 2005, s. 61)

Kaynak: Scarbrough, aktaran: Kalender, 2005, s. 62

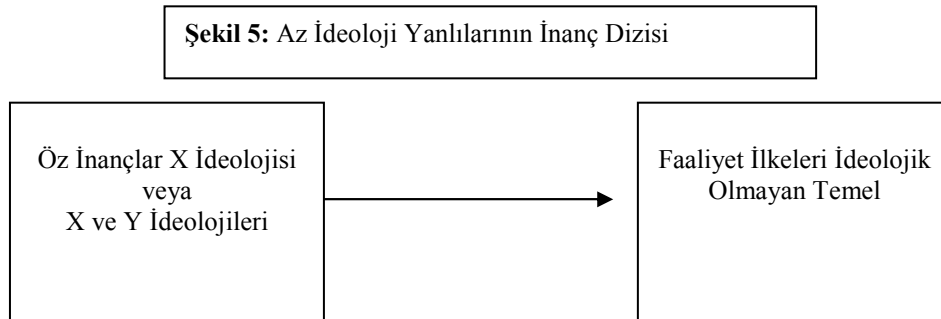
İdeoloji yanlısı seçmenler Şekil 3'de görüldüğü gibi X ve Y gibi ideolojilerle uyumlu, karışık öz inançları tutan ve X ile Y faaliyet ilkelerine paralel davranan insanlardır. (Scarbrough, aktaran: Kalender, 2005, s. 62)

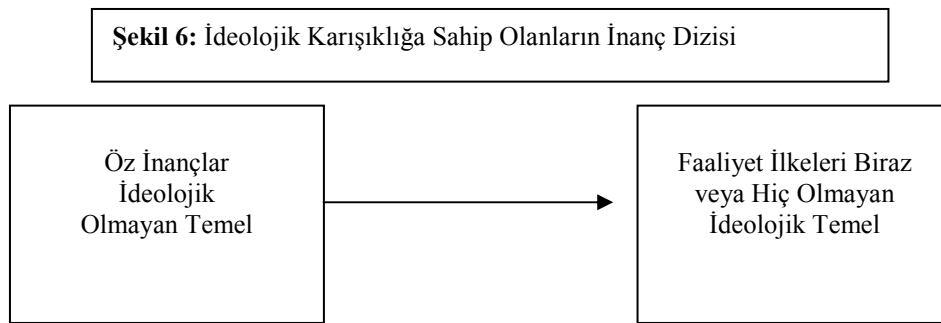
Kaynak: Scarbrough, aktaran: Kalender, 2005, s. 63

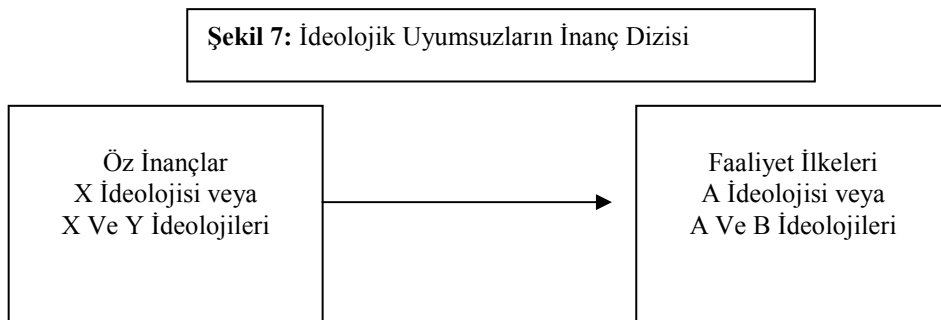
Yakın ideoloji yanlıları; Y ideolojisiyle uyumlu faaliyet ilkelerini ve X ideolojisiyle uyumlu öz inançları tutabilmektedirler (Şekil 4). Burada öz inançlarla faaliyet ilkeleri arasında bağlantı bulunması zorunlu değildir. (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 62)

Kaynak: Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 63

Kaynak: Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 63

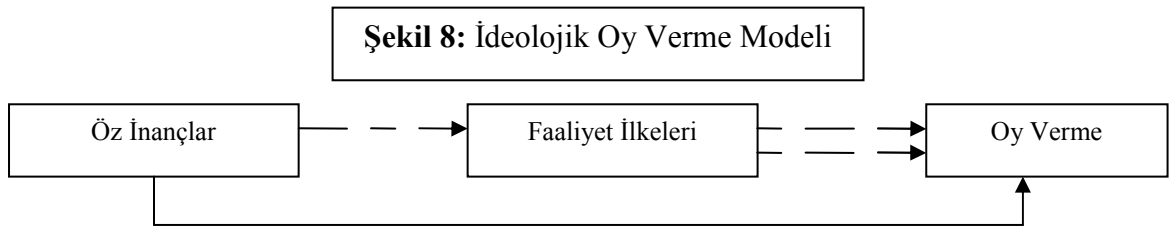

Kaynak: Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 63

Seçmenler arasında bir de öz inançları tutan ancak ideolojik olmayan faaliyet ilkelerini benimseyen insanlar bulunmaktadır. Bu tip seçmenler de az ideoloji yanlıları kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Az ideoloji yanlılarını, ideolojik karışıklığa sahip olanlar ve

ideolojik uyumsuzlar olarak ayırmak mümkündür. İdeolojik karışıklığa sahip olanların hem öz inançlarında hem de faaliyet ilkelerinde eksiklikler bulunmaktadır (Şekil 5 - 6). İdeolojik uyumsuzlar ise X veya X ve Y ideolojilerinin öz inançlarını tutan, ancak A veya A ve B gibi zıt ideolojilerin faaliyet ilkelerini benimseyenlerdir (Şekil 7). (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 62)

Scarborough, ideolojik açıdan seçmenler arasında bu tür bir ayırım yaptıktan sonra oy verme modelini kurmaktadır. Scarborough'un modeli, katılımcı, çizgisel ve basittir. Modelin merkezindeki fikir, özel bir ideolojinin faaliyet ilkelerini ve öz inançlarını benimseyen seçmenin taraftar olduğu partiye oy kullanacağıdır. Model şu şekilde şematize edilebilir: (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 63)

Kaynak: Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 64

Model doğrultusunda ideoloji yanlıları, kendi doğal partilerine oy vereceklerdir. Bu seçmenlerin oy vermesi modeldeki direkt hattı izleyecektir. Yine yakın ideoloji yanlılarından kendi partilerine oy vermeleri beklenirken, az ideoloji yanlıları için faaliyet ilkeleri çok fazla önem taşımamaktadır. Bu sebeple modeldeki uzun hat, az ideoloji yanlılarının öz inançlar doğrultusunda oy verme davranışını ifade etmektedir. Az ideoloji yanlılarının ideolojik bağlılığı, bu doğrultuda daha zayıf kalmaktadır. (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 64)

İdeolojik karışıklıkta, öz inançlar çok az olduğundan veya hiç olmadığından, bu tür seçmenler, faaliyet ilkeleri doğrultusunda oy vereceklerse dahi daha çok günlük politikalardan ve konulardan etkileneceklerdir. Bu sebeple, bu tür seçmenlerin bir partiye sürekli bağlanmaları beklenemez. İdeolojik uyumsuzluk durumunda ise, seçmen benimsediği faaliyet ilkelerine tamamen ters olan bir partiye oy verebilecektir. (Scarborough, aktaran: Kalender, 2005, s. 64)

İdeolojik seçmen yaklaşımıyla ilgilenen diğer bir bilim adamı ise Heath'tir. Özellikle İngiltere özelinde seçmenlerin konuya oy verme durumuna ilişkin araştırma yapan Heath, İşçi Partisi ve Liberal Parti arasındaki ayrışmanın konu üzerinden bir ayrışma gibi gözükmesine rağmen özünde ideolojik bir ayrışma olduğunu belirtmektedir. Heath, seçmenlerin bir partiyi politika tercihleri temelinde değil de aksine partinin genel değerlerinin ve genel anlayışının neyi temsil ettiği temelinde değerlendirdiğini vurgulamaktadır. (Heath, aktaran: Denver, 1994, s. 98)

İKİNCİ BÖLÜM

2. SEÇMEN TERCİHİ AÇIKLAMA MODELİ

Bir seçmen tipolojisi inşa edilmek isteniyorsa öncelikle seçim ve seçmen ilişkisini tüm soyut ve somut unsurlarıyla barındıran bir model oluşturulması gerektiği kanaatindeyim. Aksi takdirde sağlam bir tabana oturmayan çalışmaların bir takım gerçekleri açıklamakta yetersiz kalacağını düşünüyorum. Bu yüzden ki ben çalışmamın temelini geliştirdiğim modele dayandırıyorum.

Ülkemizde daha önce yapılan araştırmalarda seçim süreci, seçim kararının alındığı günden seçimin yapıldığı güne kadar olan süreç olarak değerlendirilmiştir. Ve genellikle siyasal iletişim alanında yoğunlaşan bu çalışmalar özellikle siyasal partilerin talepleri doğrultusunda siyasal propaganda ve kamuoyu araştırmaları üzerine yoğunlaşmıştır.

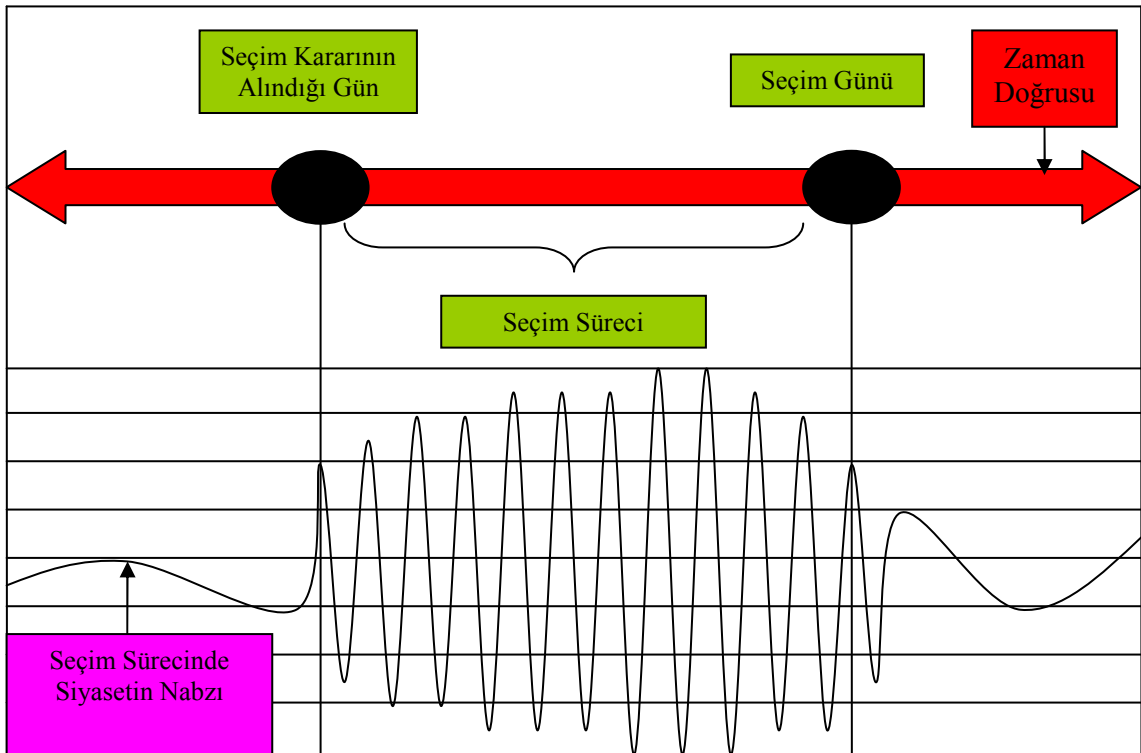
Nicel veriler ışığında hazırlanan bu çalışmalarda, çalışmadan önceki varsayımlar ve araştırma sonucunda elde edilen bulguların örtüşmemesi ve birbiriyle bağlantılı olduğu düşünülen unsurlar arasında bir bağlantının bulunmaması gibi neticelerin çıkması zihinlerin daha da bulanmasına neden olmuştur. Örneğin, tüm dünyanın üzerinde neredeyse fikir birliğine vardığı eğitim düzeyi yüksek kişilerin siyasete daha ilgili olduğu varsayımı, Sistemölükbaşı'nın Konya'da yaptığı 1995 ve 1999 genel seçimlerine yönelik nicel araştırma neticesinde doğrulanamamıştır. Bu durum araştırmanın geçerliliğini de etkileyecek büyük bir çelişkidir. (Sistemölükbaşı, 2001, s. 276)

Ülkemizde yapılan bu tür çalışmalara denekler özellikle seçim dönemlerinde alışık oldukları için kaygıyla yaklaşabilmektedirler. Ayrıca ülkemizde yöreden yöreye hem siyasal bilinç hem de ekonomik açıdan büyük farklılıklar olması ve sosyal çevrenin kişinin görüşleri üzerinde çok baskın olması, bu tür araştırmalarda kişilerin yanıltıcı cevaplar verebilmesine sebep olabilmektedir. Örneğin kişinin kişisel görüşü farklı olmasına rağmen ağa veya şeyh gibi toplumdaki baskın figürlerin kararları, kişinin kendi kararından daha üstün gelebilmektedir. Bu noktada korku unsuru önplana çıkarak kişinin hür kararını değiştirebilmektedir.

Özellikle seçim süreci olarak tanımlanan, seçim kararının alındığı günden seçimin yapıldığı güne kadar geçen süre zarfında yoğunlaşan bu çalışmaların bazı durumları

açıklamakta yetersiz kaldığını düşünüyorum. Bu noktada, seçim süreci olarak belirtilen bu sürecin normal zamanın akışından ayrı bir süreç olduğunu kabul etmiyorum. Seçim sürecini normal hayatın akışı dâhilinde değerlendiriyor, bu süreçte sadece toplumda tansiyonun biraz daha arttığını düşünüyorum. Ayrıca daha önceki yapılan çalışmalarda önümüze gelen, tutarlı olmayan ve birbiriyle çelişen verilerin nedeninin bu yanılgıdan kaynaklandığı kanaatindeyim.

Şekil 9: Seçim Süreci ve Seçim Sürecinde Siyasetin Nabzının Şekilsel Gösterimi

* Grafikte de görüldüğü üzere seçim sürecine girilmesi ile birlikte yani seçim kararının alındığı gün itibariyle siyasetin nabzı artmıştır. Bu artış seçim gününe kadar devam etmiş ve seçim gününden sonra tekrar azalmaya başlamıştır.

İnsan siyasal bir varlıktır ve sadece seçim dönemlerinde değil hayatın günlük akışında da siyasetle ilgilenir. Hem yerel hem de genel düzeyde siyaset dünyasında olup bitene tepkiler geliştirir. İnsanlar bu dönemde bir siyasal parti aracılığıyla veya sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla siyasete katılabilirler. Hükümetin yaptığı işlere muhalefet veya destek olabilirler. Elbet tabi seçim süreciyle hiç alakası olmayan bu dönemde yapılan eylemler de siyasetle ilgilidir. Yakın gelecekte yapılacak seçimlerin tohumları, siyasetten ayrı olarak düşünülen bu

dönemde atılmaktadır. İşte bu yüzden ki seçmenleri, sadece seçimin o yoğun ve tansiyonun arttığı süreçte incelemek yanıltıcı olabilmektedir.

Modelimi ortaya koymadan önce bağıntıda yani seçim ve seçmen arasındaki ilişkide yer alan somut ve soyut kavramların ortaya konması gerektiğini düşünüyorum. Bağıntının somut unsurları hepimizin de bildiği gibi; seçmen, siyasi parti, sandık, oy gibi varlıklardır. Modelin soyut unsurları ise bizi somuta ulaştıran nedenler; yani seçim koşulları, konu üzerine politikalar, oy verme davranışımızı etkileyen psikolojik, sosyolojik nedenler gibi unsurlardır. Soyut unsurlara bir önceki bölümde değinildiği için burada değinilmeyecektir. Ancak somut unsurlardan modelin temelini oluşturan, “seçim”, “seçmen” ve “siyasi parti” gibi unsurlar ve bu unsurlara model dahilinde nasıl bir anlam katıldığı kısaca anlatılacaktır.

2.1. Seçmen Tercihi Açıklama Modelinde Yer Alan Somut Unsurlar

2.1.1. Seçim Unsuru

Sözcük olarak seçmek; insanın kendine uygun, en yakın, en yararlı ve en gerekli olanı belirleme davranışıdır. Demokrasi açısından seçim ise yönetilenlerin kendilerini yönetecekleri belirleme işlemi ve eylemidir. Bu anlamda seçim, sadece milletvekillerinin ve yerel yöneticilerin belirlenmesi için uygulanan bir yöntem değil, tüm örgütler için örgüt üyelerinin örgütü yönetecekleri belirleme yöntemi olmalıdır. Tabii bu demokratik örgütler içindir. (Öztekin, 2001, s. 151)

Siyasal iktidarlar yönetilenler tarafından kabul ve destek görmek için varlıklarını yasallaştırmak zorundadırlar. Tarihsel süreç içinde sosyal gelişme düzeyi ile egemen siyasal değerlere bağlı olarak siyasal iktidarı ele geçirme ve yasallık kazandırma yöntemleri biçim değiştirmiştir. Geleneksel toplumların çoğunda tek kişiye dayanan siyasal iktidarlar, kültür düzeyi çok düşük bireyleri etkileyen büyü ya da fiziki zorlamayı sağlayan güce başvurarak düzenlediği taç giyme töreniyle halkın gözü önünde krallık durumunu tanrılaştırmış, böylece kabulünü sağlamıştır. Günümüz demokratik rejimlerinde ise seçimler, yönetilenlerle yöneticiler arasındaki ilişkiyi düzenlerken, siyasal iktidarın yasalaşmasına yardımcı olmaktadır. (Çam, 2000, s. 481)

Halkın yönetimi demek olan demokrasilerde, ülkelerin büyüklüğü, barındırdıkları nüfusun çokluğu nedeniyle halk, iktidarı seçtiği temsilcilerine devretmektedir. Bu açıdan

demokrasilerin belirlenmesini sağlayan seçimler, demokrasinin vazgeçilmez, temel direklerinden biridir. Bireylerin kamu işlerinin yönetimine dolaylı ve düşük düzeyde bile olsa katılmaları, seçimler aracılığıyla olmaktadır. Seçimler, siyasal kararları alanlarla bu kararın uygulandığı kişiler arasında iletişimi gerçekleştiren bir bağ niteliğindedir. (Çam, 2000, s. 481)

Yönetenlerin seçim yoluyla işbaşına gelmeleri halk egemenlik teorisine paralel olarak gelişmiş; geniş kitlelerce benimsenmesi uzun mücadeleleri gerektirmiştir. Eskiçağ Yunan ve Roma demokrasilerinde vatandaşların dolaysız olarak iktidara katıldığını, halk genel meclislerinde işbölümünün gerçekleşmesi için seçimlere başvurulduğunu biliyoruz. Ancak vatandaş topluluğunun dışında geniş köle ve yabancılardan oluşan kitlelerin bulunduğu bu toplumlarda yöneten ve yönetilen farklılaşması varolmuştur. 19. yy'da gelişen liberal dünya görüşüyle insan haklarına ve kişi özgürlüklerine dayanan modern demokratik rejimler kurulmaya başlar. “Bireylerin özgürlüğü savundukları görüşlerin eşitlikçi bir seçim sistemi aracılığıyla yansıtılması ile güvence altına alınabilir” ilkesinden hareketle liberal devlet anlayışı, siyasal rekabete ve seçim sistemlerine büyük önem verir. (Çam, 2000, s. 482)

Bilindiği üzere seçmen, seçme davranışında bulunan kişidir. Seçmenin seçme davranışında bulunabilmesi için öncelikle ortada bir seçimin olması ve kişinin de seçme hakkının bulunması gerekmektedir. Seçimler olmaksızın bir demokratik hayat tasarlamak imkânsızdır. Demokrasinin en temel unsuru seçimle eş anlamlı olarak kullanılan “sandık”tır.

Günümüzde seçim ve seçimlere katılma hem seçmenlerin kamu yönetimine karşı gösterdikleri ilginin derecesini hem de siyasi iktidarların özünde bulunması gereken toplumsal andlaşma (consensus) faktörünün oranını belirler. (Öztekin, 2001, s. 152)

Bu noktada bazı araştırmacıların, seçimlerin seçmen davranışına etkileri üzerine yoğunlaşan, seçimleri sınıflandırmaya yönelik çalışmaları mevcuttur. Örneğin, Campbell, seçimleri üçe ayırarak normal seçimler, normalden sapan seçimler ve kritik seçimler olarak sınıflandırmaktadır. (Campbell, aktaran: Uztuğ, 2004, s. 112) Norris ve Evans ise seçmen tercihlerindeki değişimin sürekliliği, büyüklüğü ve yönüyle hükümet partisinin yol açtığı sonuçlar bakımından seçimleri analitik bir sınıflandırmaya tabii tutmaktadırlar. Buna göre: (Norris, Evans, aktaran: Uztuğ, 2004, s. 113)

- Normal seçimler. (Bu seçimlerde her parti kendi normal tabanının desteğini harekete geçirir. Statükoyu yansıtır. Partiler arasında varolan güç dengesinin geniş ölçüde değişmediği seçimlerdir.)
- Seçmenlerin parti bağlarının zayıfladığı seçimler. (Normalden sapan seçimler ve seküler seçimler olarak ikiye ayrılmaktadır)
- Yeni seçmen gruplaşmaları ya da mevzilenmelerinin olduğu seçimler (Seküler ve kritik olarak ikiye ayrılmıştır) olarak sınıflandırılır.

Seçmenleri oy vermeye iten nedenler ne olursa olsun, seçim mekanizmasının ya da oy verme eylemini belirli toplumsal ve siyasal etkenler vardır. Seçim her şeyden önce ülkeyi kimlerin yöneteceğini ortaya çıkarır. Bir başka söyleyişle, seçim kamu yöneticilerini dolayısıyla da siyasi iktidarı kullanacak olanları belirler. Ayrıca seçim aynı zamanda siyasi iktidara bir çeşit hesap sorma, onları sorumlu tutma ve siyasi iktidarı kullananların eylem ve işlemlerini onaylama ve reddetme aracıdır. Çünkü seçim, siyasi iktidarı halkın denetimine veren, böylece yönetenleri yönetilenlere karşı sürekli uyanık ve dikkatli olmaya zorlayan bir yöntemdir. (Öztekin, 2001, s. 152)

Günümüz modern demokrasileri, monarşilerin yıkılması ve seçimle işbaşına gelen iktidarların ortaya çıkması ile temellendirilmektedir. O dönemlerde seçim kavramı insanların zihninde demokrasiyi ifade eden en temel unsurdur. Fakat günümüzde artık sadece seçim kavramı demokrasiyi ifade etmekte yetersiz kalmakta ve kişi hak ve hürriyetlerinin üst düzey olduğu, çeşitli sivil toplum örgütlerinin de siyasal hayata etkili olabildiği, evrensel insan haklarının en üst düzeyde tutulduğu demokrasiler dönemi yaşanmaktadır. Bu gibi kavramlarla bezenmiş ve içinde olmazsa olmaz olarak seçim unsurunu barındıran ülkeler artık tam anlamıyla demokratik sayılabilmektedir.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri, 2003 yılında Irak'a özgürlük ve demokrasi getireceği vaadi ile saldırmıştır. Halbuki o dönemde Irak'ta göstermelikte olsa seçimle iş başına gelmiş bir iktidar bulunuyordu. Ama daha öncede belirttiğim gibi sadece seçim unsuru günümüz demokrasilerini ifade edebilmek için yetersiz kalmaktadır. Günümüzde demokrasiyi tam anlamıyla ifade edebilmek için özgürlük, eşitlik gibi birinci kuşak hakların yanında, ikinci kuşak haklar dediğimiz, sosyal güvenlik hakkı, çalışma hakkı, grev hakkı, sendika kurma hakkı gibi hakların da benimsenmiş olması gerekmektedir. Belki gelecekte demokrasi

kavramını ifade etmek için bu kavramlarda yetersiz kalacak, üçüncü kuşak haklar dediğimiz, çevre hakkı, hayvan hakları gibi haklarında benimsenmesi gerekebilecektir.

Ülkemizde son dönemde gerçekleşen Anayasa değişikliği ile beş yılda bir yapılan genel seçimlerin dört yılda bir yapılması öngörülmüştür. (T.C. Anayasası, md. 77) Ancak yerel seçimler ile ilgili herhangi bir yeni düzenlemeye gidilmemiş ve yerel seçimlerin beş yılda bir yapılması usulüne devam edilmiştir. Seçimin periyodik aralıklarına yönelik bu ikiliğin giderilmesi ve hem genel seçim hem de yerel seçim süreleri açısından birliğin sağlanması gerektiği kanaatindeyim.

2.1.2. Seçmen Unsuru

Tarihsel süreçte seçimlerin oturuşması ile birlikte, kimlerin oy kullanabileceği sorusu gündeme gelmiştir. Yani kimin seçmen olabileceği sorusu uzunca bir dönem tartışılmıştır. Önceleri servete ve vergiye bağlı olarak oy kullanma hakkı benimsenmiştir. Ayrıca bu noktada cinsiyet ayrımcılığı da yapılmış ve sadece erkeklere seçme hakkı tanınmıştır. Zaman içerisinde bu konuda aşamalar kaydedilmiş ve eğitim, vergi, servet gibi koşullara bağlı oy hakkından yaş gibi şartlara bağlı genel oy hakkına geçilmiştir.

Artık günümüzde demokrasi ile yönetilen çoğu ülkede genel oy hakkı mevcuttur. Yani artık herkesin ülke yönetimi hakkında en azından tavır belirleyebilme ve belirlediği tavır doğrultusunda kullandığı oy sayesinde tepki gösterebilme hakkı mevcuttur.

Tarihsel süreçte seçme hakkı, seçilebilme hakkı ile birlikte ele alınmıştır. Seçim sürecinin aktif ve pasif aktörlerine vurgu yapan bu iki kavramı birbirinden ayrı düşünmek zordur. Ortada bir seçme davranışı varsa mutlaka seçilen birinin de olması gerekir.

Seçmen seçim sürecinin pasif aktörü iken seçilmeye aday kişi ise seçim sürecinin aktif aktörüdür. Seçim sürecinde seçmen gözlem yapmakla ve adayları dinlemekle yetinir. Ancak seçilmeye aday kişi için aynı durum söz konusu değildir. Seçilmeye aday kişinin bir takım söylemlerde bulunması, geleceğe yönelik vaatlerde bulunması, seçmenlerle diyalog kurması ve seçmenlerden oy istemesi gerekmektedir. Bu dönemde adaylar tarafından yapılan ikna çalışmalarının en önemli yararlarından biri, seçmeni yönlendirmesi değil dağınık bilginin toparlanması, kamuoyunun unuttuğu bilgilerin hatırlatılması ve geleceğe yönelik vaatlerde tutarlık oluşturulmasıdır. (Barut, 2005, s. 313) Seçim sürecinde seçmen ve seçilmeye aday

kişilerden beklenen davranışlar demokrasinin tarihsel süreci içerisinde alışlagelmiş, kalıplaşmış davranışlardır.

Ayrıca şunu da unutmamak gerekir, seçilmeye aday kişide hatta seçilende aynı zamanda bir seçmendir. Seçilmeye aday seçmen ve genellikle yakın çevresi (anne, baba, eş, çocuk gibi...) rengi belli olan seçmendir. Yani bu seçmenin oyunun yönü bellidir. Bu ayrım ileride seçmen tiplerini açıklarken bize kılavuzluk edecek bir olgu olması yönünden önemlidir.

Seçmenlerin büyük bir çoğunluğu ise tabiri caiz ise kapalı kutudur. Yani oyunun yönü ve yeri belli olmayan ve davranışları kestirilemeyecek seçmenlerdir. Zaten nicel veriler doğrultusunda yapılan çalışmalarda da yanıltıcı sonuçlarının çıkmasının nedeni büyük oranda buna bağlıdır. Bu çalışmalar genellikle bu tip seçmenleri, “karasızlar” veya “yüzergezer” seçmenler olarak tanımlamakta ve işin kolayına kaçmaktadırlar. Hâlbuki pandoranın kutusunu aralayacak olan, bu tip seçmenleri de içinde barındıran bir model yaratıp, bu çıkmazı açıklama gayretine girişmektir.

Son olarak ülkemiz seçmenlerinin durumunu değerlendirmek gerekirse; bu bağlamda, yapılan bir araştırma, Türk seçmeninin büyük bir bölümünün kendisini öncelikle Demokrat (%27,5), Milliyetçi (%22,5) ve Laik (%21,8) olarak tanımladığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmada ilgi çeken bir başka husus ise kendisini Kemalist (%14,8) olarak ifade edenlerden az farkla da olsa, fazla oranda kişinin Hiçbiri (%14,9) gibi bir seçeneği işaretlemesidir. (Özsoy, 2002, s. 81 – 82) Yani ülkemizde azımsanmayacak oranda, hiçbir değere bağlılık hissetmeyen bir kesim mevcuttur. Ülkemiz seçmenin durumuna mevzuat açısından bakıldığında ise: Onsekiz yaşını dolduran ve kamu haklarından kısıtlı olmayıp, seçmen kütüğüne kayıtlı olan her bir vatandaşın oy hakkı mevcuttur. (T.C. Anayasası, md. 67) Yani mevcut şartlara uyan her bir vatandaş seçmen olabilmektedir. Bu da ülkemizde genel oy hakkının benimsendiğini göstermektedir.

2.1.3. Siyasi Parti Unsuru

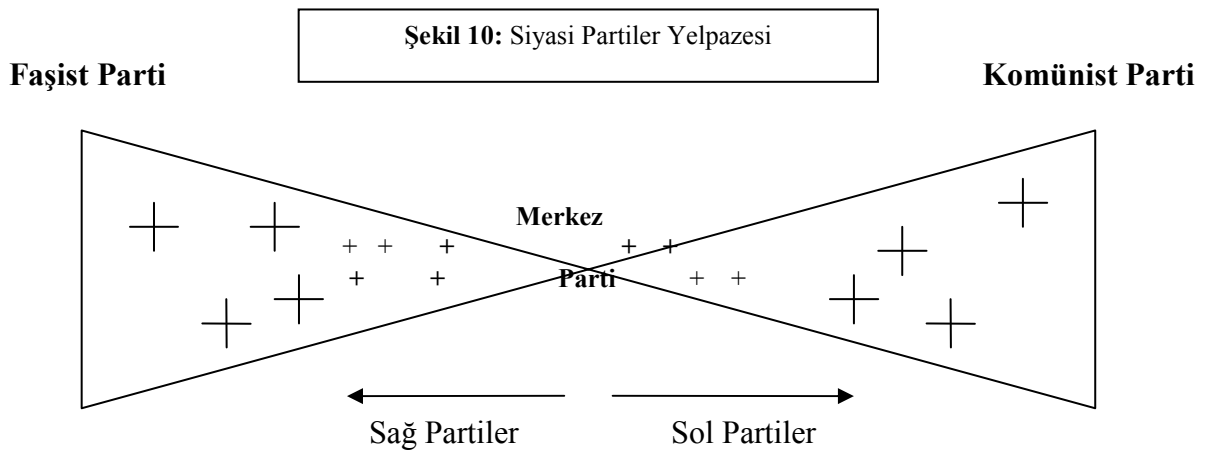
Demokratik yönetim, sadece yasalardan ve memurlardan oluşan bir mekanizma olmaktan ziyade bir aşama, bir süreçtir. Bu süreç sadece yasa yapıp uygulanma ile sınırlandırılacak bir süreç olmamakla birlikte toplumun geneli açısından daha kapsamlı bir yasama ve yönetim faaliyetidir. (Lyon, Abramson, 1940, s.6) Bu bağlamda değerlendirildiğinde, demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin de hedefi, ülke politikalarını ve

kaynaklarını yönetebilmek adına, iktidarı ele geçirmek veya en azından ona ortak olabilmektir. Siyasi partiler olmaksızın demokratik hayatı işletmek imkansızlaşır. Siyasi partiler genel olarak belli bir dünya görüşü etrafında şekillenmişlerdir. Ve bu şekillendikleri dünya görüşü veya ideoloji çerçevesinde mevcut düzene yönelik fikir ve siyaset üretmektedirler.

İtalyan siyaset bilimci Sartori'ye göre, bir ülkede partilerin var olması kadar, siyasal partilerin sayısı, ideolojik konumları ve birbirleriyle olan rekabet ilişkileri de siyasal rejimin performansı ve demokratik yönetimin kalitesi üzerinde son derece önemli rol oynamaktadır. Çünkü parti sistemi o toplumdaki mevcut güç dağılımını ve çoğulculuğun derecesini göstermektedir. (Sartori, aktaran: Akgün, 2007, s. 40)

Kurulan her bir siyasi parti kendi hayat görüşünü benimsemiş, onunla özdeşleşmiş, belli bir gruba veya insan topluluğuna hitap etmektedir. Her siyasi partinin belli sayıda destekleyeni olduğu gibi karşıtı da mevcuttur. Bu noktada partilerin benimsediği unsurların kapsamı belirleyici olmaktadır.

Bilindiği üzere siyasi partiler sağ ve sol olarak tanımlanan iki kutup arasında yer almaktadırlar. Sağ partiler genellikle milliyetçi, muhafazakar ve dini konulara hassas partilerdir. Sağ kutbun en ucunda yer alan partiler faşizan tutumu benimsemiş partilerdir. Sol partiler ise gelir dağılımında adalet, sınıf çatışması, insan hakları gibi konulara yoğunlaşan ve değişimden yana tavır takınan, tutucu olmayan partilerdir. Sol kutbun en solunda yer alan partiler ise komünist görüşü benimsemiş partilerdir.

(* Merkezden sağa doğru gidildikçe, muhafazakarlık, milliyetçilik ve dini değerler artarken; merkezden sola doğru gidildikçe, sosyal demokrasi ve toplumsal adalet gibi kavramlar ve değerler önem kazanır.)

Bu iki kutup arasında gidip gelen siyasi partiler, iki kutuptan birine yaklaştıkça, yaklaştıkları kutbun genel özelliklerine daha da yaklaşırlar. Yani ya faşizan görüşe ya da komünist görüşe daha yakın bir hal alırlar. Bu iki kutuptan merkeze doğru gidildikçe, uzaklaşılan kutuptaki bazı temel görüşler terk edilirken, yaklaşılan kutuptaki bazı değerlerin benimsendiği görülür. Tam merkezde ise iki zıt görüşün harmanlandığı partiler ortaya çıkar.

İşte bu noktada siyasi partilerin sınıflandırması yönelik çalışmalara değinmekte yarar vardır. Özellikle Duverger'in bu konuda yaptığı çalışma önem taşımaktadır. Duverger siyasi partileri örgütlenme bakımında kadro ve kitle partileri olarak tasnif etmiş. Her iki türü de genel hatlarıyla tanımlamıştır. Kadro partileri genellikle ekonomik bakımdan güçlü toplum kesimlerinin temsilcisidirler. Bu nedenle ekonomik açıdan güçlü, az sayıda üyeye sahiptirler. Bu partilerde asıl ağırlık meclis gruplarında bulunur. Parti disiplini ve dolayısıyla genel merkez otoritesi zayıftır. Yine bu partilerde ideolojiye verilen önem az olmakla birlikte; genellikle tutucu, düzenden yana bir tavır sergileyen partilerdir. Kitle partilerinin toplumsal tabanı ise daha çok ekonomik açıdan güçsüz bireylere dayanır. Bu yüzdendir ki bu partilerin masraflarının karşılanabilmesi, çok sayıda üyenin ödentilerine bağlıdır. Kitle partilerinin çok sayıda üyeye sahip olması ister istemez örgütün bürokratik bir yapıya bürünmesine ve parti disiplinine büyük önem atfedilmesine neden olmuştur. Kadro partilerinin temel örgüt birimleri "komite"lerken, kitle partilerinin temel örgüt birimi en küçük yerleşim yerine kadar ulaşan "hücre"lerdir. Yine kadro partilerinin etkinlikleri seçim zamanlarında artarken, kitle partilerinin etkinlikleri sürekli ve yaygındır. (Duverger, aktaran: Kışlalı, 1987, s. 228 – 229)

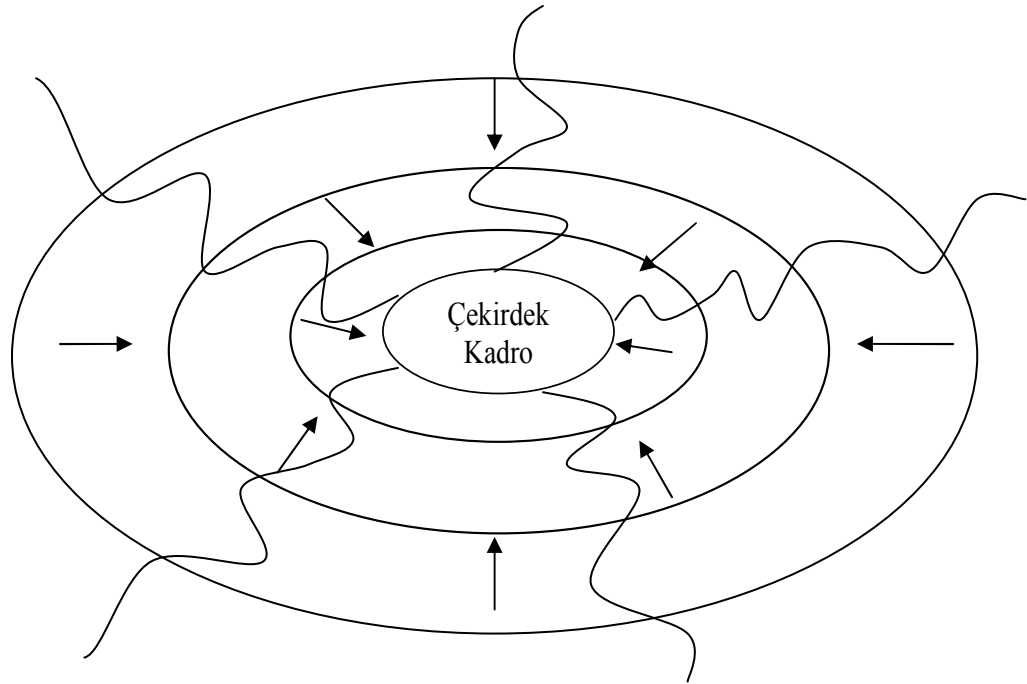
Bir ülkedeki siyasi parti sayısı o ülkedeki demokratik düzen hakkında da ipuçları vermektedir. Bir ülkedeki siyasi parti sayısı azaldıkça, partilerin içindeki farklı düşüncelerin sayısı artmaktadır. Halbuki siyasi parti sayısı arttıkça, siyasi partilerin içerisindeki farklı görüşler azalmakta ve her bir siyasi parti adeta bir görüşün temsilcisi haline gelmektedir. Bu konudaki Ahmet Taner Kışlalı'nın "Parti içi düşünce yelpazesinin daraldıkça, ülke içindeki siyasi parti yelpazesinin genişlediği: Parti içi düşünce yelpazesinin genişledikçe, ülke içindeki siyasi parti yelpazesinin daraldığına" yönelik tespiti oldukça doğrudur.

Ülkemizde mevcut mevzuat bakımından, siyasi partiler en az otuz kişi tarafından kurulur ve genel merkez karar, yürütme ve denetim organlarını oluşturur. Ayrıca seçimlere girebilmesi için de ülke düzeyinde örgütlenmesi gereklidir. (Siyasi partiler kanunu, md. 8) Durum böyle olunca ülkemizde seçimlere girebilen çoğu siyasi parti asgari düzeyde üyeye de

kendiliğinden sahip olmuş oluyor. Bu kuruluş örgütlenmesi siyasi partilerin çekirdeğini oluşturuyor.

Her bir siyasi partinin bir çekirdek kadrosu ve bir de bu çekirdek kadro etrafında toplanan etki alanı bulunmaktadır. Siyasi partiler benimsedikleri ideoloji ve ortaya koydukları politikalar vasıtasıyla adeta bir mıknatıs gibi kitleleri yani seçmenleri kendilerine çekebilmektedirler. Siyasi partilerin söylemleri toplumun gereksinimlerini ve beklentilerini karşıladıkça, siyasi partiyi çevreleyen etki alanı da artmaktadır. Siyasi partiler, toplumun genelini ilgilendiren konulara değindikçe ve toplumun ortak paydalarına yönelik politikalar geliştirdikçe, etki alanlarını arttırmaktalar, böylece iktidara daha da yaklaşmaktadırlar.

Şekil 11: Çekirdek Kadro ve Onun Etrafında Büyüyen Parti Örgütü

2.2. Seçmen Tercih Açıklama Modelinde Yer Alan Somut Unsurların Model Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıda kısaca değindiğim seçim, seçmen, siyasi parti gibi demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan kavramlara, günümüzde hızla gelişen kitle iletişim teknolojisi ve siyasal alanda artan rekabet, yeni anlamlar yüklemektedir. Özellikle kile iletişim teknolojisinin gelişmesine paralel olarak, bilginin ve haberin dünya üzerindeki sınırsız dolaşımı, insanların siyasal içgüdüsünü sürekli uyanık tutmaktadır.

Günümüzde siyasal içerikli eylem ve hareketler sadece seçim zamanlarında değil bunun dışındaki zamanlarda da olmaktadır. Hükümetin yaptığı bir işleme, muhalefet partileri, sivil toplum kuruluşları veya münferit olarak bireyler anında tepki gösterebilmektedirler. Bu durum seçmen ve siyasi partileri her dönemde aktif tutmaya ve adeta hazır asker olmaya zorlamaktadır.

Seçmeni ve siyasi partileri her zaman aktif tutan bu durum, seçmene ve siyasi partilere gündemi derinlemesine takip etme görevi yüklemektedir. Yani artık özellikle siyasi partiler, gündemdeki her konuya ilişkin söz söyleme zorunluluğu hissetmektedir. Seçmene de gündemi takip edip kendilerini ilgilendiren konularda siyasi partilerin tutumlarını izleme ödevi yüklenmektedir.

Örneğin sokak hayvanlarının yaşam şartları, bir sivil toplum kuruluşunun ve dolayısıyla seçmen grubunun ilgi alanıdır. Bir belediyenin sokak hayvanlarına yönelik olumsuz tutumunun gündeme gelmesi, bu sivil toplum kuruluşunu harekete geçirir. Bunu gören siyasi parti hemen duruma el atar ve bu konuyla ilgili bir açıklama yapma gereğini hisseder. Yani bu konuya duyarlı seçmen grubuyla olumlu bir ilişki kurma gayretine girer. Bunu belki içgüdüsel olarak yapsa da neticede esas istenen duyarlı grubun sempatisini kazanmak ve seçim döneminde oylarını elde edebilmektir. Bu konuyla ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ayrıca günümüzde sadece ülke gündemi değil dünya gündemine de duyarlı olmak gerekmektedir. Avustralya da karaya vuran balinalar bile bir siyasi partinin tepki geliştirmesi gereken konu olabilmektedir.

Diğer taraftan, özellikle internet teknolojisinin akıl almaz gelişmesi, normal bireylerin de gündem yaratmasına olanak sağlayabilmektedir. İnsanlar internet vasıtasıyla çok daha kozmopolit platformlarda sosyalleşebilmekte ve yeni gündemler yaratabilmektedir. Örneğin facebook'ta açacakları bir grup vasıtasıyla siyasi alanda mesaj iletebilmektedirler. (Sözde Ermeni Soykırımını gibi...) İnternet üzerindeki bir tartışma veya trend olan hareket yine siyasi partilerin ilgi alanına girebilmektedir.

Kısacası eskiden siyasi partilerin öncülüğünde belirlenen siyasi gündem artık siyasi gündemin pasif aktörü olarak gözüken seçmenler tarafından da belirlenebilmektedir. Eskiden partiler seçmenlerin ayağına gidip bir şeyler sunarken, günümüzde siyasi partiler seçmenlerin talepleri doğrultusunda hareket etmektedirler. Ayrıca artık seçmenler siyasi partilerden doğrudan talep yerine, dolaylı olarak, mevcut duruma tepki koymak suretiyle, siyasi partileri

tepki geliştirmeye zorlamaktadırlar. Yani günümüzde siyasi partilerin bir takım olaylara gözünü kapaması mümkün değildir.

Şekil 12: Siyasi Parti ve Seçmen Arasındaki Etkileşim Süreci

Mesela, 2007 yılında bazı sivil toplum örgütlerinin önderliğinde ve spontane olarak münferit bireylerin girişimleri ile toplanan Cumhuriyet Mitingleri bunun bariz örneğidir. Bilindiği üzere bu mitingler bir takım sivil toplum örgütlerince organize edilmişti. Ancak mitinglere katılım düzeyi gün geętikęe o kadar arttı ki tüm herkesi hayrete düşürmüştü.

İşte bunu gören siyasi partiler, kendilerini, gündeme oturan bu konu ile ilgili tepki geliştirmek zorunda hissettiler. Bu doğrultuda CHP mitingin yapılış nedeni ile ilgili değerlere tam bağlılığını belirtmek suretiyle tüm siyasi partilerin iştahını kabartan bu kalabalık ve duyarlı kitlenin oylarına talip olmak istedi ve mitinglere genel başkan düzeyinde katıldı. Yine aynı mitinglerin kendi iktidarına karşı olduğunu düşünen AK Parti, kendi seçmeninin güçsüz konuma düşme psikolojisi yaşamaması için ve kendi seğmenini elinde tutmak amacıyla, savunma içgüdüsüyle de olsa, mitingler hakkında tepki göstermiştir. AK Parti, bu dönemde kendisinin daha kalabalık mitingler düzenleyebileceğini açıklama gereği hissetmiştir.

Ancak yine aynı mitingler hakkında, bu kez organizatörler ve ilginç olanı mitinge katılan bireyler, iştahı kabaran siyasi partilerin mitinglere ullandığını görünce, yaptıkları bu organizasyonun hiçbir siyasi parti ile deştirilemeyeceğini açıkladılar.

Bu örnekte seçmenler mitinglere katılmak suretiyle bir tepki ortaya koydular. Öyle bir tepki ortaya koydular ki siyasi partiler bu duruma kayıtsız kalamadılar. Ve tüm siyasi partiler konuyla ilgili açıklama yapma gereği hissettiler. Yani seçmenden partiye doğru işleyen bir süreci başlattılar.

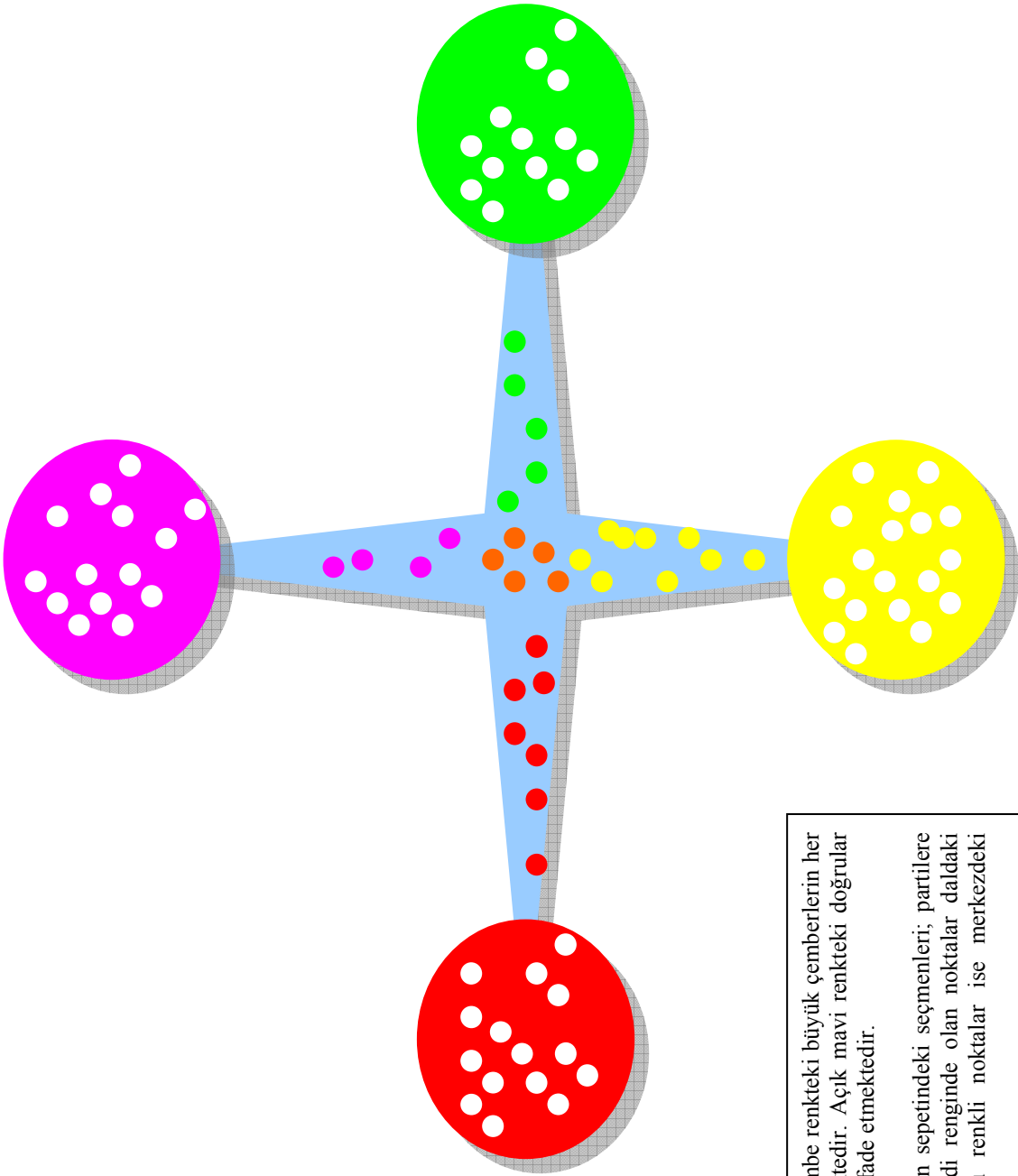
Eskiden siyasi partilerin ideolojileri çerçevesinde hazırladıkları söylemleri olurdu ve seçmenlere bunu empoze edip onları ikna etmeye çalışırlardı. Bu söylemlere ikna olan seçmenlerde o şablon doğrultusunda hareket ederdi. Ancak günümüzde durum tersine döndü, özellikle iletişim ağının inanılmaz gelişimi, sınır tanımayan ekonomik ilişkiler, tek kutuplu dünya bu durumu hazırladı. Günümüzde bilginin durdurak bilmemesi ve sürekli hareketi, klasik dönemdeki statik gündemlerden ziyade, sürekli değişen dinamik gündemler doğurdu. Eskiden önemli bir konu gündemi bir hafta meşgul ederken, günümüzde gün içerisinde bile gündem birkaç kere değişebilmektedir. Yani artık dünya daha hızlı dönmektedir.

Durum böyle olunca da insanların ilgi alanlarına göre, gündemlere tepkileri değişebilmektedir. Düşünün, sadece bir gündem maddesi varken kişi sadece o konuya yoğunlaşır ve o konuyla ilgili tepki geliştirir. Halbuki bir çok gündem maddesi varken kişi seçici davranır ve istediği konuyla ilgili tepki geliştirebilir. Kişi burada hepsine aynı düzeyde veya birine daha yoğun diğerlerine daha az düzeyde tepkide geliştirebilir.

Bunun neticesinde de sınırlı sayıda insan tarafından yönetilen bir örgütte her konuya ilişkin bir şeyler söylemesi imkansızlaşmaktadır. Yani siyasi partiler artık bir şey söyleyip insanları ikna etmek yerine, insanların söylediklerini, tasdik veya reddeden örgütler haline gelmiştir. Zaten günümüzün popüler söylemi olan “siyasi partiler arasında bir fark kalmadı” veya “sağ ve sol arasında bir fark kalmadı” gibi yakınmaların nedeni de bundan kaynaklanmaktadır. Çünkü tüm partiler aynı konu üzerinde, birbirine benzer yorumlar yapmaktadır. Yani kontrol artık partilerin elinde değil seçmenlerin elindedir.

Şekil 13: Seçmen Tercih Açıklama Modelinin Kuşbakiş Görünümü

- Modeldeki kırmızı, yeşil, sarı ve pembe renkteki büyük çemberlerin her biri ayrı siyasi partileri ifade etmektedir. Açık mavi renkteki doğrular ise merkez ile parti arasındaki yolu ifade etmektedir.
- Modeldeki beyaz noktalar, partilerin sepetindeki seçmenleri; partilere giden yoldaki ve her partinin kendi renginde olan noktalar daldaki seçmeni; tam merkezdeki turuncu renkli noktalar ise merkezdeki seçmeni ifade etmektedir.

2.3. Seçmen Tercih Açıklama Modelinin İşlevi ve İşleyişi

Soyut ve somut unsurları kısaca açıkladıktan sonra modelimize geçebiliriz. Modelde somut unsurlar görsel olarak yer almakla birlikte, soyut unsurlar modelin dengesini etkileyen görünmeyen unsurlar olarak düşünülmüştür.

Modelin şekilsel olarak, kuşbakışı görünümü yukarıdaki gibidir. Modelde somut olarak gözüken unsurlar, seçmen ve siyasi partilerdir. Şekilde gözüken değişik renklerdeki yuvarlak sepet biçimindeki büyük daireler siyasi partileri ifade etmektedir.

Şekli daha kolay kavrayabilmek için bunu bir tahterevalli gibi düşünün. Tahterevallinin her ucunda duran değişik renkteki çemberlerin de siyasi partiler olduğunu zaten belirtmiştik, şekildeki küçük dairelerin ise seçmenler olduğunu varsayalım. Ve seçmen diye nitelendirdiğimiz bu küçük dairelerin düzlem üzerinde sürekli hareket ettiğini düşünelim. Modelde seçmenlerin sürekli hareketinin nedeni, en baştan beri belirttiğim, zamanın bir bütün olarak tasarlanması ve arada kopukluğa yer verilmemesidir.

Şekilde gözüken uzun yol şeklindeki doğru ise her partinin merkeze attığı bir köprüdür. Seçmen bu yola girdikçe partiye daha da yaklaşmaktadır. Seçmen tiplerini açıklarken, seçmenin bu yol üzerinde veya siyasi partinin sepetinde yer alması büyük önem taşımaktadır. Bu iki ayırım vasıtasıyla seçmen tiplerimizi kurgulayacağız.

Somut unsurlar şekil üzerinde gösterilebilmekle birlikte soyut unsurlar için aynı durum söz konusu değildir. Peki soyut unsurlar modele nasıl dahil edilecektir. Bu noktada, görünmeyen soyut unsurların, örneğin gündem, konjonktür gibi hususların, sürekli denge de olan bu şekle, rüzgar gibi dışarıdan müdahaleler ile etki edebildiği varsayılmakta ve böylece dengeyi bir parti lehine diğer parti aleyhine değiştirebildikleri vurgulanmaktadır.

Örneğin yaşanan ekonomik kriz bir gündem maddesi olmak ile birlikte, toplumda yarattığı etki oldukça büyüktür. Özellikle ekonomik krizin görünen yüzü olan işsizlik olgusu son derece önemlidir. Bu gerçeğin modele yansımaları yani model üzerinde estirdiği rüzgar ve denge üzerine etkisi, iktidar partisi aleyhine muhalefet partileri lehinedir. Nitekim yakın tarihte yapılan 2009 yerel seçimlerinde alınan sonuçta bu varsayımı destekler niteliktedir.

Modeli ana hatlarıyla açıkladıktan sonra modelin nasıl işlediğine geçebiliriz.

- Modeldeki seçmenler ya bir siyasi partinin sepetinde ya siyasi partiye giden yolda (bu tip seçmeni daldaki seçmen olarak tanımlıyorum) ya da bütün partilerin yollarının kesiştiği tam merkezde yer almaktadır.
- Soyut öğeler dediğimiz, gündemi oluşturan, konjonktürü belirleyen önemli olaylar, model de dengeyi değiştirebilecek güçte esen bir rüzgar olarak tasarlanmıştır. Yani sistemin dışından gelip, seçmenlere hareket veren, bu soyut unsurların etkileridir.
- Ayrıca dışardan gelen müdahaleler yani esen rüzgarlar dışında, siyasi partilerin kendi çalışmaları neticesinde de seçmen düzlem üzerinde hareket edebilmektedir. Yani seçmen soyut öğeler dışında da sistem içerisinde münferit olarak hareket edebilmektedir. Ancak bu hareket diğer soyut öğelere dayanan hareketten daha sınırlıdır.
- Modelde esas olan dengedir. Ve denge her halde söz konusudur. Dengeyi belirleyen ise seçmenlerin tutumudur. Seçmenlere yön veren faktörlerde soyut ve somut unsurlardır.

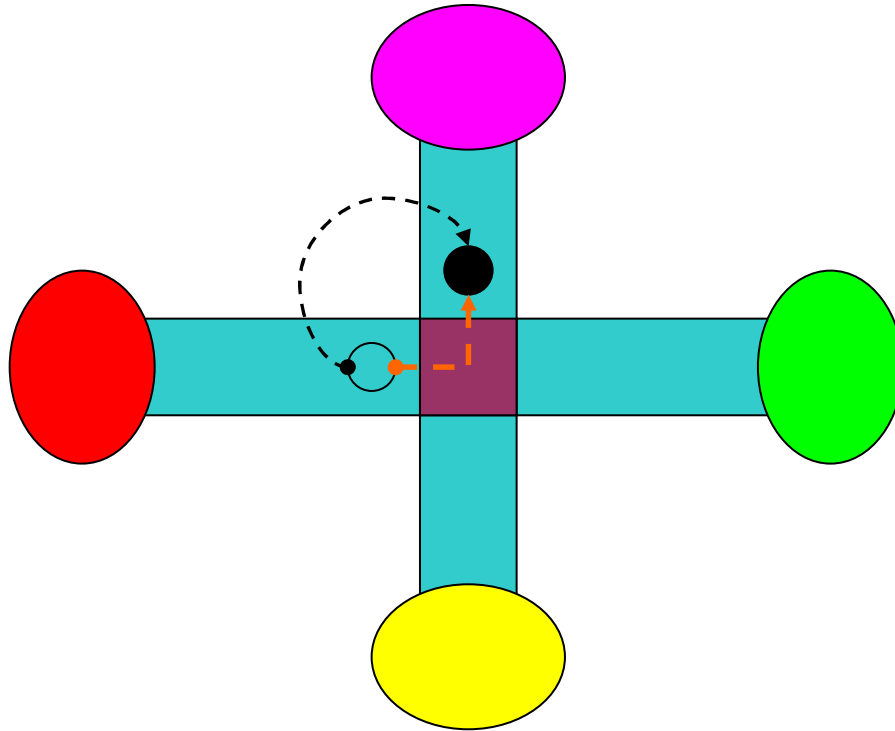
Sonuç olarak bağıntıda ne oluyorsa hepsi bu düzlem üzerinde mevcuttur. Şekil üzerinde görünenler modelin somut öğeleri, görünmeyenler ise soyut öğeleridir. Bu düzlemde model her haliyle dengededir, yani bir taraf ağır bastığında yahut hepsi eşit olduğunda da bir denge söz konusudur.

Modelin seçim sürecinde ve seçim süreci dışındaki özellikleri farklılık gösterebilmektedir. Özellikle seçim sürecinde model üzerindeki hareket çok daha yoğundur. Bu dönemde seçmenler somut ve soyut unsurlarla daha çok muhatap olmakta ve bu hususlara daha çok ilgi göstermektedir.

Seçim sürecine girilmeden önce de bilindiği üzere modelde bir denge söz konusuydu. Yani seçmenlerin model üzerinde durduğu bir nokta vardı. Seçim sürecine girilmesi ile birlikte siyasi partiler daha fazla seçmenin oyunu alabilmek için yani kendi bölgelerine daha fazla seçmen çekebilmek için faaliyetlerini arttırdılar ve propaganda çalışmalarını hızlandırdılar. Ancak seçim sürecine girilmeden önce seçmenin durduğu yerden kıpırdayıp

diğer bir partinin bölgesine geçmesi, sınırlı sayıdadır. Bu durum daha önce yapılan çalışmalarla da doğrulanmıştır.

Şekil 14: Seçim Sürecindeki Faaliyetlerden ve Propagandalardan Etkilenip Bir Siyasi Partinin Dalından Diğer Siyasi Partinin Dalına Geçen Seçmenin Konumu

Bilindiğı üzere seçim sürecinde siyasi partilerin seçim kampanyaları önem kazanmaktadır. Seçim kampanyalarında siyasi partiler, ilk aşamada seçmenleri bilgilendirmekte, ikinci aşamada partiyi desteklemeleri için seçmenleri ikna etmekte, sonrasında kendi seçmenlerinin taraftarlığını pekiştirmekte ve son olarakta seçmenleri harekete geçirip, oy kullanmaya teşvik etmektedirler. (Denver, Hands, aktaran: Kalender, 2007, s. 144) Bu noktada seçim sürecindeki kampanyalardan ve propagandalardan etkilenip, yerini değiştirenler genellikle bir siyasi partinin bölgesinde bulunup görece merkeze daha yakın olan seçmenlerdir. Yani daldaki seçmenlerdir. Bu tip seçmenler hareket edip diğeri bir parti yoluna girse dahi yine de merkezden çok uzaklaşmamaktadırlar. Seçim atmosferinden etkilenip günlük karar değiştirebilen bu tip seçmenlerin, özellikle oy konusunda tutucu kesimlerce yadırgandığı bilinen bir gerçektir. Örneğin söyleşi yaptığımız geleneksel bir seçmen olan, Seçmen A oyunu namusu gibi görmekte ve kutsallaştırmakta ve günlük karar değiştirenleri ise yadırgamaktadır.

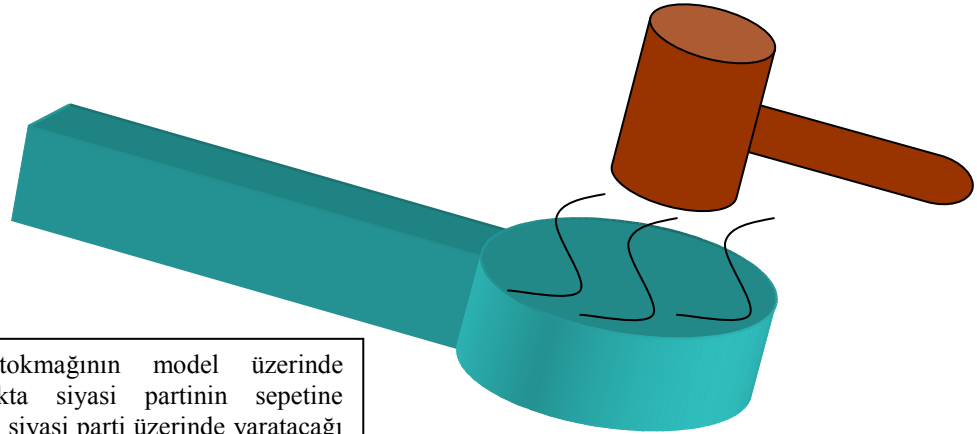
Ayrıca seçim sürecinde sepetteki seçmenin sepetinden çıkıp diğer bir partinin safına geçmesi hele ki sepetine geçmesi pek rastlanan bir durum değildir. Bu durum ancak olağanüstü dönemlerde görülebilir. Örneğin 1999 seçimlerinde gündemi derinden etkileyen terörist başı Öcalan'ın yakalanmasının DSP'de yarattığı etki buna örnek olabilir. Bilindiği üzere o dönemde DSP'nin başında bulunan ve Başbakan olan Bülent Ecevit bir anda halkın gözünde ilahlaşmış ve sırf liderin karizmatik vasfından yani lidere olan güven ve bağlılıktan dolayı birçok seçmen oyunu DSP'ye vermiştir.

Seçim sürecinde önemli olan bir noktada seçim kararının alınmasıdır. Eğer ki seçimler normal zamanın dışında yani halk arasındaki tabiriyle erken seçim şeklindeyse, toplumda yarattığı etki daha büyük olmaktadır. 2007'de Cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kaos nedeniyle yapılan erken seçimler bunun en bariz örneğidir. Bu dönemde alınan erken seçim kararı toplumda büyük bir etki yaratmış ve toplumun gözünde AK Parti mağdur ve mazlum duruma düşmüştür.

Modelimiz açısından bu durumu değerlendirdiğimizde, erken seçim kararı ile birlikte seçim sürecine girilmiş ve seçim süreci öncesindeki denge seçim tokmağının AK Parti lehine vurması ile birlikte bu parti üzerinde olumlu etki yaratmış ve diğer partilerin dallarındaki seçmenleri kendi safına çekmiştir.

Burada seçim tokmağı kavramını açıklamakta fayda görüyorum. Seçim tokmağı seçim kararının alınması ve seçim sürecine girilmesi ile birlikte toplumda yaratılan etkinin bir veya birkaç parti lehine ve diğerleri aleyhine değişmesine neden olan faktördür. Seçim tokmağı vurduğu partinin lehine sonuçlar, diğerlerinin aleyhine sonuçlar yaratır. Seçim tokmağının vurduğu nokta bir partinin sepetine doğru yaklaştıkça o partide yaratacağı olumlu etki daha da artmaktadır.

Şekil 15: Seçim Tokmağının Şekilsel Görünümü

Seçim tokmağının model üzerinde vurduğu nokta siyasi partinin sepetine yaklaştıkça, o siyasi parti üzerinde yaratacağı etki artmaktadır. Ayrıca seçim tokmağının şiddetini belirleyen unsur beklentilerdir.

Ayrıca seçim tokmağının şiddeti de önemlidir. Seçim tokmağının şiddetini belirleyen ise seçim kararının toplumda yarattığı tepkinin şiddetidir. Toplumun tepkisini belirleyen ise beklentilerdir. Yani seçmen bir erken seçim beklentisinde ise seçim tokmağının şiddeti azalır ancak toplum bir erken seçim beklentisinde değil ise seçim tokmağının şiddeti artar.

Ayrıca seçimler normal süresinde yapıldıkça seçim tokmağının hem şiddeti azalır hem de vurduğu nokta merkeze daha yakın olur. Mahalli idareler seçimleri bunun bariz örnekleridir. Çünkü mahalli idareler seçimleri genellikle süresinde yapılmaktadır. Bu duruma toplum ve seçmenler hazırlıklıdır ve genellikle olağanüstü şeyler olmadıkça, seçim sürecinde ki denge, seçim sürecinden önceki dengeye göre pek değişmemektedir.

Seçim günü bu noktada önemli bir gündür. Aslında seçim günü bir yönüyle modelin fotoğrafının çekildiği gündür. Modelin o gün çekilen fotoğrafı seçim sonuçları ile birebir örtüşür. Seçimde oy kullanan her seçmen hangi nedenle olursa olsun bir partiye oy vermiş bulunmaktadır. Bu durumu model açısından değerlendirdiğimizde seçmen ister bir partinin sepetinde isterse dalında olsun, o günkü seçimlerde o partiye oy kullanmış demektir.

Modele göre, seçimin yapıldığı gün merkezde yer alan seçmenler ise seçimde oy kullanmayan veya bilinçli bir şekilde geçersiz oy kullanan seçmenlerdir. Bu tip seçmenler kararlarını seçim sonuçlarına etki etmemek yönünde kullanmışlardır.

Seçim günü bir partiye oy kullanma kararı olan, merkezde bulunan seçmenlerden bazıları oylarının yönünü sandık başında belirleyebilmektedirler. Yani bu tip seçmenler açısından mevcut siyasal partilerin birbirinden farkı yoktur ve seçme kararını içgüdüsel bir dürtü olarak değerlendirirler.

Seçim günü, özellikle merkezde ve dalların merkeze yakın ucunda bulunan seçmenlerin oyunun yönünü belirleyen bir unsurda, modelin o anki dengesidir. Yani model o anda hangi partinin tarafına doğru eğilmişse, o parti bu tip seçmenlerin oylarına daha yakındır. Çünkü bu tip seçmenler, genellikle ağır basan tarafın yanında olmayı tercih etmektedirler. Ancak şunu da belirtmekte fayda vardır, bu tip seçmenler diğerlerine kıyasla azınlıktadır.

Peki seçimden sonraki gün nasıl bir denge söz konusudur. Bu da çok önemli bir noktadır. Burada dikkat çekici nokta ise seçimden sonraki gün seçimi kazanan parti veya partilerin çok yoğun taraftar kitlesinin akınına uğramasıdır. Bu durumu model üzerinde açıklamak gerekirse; seçimden sonraki gün modelde seçimi kazanan parti veya partilerin bulunduğu tarafın eğimi, seçim günündeki eğiminden daha fazladır. Özellikle merkezde kalan ve diğer partilerin merkeze yakın dallarında kalan seçmenler, seçimi kaybeden bu partilerin tarafından ayrılarak seçimi kazanan partinin tarafına geçmektedir.

Denver, seçimi kazanan partide yaşanan ve destekleyici sayısının arttığı bu dönemi “balayı” dönemi olarak nitelendirmektedir. (Denver, 1994, s. 104) Bu noktada, uzun yıllar siyaset sahnesinde yer alan ve dokuzuncu Cumhurbaşkanımız olan Süleyman Demirel’in “bir partinin en güçlü zamanı seçimi kazandığı gündür” sözü, aslında bu varsayımı destekler niteliktedir. Çünkü seçimi kazanan parti toplumda yeni beklentiler ve hedefler yaratmıştır. Bu hedeflerle kendi beklentilerini ve hedeflerini karşılaştıran seçmen, iktidarın kendisini ilgilendiren menfaatlerinden daha fazla yararlanabilmek için iktidarın yanında yer almaktadır.

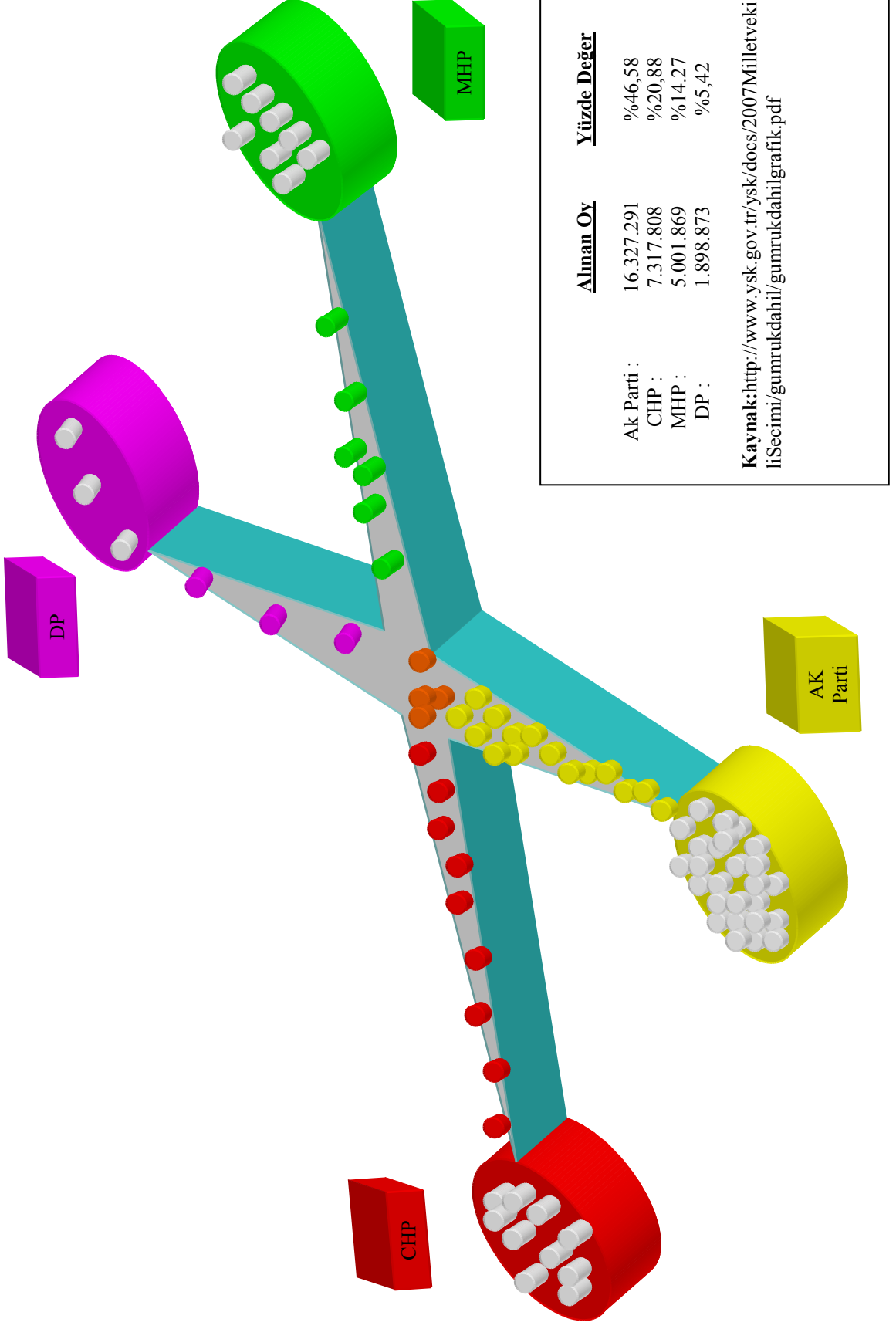
Yine model ışığında açıklarsak seçimi kazanan partinin destekleyicileri zaman geçtikçe azalabilmektedir. Çünkü iktidarlar toplumun beklentilerine cevap veremediği ölçüde yıpranmakta ve gün geçtikçe güç kaybetmektedirler. Seçimlerden sonra zamanla pişmanlıkların ve keşkelerin arttığı bilinen bir gerçektir. Nitekim söyletiğimiz, Seçmen A’da kendisine has üslubuyla, birçok seçmenin “biz bunlara oy verdik bir şey yapmadılar” dediğini belirterek, aslında normal seçmenin konuya ilişkin kavrayışını ve davranış tarzını açıklamaktadır. Ancak tam tersi durumda söz konusu olabilir. Yani eğer ki iktidar toplumun

beklentilerini tam anlamıyla karşılar ve yeni hedefler ortaya koyar ise destekleyicilerini arttırabilirde. Ancak bu durum istisnai olmakla birlikte pek rastlanılan bir durum değildir.

Son olarak seçmen tercihi açıklama modelinin, seçim günü açısından nasıl gerçekleştiğini somutlaştırmak adına, 2007 seçimlerini model üzerinde göstermekte fayda görüyorum. Bu noktada 2007 seçimlerinde en fazla oy alan dört partiyi (AK Parti, CHP, MHP, DP) modelde gösteriyor ve dengenin nasıl gerçekleştiğini sadece bir örnek olması açısından şekilsel olarak sunuyorum. Ayrıca şunu da belirtmek istiyorum ki model üzerinde yer alan daldaki ve sepetteki seçmenlerin dağılımı herhangi bir araştırmaya dayanmamaktadır. Sadece oransal olarak rasgele dağıtılmıştır.

Şekil 16: 2007 Genel Seçimlerinin Model Üzerindeki Görünümü

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SEÇMEN TİPLERİ

Kesimin görüşlerine uyma eğilimi ruhbilimcilerce “tipsellik” olarak adlandırılmıştır. Bir birey doğal olarak bulunduğu kesiminin ortalama görüşlerine katılıyorsa, “tipik”tir; bu görüşü; yadsıyorsa, değildir. Tümüyle tipik olanlarla olmayanlar yani topluluğun görüşünü hiç şaşmadan benimseyenlerle, hiç şaşmadan yadsıyanlar bir yana bırakılırsa tipsellik ve tıpsel olmama düzenli bir biçimde paylaşılmış değildir. Kimileri kimi kesimlerde tipik olurken başka kesimlerde olmayabilir. Örneğin komünizmi benimsemiş genç, bir burjuva ailesi içinde tipik olmazken, kendi partisi içinde tümünden tipik olacaktır. (Domenach, 2003, s. 107) Siyaset bilimi temelinde seçmen davranışı açısından da durumu değerlendirdiğimizde, belli davranış kalıplarını sergileyen seçmenlerin, kendilerinden farklı güdülerle hareket eden seçmenleri farklı atfetmeleri, bazen onları yadırgamaları, bir anlamda bu davranışların bir tipiklik sergilediğini ortaya koymaktadır. Nitekim seçmen kendi davranış kalıbını, değerlerini tipikleştirmekte; kendinden farklı davrananları ise atipik olarak adlandırarak aslında onlarında farklı bir tip olduğunu üstü kapalıda olsa kabul etmektedir.

Daha önce ülkemizde seçmen tipine yönelik olarak yapılan çalışmalarda parti eksenli hareket edilmiş ve seçmen tipleri merkez sağ – merkez sol ekseninde değerlendirilmiştir. Örneğin daha önce yapılan bir çalışmada seçmen tipleri, desteklediği siyasi partiye oy verme davranışı açısından; kararlı seçmen, yeni seçmen ve kopan seçmen olarak üç tip olarak tasarlanmıştır.³ (Erder, Tüzün, Kardam, Kardam, 1995, s.29)

Çalışmamın bu noktada diğer çalışmalardan ayrıldığını düşünerek, farklı bir noktadan hareket ediyor ve seçmen tiplerini siyasi parti eksenine oturtmak yerine seçmen tercihi açıklama modeli eksenine oturtuyorum. Bu bağlamda, seçmen tipleri hususunda yaptığım tasnifi, geliştirdiğim model bağlamında açıklayacağım. Yani model çerçevesinde ele aldığım konuları burada da vurgulayacağım. Bu yüzden seçmen tiplerini iki ana başlık altında topluyor ve birinci tip seçmenleri “sepetteki seçmen”, yani modelde partilerin sepetlerinde

³ Karalı Seçmen : Daha önceki seçimlerde o partiye oy vermiş ve bir sonraki seçimde de o partiye oy vereceğini belirten seçmen.

Yeni Seçmen : Daha önceki seçimlerde o partiye oy vermemiş ancak bir sonraki seçimde o partiye oy vereceğini belirten seçmen.

Kopan Seçmen : Daha önce o partiye oy vermiş ama bir sonraki seçimde o partiye oy vermeyeceğini belirten seçmen.

bulunan seçmenler; ikinci tip seçmenleri ise “daldaki seçmen”, yani modelde partilerin sepetleri dışındaki alanda kalan düzlem üzerindeki seçmenler, olarak tasnif ediyorum.

Model ışığında belirlediğim seçmen tiplerini, “sepetteki seçmen” ve “daldaki seçmen” olarak iki ana başlık altında topladıktan sonra bu ana başlıklar altında toplanan diğer seçmen tiplerinden bahsedeceğim.

3.1. Sepetteki Seçmen

Seçmen tercih modelini açıklarken de bahsettiğim bu seçmen tipi, siyasi partilerin garanti seçmenidir. Yani bu tip seçmenlerin oyu, sepetinde bulunduğu siyasi partininindir. Sepetteki seçmen, sepetinde bulunduğu siyasi partinin ideolojisini ve dünya görüşünü benimsemiş ve o doğrultuda hareket eden seçmenlerdir.

Sepetteki seçmen sepete düştükten sonra belli bir müddet orada kalır. Bu süre bazı seçmenler için ömür boyu gibi uzun bir süreç olabilirken bazıları için sadece bir seçimlik, kısa bir sürede olabilir. Sepetteki seçmenin sepette geçirdiği sürenin belirleyicisi, parti ve seçmenin özdeşleşmesiyle birebir ilgilidir. Seçmen herhangi bir siyasi partinin sepetine düştükten sonra, partiyle seçmen arasında et ile kemik ilişkisi doğar.

Peki seçmen bir siyasi partinin sepetine nasıl düşer? Yani partinin sepetini dolduran seçmenler ne tip özellikler gösterir? Bu sorular cevaplanması gereken önemli sorulardır.

Öncelikle seçmenin bir siyasi partinin sepetine düşmesi için o siyasi partiyle güçlü bağlarının olması gereklidir. Yani partiyle seçmen arasında sempatiden daha öte icraata yönelik ilişkiler bulunması gerekir. Bu tip seçmenler, genellikle bu siyasi partinin üyesi hatta üyelikten de öte partinin yöneticisi veya seçimlerdeki adayı olmaktadır. Ayrıca bu saydığımız vasıfları olmasa bile, artık seçmen için o partiyi desteklemek duygusal bağdan da öte bir gelenek olmuş ise yine bu seçmen sepetteki seçmene örnek teşkil eder.

Sepetteki seçmenin sepete düşmesi zaman dahilinde olan bir şeydir. Öncelikle kişinin o partiyle tanışma anı olmalı ve bu durum tanışmayla da kalmayıp zaman içerisinde ilerlemelidir. Seçmen ile siyasi parti arasındaki tanışma faslı çeşitli sosyal yapılarda olabilmektedir. Seçmen siyasi partiyle en başta ailede sonrasında okulda, iş hayatında veya

sivil organizasyonlarda tanışabilmektedir. Bunun dışında seçmenin kitle iletişim araçları vasıtasıyla da siyasi partilerle tanışması mümkündür.

Tanışma safhasında eğer kişi siyasi partinin üslubundan ve sunuşundan etkilenirse bu o parti için artı bir değer yaratır. Kişi siyasete ilgi duyup tanışmadan sonraki safhada da takipçi olursa, o kişinin sepetteki seçmen olma ihtimali artmaktadır.

Sepetteki seçmen olma hususunda aileden gelen siyasi alt yapı da önemlidir. Özellikle ailede fanatik sayılabilecek seviye de bir siyasal destekleyicilik söz konusuysa, o aile de yetişen bireyinde aynı tutumu sergilemesi olağandır. Bunun yanında eğer ailede böyle bir durum söz konusu değil ise bireyin de herhangi bir siyasi partinin fanatik destekleyicisi olma konusunda ki tutumu zayıf olabilmektedir. Böyle bir aile de yetişen birey ancak sosyalleşme sürecinde diğer sosyal çevrelerinden aldığı eğitim neticesinde fanatik sayılabilecek bir destekleyicilik düzeyine gelebilir.

Kişiyi sepetteki seçmen konumuna getirebilecek siyasal alt yapı ve bilinç, kişide gençlik hatta çocukluk yıllarından itibaren oturmaya başlar. Özellikle gençlik döneminde kişi, gençliğin de verdiği heyecan ile ideolojik arayış içine girmektedir. Bu dönemde kişi dünyaya dair bir hayat görüşü benimsemeye yönelir. Kişiyi bu dönemde özellikle ideolojik temele dayanan fikirler sunabilen partiler diğer partilere kıyasla öne geçmektedir. Bu dönemde gençleri kendi ideolojileri çerçevesinde yetiştiren partiler, muhtemeldir ki bu gençlerin oylarını da elde ederler. Partinin ideolojisi doğrultusunda yetiştirilen bu gençlerin ileride partinin sepetinde seçmen olma ihtimali oldukça yüksektir.

Milliyetçi Hareket Partisi bu konudaki açık örneklerden biridir. Ülkü ocakları vasıtasıyla gençleri örgütleyen ve ideolojisi doğrultusunda eğiten MHP, diğer partilere kıyasla bu konuda bir adım öndedir. Ülkü ocaklarında eğitilen gençlerin büyük bir çoğunluğu daha sonraki yıllarda da bu partiyi desteklemişlerdir. Yani bu gençler ileriki aşamada sepetteki seçmen konumunda kalmıştır. Durumun böyle olmasında gençlere verilen eğitim sırasında, bir ülkücü kendi partisinden yani MHP'den başka bir partiye oy vermez söyleminin işlenmesi, bu gençlerin sepetteki seçmen olma konumunu güçlendirmiştir.

Kısa süreli olarak, sepetteki seçmen konumuna düşen seçmenlerde mevcuttur. Bu tip seçmenlerin parti ile arasındaki ilişki, "ideolojik" veya "geleneksel" bir tabana dayanmaktan ziyade, genellikle ya bir çıkar ilişkisine ya da anlık yoğunlaşan duygusal ilişkiye

dayanmaktadır. Bu seçmenler partinin sepetine genellikle seçim sürecinde düşmektedirler. Çünkü seçim sürecinde çıkar ilişkileri daha belirgin hale gelir ve duygu yoğunluda artar.

Özellikle partinin adayı, bu tip seçmenlerin sepete düşmesinde büyük etkidir. Partinin adayı ile arasında iş veya akrabalık ilişkisi bulunan kişiler; adayın destekleyicisi olarak dolaylı yoldan sepete düşmektedirler. Ancak şunu da belirtmek gerekir, bir seçmenin adayla ilişkisi sebebiyle partinin sepetine düşmesi için aday ile seçmen arasındaki ilişkinin yoğun olması gerekir. Yani seçmen, aday ve partinin tam destekleyicisi olmalı ve bunu eylemleriyle de göstermelidir. Aksi takdirde bu seçmenin sepetteki seçmen olma niteliği olmamakta ancak daldaki seçmen olması durumu söz konusudur. Bu tip seçmenleri “bağımlı seçmen” olarak ifade etmekte mümkündür.

Ayrıca bağımlı seçmenin bir başka örneği de özellikle ülkemizde kırsal kesimde görülmektedir. Bu yörelerde yaşayan bazı bayan seçmenler, eşinin tercihlerini birebir benimsemekte ve farklı düşünse dahi oyunu eşiyile aynı yönde kullanmaktadır. Ayrıca özellikle doğu bölgelerde hakim olan şeyhlik ve ağalık gibi feodal öğeler, kişilerin hür iradesi ile tercih yapmasına engel olmaktadır. Bu yörelerde ağanın veya şeyhin iradesi kişinin hür iradesinin önüne geçmekte ve kişi bağımlı seçmen konumuna düşmektedir.

Sepetteki seçmenin hep aynı partinin sepetinde kalması da söz konusu değildir. Zaten ülkemizde 1980 darbesi seçmenlerin hep aynı partinin sepetinde kalma ihtimalini de ortadan kaldırmıştır. Darbe ile bütün siyasi partilerin kapatılması ve bu siyasi partilerin yöneticilerinin tutuklanması, seçmenlerde zihin bunalımı yaratmıştır. Özellikle bu dönemde Cumhuriyetin kuruluşundan beri siyaset sahnesinde yer alan CHP'nin de kapatılması, bu partiye destek veren ve kemikleşmiş seçmenleri adeta öksüz bırakmıştır.

Bilindiği üzere Türk Siyasi Hayatında çok partili düzene geçilmesi ile birlikte, CHP ve DP ekseninde şekillenen siyasal yapı söz konusuydu. 1960 darbesiyle bu iki kanattan biri yani DP kapatılmış ve lideri idam edilmiştir. Bu olay partinin seçmenlerinde infial yaratmıştır. Ancak sonraki yıllarda kurulan AP bu geleneğin temsilci olmaya devam etmiştir. 60'lı ve 70'li yıllarda, bu iki farklı gelenek, CHP ve AP tarafından temsil edilmiştir. Özellikle 70'li yıllarda hızlanan gençlik hareketleri ve terör olayları bu dönemde ideolojik temellere dayanan MHP, MSP, TİP gibi partilerin de siyaset sahnesinde aktif rol almasına olanak sağlamıştır.

1980 darbesi ile tüm siyasi partilerin kapatılması ve yönetim kadrolarının tutuklanması, seçmenlerde zihin karışıklığı yaratmıştır. İki ana gelenek ekseninde şekillenen Türk seçmeni bir nevi öksüz kalmıştır. 1983 yılında yapılan ilk seçimlerde yeni kurulan her üç siyasi parti de sadece bir geleneğin temsilcisi olmak yerine her iki gelenekten de oy alma eğilimine girişmişlerdir. Ancak seçmen gerekli cevabı sandıkta vererek, her partinin hangi tarafta yer aldığını ve hangi geleneğin temsilcisi olduğunu belirtmiştir. Seçim sonucunda galip gelen ANAP, DP-AP geleneğinin; HP ise, CHP geleneğinin temsilcisi konumuna geldi.

Sepetteki seçmenlerin birbirleriyle ortak yönlerinin olmasına rağmen yine de tam bir homojenlik söz konusu değildir. Çünkü seçmenleri sepete iten sebepler farklı olabilmektedir. Yani her seçmeni sepete iten nedenler açısından farklılıklar bulunmaktadır. Bu durumda bu tip seçmenlerin tam anlamıyla homojen bir grup olmasına engel teşkil etmektedir.

Sepetteki seçmenleri sepete iten nedenlerden hareketle, bu tip seçmenleri de kendi içinde çeşitli tiplere ayırabiliriz. Bu başlık altında toplanan seçmen tipleri, “ideolojik seçmen”, “geleneksel seçmen” ve “bağımlı seçmen” olarak tasnif edilebilir.

3.1.1. İdeolojik Seçmen

İdeoloji kavramı Türk Dil Kurumu’na: “Siyasal ve toplumsal bir öğretiyi oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, ahlaki, estetik düşünceler bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Elbette ki ideoloji kavramının çok farklı ve kapsamlı tanımları da bulunmaktadır. Ancak bir genelleme yapmak gerekirse, tüm bu tanımların üç ana özelliği öne çıkardığı görülmektedir. Bunlar;

- İdeolojiler siyasal ve toplumsal bir öğretiyi olarak bir dünya görüşü sunarlar,
- İnsanlığa daha iyi gelecek sunarlar,
- Daha iyi bir gelecek için izlenmesi gereken yolu gösterirler.

İdeolojiler sadece bir bakış açısı değil, daha iyi bir gelecek için izlenmesi gereken yolu da gösterdikleri için aslında daha iyi bir gelecek için takip edilmesi gereken yol haritası konumundadırlar. (Kaya, aktaran: Şentürk, 2008, s.123)

Bu bağlamda, çalışmamızda sepetteki seçmen tiplerinden biri olarak belirtilen ideolojik seçmen, özünde belli bir ideolojiyi benimsemiş ve hayata karşı tavırlarını da bu ideoloji çerçevesinde belirlemiş olan bir seçmendir. İdeolojik seçmen benimsediği ideolojiyi sahiplenen siyasi partiyi desteklemektedir. Ve desteklediği siyasi parti bu ideolojiden vazgeçmedikçe de partiye olan desteğini sürdürmektedir.

Bu tip seçmenlerin sepette geçirdikleri süre oldukça uzundur. Hatta büyük çoğunluğu ömür boyu aynı partinin sepetinde kalmaktadırlar. İdeolojik seçmenin benimsediği parti, ideolojisini değiştirmedikçe veya ideolojiyle ters düşen icraatlarda bulunmadıkça, bu partiyi destekleyen ideolojik seçmenin partisini değiştirmesi rastlanan bir durum değildir.

Ayrıca bu tip seçmen, partisinin böyle bir durumda olduğuna kanaat getirirse, iki tür tepki göstermektedir. Bu tepkilerden ilki aynı ideolojiyi benimsemiş başka bir siyasi partinin sepetine girmektir. Yani seçmen tuttuğu partinin artık ideolojiden saptığını sezerse, aynı ideolojiyi benimsemiş diğer bir partinin destekleyicisi konumuna gelmektedir. Dikkat edilirse, ideolojik seçmen, başka bir partiye geçse dahi yine geçtiği partinin sepetindeki seçmen olmaktadır. Yani hiçbir zaman daldaki seçmen olmamaktadır.

2001 sonlarında Saadet Partisinde yaşanan kopuş süreci buna örnek olarak gösterilebilir. Bilindiği üzere o dönemde parti içerisinde, ideolojik temellere dayanan tartışmalar yaşanmış ve bunun neticesinde partiden kopuşlar olmuştur. Partiden kopanlar ise yeni bir parti kurarak, yeni adreslerini belli etmişlerdir. Ve neticede 2002 yılında, ilk seçimlerinde tek başına iktidara gelecek olan Adalet ve Kalkınma Partisi kurulmuştur.

İdeolojik seçmenin, ortaya koyacağı ikinci bir tepki şekli ise hiçbir partiye oy vermemektir. Böyle bir durumda, ideolojik seçmen kendi ideolojisini benimsemiş hiçbir parti bulamaz ve hiçbir partinin sepetine girmeyip, merkezde kalır. Yani modelin tam ağırlık merkezinde yer alır, böylece dengeye hiç dahil olmaz. Bu bağlamda, Türkiye ölçeğinde yapılan bir araştırmada 1987 seçimlerinde %6,7 olan seçimlere katılmayanların oranının 1991 seçimlerinde %16,1'e fırlaması değerlendirilmiş ve seçimlere katılmamanın özünde bir protesto şekli olduğu vurgulanmıştır. (Kardam, Tüzün, 1998, s. 33) Aslında bu protesto şekli ideolojik seçmenin seçimlere katılmaması noktasında protest bir davranış sergilediğini de ortaya koymaktadır.

İdeolojik seçmen tipinin temel özelliklerine değinmeden önce konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına, Seçmen B⁴ ile yaptığım söyleşiden çıkardığım sonuçlara yer vermek istiyorum. Söyleşi esnasında Seçmen B'nin sürekli olarak “kutsaliyet atfettiği” değerlerden bahsetmesi ve bu “kutsal değerleri” de millet ve milliyetçilik ekseninde somutlaştırması, aslında Seçmen B'nin milliyetçiliği ideoloji olarak benimsemiş bir ideolojik seçmen olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Seçmen B'nin oy verme konusunda yüksek seviyede bilinçli olması, bu davranışı kendince bir ödev olarak tanımlaması da siyasal bilinç konusunda yüksek bir duyarlılığı olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, Seçmen B'nin toplumun geneline yönelik yaptığı bir değerlendirmede, insanların hareket noktası ile özdeşleştiği değer arasında çelişkilerin bulunduğunu belirtmesi ve bu çelişkilerin nedenini de kişilerin şahsi fikirlerinin ve düşünce yapılarının yokluğundan kaynaklandığını belirtmesi, aslında bu kişilerinin çoğunun bir ideoloji yokluğu içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bu nokta da herkesin kendi düşünce yapısının ve fikrinin olması gerektiğini belirtmesi, herkesin bir ideolojisi olması gerektiği anlamına da gelmektedir.

Sonuç olarak, Seçmen B; hareket noktası, özdeşleştiği değer ve yöneldiği siyasi parti açısından kendi içerisinde tutarlı bir seçmendir. Bu tutarlılığın kaynağı da ideolojisinden yani ideolojik seçmen olmasından kaynaklanmaktadır. Seçmen B'nin hareket noktası “kutsal atfettiği” değerler, özdeşleştiği değerler ise kutsal saydığı değerler ve sonuçta yöneldiği siyasi parti de bu kutsal saydığı değerleri benimsemiş olan partidir. Özetlersek; Seçmen B'nin hareket noktası “ideolojisi”, özdeşleştiği değer yine “ideolojisi”, yöneldiği parti ise ideolojisini benimsemiş olan partidir yani “ideolojik” bir partidir.

Seçmen B'nin yöneldiği parti konusuna değinmiş iken dikkatimi çeken bir hususu da belirtmek istiyorum. Seçmen B'nin söyleşi sırasında, tercih ettiği siyasi partiyi tüm özellikleri ile belirtmesine rağmen, parti adını hiç zikretmemesi ilgi çekiciydi. Bu nokta da Seçmen B kendisinden yola çıkarak, kendi benimsediği değerleri sürekli dile getirdi. Yani benim değerlerim bunlar diyerek, seçtiği partide bu değerlerin bulunması gerektiğinden bahsetti. Ancak başta da dediğim gibi söyleşi esnasında hiçbir zaman tercih ettiği siyasi partinin adını kullanmadı. Oysa ki geleneksel bir seçmen olan Seçmen A sürekli olarak tercih ettiği siyasi

---

⁴ Seçmen B; 29 yaşında, üniversite mezunu, Türkiye şartlarında orta gelir düzeyine mensup bir kamu çalışmanıdır. Ayrıca, Seçmen B'nin siyasal bilincinin ve siyasal alt yapısının oldukça zengin olduğu söyleşi esnasında kullandığı ifadeler ve yaptığı tespitlerden kolaylıkla anlaşılabilir.

partinin adını kullanmakta ve partide olan değerlerin kendisinde de olduğunu belirtmekteydi. Bu örneği veriyorum çünkü arada küçük gibi gözükse ama aslında büyük olan bir farkı vurgulamak istiyorum. Bu anlattığım örneklerden şu sonucu çıkarıyorum; geleneksel seçmen siyasi partide olan değerleri kendine adapte eden seçmen iken, ideolojik seçmen kendi benimsediği değerleri seçtiği siyasi partide bulan seçmendir. Aslında bu ayrım geleneksel seçmen ile ideolojik seçmeni birbirinden ayıran önemli bir özelliktir.

Seçmen B'nin siyasi partiye olan bağlılığının da çift taraflı olması yani siyasi parti, kendisinin benimsediği değerleri benimsediği sürece, bağlılığının yüksek seviyede olması, ideolojik seçmenin aslında siyasi partiden ziyade ideolojisine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu nokta da Seçmen B'nin “Düşüncelerime ve fikirlerime hitap eden beni bu nokta da tatmin eden; dün de aynıydı, bugünde aynı, *yarına dair bir şey söylemek tabii mümkün değil...*” ifadesi aslında partinin ideolojisinden kaydığını sezdiği anda, tercihini değiştirebileceğine gönderme yapmaktadır. Yani bu ifadeyle, Seçmen B'nin temel aldığı esas değer kendi ideolojisi olduğu daha da belirginleşmektedir.

Ayrıca Seçmen B'nin, seçmen olduğundan beri genel – yerel seçim ayrımı yapmaksızın hep aynı siyasi partiye oy vermesi; seçim sürecinde yaşanan olaylarla yani seçim atmosferiyle ilgilenmemesi ve seçim havasından etkilenmemesi; dolayısıyla oy vereceği partinin seçim sürecinin başından beri belli olması gibi unsurlar tipik ideolojik seçmene has özellikler sarf ettiğini göstermektedir. Bunun yanında, Seçmen B'nin analize ilişkin yaptığı değerlendirme de, “en başta yaptığı analizin hala geçerliliğini koruduğunu belirtmesi” üzerinde durulması gereken bir husustur. Burada sarf ettiği sözle aslında geleceğe yönelik bir çekince ortaya koymaktadır. Nitekim, tercih ettiği siyasi partinin değerlerinden kayması durumunda tekrar analiz yapabileceğini belirtmesi bu savı desteklemektedir. Aslında Seçmen B'nin geniş zamanlı düşünmesinin temeli de yaptığı analizin hala geçerliliğini koruduğu inancına dayanmaktadır.

Son olarak, Seçmen B'nin Türkiye'nin seçmen yapısına ilişkin yaptığı bir tespiti yer vermek istiyorum. Seçmen B, Türkiye'de ki seçmenlerin genel yapısının, %50'lik kemikleşmiş bir kesim, %40'lık esnek bir kesim ve %10'luk seçimlere katılmayan kesimden oluştuğunu belirtmektedir. Daha sonra ise değerlendirmesinde %10'luk kesimi değerlendirme dışı bırakarak, esas iki ana dilime yani %50'lik tutucu dilim ile %40'lık esnek kesime ilişkin çıkarımlarda bulunmaktadır. %50'lik tutucu yani kendi tabiriyle kemikleşmiş kesimin çıkış noktasını ideoloji ve gelenek eksenine oturtan Seçmen B, bu nokta da siyasal tarihsel süreçte

yaşanan kırılmalara yani parti içi yaşanan doğumlara vurgu yaparak, yaşanan bu doğumların aslında zamanla bir geleneği de doğurduğuna değinmektedir. %50'lik dilimi siyasi partilerden de hareketle tasnif eden Seçmen B; milliyetçi geleneğin yani MHP'nin %8 - %9'luk bir tabanı olduğuna; İslamcı, milli görüşçü geleneğinin yani şuan için AK Parti ve SP'nin %15 - %20'lik bir tabanı olduğuna; sol görüşün ise ki bunun şuan için büyük bir bölümünün CHP'de temsil edildiğini belirterek, %25 - %30'luk bir tabanı olduğuna, inanıyor.

İkinci kesimin yani %40'lık dilimin ise, parti taassubu olmayan, kendine siyasal bir kimlik atfetmeyen veya bir siyasal kimliğin gerekliliğini yerine getirmeyen, bu gerekliliğin ihtiyacını da hissetmeyen kişilerden oluştuğunu düşünmektedir. Bu kişilerin, yönlendirilmeye eğilimli olduklarını belirterek, özellikle medyanın bu kişilerin yönlendirilmesinde büyük önem sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca bu grup içerisinde yer alan kişilerin gündemden hareket ettiğini ve gün odaklı düşündüklerini belirtmektedir. Bu nokta da çıkar ilişkisine de değinen Seçmen B, özellikle iktidardan menfaat sağlayan çevrelerin bu menfaatlerini sürdürmek istediklerine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Seçmen B'nin söyledikleri, Şentürk'ün tespitleriyle örtüşmektedir. Şentürk, devlet erkinin sağladığı imkanları kullanarak zenginleşenlerin mevcut ilişkilerin devamı için iktidardan yana tercih ortaya koyduklarını belirtmektedir. (Şentürk, 2008, s.114) Bu noktada Seçmen B'nin bu tip kişilere yönelik bir başka değerlendirmesi de önemlidir. Seçmen B, bu tip kişilerin güçlü kalmak adına, süreç içerisinde geçişlilik yaşadıklarını ve partinin kötü dönemlerinde yani iktidardan ayrıldığı dönemlerde, partiyi ilk terk edenlerin bu tip kişiler olduğunu belirtmektedir.

Seçmen B'nin, değerlendirmesini kendi modelimiz açısından yorumladığımızda ikisi arasında paralellik olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Örneğin, Seçmen B'nin bahsettiği %50'lik kemikleşmiş kesim, modelimizdeki sepetteki seçmeni ifade etmektedir. Ayrıca bu noktada %50'lik kesimde ideolojiye ve geleneğe vurgu yapılması aslında sepetteki seçmen tiplerinden ideolojik seçmen ve geleneksel seçmen ile örtüşmektedir. Bunun yanında %40'lık esnek kesim, model üzerinde daldaki seçmene tekâmül etmektedir. %40'lık kesimin yönlendirmeye açık, gündemden ve konjonktürden etkilenen tavrı, model açısından değerlendirildiğinde konjonktürel seçmenle örtüşmektedir. Bununla beraber çıkar ilişkilerine yapılan vurgu da aslında rasyonel seçmenin özelliklerini ortaya koymaktadır.

Son olarak, dikkatimi çeken bir hususa daha değinmek istiyorum, söyleşi sırasında Seçmen B'nin siyasi parti liderine hiç atıfta bulunmaması ilgi çekiciydi. Ancak sorulan soru üzerine bu konuda ki görüşünü belirten Seçmen B, siyasi parti lideri ile birlikte siyasi kadroya

da önem verdiğini belirterek konuya bir zenginlik kattı. Yani ideolojik bir seçmen için liderden ziyade siyasi kadronun önemini dile getirdi. Oysaki başlangıçta bağımlı seçmen iken zamanla geleneksel seçmen halini alan Seçmen A'nın, söyleşi esnasında en çok sarf ettiği husus siyasi partinin lideri idi. Bu bağlamda lider ve lider kadro ayrımını, ideolojik seçmen ve geleneksel seçmen açısından ortaya koyan bir değerlendirmenin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

İdeolojik seçmenin temel özellikleri:

- İdeolojik seçmen, belli bir hayat görüşü benimsemiş ve benimsediği hayat görüşü doğrultusunda yaşayan seçmendir.
- İdeolojik seçmenin siyasi parti tercihi benimsediği ideoloji doğrultusundadır. Yani kişinin ideolojisi ile partinin ideolojisinin örtüşmesi gerekir.
- İdeolojik seçmen, desteklediği siyasi partiyi kolay kolay değiştirmez. Bu tip seçmenin desteklediği partiyi değiştirmesi için partinin ideolojiden uzaklaşması veya ideolojiye aykırı hareketler yapması gerekir. İdeolojik seçmen sebepsiz yere partisini değiştirmez. Bu durum aslında ideolojik seçmenin, partisine bağlı olduğunu vurgulamakla birlikte, kırılabilirliğine de vurgu yapan bir durumdur. Çünkü ideolojik seçmen desteklediği siyasi partinin, kendi ideolojisinden ayrıldığını düşünmeye başladığı anda, partisinden kopabilmektedir. Netice itibarıyla bu yaşanan süreç kırılabilir olabilmektedir.
- İdeolojik seçmen için en öncelikli unsur ideolojidir. Yani ideolojik seçmen için ideoloji diğer unsurların önünde gelmektedir.
- İdeolojik seçmen, dünyada olup bitenlere ideolojisi çerçevesinde bakan ve bu açıdan yorumlayan seçmendir. Kendi ideolojisi çerçevesinde oluşmuş jargona göre hareket eder.
- İdeolojik seçmen, benimsediği ideolojiyi kendi kişisel vasıflarının önünde tutmaktadır. Yani, devrimcilik, ülkücülük veya dincilik sıfatı onun kişisel vasıflarının önünde gelmektedir. Bu tip seçmen kendini öncelikle bu vasıflarla tasvir eder. Diğer vasıfları, örneğin mesleği veya ailesi, bu vasıflarından sonra gelmektedir.

- İdeolojik seçmen, ideolojisi uğruna her türlü faaliyette bulunmaya hazır seçmendir. Örneğin ülkücülerin “Öl de ölelim vur de vuralım” söylemi bunun tipik bir örneğidir. Bu tip seçmenler inandıkları davayı her şeyin üstünde tutmaktadırlar.
- İdeolojik seçmen, normal şartlarda gemiyi en son terk edecek seçmendir. Yani partisini bırakacak son seçmendir. Ancak yukarıda değindiğim istisnalar bunun haricindedir. Zaten orada da ideolojik çatışma olduğu için böyle bir durum söz konusudur.
- İdeolojik seçmen, yaptığı her şeyi ideolojisiyle temellendirir yani yaptığı hareketlerin ideolojiyle örtüşüp örtüşmediğinin muhasebesini kendi vicdanın da yapar. Eğer bu yaptığı muhasebe neticesinde ideolojisiyle çatışan bir şey yaptığını inanırsa, yine bu yanlış hareketi de ideolojisi uğruna yaptığını düşünerek kendini rahatlatır. Örneğin uyuşturucu kullanmak ve satmak dinen yasaktır. Ancak bilindiği üzere Afganistan’da Taliban uyuşturucunun hammaddesi olan haşhaş üretmekte ve satmaktadır. Dinen yasaklı bir şeyi yapan Taliban, bu hareketini ideolojisi uğruna yaptığını belirtmekte ve bunda bir sakınca görmemektedir.
- İdeolojik seçmen, ideoloji hakkında belli bir eğitim sürecinden geçmiş seçmendir. Yani bir kişinin kendi kendine bir ideolojiyi öğrenmesi ve benimsemesi pek rastlanan bir durum değildir. Genelde bu tip seçmenler, bir siyasi partinin veya sivil toplum kuruluşunun, yani örgütlenmiş bir oluşumun eğitiminden geçmiş kişilerdir.
- İdeolojik seçmen, ideolojisine olan bağlılığını tabiri caiz ise mezara kadar sürdüren seçmendir. Belli bir ideolojiye sıkı sıkıya bağlı seçmenin, ideolojisinden sapması pek rastlanan bir durum değildir.
- İdeolojik seçmenin, benimsediği partiyle olan ilişkisi aktif olabileceği gibi pasifte olabilir. Yani ideolojik seçmen, benimsediği siyasi partinin yönetim ve denetim organlarında yer alabilir. Böyle bir durumda aktif bir ideolojik seçmen konumuna gelir. Dolayısıyla kendisinin ve partisinin benimsediği ideolojiyi halka sunmaya ve seçmenlerin oylarını almaya da talip olur. Ayrıca bu tip faaliyetler direk örgütün yönetimiyle de ilgili olduğundan, partinin üyelerini de idare etme görevi üstlenir. Pasif ideolojik seçmen ise partisini desteklemek dışında pek faaliyette bulunmayan

seçmendir. Pasif ideolojik seçmen partisinin ister genel ister yerel düzeyde olsun yönetim ve denetim organlarında yer almaz.

- İdeolojik seçmen, seçimler dışında da siyasetle ilgilenen seçmendir. Bu tip seçmenler dünya ve ülke gündemini yakından takip ederler ve gelişmeleri kendi açılarından yorumlarlar.
- Her ideolojik seçmenin ruhunda aktivist, militarist bir yön vardır ve her zaman sıranın kendilerine gelebileceğinin bilincindedirler. Bu tip seçmenler de yüksek derecede görev bilinci ve sorumluluk anlayışı vardır.
- Eğer bir partinin ideolojisi varsa ideolojik seçmeni de vardır. Zaten temelini bir ideolojiye dayandırmayan siyasi partiler yok olup gitmeye mahkûmdur.
- İdeolojik seçmen, siyasi partiyi, benimsediği ideolojiyi hayata geçirecek bir araç olarak görür. Yani ideolojik seçmen için siyasi parti bir araçtır. Amaç her zaman benimsediği ideolojidir.

3.1.2. Geleneksel Seçmen

Geleneksel seçmen, benimsediği partiyi özellikle aileden ve yakın çevresinden aldığı telkinler ile bir gelenek olarak destekleyen seçmendir. Bu tip seçmenler ile desteklediği parti arasında çok yoğun duygusal bağ mevcuttur.

Öncelikle bir parti ile seçmen arasında artık bir gelenek haline gelecek bu yönlü yoğun duyguların bulunması için tarihsel bir sürecin bulunması gereklidir. Genellikle bu ilişki kuşaktan kuşağa geçtiği için partinin de geçmişe dayanan bir mazisinin bulunması şarttır. Yeni kurulan bir partinin çok sayıda geleneksel seçmeni bulunması rastlanan bir durum değildir.

Bu bağlamda baktığımızda ülkemizde, CHP ve DP gibi, iki parti ekseninde gelişen bir gelenek mevcuttur. Bunlardan DP zaman içerisinde AP, ANAP, DYP son olarak yine DP ile temsil edilse de CHP sadece 80 sonrası dönemde bir ara HP ve SHP olarak temsil edilmiştir.

Geleneksel seçmen tipine özellikle kırsal alanlarda daha sık rastlanmaktadır. Bu yörelerde particilik babadan oğla geçen bir hanedanlık halini aldığı için geleneksel seçmen tipi kırsal yöreler de daha fazladır. Buralarda, baba oğluna partisini de miras bırakmaktadır. Türkiye'nin bazı yerlerinde bazı aileler CHP'li veya DP'li olarak nam salmışlardır.

Nitekim geleneksel seçmeni vurgulayan birçok sözü hepimiz bilmekteyiz. Bu tip seçmenler kendilerini açıklarken “biz atadan CHP'liyiz” veya “Kessen beni CHP'den başka yere oy atmam” veya “mezardan babam çıkar başka yere oy atarsam” gibi jargonlar geliştirmişlerdir. Bu tip söylemlere kırsal yörelerde daha sık rastlamak mümkündür.

Geleneksel seçmeni, ideolojik seçmenden ayıran en temel öge, amaç unsurudur. İdeolojik seçmen için amaç her zaman ideolojisidir. Siyasi parti onun için ancak ideolojisini gerçekleştirmek için kullanabileceği bir araçtır. Geleneksel seçmen için ise amaç benimsediği partidir. Geleneksel seçmen tuttuğu partiyi bir araç olarak değil amaç olarak görmektedir.

Bir siyasi partinin geleneksel seçmen portföyüne sahip olabilmesi için öncelikle o partinin uzun bir tarihsel süreci ve tarihsel süreçte yaşadığı iktidar deneyimleri olması gerekir. Çünkü biraz öncede belirttiğimiz gibi bu tip seçmenler genellikle kırsal yörelerde yoğunlaşmıştır ve bu yörelerde sosyal ilişkiler belli bazı unsurlar ile doğrudan ilişkilidir. Mesela kırsal yörelerde eşraf, ağa, hoca, hacı gibi kavramlar önemlidir.

Durum böyle olunca, siyasi partiler, kırsal yörede öne çıkan ve bu sıfatları taşıyan kişilere yakın ilgi göstermişlerdir. Bu şahısları kendi saflarına katabilmek için büyük çaba sarfetmişlerdir. Netice olarak, kırsal yörede öne çıkan bu şahısların tuttuğu parti iktidara gelince de halk taleplerini doğrudan partiler yerine bu kişilere yöneltmişlerdir.

Özellikle, CHP'nin Cumhuriyetin başından 1950'ye kadar süren iktidarında, bu kişiler kendi yörelerinde halkın sorunlarını birinci elden çözen kişiler olmuşlardır. Hal böyle olunca da parti ile kişi bütünleşmiştir. Yani halkın gözünde CHP ile atıyorum Ahmet Ağa'nın ifade ettiği anlam aynı olmuştur. Aynı durum 1950-1960 arası süreçte iktidar olan DP içinde geçerlidir.

Netice itibariyle parti ile kişi arasında benlik duygusu yaratılmıştır. Şunu da kabul etmek gerekir ki geleneksel seçmenlerin tabanı bu gerçeğe dayanmaktadır. O yüzden ülkemizde en çok geleneksel seçmene sahip partiler CHP ve DP'dir

Ancak günümüzde eğitim seviyesinin ve özellikle iletişim teknolojisinin artması bu tip seçmen sayısının azalmasına neden olmaktadır. Çünkü kişinin eğitim seviyesi arttıkça kırsal yörenin baskın unsurlarından kurtulmakta ve birey modern çağın düşünce değerlerini benimseyen bir hal almaktadır. Ayrıca iletişim teknolojisi özellikle kitle iletişim araçlarından televizyonun ve kısmen internetin yoğun kullanımı kırsal yörelerin kendine has tutucu yapısını değiştirmektedir. Artık insanlar bazı şeyleri ağaya veya şeyhe sormak yerine internetten veya televizyonlardan kolayca öğrene bilmektedirler.

Bunun yanında ulaşım ağlarının sıklaşması ve mesafelerin kısılması, siyasi partilerin kırsal yörelere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Böylece siyasi partiler artık her kırsal yörede bir kişi vasıtasıyla sorunları dinleyip çözmek yerine, yöreye gidip sorunları yerinde ve birçok kişiden dinleyip çözüme uğraşına girişmiştir.

Tüm bu saydıklarımız neticesinde artık geleneksel seçmen tipinin sayısının azaldığını ve zaman içerisinde daha da azalacağı sonucunu çıkarabiliriz.

Konuyu zenginleştirmek adına bu noktada, bağımlı seçmen olma özelliğinden kayarak, geleneksel seçmen olan, seçmen A⁵'nin ifadelerine yer vermek istiyorum. Seçmen A zaman içerisinde desteklediği partiyle bütünleşme yaşamıştır. Önceleri kocasından etkilenerek desteklediği partiyi, zamanla özümsemiş ve bu partiyi desteklemeyi bir gelenek haline getirmiştir. Bu süreçte, partiye yüksek seviyede bir bağlılık yaşamıştır. Bu bağlılık o kadar ileriye gitmiştir ki artık, kadın günlerinde partisi için kavga edebilecek veya çarşıda pazarda partisinin propagandasını yapabilecek seviyeye ulaşmıştır. Adeta parti ile arasında kendisinin de ifade ettiği gibi bir tiryakilik doğmuştur. Bu alışkanlık o kadar yüksek seviyededir ki, her ne olursa olsun partisini değiştirmeyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca parti tercihini bir süreç, özellikle de kendi deyimiyle bir yol olarak belirtmesi ilgi çekicidir. Bunun yanında partinin lideri değişse veyahut parti temel ideolojisinden kaysa da yinede partisini değiştirmeyeceğini ısrarla vurgulaması, geleneksel seçmenin temel özelliğini de ortaya koyan bir davranıştır. Ayrıca seçmen A'nın, "Sizin benimsediğiniz değerleri benimsemiş başka bir partiye oy verir misiniz?" sorusuna verdiği cevapta, böyle bir durumu kabul etmediğini ve oy vermeyeceğini belirtmesi, geleneksel seçmenin tutucu tavrının ne kadar üst seviyede olduğunu da göstermektedir.

⁵ Seçmen A, 55 yaşında bir bayan olup, evli ve üç erkek çocuk sahibi bir seçmendir. Kendisini milliyetçi olarak tanımlamakta ve bu doğrultuda gördüğü MHP'yi desteklemektedir. Hatta desteklemekten de öte bir dönem kadın kolları başkanlığı da yaptığını belirtmektedir.

Son olarak Seçmen A'nın toplumun geneline ilişkin yaptığı değerlendirmelere de yer vermek istiyorum. Seçmen A'nın ifadesine göre, toplumun büyük bir kısmı toplumsal menfaatten veya kişisel çıkarından hareketle siyasal tercihini belirlemektedir. Aslında bu görüş toplumun büyük bir kısmının ya konjonktürel seçmenden ya da rasyonel seçmenden oluştuğunu ifade etmektedir. Ayrıca uzun yıllar aynı partide kalmış seçmenlerin, partilerinden neden koştuklarını açıklarken ki ifadelerinde, bu kopuşların konjonktürden yani gündemi değişik yorumlanmasından veya kişisel çıkardan kaynaklandığını vurgulaması da yukarıda ki varsayımı desteklemektedir. Yine toplumun genelinin karasız olduğunu ve oy vereceği partiyi sandık başında belirlediğini ifade ederek aslında yüzergezer seçmenlerinde çokluğuna vurgu yapmaktadır. Sonuç olarak bakıldığında, Seçmen A'ya göre daldaki seçmen sayısı oldukça fazladır.

Geleneksel seçmenin özellikleri:

- Geleneksel seçmen, partisini kuşaklar boyu destekleyen ve hayatı boyunca o partiye destek veren seçmendir. Bu doğrultuda seçmen A'nın, babası ve amcasına ilişkin olarak söylediği “Ölene kadar CHP'ye oy verdiler.” ifadesi, bu durumu açıklar niteliktedir.
- Geleneksel seçmen, siyasi partiyi bir amaç olarak görmektedir. Geleneksel seçmeni ideolojik seçmenden ayıran temel özelliklerden biride budur.
- Geleneksel seçmen, genellikle tutucu ve geleneklerine bağlı seçmendir. Özellikle kırsal yörelerde yoğunlaşan bu seçmen tipinin, kırsal yöreye özgü buna benzer özellikler benimsemesi olağandır.
- Geleneksel seçmen, model açısından değerlendirildiğinde, siyasi partilerin sepetindeki seçmen niteliği kazanmaktadır. Yani bu tip seçmenler bağlandıkları partinin, fanatik bir temsilcisidir.
- Geleneksel seçmen ile ideolojik seçmeni ayıran bir diğer unsurda geleneksel seçmenin siyasi partiyi destekleme tutumunun artık bir gelenek haline almış olmasıdır. Yani geleneksel seçmen, partiyi desteklemeyi alışkanlık hatta tiryakilik haline getirmiş seçmendir. Bu tip seçmenlere partiyi neden desteklediğini sorduğunuzda, alacağınız cevaplar genellikle “ata partisi” gibi geleneksel ilişkilere vurgu yapan ve makul

mantık çerçevesinde anlamlandırılmayacak cevaplardır. Halbuki ideolojik seçmen desteklediği partiyi, bir ideoloji eksenine oturtur. İdeolojik seçmenin partiyi desteklemesinin en temel nedeni parti ile kendi ideolojisinin örtüşmesidir. Onun için ideolojik seçimde, ideoloji esas parti ise tali unsurdur. Geleneksel seçimde ise parti esas ideoloji tali unsurdur. Bir siyasi parti ideolojisini değiştirdiğinde ideolojik seçmen o partiden uzaklaşmakta iken geleneksel seçmen bunu fark edememekte veya fark etse dahi partisinde kalmaktadır. 70'li yıllarda özellikle Ecevit ile birlikte CHP'de yaşanan ideolojik değişim bu duruma örnek teşkil etmektedir. O dönemde de geleneksel seçmenler CHP'de yaşanan ideolojik değişime rağmen partilerini terk etmemişler ve desteklemişlerdir.

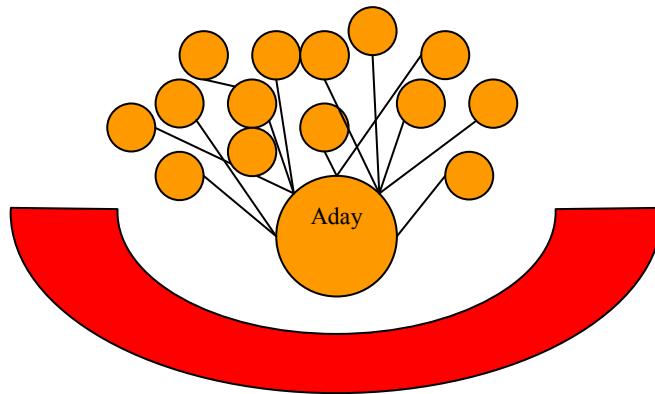
- Geleneksel seçmen, tuttuğu siyasi partinin sepetinde ömür boyu kalmaktadır. Geleneksel seçmenin tuttuğu partinin sepetinden çıkması pek rastlanan bir durum değildir. Ancak olağanüstü dönemlerde, örneğinin partinin kapatılması gibi durumlarda geleneksel seçmen sepetten çıkmaktadır. Örneğin 1995 ve 1999 seçimlerinde ki oy kaymaları üzerine yapılan bir araştırmada, 1995'te birinci parti olan RP'nin kapatılması üzerine devamı niteliğinde kurulan FP'nin 1999 seçimlerinde bu oyların %63'ünü aldığı, kalanın ise büyük çoğunluğunun MHP'ye kaydığı belirtilmiştir. Buda gösteriyor ki, 1995 seçimlerinde alınan oyların %63'ü sepetteki seçmenin oyudur. Geri kalan %27 ise daldaki seçmenin oyudur. (Esmer, aktaran: Turan, 2004)

3.1.3. Bağımlı Seçmen

Bağımlı seçmen, hür iradesinden ziyade üçüncü kişilerin iradesine bağlı olarak seçme hakkını kullanan seçmendir. Bu tip seçmenler kendi tercihlerinden ziyade üçüncü kişilerin tercihlerini benimser ve buna göre hareket eder.

Bağımlı seçmen tipinin çeşitli görünümleri mevcuttur. Bunlardan biri, eğitim seviyesi düşük olan, kendi kararlarını verme hususunda aciz tutumlar sergileyen seçmenlerdir. Bu tip seçmenler kendilerinden üstün gördükleri üçüncü kişilerin tercihleri doğrultusunda karar verirler ve seçme davranışını buna göre belirlerler. Özellikle kırsal kesimlerde görülen ağaya veya şeyhin tercihlerinin ön plana çıkması bu durumla ilgilidir.

Şekil 17: Aday ve Yakın Çevresinin Sepete Düşmesinin Şekilsel Gösterimi

Bağımlı seçmen tipinin bir diğer görünümü de adaydan kaynaklanmaktadır. Kongre seçimlerinde adayın tercih sebebine yönelik olarak Amerika'da yapılan bir çalışmada seçmenlerin, adayın en çok yerel problemlere ve projelere ilişkin tutumuna baktığını ortaya koymaktadır. (Fiorina, 1989, s.88) Ülkemiz açısından durumu değerlendirdiğimizde ise, özellikle yerel seçimlerde adaydan kaynaklı oyların büyük önem taşıdığını belirtebiliriz. Konuya ilişkin Isparta özelinde yapılan bir çalışmada, seçmenlerin %48'i yerel seçimlerde oy verirken tercihini etkileyen en önemli şeyin başkan adayının kendisi olduğunu belirtmiştir. (Kaya, 2004, s.48) Yine 2004 yerel seçimleri üzerine yapılan bir araştırma, seçmenlerin adaya oy verme konusunda; adayın dürüstlüğü, yolsuzluklara karşı hassasiyeti, çalışkanlığı, tarafsız ve adil olması, şehir ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olması gibi hususları referans aldığını ortaya koymaktadır. (Damlapınar, Balcı, 2005, s.73) Bu sayılan sebeplerin dışında, sırf aday ile olan sıkı ilişkilerini referans alan seçmen grubu da mevcuttur. Örneğin, aday ile seçmen arasında akrabalık ilişkisinin bulunması seçmeni sırf aday dolayısıyla o partinin sepetine düşürebilmektedir. Yine aday ile seçmen arasında geçmişten gelen dostluk-arkadaşlık veya ortaklık ilişkisinin bulunması da seçmeni o partinin sepetine düşürebilmektedir.

Bağımlı seçmenin, partinin sepetinde bulunmasının temel nedenlerinden biri de siyasi partinin adaydır. Zaten partinin gösterdiği adayın yakın çevresi partinin sepetine düşmektedir. Adayın çevresi ne kadar geniş ise siyasi partinin sepetine o kadar fazla seçmen girmektedir. Ancak siyasi partinin sepetine giren bu seçmenin, sepette kalma süresi uzun soluklu değildir. Çünkü bu seçmen tipi ne siyasi parti ne de bir ideoloji ile özdeşmiştir. Bu seçmen tipi aday ile özdeştiği için o partiyi desteklemektedir. Eğer aday başka bir partiye geçer ise bu seçmenlerde o partiyi değiştirmektedir. Ancak yine bu seçmenler adayın geçtiği partinin sepetteki seçmeni olmaktadır. Bu seçmenlerin benimsediği şahıs aday olmadığında

ise bu tip seçmenler kendi hür tercihlerine yönelmekte veya aday gösterilmeyen şahsın tercihlerine itibar etmektedirler. Bu iki tercih arasındaki temel belirleyici nokta seçmenin bilinç düzeyi ve eğitim seviyesiyle ilgilidir.

Özellikle kırsal yörelerdeki kadın seçmenlerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü ve ekonomik olarak eşlerine bağımlı olmaları, onları seçme davranışlarında da bağımlı hale getirmiştir. Bu tip seçmenler, genellikle eşlerinin tercihleri doğrultusunda oy kullanmaktadırlar. Burada söz konusu olan bağıllık sadece eşe karşı olabileceği gibi, çocuğa veya ebeveyne karşı da olabilmektedir. Örneğin yaptığım söyleşide, Seçmen A'nın "siyasal tercih sürecinizde hareket noktanız ne oldu" sorusuna verdiği, "*Beyim bu yolda olduğu için çocuklarım bunu sevdiği için bende bu yola girdim*" ifadesi bu durumu açıklayıcı niteliktedir. Seçmen A'nın özelinde konuya değindiğimizde: Seçmen A, siyasal yapısının evlenmeden önce babası ve amcası ekseninde şekillendiğini belirtirken, evlendikten sonra ise eşinin dünya görüşü ekseninde şekillendiğini belirtmektedir. Evlenmeden önce CHP'ye oy veren seçmen A, evlendikten sonra genel - yerel seçim ayırt etmeksizin sürekli olarak MHP'ye oy vermiştir. Ayrıca seçmen A'nın, babasının ve amcasının Cumhuriyetin kuruluşundan ölene kadar hep CHP'ye oy vermeleri. Bu konuda bir aile geleneğinin olduğunu da göstermektedir. Yani seçmen A'nın babası ve amcası büyük bir olasılıkla geleneksel seçmen idi. Ancak A'nın eşi için durum farklıdır. A'nın eşi muhtemelen ideolojik bir seçmendir. Kendisinin ortaokuldan beri mücadelenin içinde yer alması, ayrıca eğitim sürecinde partinin ideolojisini benimsediği A'nın ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yani sonuç olarak süreç içerisinde, seçmen A başlangıçta babasına bağlı bağımlı bir seçmen iken, evlendikten sonra eşine bağlı bir bağımlı seçmen haline gelmiştir.

Ancak şuan için seçmen A'nın bağımlı seçmen olduğu söylenemez. Çünkü süreç içerisinde seçmen A ile MHP arasında aidiyet ilişkisi doğmuştur. Mesela süreç içerisinde seçmen A parti içinde aktif görevler almıştır. Bu onun siyaset sahnesinde artık pasif bir üye olmadığını göstermektedir. Ayrıca partisine yüksek derecede bağıllığı ve bir noktada tutuculuğu onun artık bağımlı seçmen olmadığına vurgu yapar. Yani bu noktada seçmen A artık bir kişiye değil, tamamıyla partiye bağıllık duymaktadır. Ancak seçmen A'nın siyasi partinin liderine yönelik yüksek seviyedeki bağıllığı onun hala bağımlı seçmene özgü bir takım özelliklerden tam anlamıyla kurtulmadığını da gösterir. Yani seçmen A'nın eşi yerine siyasi partinin liderini koyduğu bir nebze olsun sezilebilir. Bu noktada siyasi partinin ideolojisinden önce liderinin geldiğini belirtmesi durumu destekler niteliktedir.

Seçmen A'nın artık bir geleneksel seçmen olduğunu kusursuz bir şekilde ortaya koyan ifadesi, “Bir gün eşiniz partisinden ayrılrsa başka bir partiye geçse sizde geçer misiniz?” sorusuna verdiği cevapta gizlidir. Soruya cevaben Seçmen A “*Eşim de ayrılıp geçmez. Ben de eşim ayrıldı diye ayrılıp geçmem. Eşim değiştirirse de değiştirmem.*” demiştir. Bu cevap seçmen A'nın artık bir geleneksel seçmen olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında öncelikle eşinin böyle bir şey yapmayacağından söz etse de, yaptığı takdirde bile kendisinin partisini değiştirmeyeceğini söylemesi onun artık bir kişiye bağlı olmaktan ziyade tamamıyla partiye bağlandığını göstermektedir. Yani artık kraldan çok kralcıdır.

Seçmen A'nın tavrını açıklarken değinildiği gibi, siyasi partinin lideri de bağımlı seçmen açısından önemlidir. Çünkü bazı bağımlı seçmenlerin bağlılık duyduğu kişi bizzat siyasi partinin lideri olabilmektedir. Kişi siyasi partinin liderine, aşırı derecede sevgi ve hayranlıkla, hiçbir çıkarı ve tanışıklığı olmaksızın bağlanabilmektedir. Bu durum özellikle karizmatik liderlerde daha ön plandadır. Örneğin 70'lerde Ecevit'çi veya Demirel'ci olarak veyahut 80'lerde Özal'cı olarak hatta günümüzde kendisini Erdoğan'cı olarak tanımlayan birçok seçmene rastlamak mümkündür.

Bağımlı seçmenin genel özellikleri:

- Bağımlı seçmen, herhangi bir siyasi partiye yakınlıktan ziyade kişiye olan yakınlığı neticesinde oy kullanan seçmendir. Yani bağımlı seçmen için parti değil şahıs ön plandadır.
- Bağımlı seçmen, herhangi bir siyasi parti veya ideolojiden ziyade şahsa bağlılık duyan seçmendir. Bu tip seçmenler bağlandıkları kişinin tercihi doğrultusunda seçme davranışında bulunurlar.
- Bağımlı seçmenin bağlılık seviyesi şahsa olan yakınlık derecesi ile doğru orantılıdır. Yani aday olan kişiye yakınlık derecesi kişinin bağımlılık seviyesini arttırabilmektedir.
- Bağımlı seçmen, sadece seçme hakkının kullanımı hususunda değil diğer hususlarda da bağımlılık sergileyebilmektedir. Bu tip kişiler genellikle baskıya maruz kalmışlardır.

- Bağımlı seçmen ile bağlı olduğu şahıs arasında yoğun ilişkiler bulunmaktadır.
- Bağımlı seçmen seçtiği kişiyi veya partiyi, bağlı olduğu şahıs üzerinden tanımakta ve yorumlamaktadır.
- Bağımlı seçmen, herhangi bir partinin sepetinde uzun süre kalan bir seçmen tipi değildir. Çünkü bağımlı seçmen partiye dolaylı yönden bağlı seçmendir. Bağımlı seçmen ile siyasi parti arasında herhangi bir şahıs bulunmaktadır. Siyasi parti bu şahsı partiden uzaklaştırdığında veya şahıs kendi partisini terk ettiğinde dolayısıyla bağımlı seçmende partiyi terk edecektir.
- Siyasi parti ile bağımlı seçmen arasında doğrudan bir ilişki yerine dolaylı bir ilişki mevcuttur. Örneğin bağımlı seçmen, sepetinde bulunduğu siyasi partiden olan talebini kendi bizzat değil, bağlı olduğu şahıs vasıtasıyla talep eder.
- Bağımlı seçmen için bağlı olduğu şahıs siyasi partinin önünde gelmektedir. Yani bağımlı seçmen için siyasi partinin bir değeri yoktur, değerli olan bağlı olduğu şahıstır.
- Bağımlı seçmen tipinin iki ana görünümü mevcuttur. Bunlardan ilki yukarıda da bahsettiğim gibi özellikle kırsal kesimde yoğun olarak görülen, eğitim seviyesi ve gelir seviyesi düşük kişilerin gösterdiği tutumdur. Bu gibi şahısların üzerinde, özellikle ağa, bey, şeyh gibi sıfatları taşıyan kişiler, otorite kurmaktadırlar. Ağasına, beyine veya şeyhine bağlı bu tip bireyle seçme davranışında da bu bağımlılıktan kurtulamamakta ve bağımlı seçmen konumuna düşmektedirler. Ayrıca bu tip toplumsal öğelerden kaynaklanan bağımlılık dışında özellikle ekonomik yönden eşlerine bağımlı olan ev hanımlarının da bu kategoride bulunması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca buradaki bağımlılık sadece eşe karşı değil çocuğa veya ebeveyne karşı da olabilmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan ve erkek baskın bir aile de yer alan bayanların bağımlı seçmen konumunda bulunması sık rastlanan bir durumdur.
- Bağımlı seçmen tipinin ikinci görünümü, siyasi partinin adayından kaynaklanmaktadır. Siyasi parti adayının yakın çevresi özellikle akrabaları, sırf adaydan kaynaklanan sebeplerle o siyasi partinin sepetine düşmektedirler. İçgüdüsel olarak insanoğlu bir yakınının adaylığını destekler ve onun yanında yer alır. Her

adayın kendine göre iş, arkadaş ve sosyal çevresi mevcuttur. Adayın kendi ilişkileri neticesinde oluşturduğu bu çevre seçim dönemlerinde onun en büyük destekleyicilerinden biridir. Ancak bu çevrenin birbirine bağlılığı ve yakınlık derecesi çok önemlidir. Bu kategorideki bağımlı seçmenlerin, bağımlı seçmen olabilmeleri için aday ile kendisi arasındaki ilişkinin yoğun olması gereklidir. Yani günü birlik ilişkiler ve tanışıklıklar bir kişinin bağımlı seçmen olması için yeterli değildir. Bu noktada adayın anne, baba, kardeş, eş, çocuk gibi yakın akrabalarının durumu önemlidir. Bu tür yakın akrabaların başka bir adayı veya partiyi desteklemesi pek muhtemel değildir. Dolayısıyla adayın yakın akrabaları da otomatik olarak bağımlı seçmen olmaktadır.

3.2. Daldaki Seçmen

Seçmen tercih modelinden yola çıkarak tanımladığımız, daldaki seçmen tipi, siyasi partilerin değişken seçmenleridir. Yani bu tip seçmenler, seçim günü dalında buldukları siyasi partiye oy verirler. Ancak sepetteki seçmen gibi oy verdikleri siyasi partinin ideolojisini ve dünya görüşünü tam olarak benimsemiş değillerdir.

Daldaki seçmenin siyasi partilere karşı yaklaşımı tutucu olmaktan ziyade esnektir. Herhangi bir partiyle olan bağı genel itibariyle sempatiden öteye geçmez. Bu tip seçmenin partiyi destekleme boyutu, o partiye oy vermektir ibarettir. Yani partinin çeşitli organlarında görev almaz veya partiye üye olmaz.

Daldaki seçmenin dalda olmasının birçok nedeni olabileceği gibi sadece bir sebebi de olabilir. Ayrıca daldaki seçmenin bu davranışı karakteristik bir davranış, yani her seçim döneminde tekrarlanan bir davranış, olabileceği gibi sadece bir seçimlik bir davranışta olabilir.

Burada önemli olan nokta, daldaki seçmenin, herhangi bir siyasi partinin sepetinden ziyade neden dalında bulunduğu açıklanması gereğidir. Ayrıca seçmeni herhangi bir siyasi partinin dalına doğru iten sebeplerin ne olduğu da açıklanması gereken diğer önemli bir husustur.

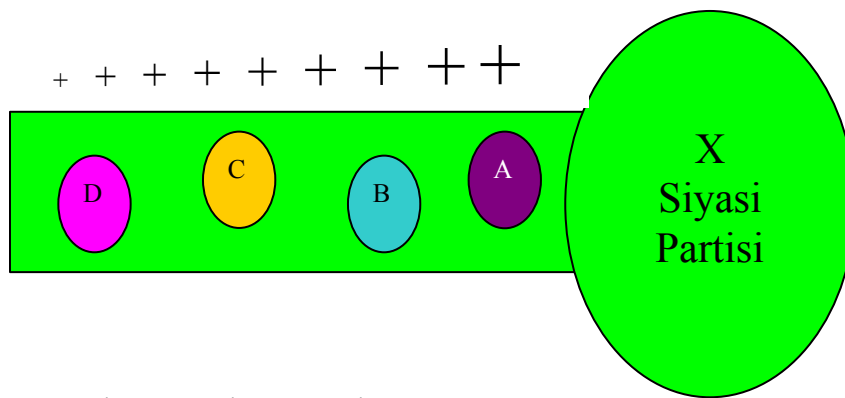
Öncelikle daldaki seçmenin, herhangi bir siyasi partinin dalına girmesi, o partinin benimsediği dünya görüşü ile seçmenin benimsediği dünya görüşünün tam anlamıyla örtüştüğü anlamına gelmez. Ayrıca siyasi partinin politikalarını da tam olarak benimsediği

anlamına gelmez. Bu noktada, daldaki seçmenin dal üzerinde durduğu yerin önemi büyüktür. Çünkü daldaki seçmen dal üzerinde siyasi partinin sepetine doğru yaklaştıkça, siyasi parti ile olan bağının güçlendiği; merkeze doğru yaklaştıkça ise siyasi parti ile olan bağının zayıfladığı sonucu ortaya çıkar.

Şekil 18: Seçmenin Dal Üzerindeki Konumu ve Parti İle Bağdaşma Seviyesi Arasındaki İlişkisi

A-B-C-D herbiri seçmendir.

Pbs: parti ile bağdaşma seviyesi

$$A \text{ pbs} > B \text{ pbs} > C \text{ pbs} > D \text{ pbs}$$

Daldaki seçmenin dal üzerinde durduğu yeri belirleyen temel unsur, seçmeni herhangi bir siyasi partinin dalına iten sebeplerdir. Yani seçmeni herhangi bir siyasi partinin dalına iten sebepler, seçmenin dal üzerindeki yerini belirler. Bu durumdan yola çıkarak daldaki seçmen tipleri de alt tiplere ayrılabilir.

Bir diğer önemli husus daldaki seçmenin zaman ile olan ilişkisidir. Bu tip seçmenler zaman zarfında bir partinin dalından diğer bir partinin dalına geçebilir. Ayrıca, nasıl ki her sepetteki seçmen potansiyel bir daldaki seçmen ise, her daldaki seçmen de potansiyel bir sepetteki seçmendir. Yani geçen zaman zarfında daldaki seçmeninde sepetteki seçmen olma ihtimali vardır. Bu süreçte önceleri siyasi partinin dalı üzerinde merkeze daha yakın bir konumda bulunan seçmen git gide dalında bulunduğu siyasi partinin görüşlerini ve politikalarını benimseyerek, siyasi partinin sepetine doğru hareketlenebilir ve en sonunda da siyasi partinin sepetine düşebilir. Yine tam tersi düşünüldüğünde sepetteki bir seçmende, siyasi partinin ideolojisinden uzaklaştığını düşünerek, o partinin sepetinden çıkıp dal üzerinde merkeze doğru hareket edebilir.

Özellikle seçim döneminde yoğunlaşan ve siyasi partilerin seçim sonucunda alabilecekleri oy oranlarının tahminine yönelik anket çalışmalarında, hepimizin dikkatini çeken ve büyük bir çoğunluğu teşkil eden “kararsız seçmen” olarak adlandırılan kesim, daldaki seçmen tipine örnek teşkil eder. Nicel araştırmaların içinden çıkamadığı ve en sonunda kararsız seçmenleri tüm partilere belli bir oran dahilinde dağıttığı hepimiz tarafından bilinmektedir. Ancak yapılan bu dağıtım işleminin ne kadar doğru bir işlem olduğu tartışılması gereken bir konudur.

Araştırmacıların kararsız seçmen olarak nitelendirdiği bu seçmenler, seçmen tercih modeli açısından değerlendirildiğinde, modelin merkezinde veya yakın çevresinde bulunan seçmenlerdir. Yani kararsız seçmenler modelin ya merkezinde ya da herhangi bir siyasi partinin dalı üzerinde görece merkeze daha yakın bir yerde bulunurlar. Bu tip seçmenlerin sandığa gideceği kesin fakat oy verecekleri parti kesin belli değildir. Oy verecekleri parti kesin belli olmamakla birlikte, bu tip seçmenlerin kafalarında belirledikleri belli alternatifleri vardır ve bu alternatifleri arasında seçim yaparlar. Bu tip seçmenlerin alternatif belirlerken kullandıkları ölçütler farklı olabilmektedir. Kimi seçmen dünya görüşü doğrultusunda alternatif partiler belirlerken (sağcı ise sağ partiler arasında; solcu ise sol partiler arasında), kimileride sadece maddi ya da manevi menfaatleri doğrultusunda alternatif partiler belirleyebilmektedir.

Daha öncede belirttiğim gibi, seçmen tercih modeli üzerinde sürekli bir hareket söz konusudur. Bu bağlamda modele hareket veren, modelin dengesini değiştiren unsurlardan biri de daldaki seçmenlerin model üzerindeki hareketleridir. Bilindiği üzere sepetteki seçmenler, daldaki seçmenlere kıyasla daha tutucudurlar ve dolayısıyla hareket kabiliyetleri sınırlıdır. Ancak daldaki seçmenler için aynı durum söz konusu değildir. Daldaki seçmenler, daha esnek olduklarından dolayı model üzerindeki hareketleri daha fazladır. Bu tip seçmenler, konjonktürün veya diğer bazı hususların etkisiyle model üzerinde bir partinin dalından diğer bir partinin dalına doğru hareket edebilirler. Ve bu hareket neticesinde, yeni oluşan denge, bir partinin lehine diğer partilerin aleyhine yönelik olabilir. Bu durumda yeni dengenin lehine olduğu parti, kendi dalına daha fazla seçmen çeker. Daldaki seçmenlerin herhangi bir siyasi partiyle ideolojik veya geleneksel ilişkisi bulunmadığı veya bulunsa da zayıf olduğu için, model üzerinde ağır basan tarafa yönelmesi olağandır.

Bu yüzdendir ki, daldaki seçmenler, siyasi partilerin ikna etmesi gereken seçmenlerdir. Yani bu tip seçmenlerin oylarını kendileriyle ilgilenen, onlarla diyalog kuran siyasi partilere

vermesi olağandır. Bu noktada siyasi partilere büyük iş düşmektedir. Siyasi partiler, daldaki seçmenleri kendi dallarına çekmek için aktif rol üstlenmek zorundadırlar. Seçmenlerle diyalog kurarak onları bir şekilde ikna etmelidir.

Daldaki seçmenlerin siyasi partilere yaklaşımı tutucu ve katı olmadığı için bir partiyi uzun süre desteklemeleri pek rastlanılan bir durum değildir. Genellikle bu tip seçmenler, seçimden seçime farklı partilere oy verebilmektedir. Yani üst üste iki seçimde ayrı partileri destekleyebilmektedirler.

Seçim sürecine girilmesiyle birlikte daldaki seçmenler model üzerindeki hareketlerini yoğunlaştırırlar. Çünkü bu dönemde gündemin en önemli maddesinin siyaset ve seçimler olması, ister istemez bu tip seçmenleri de etkiler ve onları bir tercih yapmaya zorlar. Gündemden ve konjonktürden etkilenen, daldaki seçmen, mevcut partiler içerisinde birine veya bir kaçına sempati duymaya başlar. Ve seçim kararının alındığı günden seçim gününe kadar geçen süre zarfında model üzerinde çeşitli noktalarda bulunur.

Konuyu, seçim kararının alındığı gün bir siyasi partinin dalında yer alan, ancak kafasına yatkın bir başka siyasi parti de bulunan bir seçmen açısından değerlendirelim. Bu konumda bulunan bir seçmen, geçen süre zarfında, konjonktürün veya diğer başka etmenlerinde etkisiyle ilk başta dalında bulunduğu partiyi destekleyebileceği gibi, yine aynı nedenlerle kafasına yatan diğer siyasi partiyi de destekleyebilir. Seçim kararının alındığı günden seçimin yapıldığı güne kadar, bu seçmen A ile B partisi arasında gidip gelebilir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki, bu seçmenin seçim günü bulunduğu nokta önemlidir. Çünkü seçim günü, seçmen hangi siyasi partinin dalında duruyor ise o partiye oyunu kullanır. Buda seçmenin seçim sonuçlarına doğrudan müdahalesi anlamına gelir. Yani seçmen bu davranışıyla seçimlere dahil olur ve tercihini ortaya koyar. Seçim gününden sonra, hatta oy kullandıktan sonra dahi seçmen model üzerinde hareket edebilir. Ancak bu noktadan sonra yapılan hareket seçime müdahale anlamına gelmez. Çünkü seçmen oyunu kullanmıştır ve ancak bir sonraki seçimde oy kullanabilecektir. Ve seçim sonucunda iktidara gelen hükümet bir dahaki seçime kadar ülkeyi yönetir.

Seçim günü modelimiz açısından önemlidir. Çünkü seçim günü modelin fotoğrafı çekilir. Seçim günü çekilen fotoğrafta model üzerinde siyasi partilerin sepetinde değil de dallarında bulunan seçmenler, daldaki seçmen olarak adlandırılır. Bu tip seçmenlerin herhangi bir

partinin sepetine girecek kadar, partinin destekleyicisi olmadıklarını daha önce de belirtmiştik.

Ülkemiz açısından bir değerlendirme yaparsak, bilindiği üzere 12 Eylül 1980 darbesi Türk Siyasi hayatı açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Darbe sonrası uygulanan depolitizasyon politikası, daha depolitize bir toplum yaratma çabasına girişmiştir. Bunun sonucunda özellikle seksen sonrası doğan günümüz genç kuşağı daha apolitik bir tavır takınmıştır. Bu durumu model açısından değerlendirdiğimizde, seksen sonrası uygulanan politikaların, daldaki seçmen tipinin arttırdığı sonucuna varabiliriz.

Daldaki seçmenleri dala iten sebeplerden hareketle kendi içinde de alt tiplere ayırmak mümkündür. Daldaki seçmen tipi, kendi içinde “konjonktürel seçmen”, “rasyonel seçmen” ve “yüzergezer seçmen” olmak üzere üç alt tipten meydana gelmektedir.

3.2.1. Konjonktürel Seçmen

Seçim döneminde oluşan havanın seçim sonuçlarını etkilediği, herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Seçim öncesindeki mevcut ekonomik veya sosyal koşullar, seçmenlerin kararları üzerinde etkilidir. Örneğin işsizliğin veya enflasyonun yüksek seviyelerde olması, mevcut iktidarın başarısızlığı olarak yorumlanır ve seçimlerde büyük olasılıkla iktidara oy kaybettirir. Aksine enflasyonun veya işsizliğin düşük seviyelerde olması, mevcut iktidara oy kazandırır. Bunun dışında seçim öncesi yaşanan sosyal gelişmelerde, seçmen kararları üzerinde etkilidir. Örneğin 1999 genel seçimlerini ele aldığımızda, seçimlerden hemen önce PKK terör örgütünün lideri Abdullah Öcalan’ın yakalanması, toplumda sevinçle karşılanmış ve o gün iktidarda bulunan Demokratik Sol Parti sonrasında yapılan seçimlerden başarı ile çıkmıştır. Ayrıca 2007 genel seçimleri de bu açıdan örnek teşkil etmektedir. Bilindiği üzere 2007 genel seçimleri öncesinde yaşanan Cumhurbaşkanlığı seçimi krizi, mevcut iktidar AK Parti’yi halk gözünde mağdur konumuna düşürmüştür. Nitekim sonrasında yapılan seçimlerden de AK Parti tahminlerin ötesinde bir oy oranı ile yeniden iktidara gelmiştir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde, seçim öncesi oluşan havanın seçim sonuçlarını ne kadar etkileyebileceği sorusu akla gelmektedir. İşte bu nokta da konjonktürel seçmen tipi önem arz etmektedir. Çünkü herkes tarafından kabul edilen bir gerçeğin yani seçim öncesi oluşan genel havanın seçim sonuçlarını etkilediği gerçeğinin görünen yüzü “konjonktürel seçmen”dir. Konjonktürel seçmen, gündeme göre hareket eden ve ülke gündeminden oldukça etkilenen bir

seçmen tipidir. Durum böyle olunca da, seçim öncesi oluşan koşullar seçim sonuçlarını ne kadar etkiler? Sorusunun cevabını konjonktürel seçmen vermektedir.

Her daldaki seçmen gibi konjonktürel seçimde, siyasi parti konusunda tutucu değil, esnektir. Bu yüzdendir ki hiçbir partiyi tam anlamıyla özümsemez. Ancak bu durum bazı siyasi partilere karşı sempati duymasına veya mesafeli durmasına engel değildir. Elbet tabii, konjonktürel seçmeninde belli bir dünya görüşü ve yaşam tarzı mevcuttur ve bu dünya görüşüne ve yaşam tarzına uygun bir siyasi partiyi desteklemesi de olağandır. Ancak burada üzerinde ısrarla belirtmek istediğimiz husus konjonktürel seçmenin, olmazsa olmazlarının veya çok kalın kırmızı çizgilerinin olmadığıdır.

Konjonktürel seçmen, her şeyden önce gündemin sıkı bir takipçisidir. Çünkü bu tip seçmenlerin ana besin kaynağı gündemdir. Gündem onları doğrudan ilgilendirmese dahi onlar bundan bir pay çıkarır ve mevcut iktidarı ya eleştirir ya da beğenisini dile getirir. Örneğin yakın geçmişte gündemi çokça meşgul eden deniz feneri davası, konuyla doğrudan ilgisi olmayan yaşlı bir teyzeyi o kadar etkilemiş ki, bu teyze kendisinden oy isteyen dönemin Adalet Bakanı'na konuyla ilgili veryansın etmişti. Zaten bu tip seçmenleri, daha ileride bahsedeceğimiz “rasyonel seçmen” tipinden ayıran temel özelliklerden biride budur.

Konjonktürel seçmen iktidarın yaptığı bir eylemi veya yaratılan gündemi öncelikle kendi açısından değil, toplumun geneli açısından değerlendirir. Bu ayrımı daha iyi kavrayabilmek açısından yaşadığım bir olayı aktarmak istiyorum. 2009 yerel seçimleri öncesi sohbet ettiğim bir taksici, meslektaşlarının, mevcut Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı ve aynı zamanda AK Parti'nin adayı Menderes Türel'i yaptığı Tramvay yüzünden eleştirdiklerini, eleştiri nedenlerinin ise taksicilerin gelirlerini düşüreceğinden kaynaklandığını belirtiyordu. Ancak sohbet ettiğim taksici, meslektaşlarından farklı olarak, bu icraatı desteklediğini çünkü yapılan tramvay'ın halkın menfaatine olduğunu vurguluyordu. İşte sohbet ettiğim taksicinin konuya yaklaşımı, konjonktürel bir seçmenin konuya yaklaşımı ile aynı iken diğer taksicilerin yaklaşımları rasyonel seçmene örnektir. Bir kez daha vurgulamak gerekirse, Konjonktürel seçmen, gündemi öncelikle kendi açısından değil toplumun geneli açısından yorumlayan seçmendir. Yani konjonktürel seçmen öncelikle kendi çıkarını değil toplumun genel çıkarını gözetir. Örneğin, kişinin iktidarın uyguladığı ekonomik politikalardan olumsuz etkilenmiş olmasına rağmen, uygulanan ekonomik politikaların toplumun genelini olumlu etkilediğini düşünmesi. Ve böyle bir durumda oyunu iktidar partisine vermesi, onun konjonktürel seçmen olduğunu gösterir.

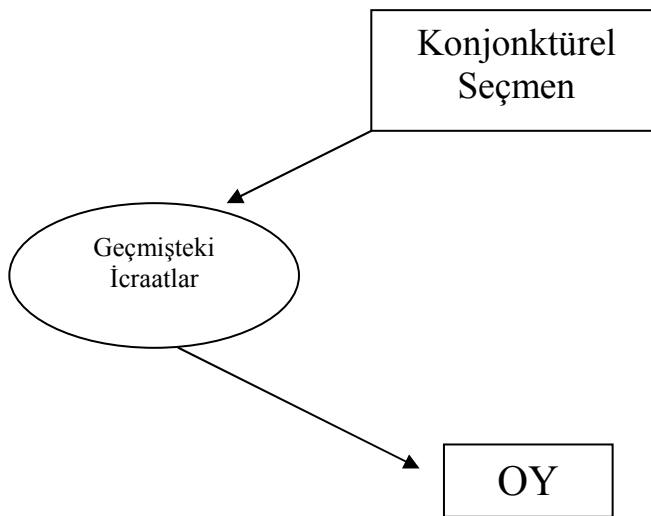
Konjonktürü kavrayıp değerlendirebilmek önemli bir iştir. Ve bunu yapabilmek belli bir alt yapı ister. Bu yüzden ki, konjonktürel seçmen, belli bir alt yapısı ve yorum kabiliyeti olan seçmendir. Öncelikle gündemi takip eder ve sonra gündemi kendi bakış açısıyla toplumun geneli üzerinden yorumlar. Buna göre ya olumlu ya da olumsuz kanaat geliştirir. Bu da icraatı yapanın veya gündemi oluşturanın hanesine ya artı puan ya da eksi puan olarak kaydedilir. Seçim gününde ise, tüm bu eksi ve artıları alt alta toplayarak, en fazla artısı olan partiye oyunu kullanır. Bu tip seçmen bir anlamda, siyasi partilere ödüllendirme veya cezalandırma güdüsüyle yaklaşır. Yani bir nevi, bu tip seçmenler, seçtikleri siyasi partiyi ödüllendirirken, seçmediklerini cezalandırırlar.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere konjonktürel bir seçmen, gündeme dair konuları kendi görüşünden hareketle toplum açısından değerlendirmiş ve A partisi ile B partisi arasında kıyaslama yapmıştır. Bu nokta da tüm konular üzerinde A partisi seçmeni tam anlamıyla tatmin eden politikalar ve söylemler geliştirmiştir. B partisi ise sadece terör konusunda seçmeni tatmin etmiş, Kıbrıs sorunu ve ekonomi konusunda ise seçmeni tatmin eden politikalar sunamamıştır. Bu değerlendirme sonucunda eğer bir seçim olsaydı seçmen oyunu A partisine kullanacaktı.

Tablo 1: Konjonktürel Seçmenin Tercih Analizi

	<u>A Partisi</u>	<u>B Partisi</u>
Kıbrıs Sorunu	+	-
Terör	+	+
Ekonomi	+	-
Toplam	+3	-1
Böyle bir tabloda, seçmen seçim günü oyunu A Partisi lehine kullanır.		

Şekil 19: Konjonktürel Seçmenin Tercih Süreci

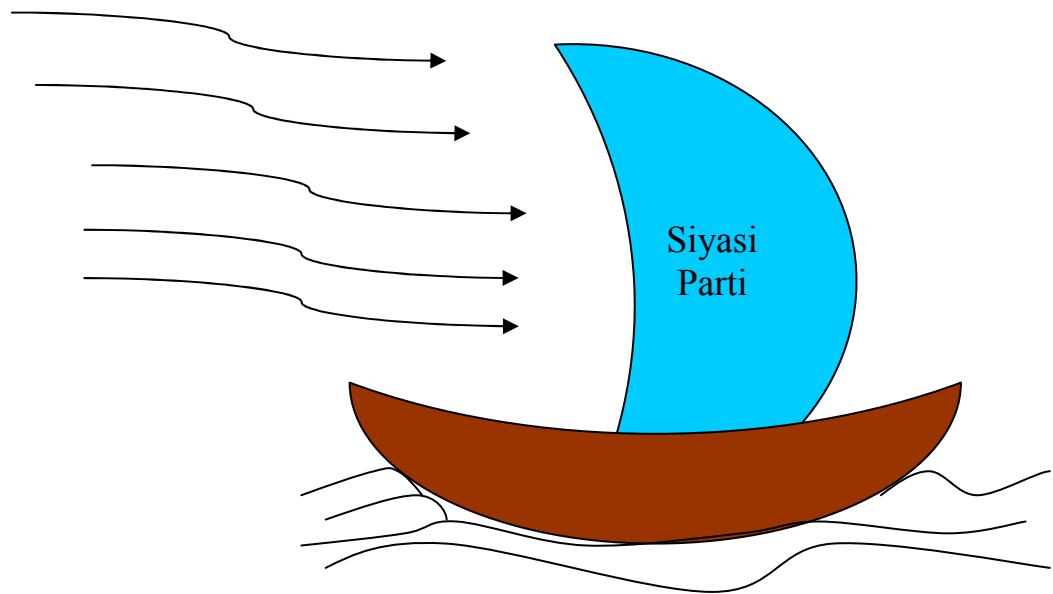
Konjonktürel seçmen, seçme davranışında bulunurken geçmişi ve günü hesaba katar. Yani seçtiğinin gelecekte neler yapacağıyla ilgilenmez. Bu tip seçmenler mevcut duruma bakarak karar verdikleri için siyasi partilerin gelecekte neler yapacaklarını umursamazlar. Bu yüzden ki siyasi partilerin vaatleriyle pek ilgilenmezler. Seçtikleri siyasi partiden geleceğe yönelik bir beklentileri olmaz. Aslında bu durum konjonktürel seçmenin hep bir adım geriden geldiğini de gösterir. Çünkü geçmişi ve günü referans alan, geleceği hesaba katmayan bir davranış sergiler. Halbuki, “rasyonel seçmen” geleceği de hesaba katar ve seçtiği siyasi partiden geleceğe yönelik beklenti içindedir. Ancak burada bir yanlış anlaşılmanın da önüne geçmek adına şunu belirtmek istiyorum: Konjonktürel seçmenin de seçtiği siyasi partiden bir beklentisi vardır ancak bu beklenti ülkeyi daha iyi yönetme inancı ve beklentisidir. Yani burada konjonktürel seçmenin gelecek adına hiçbir beklentisi olmadığını belirtmek yanlış olur. Aslında daha önce bahsedilen geleceğe yönelik beklentisizlikten kasıt seçmenin doğrudan kendisine yönelik beklentisizliğidir. Yani konjonktürel seçmenin geleceğe yönelik olarak kendi çıkarına bir beklentisi yoktur ama genel anlamda toplumun menfaatine yönelik bir beklentisi vardır. Bu beklentide seçtiği partinin geçmişteki icraatlarından hareketle, gelecek adına doğru parti olduğu inancına dayanmaktadır.

Durumu daha da netleştirebilmek için bir örnek ile açıklayalım. Şuan gündemi meşgul eden ve “Toplumsal Barış ve Kardeşlik Projesi” olarak anılan ancak toplum tarafından kürt açılımı olarak nitelenen meseleye ilişkin her siyasi parti bir tavır takınmakta ve açıklama yapmaktadır. Konjonktürel seçmen konu üzerine her partinin yaptığı açıklamayı takip eder ve

kendi görüşü üzerinden yola çıkarak, toplumun geneli için yorumlar. Bu yorumu yaptıktan sonra, eğer açıklamayı olumlu buluyor ise, o siyasi partinin kesesine bir artı koyar; tam tersi olumsuz buluyor ise, o siyasi partinin kesesine bir eksi koyar. Tüm partiler için aynı değerlendirmeyi yapar. Bu değerlendirmeler sonucunda artısı en fazla olan siyasi parti, durumdan kazançlı çıkar.

“Seçim rüzgarı” hepimizin duyduğu bir kavramdır. Seçimin kendine özgü havası ve heyecanı seçim rüzgarı kavramıyla ifade edilmek istenir. Özellikle gazetelerde sıklıkla rastladığımız bu kavram, seçim dönemindeki ortamı ifade etmek için kullanılır. Bilhassa sonucu sürpriz olan seçimler sonrası basında, seçim rüzgarının iktidara gelen partiden yana estiği vurgulanır. Peki tüm bu değerlendirmelerden sonra seçim rüzgarı ne anlama gelebilir? Seçim rüzgarını yaratan kimdir? Bu soruların cevabı yani seçim rüzgarı kavramının karşılığı aslında konjonktürdür. Ve seçim rüzgarını yaratan da konjonktürel seçmenin ta kendisidir. Çünkü konjonktürel seçmen havayı koklayan adamdır. Havayı içine çeker ve dışarıya verirken de oy vereceği siyasi partinin yelkenine doğru üfler. İşte seçim rüzgarı denen şey aslına budur. Seçim rüzgarını yaratanlar, konjonktürel seçmenlerdir.

Şekil 20: Konjonktürel Seçmen ve Seçim Rüzgarı İlişkisi
(Konjonktürel Seçmen = Seçim Rüzgarı)

Son olarak, seçmen tercih modeli açısından konjonktürel seçmenin durduğu yere bakmakta önem vardır. Her şeyden önce konjonktürel seçmen, daldaki bir seçmen olduğu için bu tip seçmenlerin partilerin sepetinde bulunması söz konusu değildir. Ayrıca bu tip seçmenler, siyasi partilerin dalları üzerinde görece merkeze yakın bir nokta da bulunurlar. Konjonktürel seçmenin siyasi partilere bakışının mesafeli ve esnek olması bu durumun esas sebebidir. Çünkü konjonktürel seçmenin herhangi bir siyasi parti ile yoğun bir duygusal bağı veya ideolojik bağlantısı yoktur. Konjonktürel seçmen siyasi partileri, yarattıkları gündem veya yaratılan gündeme olan tepkileri açısından değerlendirdiği için, her siyasi partiye aynı mesafededir. Bu durumu daha iyi kavrayabilmek için bir örnek ile açıklayalım. Modelde sadece, biri iktidarda diğeri muhalefette olan iki siyasi parti olduğunu farz edelim. İktidardaki siyasi partiyi A partisi, muhalefetteki siyasi partiyi ise B partisi olarak adlandıralım. Ve tarihin de 15.10.2009 olduğunu, 17.10.2009’da seçim olacağını varsayalım. Yani iki günlük süreçte, konjonktürel seçmenin davranışını değerlendirelim. 15.10.2009’da modelin merkezinde bulunduğunu varsaydığımız seçmen, aynı tarihte gazete de, B partisinin seçimleri kazanabilmek adına bir takım gayrimeşru yollara başvurduğuna dair bir haber okumuş olsun. Böyle bir durum her şeyden önce skandaldır. Ve Konjonktürel seçmen böyle bir durumda B partisinin hanesine bir eksi puan yazar. Dolayısıyla seçmenin gözünde A partisi avantajlı duruma geçer. Yine aynı seçmen, 16.10.2009’da ise geçen gün yayınlanan haberin gerçek olmadığını, böyle bir yalan haberin A partisi tarafından kasıtlı olarak sızdırıldığını öğrenmiş olsun. Bu durumda seçmen A partisi hanesine eksi puan yazarken, B partisinin hanesine artı puan yazar. 17.10.2009’a gelindiğinde seçmen her iki partinin de durumunu değerlendirir. Sonuçta bir eksi olan A partisi yerine, durumu nötr olan B partisine oyunu kullanır.

Tablo 2: Konjonktürel Seçmenin Tercih Sürecine İlişkin Örneğin

Tablo Üzerinde Analizi

	<u>A Partisi</u>	<u>B Partisi</u>
15.10.2009		-
16.10.2009	-	+
17.10.2009	-1	nötr
Bu durumda seçmen seçim günü olan 17.10.2009’da oyunu durumu nötr olan B Partisi lehine kullanır.		

Konjonktürel seçmenin tutum ve davranışlarını daha iyi tasvir edebilmek adına Seçmen C⁶ ile yaptığım söyleşiden ortaya çıkan bazı önemli noktalara değinmek istiyorum. Öncelikle Seçmen C'nin; gündemi takip edip kendi değerleri doğrultusunda yorumlaması, parti konusunda tutucu olmaması, her seçim döneminde analiz yapması gibi bir takım özelliklerinden dolayı, tipik bir konjonktürel seçmen olduğunu belirtebiliriz.

Söyleşi esnasında Seçmen C en çok özgürlük, insan hakları, demokrasi gibi kavramlar üzerinde durmuştur. Ancak bu kavramları hiçbir zaman bir ideoloji temelinde değerlendirmedini vurgulayarak, bir anlamda kendisini ideolojik seçmenden ayırmaktadır. Hatta bu kavramları ideoloji temelinden değil de toplumun genel menfaatinden hareketle yorumladığını belirterek, bir anlamda konjonktürel bir seçmen olduğunu, dolaylıda olsa ifade etmektedir.

Seçmen C kendisini Liberal – Demokrat olarak tanımlamasına rağmen hareket noktasının toplumcu bir bakış açısı olduğunu kabul etmekte ve aslında siyasal görüşü ile hareket noktasının bir paradoks oluşturduğunu da belirtmektedir. Seçmen C'nin yaptığı tüm değerlendirmelerin sonucunda toplumun geneline referans vermesi aslında bir seçmen olarak yaptığı değerlendirmelerin toplum eksenli olduğunu ortaya koymaktadır. Söyleşi esnasında Seçmen C hiçbir ifadesinde kendisine yönelik bir çıkarımda bulunmamıştır. Buradan hareketle Seçmen C'nin rasyonel seçmen olmadığı sonucunu çıkarabiliriz.

Her konjonktürel seçmen gibi Seçmen C'nin de herhangi bir partiye karşı tutuculuğu veya bağlılığı söz konusu değildir. Farklı seçimlerde farklı partilere oy verdiğini belirten Seçmen C, bu konuda esnek olduğunu ifade etmektedir. Seçmen C'nin bu noktadaki en önemli kıstası, seçeceği partinin toplumun genelinin menfaatine olduğu inancıdır. Bu bağlamda Seçmen C'nin yöneldiği parti, benimsediği değerleri gündem dahilinde toplum açısından en iyi yorumlayan partidir. Partiye bağlılık üzerine toplum açısından da değerlendirmede bulunan Seçmen C, toplumun genelinde bilinçsiz bir ideolojik temellenme ve gelenek olduğunu vurgulamaktadır. Seçmen C'ye göre toplumun önemli bir kesiminde ideoloji temelinde dayandığı düşünülen ancak özünde geleneksel bir vasıf kazanmış olan, tutum söz konusudur. Bu kesimin partilerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirten Seçmen C, bu tip seçmenleri kemikleşmiş seçmen olarak nitelendirmektedir. Bunun yanında yüzergezer yani herhangi bir partiye bağlılık duymayan, bu konuda esnek olan bir seçmen kitlesinin varlığından da söz

---

⁶ Seçmen C; öğretim elemanıdır. Siyaset Bilimi üzerine doktora çalışması yapmaktadır. Kendisini, Liberal – Demokrat olarak tanımlamaktadır.

etmektedir. Kendisini de bu kategoride değerlendiren Seçmen C, bu tip seçmenlerin çoğunlukta olduğunu belirtmektedir. Seçmen C'ye göre bu tip seçmenler, o anki gündelik siyaset ile alakalı olarak oy kullanmaktadırlar. Bu noktada Seçmen C'nin toplumun geneline yönelik olarak yaptığı değerlendirme, seçmen tercihi açıklama modelindeki sepetteki seçmen ile daldaki seçmen tipleri ile paraleldir.

Seçmen C'nin oy kullanırken baz aldığı zaman aralığının iki seçim dönemi arasındaki süre olması yani bir anlamda da geçmişi değerlendirici seçmen olması, konjonktürel seçmen olma vasfını daha da destekler bir tavidir. Kendisi bu zaman aralığını çok uzun bir süre süreç olarak değerlendirirse de aslında ideolojik seçmen veya geleneksel seçmene göre çok kısa bir süre zarfıdır. Nitekim oy vereceği partiyi de bu süre zarfında belirleyen Seçmen C, bu noktada o vereceği partiyi ne seçim döneminde ne de ilk başta belirlediğini ifade etmektedir. Seçim sürecinde seçeceği siyasi partiyi bir analiz neticesinde belirlediğini belirten Seçmen C, yaptığı analizin ne bilinçaltında, yüzeysel bir analiz ne de derinlemesine bir analiz olduğunu belirtmektedir. Analizinde, konulara ilişkin siyasi partilerin politikaları ve tutumlarını değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Seçmen C'nin söyleşi esnasında zamanın sürekli olarak ilerlediğine ve toplumsal değişmelerin yaşandığına değinmesi bunun yanında toplumda yaşanan değişmelerin, siyasi partilere de yansıdığını belirtmesi, aslında siyasi partilere karşı tutumu konusunda kendi elastiki tavrının alt yapısını oluşturmaktadır. Bu nokta da Seçmen C'nin yaşanan değişimlere ayak uydurma gayreti, siyaset sahnesine de yansiyarak onun herhangi bir partiye sıkı sıkıya bağlanmasını engellemektedir. Halbuki bu nokta da hatırlayacağınız üzere ideolojik bir seçmen olan Seçmen B, zamansal değişimlerden ziyade, zamanlar üstü bir tavır takınmıştır, mesela “en başta yaptığı analizin hala geçerli olduğuna olan inancı” onun benimsediği değerleri zamanın üstünde tuttuğunu ifade etmektedir. Yani Seçmen B zamana göre değişen bir tavır değil, her zaman geçerli olan bir tavır takınmıştır. Ancak Seçmen C'nin bu noktada takındığı tavır zamanla paralel olarak değişebilmektedir. Zaten bu özelliği Seçmen C'yi konjonktürel seçmen kılmaktadır.

Seçmen C'nin seçim atmosferinden etkilenme üzerine yaptığı değerlendirmeye de yer vermekte yarar vardır. Tüm seçmenler açısından seçim atmosferinden etkilenmemeyi neredeyse imkansız olarak değerlendiren Seçmen C, bu süreçte demokratik değerlere bağlılık konusunda söylemlerden etkilendiğini belirtmektedir. Seçim atmosferinden asgari oranda etkilenmeye çalıştığını belirten Seçmen C, bu dönemde yaşanan spekülasyon nitelikli olayların etkisi altında kalmamaya çalıştığını belirtmektedir. Ayrıca bu nokta da bu tarz spekülasyon olayı yapan veya spekülasyon olaya maruz kalan partiye oy vermeyeceğini belirterek bir anlamda

bilinçsiz bir şekilde de olsa seçim atmosferinden etkilendiğini kabul etmektedir. Oysaki ideolojik veya geleneksel bir seçmen için seçim atmosferi pek bir anlam ifade etmemektedir.

Toplumun geneline yönelik çıkarımlarda da bulunan Seçmen C, ülkemizde seçim atmosferinin seçmenler üzerinde çok büyük etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu konuda seçmenlerin ani tepkiler verebildiğini belirten Seçmen C, bu savını 2002 seçimlerindeki Cem Uzan ve Genç Parti örneğiyle desteklemektedir. Seçimden çok kısa bir süre önce kurulan Genç Parti'nin %7 gibi çok yüksek bir oy oranı yakaladığını belirten Seçmen C, seçmenlerin uzun perspektifli düşünmeyip aksine çok kısa zamanlı hareket ettiğini ve faydacı bir bakış açısıyla durumu değerlendirdiklerini belirtmektedir.

Son olarak ise Seçmen C'nin siyasi partinin liderine ve adayına yönelik değerlendirmelerine yer vermek istiyorum. Siyasi partiyi lider etrafında toplanmış bir kitle olarak görmediğini aksine daha geniş bir iktidar aracı olarak değerlendirdiğini belirten Seçmen C, bu noktada liderle birlikte kadroya da önem verdiğini vurgulamaktadır. Seçmen C'nin bu söylemi ideolojik bir seçmen olan Seçmen B'nin söylemine benzemektedir. Ancak hatırlayacağınız üzere geleneksel bir seçmen olan Seçmen A ise siyasi kadrodan neredeyse hiç bahsetmemiş aksine siyasi partinin liderine büyük önem atfetmiştir. Siyasi partinin adayının tercihini ne derece etkilediğini, genel ve yerel seçim ayrımı yaparak değerlendiren Seçmen C, bu noktada özellikle yerel seçimlerde adayın kendi tercihini son derece etkilediğini hatta sırf siyasi partinin adayı için oy verdiğini ve ileride de verebileceğini belirtmiştir. Bu davranışı Seçmen C'nin parti tercihi konusunda ne derece esnek olduğunu ortaya koymaktadır. Netice olarak Seçmen C bu tercihinde de kendi görüşünden hareketle, toplum için hangi aday veya parti faydalı ise ona yönelmiştir. Oysaki bildiğiniz üzere ideolojik seçmen veya geleneksel seçmen için böyle bir durum söz konusu değildir. Bu tip seçmenler aday kim olursa olsun yine de kendi partisine oy vermektedirler.

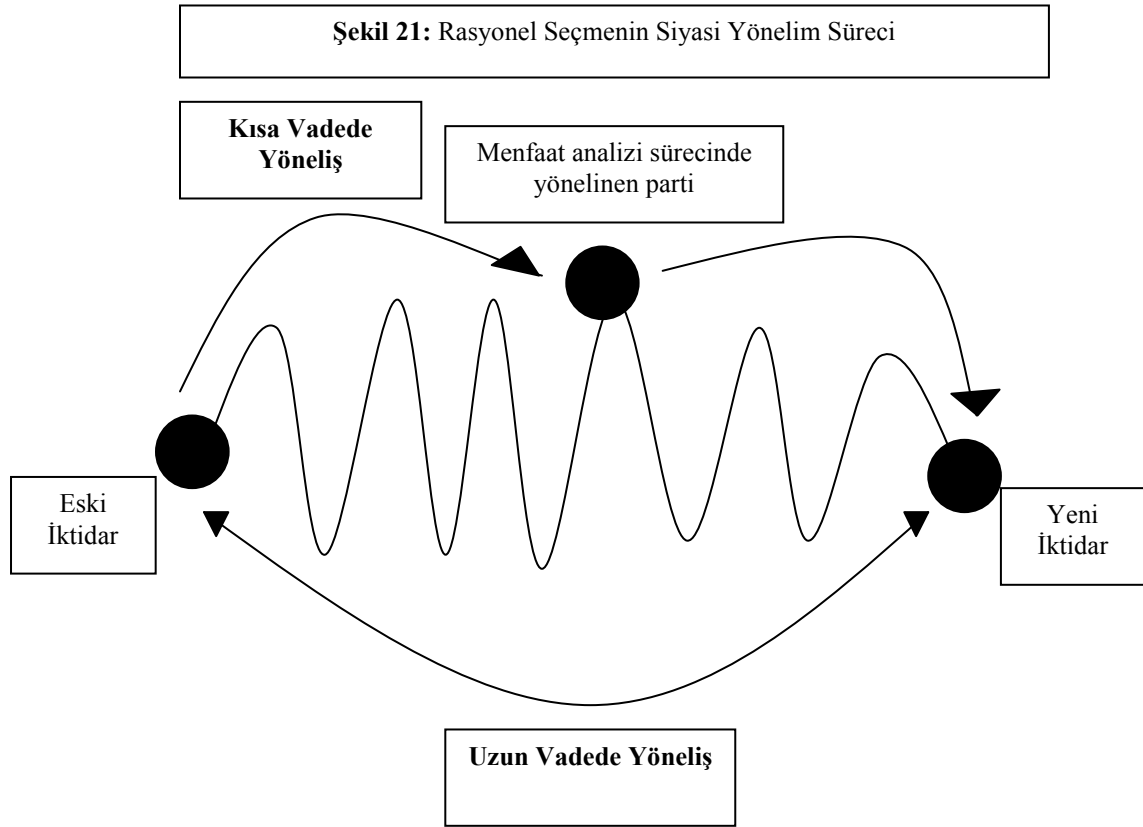
3.2.2. Rasyonel Seçmen

Daldaki seçmenin alt tiplerinden biri de, rasyonel seçmendir. Bu tip seçmenler, öncelikle kendi çıkarlarını gözetir ve bu doğrultuda hareket ederler. Rasyonel seçmenin esas hedefi kendi çıkarını maksimize etmektir. Her şeyden önce böyle bir davranış sergilemek, analiz yapabilme kabiliyeti gerektirmektedir. Çünkü her siyasi partinin bir söylemi vardır ve siyasi partilerin söylemi ile seçmenin kendi çıkarını değerlendirip, siyasi partiler arasında karşılaştırma yapması analiz yeteneği gerektirmektedir.

Rasyonel seçmenin siyasi partiler ile ilişkisi çıkar ilişkisine dayandığı için, bu tip seçmenlerin herhangi bir siyasi partiyle duygusal bağı veya ideolojik bağlantısı yoktur. Rasyonel seçmenler, siyasi partilerden maksimum faydayı elde etmeye çalışırlar. Yani halk arasındaki tabiriyle siyasi partiyi sağılacak inek olarak görürler. Bu tip seçmenler için siyasi partiler, çıkarlarını maksimize etme aracıdır. Rasyonel seçmenin birinci önceliği menfaatinin gözetilmesidir. Rasyonel seçmenin siyasal partiye yaklaşımı, her daldaki seçmen gibi tutucu olmaktan ziyade esnektir. Bu tip seçmenler, siyasi partilere karşı eşit mesafededir ve siyasi partileri, kendi çıkarlarını karşılayabilme aracı olarak görmektedirler. Rasyonel seçmen, siyasi partiden hep bir beklenti içerisinde. Ancak bu beklentisi toplumsal olmaktan çok kişiseldir. Yani kendi kişisel beklentilerinin karşılanmasını siyasi partiden ya kendisi talep eder ya da bir siyasi partinin yapacağını taahhüt ettiği bir icraatın çıkarlarını karşıladığına kanaat getirerek, o siyasi partiyi destekler. Bu destekleme süreci çıkarları karşılandıkça devam eder. Ancak çıkarı karşılanmadığı anda siyasi partiye olan desteğini keser. Ayrıca rasyonel seçmen, bir diğer siyasi partinin, menfaatlerini daha fazla karşılayacağına kanaat getirirse, desteklediği siyasi partiden ayrılarak, daha yüksek düzeyde menfaat sağlayan partiye geçer. Bu davranış rasyonel seçmeni, konjonktürel seçmenden ayıran bir özelliğidir. Bilindiği üzere konjonktürel seçmen, siyasi partiler arasındaki sıralamayı, siyasi partilerin ülke gündemine ilişkin yaptığı değerlendirme sonucunda belirliyordu. Bu değerlendirmede de, siyasi partilerin gündeme ilişkin açıklamalarını toplumun yararına olarak değerlendiriyorsa, o siyasi partinin hanesine artı, tersi durumda ise eksi yazıyordu. En sonunda her siyasi partinin hanesindeki değerleri tek tek toplayıp, en fazla artışı olan partiye oyunu kullanıyordu. Ancak rasyonel seçmenin, siyasi partiyi tercih sisteminde böyle bir anlayış yoktur. Çünkü rasyonel seçmen, tercihini sağladığı fayda açısından değerlendirir. Bu yüzdendir ki, bu tip seçmenlerin, siyasi partiler arasında sıralama yapma mantalitesi, siyasi partilerin sağladığı fayda seviyelerinin değerlendirilmesidir. Yani rasyonel seçmen siyasi partileri sağladıkları faydalar bazında sıralamaya tabi tutar. Örneğin A partisi ve B partisi arasında bir tercih yapacak olan rasyonel seçmen, A partisi veya B partisi kazandığı takdirde, kendisine sağlanacak menfaati kıyaslar. Farz edelim ki bu seçmen devlet dairesinde çalışan bir memur olsun. Seçim döneminde A partisi ve B partisinin her ikisi de seçildikleri takdirde memur maaşlarına zam yapacaklarını belirtmiş olsunlar. Böyle bir durumda bu seçmenin her iki partiden de sağlayacağı menfaat eşit olacağı için bir süre kayıtsız kalır. Ancak yaptığı hesaplamalar dahilinde, A partisinin seçimi kazanması halinde, çalıştığı dairede müdür olabilme ihtimalinin daha yüksek olduğuna kanaat getirirse, doğal olarak A partine doğru yönelir. Bu örnekte, öne çıkan bir diğer önemli hususta, rasyonel seçmeni tercihine yönlendiren menfaatlerin maddi veya manevi

olabileceğidir. Örnekteki memur maaşlarına yapılacak zam vaadi maddi unsura, terfi ihtimali ise manevi unsura örnek teşkil etmektedir.

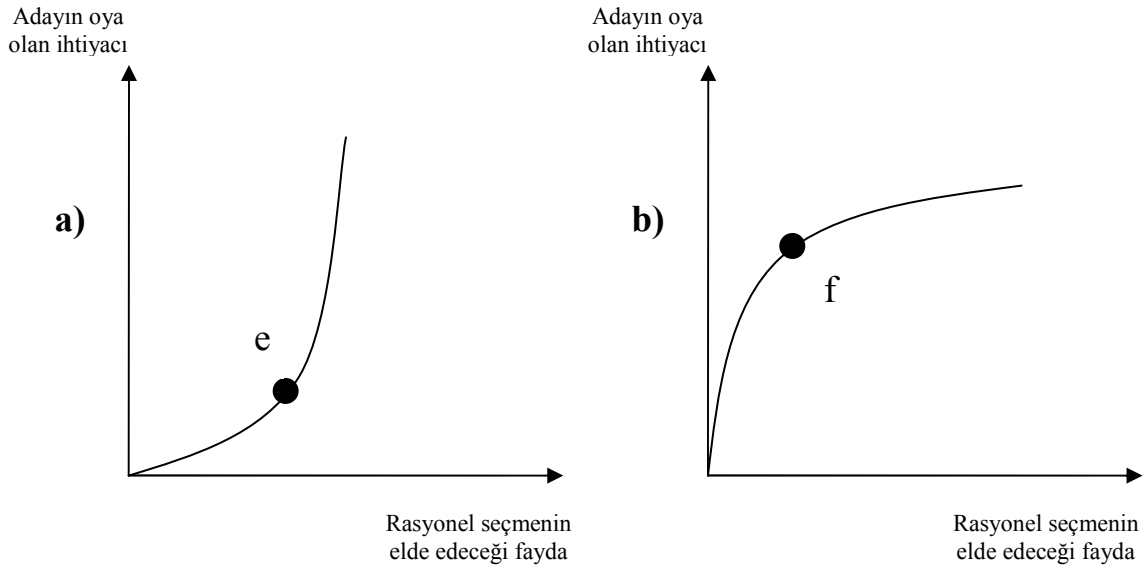
İktidardaki siyasi partiler, ülke kaynaklarını yönlendiren ve idare eden partiler olduklarından diğer siyasi partilere kıyasla her zaman için imkanları daha fazla olan partilerdir. Bu yüzdendir ki, iktidardaki siyasi parti veya partiler, rasyonel seçmenler açısından cazip konumdadır. Çünkü rasyonel seçmenler, iktidar partisinin sağladığı imkanları, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isterler. Ve mevcut iktidarı, çıkarlarını maksimize edebilecek temel araç olarak görürler. Bu nokta da seçim dönemi, öncesi ve sonrası önem taşımaktadır. Çünkü rasyonel seçmenlerin tutumları bu üç dönemde de farklılık gösterebilmektedir. Rasyonel seçmenler, seçim öncesi dönemde, iktidar partisi ile menfaat ilişkilerini genellikle sürdürdüklerinden ve seçime de zaman olduğunu düşündüklerinden, bu dönemde dallarında buldukları siyasi partiden yani iktidar partisinden ayrılmazlar. Seçim döneminde ise, artık iktidar veya muhalefet ayrımı yapmaz ve daha öncede belirttiğimiz gibi siyasi partileri menfaatleri yönünden değerlendirip, maksimum faydayı elde edebileceği siyasi partiyi seçer. Seçim sonrası dönem ise, rasyonel seçmenin davranışı açısından önemlidir. Çünkü seçim ile birlikte iktidarın değişip değişmeme durumu netleşir. Ya mevcut iktidar iktidarını korur ya da yeni bir parti iktidara gelir. Ayrıca, rasyonel seçmenin seçtiği partinin iktidara gelip gelmemesi de önemlidir. Eğer rasyonel seçmenin tercih ettiği siyasi parti iktidara gelir ise ortada bir sorun yoktur. Ancak aksi durum söz konusu ise, rasyonel seçmen açısından ters giden bir durum söz konusudur. Böyle bir durumda rasyonel seçmen varsayımlar üzerine hareket etmez ve mevcut duruma adapte olur. Yani iktidara yeni gelen kendi seçmediği partiden çıkarlar elde etmeye çalışır. Böylece yine iktidar partisinden yana bir tavır takınır. Kısacası, rasyonel seçmen, seçim dönemi olarak adlandırdığımız, seçim kararının alındığı andan seçim gününe kadar olan kısa bir süre hariç, iktidar partidir. Yani onun için partinin adı değil iktidar olması önemlidir.

Rasyonel seçmenlerin seçim dönemindeki davranışları üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü, bu tip seçmenler, seçim dönemini bir fırsat olarak değerlendirir. Bilindiği üzere, bu dönemde siyasi partiler, seçmenlerle daha çok muhatap olurlar. Özellikle siyasi partilerin adayları seçmenlerle diyalog kurarlar ve onları dinlerler. Bu da rasyonel seçmenler için, siyasilere taleplerini iletebilme şansıdır. Elinde oy gibi önemli bir koz olan rasyonel seçmen, oyunun prim yaptığı bu dönemde, maksimum faydayı elde etmeye çalışır. Oyunu adeta satılacak bir mal gibi görür ve pazarlık unsuru haline getirir. Seçilecek olan kişinin veya partinin bu oya olan ihtiyaç seviyesi arttıkça, rasyonel seçmenin eli kuvvetlenir. Bu da onun daha yüksek bir fayda seviyesine ulaşmasına olanak sağlar. Bu durumun şekil ile analizi aşağıda mevcuttur. Örneğin Grafik 1a'da aday "e" noktasına kadar rasyonel seçmenin oyuna daha fazla ihtiyaç duymaktadır, "e" noktasından sonra ise adayın rasyonel seçmenin oyuna olan ihtiyacının şiddeti azalmaktadır. Bu durumda rasyonel bir seçmen, "e" noktasına kadar adaydan daha fazla fayda edebilecektir ancak "e" noktasından sonra ise adaydan elde edebileceği fayda seviyesi azalacaktır. Grafik 1b'de ise tam tersi durum söz konusudur. Grafik 1b'ye göre aday "f" noktasına kadar rasyonel seçmenin oyuna daha az ihtiyaç duymaktadır, "f" noktasından sonra ise adayın rasyonel seçmenin oyuna olan ihtiyacının şiddeti artmaktadır. Bu durumda rasyonel seçmenin "f" noktasına kadar adaydan elde

edebileceği fayda sınırlı iken “f” noktasından sonra adaydan elde edebileceği fayda seviyesi artmaktadır.

Grafik 1: Adayın Oya Olan İhtiyaç Seviyesi ile Rasyonel Seçmenin Elde Edebileceği Fayda Seviyesi Arasındaki İlişki

Şekil a'da aday e noktasına kadar rasyonel seçmenin oyuna daha fazla ihtiyaç duymaktadır, e noktasından sonra ise adayın rasyonel seçmenin oyuna olan ihtiyacının şiddeti **azalmaktadır**.

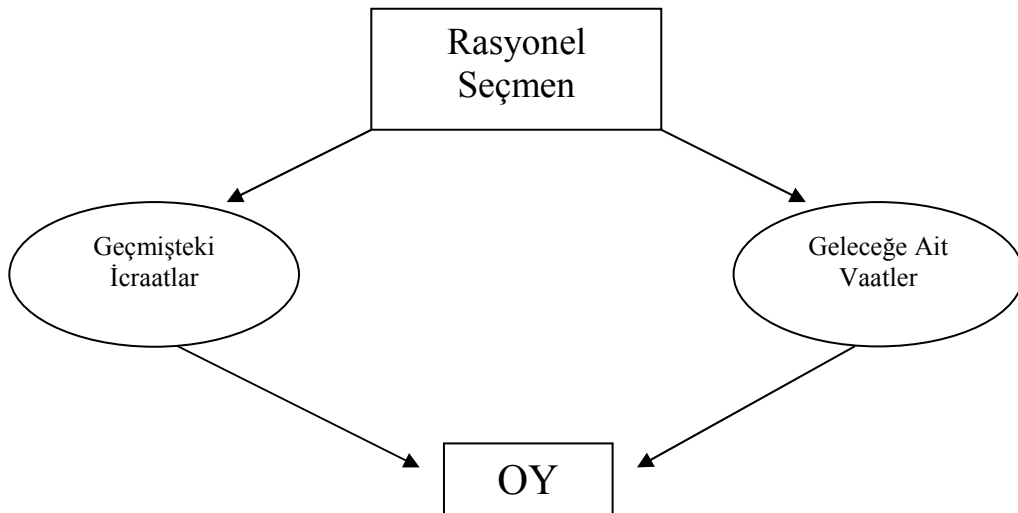
Şekil b'de aday f noktasına kadar rasyonel seçmenin oyuna daha az ihtiyaç duymaktadır, f noktasından sonra ise adayın rasyonel seçmenin oyuna olan ihtiyacının şiddeti **artmaktadır**.

Rasyonel seçmenin seçim döneminde tercih yaparken baz aldığı, siyasi partiler arasındaki fayda sıralaması, onun bir takım gerçekleri göz ardı ettiği anlamına gelmez. Yani rasyonel seçmen bu sıralamayı yaparken bir takım gerçekleri göremeyecek kadar kör değildir. Kısacası, rasyonel seçmen kendi sistematığı içinde gerçekçidir. Ancak, seçim döneminde oluşan belirsiz ortam bazı öngörülemeyen sonuçlar doğurabilir. Özellikle basında yer alan yanıltıcı haberler ve kamuoyu araştırmalarının yanıltıcı sonuçları sürprizlere sebep olabilmektedir. İşte böyle bir ortam seçmenin gözüne sis perdeleri indirebilir. Seçim ilizyonu olarak adlandırabileceğim bu durum, rasyonel seçmenin, gerçek olarak nitelendirdiği bazı şeylerin aslında gerçek olmadığı anlamına gelir. Ayrıca rasyonel seçmen siyasi partilerin vaatlerinin gerçekçiliğini de kendi mantıksal çerçevesinde sınavarak, siyasi partiler arasındaki sıralamayı belirler. Ancak bu durum rasyonel seçmenin eğitim ve bilinç düzeyiyle yakından ilgilidir. Bir rasyonel seçmen, siyasi partinin mazot 1 ytl olacak söylemini gerçekçi

bulabilirken bir diğeri gerçekçi bulmayabilir. Aslında bu tip seçmenler gerçekçi bulmadıkları vaatleri değerlendirmeye almazlar. Yani gerçekçi olmayan vaatleri, siyasi partinin hanesine artı veya eksi olarak yazmazlar.

Konjonktürel seçmen tipinde bahsettiğimiz ve rasyonel seçmen ile arasındaki temel farklardan biri olarak belirttiğimiz, zaman hususu değinilmesi gereken diğeri önemli noktadır. Bilindiği üzere Konjonktürel seçmen, tercihini geçmiş ve şimdiki zamana göre belirleyen seçmen tipidir. Halbuki rasyonel seçmen, geçmişten ve günden ziyade geleceğe yani beklentilere önem vermektedir. Ancak bu durum rasyonel seçmenin yaptığı analizde geçmiş ve günü göz ardı ettiği anlamına gelmez. Aslında rasyonel seçmen geçmişten ve günden aldığı ışığı geleceğe yansıtan seçmendir. Bu tip seçmenler, geçmişten elde ettikleri deneyimleri ve günün mevcut durumunu, analizinde gerçeklik sınavını yaparken kullanır. Yani bir siyasi partinin vaadinin kendi düşünce kalıbı çerçevesinde gerçeğe uyup uymadığını, geçmiş ve günü hesaba katarak yapar.

Şekil 22: Rasyonel Seçmenin Tercih Süreci

Rasyonel seçmen tüm bu aşamalardan geçtikten sonra en son olarak, seçeceği partinin seçimi kazanabilme ihtimalini değerlendirir. Yani kendi iç dünyasında ki hesabını yaptıktan sonra dış dünyadaki ortamı, kendi öngörü yeteneği çerçevesinde yorumlar. Bu durum kaplumbağanın kafasını kabuğundan çıkarmasına benzer. Bu değerlendirme sonucunda, seçeceği partinin seçimi kazanabileceğine kanat getirdiği takdirde, ortada sorun yoktur ve gönül rahatlıkla oyunu bu partiye verir. Ancak aksi durumda, yani seçmeyi düşündüğü siyasi partinin seçimi kazanacağına ikna olmaz ise, en iyi ikinci ihtimali değerlendirir. Rasyonel

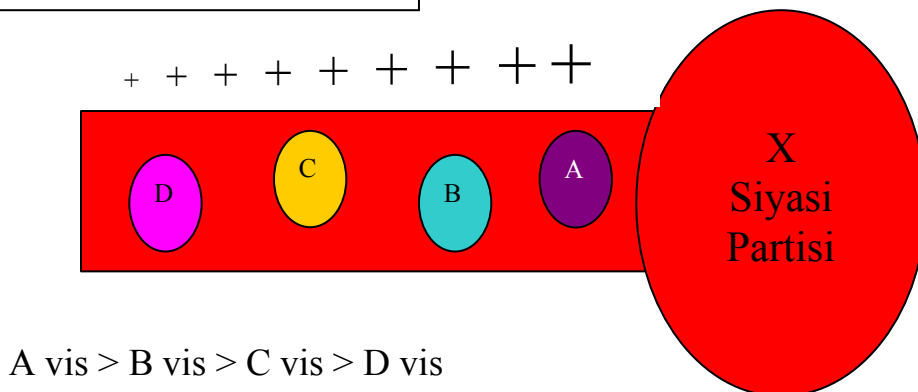
seçmenin en iyi ikinci ihtimale yönelmesi aslında pek rastlanılan bir durum değildir. Daha öncede belirttiğimiz ve seçim ilizyonu olarak adlandırdığımız durum, bu yönelişi engeller. Ayrıca seçmenin böyle bir yöneliş içinde bulunması için aradaki farkın hissedilebilir seviyede yüksek olması gerekmektedir. Yani seçmeyi düşündüğü partinin açık ara geride olduğunun belirgin olması gerekmektedir. Yoksa seçim döneminde seçmen, aradaki küçük farkları sezecek kadar duyarlı değildir. 2002 genel seçimleri en iyi ikinci tercihe yönelme durumunu açıklayıcı bir seçimdir. Çünkü bu seçimler öncesi ülke genelinde, dönemin iktidar partileri DSP, ANAP ve MHP'nin tekrar iktidara gelemeyecekleri hatta baraj altında kalacakları sezilmekteydi. Özellikle DSP'nin iktidardan açık ara uzak olduğu aşikardı. Bu durumu gören seçmenlerin çoğu DSP yerine, en iyi ikinci tercihlerine, genellikle de CHP'ye yöneldi.

Son olarak, model açısından değerlendirildiğinde, rasyonel seçmenin, seçmen tercih modeli üzerindeki durduğu nokta, onun çıkarlarının karşılanma derecesiyle doğru orantılı olarak değişir. Yani rasyonel seçmenin menfaatlerinin karşılanma derecesi, onun siyasi partinin dalı üzerinde sepete mi yoksa merkeze mi yakın durduğunu belirler. Ayrıca burada önemli olan diğer bir husus rasyonel seçmenin, menfaatine ilişkin olan işleme karşı duyduğu ihtiyacın şiddetidir. Yani bir siyasi partinin, seçileceği takdirde rasyonel seçmene sağlayacağı imkana duyulan gereksinimin şiddeti arttıkça, rasyonel seçmen, siyasi partinin dalı üzerinde görece sepete daha yakın bir noktada bulunur. Örneğin, ülkemizde özellikle yerel seçimlerde sıkça rastlanan bir durum olan, siyasi parti adayının işsiz olan seçmene, iş vaat etmesi konuyla ilintilidir. İşsiz olan, bir işe gereksinim duyan seçmen, siyasi parti adayının sözüne inanır ve oyunu kendisine söz veren adaydan yana kullanır.

Şekil 23: Rasyonel Seçmenin Siyasi Partinin Dalı Üzerindeki Konumunun Önemi

A-B-C-D herbiri seçmendir.

Vis: vaade olan ihtiyaç seviyesi

Bu bağlamda Seçmen D ⁷ ile yaptığım söyleşiden önemli bulduğum bazı hususları aktarmakta fayda görüyorum. Seçmen D şuan itibariyle konjonktürel seçmen gibi görünmesine rağmen özünde rasyonel seçmene ait bir takım özellikler barındırmaktadır. Yani Seçmen D'nin konjonktürel seçmen ile rasyonel seçmen arasında geçişlilik yaşadığından söz edebiliriz. Nitekim seçeceği partiyi belirlerkenki yaklaşımı, aslında toplumsal menfaatin altına gizlenmiş bir kişisel çıkarıdır. Konuya ilişkin ifadesinde toplumsal fayda ile kişisel faydayı zincirleme süreç olarak değerlendirmesi ve en nihayetinde toplumsal faydanın kendisine de fayda olarak yansıtacağını belirtmesi, onu klasik bir konjonktürel seçmenden ayırmaktadır. Ayrıca bu noktada bir partinin kendisine iş sağlaması veya bir takım fırsatlar sunması durumunda toplumsal menfaatleri göz ardı edebileceğini belirtmesi, bu savı destekler niteliktedir. Ancak burada şunu da belirtmek gerekir; Seçmen D, bu konuda geçişlilik gösterebileceğini belirtmesine rağmen kendince kuralları olduğunu da ifade etmektedir. Nitekim bu noktada geçeceği partinin kendi görüşlerine uygun diğer bir parti olabileceğini belirterek, aslında bu geçişlilikteki sınırları da kendince çizmektedir. Örneğin bir faşist parti iş imkanı vaat etti diye sırf bu yüzden o partiye oy vermeyeceğini ifade etmektedir.

Seçmen D'nin şuan için konjonktürel seçmen olarak gözükmemesinin nedenlerinden biri de şuan kadar herhangi bir partiden somut bir vaat almamış olması olabilir. Nitekim partiye bağlılığa ilişkin soruya verdiği cevaptan anlaşıldığı kadarıyla, süreklilik arz eder gibi gözüken ama aslında bir anlamda rastlantısal olan durumun temel sebebi kendisinin de ifade ettiği gibi, şuan kadar hiçbir partinin çıkarına yönelik bir şey sunmamış olmasıdır.

Seçmen D'nin de yine Seçmen C gibi zamanın sürekliliğine vurgu yapması ve bu noktada değişik zamanların değişik şartları olduğunu ifade etmesi ve çok geçmişi değil de daha çok yakın geçmişle ilgilenmesi ayrıca analizinde iki seçim arası geçen süreci baz alması, konjonktürel seçmene has özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Ancak bunun yanında geleceğe yani vaatlere ilişkinde değerlendirmeler yapması ve vaatlerin bu süreçte önemli olduğunu vurgulaması, rasyonel seçmene has bir özelliğini daha ortaya çıkarmaktadır.

Herhangi bir siyasi partiye veya ideolojiye bağlılığı olmadığını her fırsatta dile getiren Seçmen D, bu bağlamda referans noktasının kendi görüşleri olduğunu vurgulamaktadır. Yani kendi görüşüne uygun partiler arasında geçişlilik yaşamaktadır. Ama daha öncede belirttiğim gibi her dönemin kendine has şartları olduğuna ilişkin inancı, aslında bir yerden sonra belki

⁷ Seçmen D; 26 yaşında, üniversite mezunudur. Şuan da kamu sınavlarına hazırlanmakta olup, işsizdir. Kendisini, Sosyal – Demokrat olarak nitelendirmektedir.

kendi görüşlerinin de değişebileceğine işaretir. Yani ileride görüşünü değiştirirde şuan ki görüşüyle alakasız bir partiye kayarsa, biraz önce belirttiğim sebep, bu geçişkenliğin gerekçesini oluşturur.

Seçmen D'nin toplumun geneline ilişkin yaptığı değerlendirmelerde önemlidir. Toplumun genelinde siyasi partiye bağlılık konusunda iki yaklaşımın olduğunu belirten Seçmen D, bu noktada bir kesimin partisine sıkı sıkıya bağlı olduğunu çoğunlukta olan diğer bir kısmın ise değişkenlikler yaşadığını belirtmektedir. Değişkenlik yaşayan kesimin özellikle çıkarıcı bir anlayışı temsil ettiğini belirten Seçmen D'ye göre, bunun altında yatan sebep toplumda bulunan büyük oranda ki yoksulluktur. İnsanların neye ihtiyacı varsa ve bunu hangi parti karşılayacaksa ona yöneldiğini ve bu nokta da partinin görüşünün veya tutumunun ikinci plana itildiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu nokta da Seçmen D'nin önemli bulduğum bir değerlendirmesine de yer vermek istiyorum. Seçmen D, günlük karar değiştiren seçmenlerin esas gayelerinin renklerini belli etmemek olduğunu belirtmekte ve bunların böyle davranarak iktidara kim gelirse gelsin azami oranda faydalanma güdüsüne sahip olduklarını söylemektedir. Yani bu tip seçmenlerin bu davranışının ana nedeni menfaatlerini maksimize etmektir.

Son olarak Seçmen D'nin siyasi partinin liderine ve adayına ilişkin yaptığı değerlendirmelere değinmek istiyorum. Siyasi partinin liderine konjonktürel bir seçmen olan Seçmen C'den daha fazla önem atfeden Seçmen D, siyasi parti liderinin geliştirdiği söylemlerle kafasındaki soru işaretlerini giderdiğini belirtmektedir. Aslında Seçmen D'nin bu anlayışı rasyonel seçmene ilişkin yaşadığı geçişkenlikle ilişkilendirilebilir. Burada Seçmen D'nin kendi payına çıkarabileceği somut bir vaat veya söz duyma isteği, özünde lideri önemsemesinin gerekçesidir. Yani Seçmen D'nin karşı taraftan sürekli bir beklentisi vardır. Bu beklentinin illa maddi olması gerekmez. Kendisinin de belirttiği gibi liderin söylemi onu tatmin ettiği sürece ortada bir sorun yoktur. Adaya ilişkin değerlendirmesinde de genel ve yerel seçim ayırımı yapan Seçmen D, özellikle yerel seçimlerde adayın belirleyici olduğuna vurgu yapmakta ve kendi görüşünden olmasa bile iyi bir adayı destekleyebileceğini belirtmektedir.

3.2.3. Yüzergezer Seçmen

Daldaki seçmen tipinin son alt başlığı da yüzergezer seçmendir. Yüzergezer seçmen, ne yapacağı önceden tahmin edilemeyen, açıkçası ne yapacağını kendisinde bilmeyen ve kararını sandık başında veren seçmen tipidir. Bu tip seçmenin, herhangi bir siyasi partiye bağlılığı veya sempatisi söz konusu değildir. Yüzergezer seçmeni, oy vermeye güdüleyen unsur oy verme işleminin ta kendisidir. Yani amacı bir siyasi partiyi desteklemekten ziyade, sadece oy vermektir.

Yüzergezer seçmen, siyasetle yakından ilgilenmez. Sadece siyaset onunla ilgilendiği zaman siyasetin farkına varır ve tepkisini koyar. Örneğin asgari ücretle çalışan bir yüzergezer seçmen, iktidarın asgari ücreti düşürdüğünü öğrendiğinde yani siyaset ona dokunduğunda siyasetin farkına varır ve tepkisini ortaya koyar. Böyle bir durumda da muhtemelen muhalefette ki partinin dalına geçer. Bu tip seçmenin herhangi bir siyasi partiyle bağının bulunmaması her siyasi partiye eşit konumda bulunmasına yol açar. Bu yüzdendir ki yüzergezer seçmen için siyasi partilerin söylemleri veya ideolojileri önem arz etmez.

Yüzergezer seçmen, bir siyasi partiye oy verir ancak o siyasi partiye niye oy verdiğini açıkçası kendisinde bilmez. Daha doğrusu, yüzergezer seçmenin bir siyasi partiyi seçme sebebi sağlam temellere dayanan makul bir sebep değildir. Hani küçük çocuklar bir hareket yaparda, bu hareketi niye yaptın diye sorduğunuzda anlamsız bir cevap verir ve şaşırırsınız, yüzergezer seçmenin de seçme davranışı buna benzer. Mesela bir bayan seçmenin bir siyasi partinin genel başkanını yakışıklı bulup, sırf bu sebepten dolayı o siyasi partiye oy vermesi bu duruma örnektir.

Yüzergezer seçmenin seçme davranışı anlık bir olaydır. Bir anda karar verir ve uygular. Bu davranışından dolayı daha sonra pişmanlık duyması veya övgüyle bahsetmesi söz konusu değildir. Onun için oy verme davranışının kendisi amaç olduğu için, oy verme sonucunda meydana gelen durum onu ilgilendirmez. Açıkçası siyaset onun için bir anlam ifade etmez, seçim sonucunda kimin iktidara geleceği onun için önemli değildir. Çünkü yüzergezer seçmen için her siyasi parti aynı anlamı ifade etmektedir. Yüzergezer seçmene göre siyasi partiler arasında bir fark söz konusu değildir.

Yüzergezer seçmen, kişisel olarak anlık karar değiştirebilen bu yüzden de tutarlı davranış içerisinde bulunmayan seçmendir. Bu tip seçmenlerin bu davranışı, sadece seçim

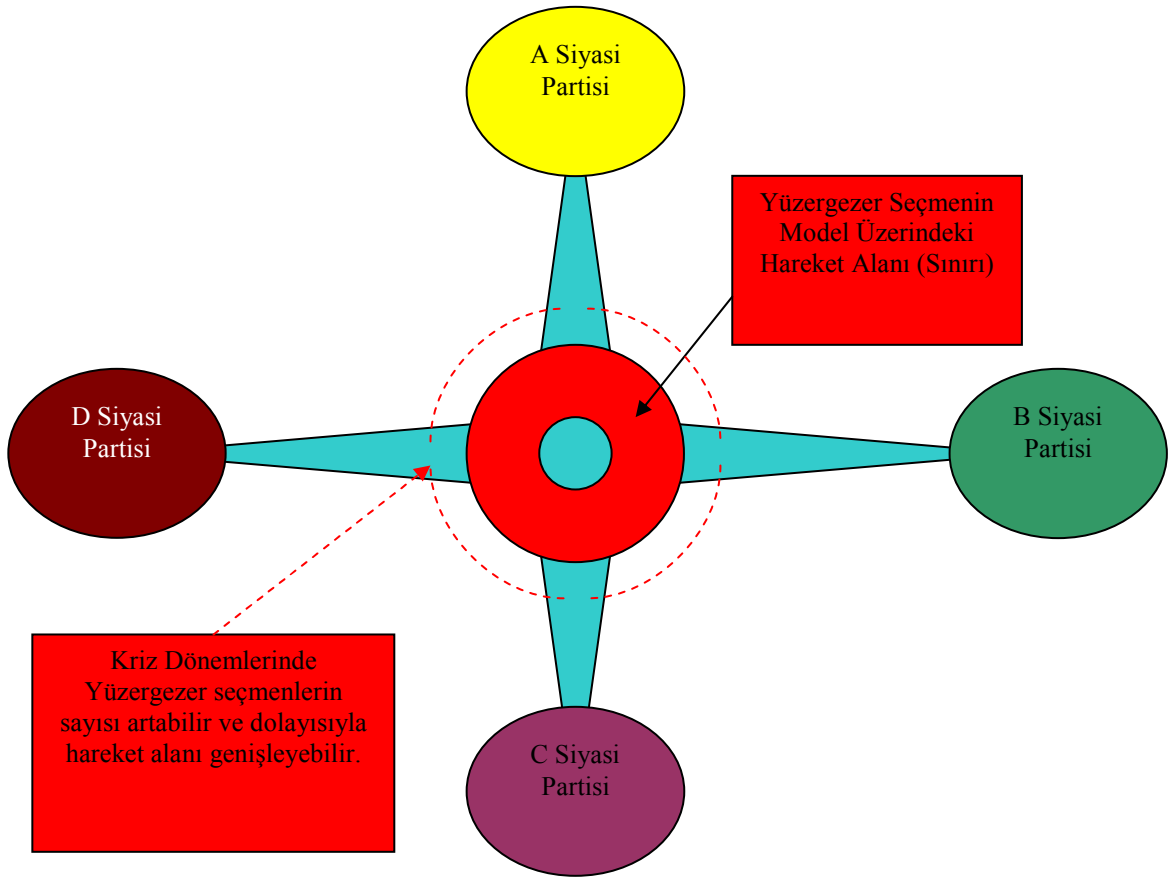
dönemindeki seçme davranışlarına özgü değil, normal hayatında da devam edebilir. Ayrıca bu tip seçmenler genellikle mevcut durumdan hiçbir zaman memnun olmayan tiplerdir. Bu yüzden ki bu tip seçmenler genellikle muhalif tavır sergilerler. Yüzgezer seçmenin muhalif tavrı sadece siyasete karşı değil, genel olarak hayata karşı muhalif bir tavidir.

Yüzgezer seçmen tipi, genel olarak, eğitim seviyesi düşük ve dar gelirlidir. Çünkü eğitim seviyesi düşük ve dar gelirli olan bireylerin siyasete ilgisi daha azdır ve bu bireylerin içinde buldukları umutsuzluk sarmalı, onların böyle bir tutum sergilemeye meyillendirmektedir. Özellikle bu bireylerde gözlemlenen hayata karşı ümitsizlik ve yılgınlık duygusu, bireylerde siyasete karşı bir tepkisizlik havası yaratmaktadır. İktidara kim gelirse gelsin kendi halinin değişmeyeceği inancı bu bireyleri, siyasete karşıda soğutmuştur. Zamanla hayattan beklentisi olmayan bu bireyler siyasetende beklentisiz hale gelmişlerdir.

Yüzgezer seçmenin siyasi partinin dalında bulunma gerekçesi, makul bir sebebe veya temele dayanmaz. Ayrıca bu tip seçmenin dalında bulunduğu partiye oy vermesi, o partinin politikalarını benimsediği veya ideolojisini özümlediği anlamına gelmez. Yüzgezer seçmenin siyasi partinin dalında bulunma ve dolayısıyla bu siyasi partiye oy verme nedeni refleksif olduğundan dolayı, bu oy verme davranışı seçmeni gelecek adına bağlamaz. Yani seçmenin oy verdiği siyasi partiye bir daha oy vereceği anlamına gelmez.

Yüzgezer seçmen adeta pimi çekilmiş bomba gibidir, hangi partinin dalında patlayacağı belli değildir. Model açısından değerlendirdiğimizde, bu tip seçmen, siyasi partinin dalı üzerinde merkeze yakın noktada bulunur. Yüzgezer seçmenin, orijini modelin merkezidir. Ayrıca bu tip seçmenin model üzerinde hareketi de sınırlıdır. Yüzgezer seçmen her siyasi partinin dalında olabilir ancak bu tip seçmen kararları genellikle refleksif olduğu için bulunduğu siyasi partinin dalında geçirdiği süre oldukça kısadır. Bir gün A siyasi partisinin dalında bulunan seçmen ertesi gün B siyasi partisinin dalında olabilir. Örneğin, sandığa giderken A partisine oy vereceğini kararlaştıran seçmenin, oy kullanacağı yerde B partisinin adayını görmesi ve aralarında sıcak bir diyalog geçmesi neticesinde seçmenin oyunu B partisine vermesi; yine tam tersi A partisine oy vermeye karar veren seçmenin oy kullanacağı yerde A partisi adayını görmesi ve aralarında bir diyalog geçmemesi veya kötü bir diyalog geçmesi neticesinde oyunu B partisine vermesi, yüzgezer seçmenin sergileyebileceği bir davranıştır. Çünkü burada yaşanan anlık bir olay seçmenin kararını tümünden değişmesine yol açmıştır.

Şekil 24: Yüzgezer Seçmenin Model Üzerinde Bulunduğu Yerin Sınırı

Yüzgezer seçmenin model üzerindeki hareketi seçim dönemi ve seçim öncesi dönem açısından değerlendirmekte fayda vardır. Seçim öncesi dönemde, bu tip seçmen modelin merkezinde yer alır. Yani model üzerinde fakat hiçbir partinin dalında bulunmaz. Bu durum, yüzgezer seçmenin apolitize olmasıyla yakından alakalıdır. Ayrıca yüzgezer seçmenin siyasi partilere karşı ilgisiz ve nötr duruşu, bu tip seçmenin modelin merkezinde bulunmasını açıklayan bir durumdur. Seçim kararının alındığı günden seçimin yapıldığı güne kadar geçen ve seçim dönemi olarak adlandırılan dönemde bilindiği üzere gündem tamamıyla siyaset ve seçimler olur. Bu dönemde, yüzgezer seçmen her ne kadar duruma kayıtsız gibi görünse de aslında farkına varmadan bir siyasi partinin dalına doğru yaklaşabilir. Özellikle seçim günü seçmenin bilinçaltına yerleşen herhangi bir siyasi partiye oy verme güdüsü, yüzgezer seçmeni böyle davranmaya yöneltir. Bu tip seçmenler seçim günü daha öncede vurguladığım anlık ve değişken kararları neticesinde oyunu kullanırlar ve sonuç olarak herhangi bir siyasi partinin dalında yer alırlar.

Kalaycıoğlu yaptığı bir tespit, demokrasinin bunalım dđnemlerinde, seçmenlerin siyasete olan ilgisinin arttığından bahsetmektedir. Bu dđnemde seçmenlerin siyasete olan ilgisindeki artışı, sandık başına giden seçmenlerin sayısındaki artışla paralel olarak değerlendirmektedir. (Kalaycıoğlu, 2008, s. 18) Aslında bu durumun temelinde yatan faktör, yüzergezer seçmene has özellikler sergileyen ancak daha önceki olağan seçimlerde oy kullanmayan seçmenlerin, bunalım dđnemindeki yani kriz dđnemindeki bir seçimde oy kullanma gerekliliği hissetmesinden kaynaklanabilir. Ayrıca kriz dđnemlerinde yaşanan sosyal ve ekonomik kırılmalar seçmenleri siyasete ve geleceğe yönelik umutsuzluğa iterek, seçmenlerde adeta bir bezginlik hissi yaratmakta ve böylece yüzergezer seçmen sayısını arttırmaktadır. Dolayısıyla yaşanan bu artış, model üzerinde yüzergezer seçmenlerin hareket alanını da genişletmektedir.

SONUÇ

Seçmen davranışına hangi unsurların ne ağırlıkta etki ettiği merakından doğan ve bu merakın yarattığı soru işaretlerinin tam olarak karşılığının bulunamaması üzerine girilen bu çalışma sonucunda, mantıksal kurgu dahilinde bir takım genellemelere varılmıştır. Nicel verilerden ziyade nitel bir yöntem doğrultusunda şekillenen çalışma bu yönüyle literatüre farklılık getirebilecek özgün bir çalışmadır. Bilindiği üzere çalışma da seçmen tercihi açıklama modeli ve bu modelden hareketle, seçmen tipleri oluşturulmuştur.

Seçmen davranışlarının giriftliğinin işi karmaşıktırmasına rağmen, seçmen davranışının bir takım temel değerlerden hareketle ortaya konduğunu belirtmek, esasen doğru bir tespit olacaktır. Birçok değişken ekseninde şekillenen seçmen davranışının özünü aslında değişmeyen bir takım değerler oluşturur. Bu bağlamda, seçmenler arasındaki temel farklılıkları da göz önüne seren şeyler, bu değişmez değerlerdir. Seçmen tipolojisi de farklılıkları ortaya koyan ve belirginleştiren bu tavırların ürünüdür.

Bilindiği üzere, daha önce yapılan çalışmalar arasında da seçmenleri, destekledikleri parti bağlamında tutucu veya değişken olarak değerlendiren örnekler mevcuttur. Ancak buradaki tutuculuğun veya değişkenliğin parametrelerini nicel verilerden hareketle daha önceki seçimlere bağlayan çalışmaların, daha sonra ortaya çıkan değişimleri yorumlama kabiliyeti kısır olmaktadır. Oysaki bu tutuculuğu veya değişkenliği bir eksene oturtmak ve oradan hareketle açıklama gayretine girişmek, daha sonra ortaya çıkabilecek sonuçlarında tutarlı yorumlanmasına olanak sağlayacaktır. Örneğin, bu bağlamda yaptığım “sepetteki seçmen” (tutucu niteliği ağır basan seçmen) ve “daldaki seçmen” (değişken tavır gösterebilen seçmen) ayrımı seçmen tercihi açıklama modeli temeline dayanmakta ve iki ana seçmen tipini oluşturmaktadır. Bu iki ana seçmen tipinin altında yer alan diğer seçmen tipleri ise özünde, tutuculuk ve değişkenlik ekseninde farklılık gösteren seçmenleri tasvir etmektedir.

Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, iki durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi seçmenler arasındaki temel farklılıkları ortaya koyan unsurlar, ikincisi ise bu unsurlara farklı tepki veren seçmenlerdir. Sonuç olarak, bu iki durumu birbiri ile bağdaştırdığımızda ise seçmen tiplerine ulaşmaktayız. Çalışma neticesinde ulaşılan ve her bir seçmen tipinin farklı tepki verebileceği belirtilen, bu temel unsurların neler olduğuna değinmekte fayda vardır.

Bu belirtilen unsurlardan ilki seçmenlerin hareket noktasıdır. Bilindiği üzere her bir seçmenin kendi dünya görüşü ekseninde şekillenen bir hareket noktası mevcuttur. Örneğin sepetteki seçmen tipinin alt tiplerinden olan ideolojik seçmenin hareket noktası ideolojisi iken geleneksel seçmenin hareket noktası, geleneksel nitelik kazanmış parti destekleyiciliği, bağımlı seçmenin hareket noktası ise bağlılık duyduğu şahıstır. Daldaki seçmen tipinin alt tiplerinde ise; konjonktürel seçmenin hareket noktası toplumsal menfaat iken rasyonel seçmenin kişisel çıkar, yüzergezer seçmenin ise oy verme içgüdüdür.

Özdeşleştiği değerler bağlamında da farklılık gösteren seçmen tipleri, esasen hareket noktalarının doğrultusundaki değerlerle özdeşleşmektedirler. Örneğin sepetteki seçmen tipinin alt tiplerinden olan ideolojik seçmen ideolojisi ile özdeşleşirken, geleneksel seçmen partisi, bağımlı seçmen ise bağlılık duyduğu şahıs ile özdeşleşmektedir. Bu noktada daldaki seçmen tipleri açısından da hareket noktası ile özdeşleştiği değer arasında bir paralellik söz konusudur. Bu bağlamda konjonktürel seçmen gündem ile özdeşleşirken, rasyonel seçmen menfaati, yüzergezer seçmen ise oy verme davranışının kendisi ile özdeşleşmektedir.

Seçmen tiplerinin yöneldikleri partiler bakımından da farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Daha önce saydığımız, hareket noktası ve özdeşleşilen değer paralelinde yönelinen parti; ideolojik seçmen için ideolojisini savunan parti iken, geleneksel seçmen belki kuşaklardan beridir geleneksel bir tavırdaki desteklediği partiye, bağımlı seçmen ise bağlılık duyduğu kişinin yöneldiği partiye yönelmektedir. Daldaki seçmenin alt tiplerinden konjonktürel seçmen gündemi kendince daha iyi yorumlayan partiye yönelirken, rasyonel seçmen çıkarını maksimize edecek partiye yönelir. Partiye duyulan bağlılık bağlamında ise sepetteki seçmenlerin daldaki seçmenlere kıyasla daha yüksek seviyede bir bağlılık hissettiği gözlemlenmektedir. Partiye duyulan bağımlılığın sepetteki seçmenler açısından rasyonel seçmenlere kıyasla daha yüksek seviyede olması, sepetteki seçmenlerin partide geçirdiği (bağımlılık süresi) sürenin daha uzun olmasına sebep olmaktadır.

Özellikle seçim sürecinde yaşanan değişkenlikleri kavramak adına seçmenlerin seçim havasından etkilenme seviyesi ve oy kullanacakları partiyi belirleme zamanlaması da dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Mesela seçmenlerin seçecekleri siyasi partiyi belirleme zamanlaması açısından, sepetteki seçmenlerin daldaki seçmenlere kıyasla daha erken bir zamanda hatta daha seçim dönemine girilmeden önce seçecekleri partiyi belirledikleri söylenebilir. Yine sepetteki seçmen seçim havasından etkilenmez iken, daldaki seçmenin seçim havasından etkilendiğini söyleyebiliriz.

Bilindiği üzere seçmenler oy verecekleri siyasi partiyi belirlemeden önce geçmişe veya geleceğe yönelik olarak bir analiz yapar ve tercih edeceği siyasi partiyi bu doğrultuda belirler. Seçmenlerin yapacakları analizde, siyasi partileri değerlendirmeye tabi tutacakları zaman aralığının kapsamı, esasen seçmen tipleri arasında farklılıkların gözlemlenebildiği önemli bir husustur. Bu noktada, sepetteki seçmenler daldaki seçmenlere kıyasla daha geniş zamanlı bir değerlendirme yapmaktadırlar. Daldaki seçmen tiplerinde ise, konjonktürel seçmen geçmişini değerlendirici (iki seçim arasındaki dönem) bir tavır takınırken, rasyonel seçmen yakın geçmiş ve yakın geleceğe odaklanmakta, yüzergezer seçmen ise anlık karar vermektedir. Bu bağlamda, seçmenlerin analiz yapma kabiliyeti ve gereksinimi de değinilmesi gereken bir başka önemli husustur. Özellikle bu nokta da yüzergezer seçmen hariç daldaki seçmenlerin analiz kabiliyetinin oldukça gelişmiş olması, daldaki seçmen ile sepetteki seçmen arasındaki diğer bir farkı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, konjonktürel seçmen ve rasyonel seçmen tercihlerini ortaya koymadan önce detaylı analizler yaparken, ideolojik seçmen veya geleneksel seçmen böyle bir analize gereksinim duymaz. Aslında bu durum, bu tip seçmenlerin siyasi davranış konusundaki tutucuklarından kaynaklanmaktadır.

Son olarak, seçmen tiplerinin model üzerindeki hareketleri açısından bir değerlendirme yaparsak; sepetteki seçmenlerin model üzerindeki hareketinin sınırlı, daldaki seçmenlerin model üzerindeki hareketlerinin ise yoğun olduğunu belirtebiliriz. Ancak burada seçmen tiplerinin kendi içerisinde de farklılıkları doğmaktadır. Örneğin ideolojik bir seçmenin model üzerindeki hareketi sınırlı olmasına rağmen kırılma noktaları gösterebilmektedir. Yani partisinin sepetinden çıkma olasılığı vardır ve böyle bir durum kırılma bir seyir izler. Partisinden kopan ideolojik bir seçmen ya kendi ideolojisini savunan başka bir partinin sepetine geçer ya da hiçbir partinin sepetine geçmeyip modelin tam merkezinde yer alır. Aslında ideolojik seçmenin bu kırılma noktasının altında desteklediği siyasi partinin ideolojisinden kaydığı gerekçesi yatar. Yani ideolojik seçmene göre bu kırılma noktasının sebebi kendisi değil partidir. Ancak geleneksel seçmenin bu konuda ki tutumu farklıdır. Geleneksel seçmen, her ne kadar partisine kıyıda da partisinden yakınsa da partisini değiştirmez yani bu konuda ısrarcıdır. Yine bağımlı seçmenin de model üzerindeki hareketi sınırlı olmasına rağmen bu sınırlılık bağlı olduğu şahısla ilişkilidir. Daldaki seçmeler ise bu konuda sepetteki seçmenlere kıyasla daha homojendir. Daldaki seçmenlerin siyasi tutumunun elastiki yapısı, model üzerindeki hareketlerini yoğunlaştırmakta ve esnekletmektedir. Ancak bu noktada, yüzergezer seçmenin esnekliğinin, konjonktürel ve rasyonel seçmene kıyasla daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu bağlamda konunun daha da netleşmesi adına, anlatılan hususların Ek 1'deki tablolaşmış haline bakmakta fayda vardır.

EKLER

EK 1: FARK TABLOSU

	SEPETTEKİ SEÇMEN				DALDAKİ SEÇMEN			
	İdeolojik Seçmen	Geleneksel Seçmen	Bağımlı Seçmen	Konjonktürel Seçmen	Rasyonel Seçmen	Yüzergezer Seçmen		
Hareket Noktası	İdeoloji	Gelenek	Bağımlık Duyduğu Kişi	Toplumsal Menfaat	Kişisel Menfaat	Oy Verme Dürtüsü		
Özdeşleştiği Değer	İdeoloji	Siyasi Parti	Bağlı Olduğu Şahıs veya Aday	Gündem	Menfaat	Oy Verme Davranışı		
Yöneldikleri Partiler	İdeolojik Parti	Geçmiş Gelenegi Olan Parti	Bağımlık Duyduğu Kişinin Yöneldiği Parti	Gündemi Kendince Daha İyi Yorumlayan Parti	Kişisel Menfaatini Maksimize Eden Parti	Belirsiz		
Partiye Bağlılığı	Yüksek Seviyede	Çok Yüksek Seviyede	Bağılı Olduğu Şahsın Bağlılık Seviyesine Eşit	Düşük Seviyede	Düşük Seviyede	Bağlılığı Yok		
Partide Geçirdiği Süre (Bağlılık Süresi)	Uzun	Çok Uzun	Bağılı Olduğu Şahsa Bağlı	Kısa (Gündem Karşısında Partinin Tutumuna Bağlı)	Kısa (Menfaatinin Karşılama Seviyesine Bağlı)	Çok Kısa Süre		
Oy Kullanacağı Partiyi Belirlediği An	Görece Daha Erken	Hep Belli	Bağılı Olduğu Şahıs ile Aynı An	Görece Daha Geç	Görece Daha Geç	Son Anda		
Seçim Havaşından	Etkilenmez	Etkilenmez	Etkilenmez	Etkilenir	Etkilenir	Etkilenir		
Model Üzerindeki Hareketi	Sınırlı – Kıvrılgan	Sınırlı – İstarcı	Sınırlı – Bağlı	Yoğun – Esnek	Yoğun – Esnek	Yoğun – Çok Esnek		
Analiz Kabiliyeti	Gerek Duymuyor (Başta Yapıldığı Analizi Hala Geçerli)	Gerek Duymuyor	Gerek Duymuyor (Analizi Bağlandığı Kişi Yapıyor)	Üst Seviyede	Üst Seviyede	Yok		
Oy Tercihini Belirlerken Baz Aldığı Zaman Aralığı	Geniş Zaman	Geniş Zaman	Bağılı Olduğu Şahsıyla İlişkili	Geçmiş (İki Seçim Arası Geçen Süre)	Yakın Geçmiş + Yakın Gelecek	Anlık		

EK 2: SÖYLEŞİ YAPILAN SEÇMENLERİN FARK TABLOSU ANALİZİ

Seçmen A'nın Analizi	
Seçmen A, 55 yaşında bir bayan olup, evli ve üç erkek çocuk sahibi bir seçmendir. Kendisini milliyetçi olarak tanımlamakta ve bu doğrultuda kendisine yakın gördüğü MHP'yi desteklemektedir. Hatta desteklemekten de öte bir dönem kadın kolları başkanlığı da yaptığını belirtmektedir.	
Hareket Noktası	Seçmen A'nın başlangıçta hareket noktası Bağlılık Duyduğu Kişi iken, zamanla bu durum değişmiş ve hareket noktası Gelenek olmuştur. Yani seçmen A için o partiyi desteklemek artık bir gelenek olmuştur. (Bu noktada seçmen A'nın evlenmeden önce babasına ve amcasına, evlendikten sonra ise eşine bağlı olduğunu belirtmekte fayda vardır.)
Özdeşleştiği Değer	Seçmen A başlangıçta Bağlı olduğu şahıs ile özdeşleşirken, süreç içerisinde desteklediği Siyasi Parti ile özdeşleşir bir hal almıştır. Hatta bu noktada Siyasi Partinin Liderine yoğun bağlılığı ve sevgisi onun Geleneksel ile Bağımlı Seçmen arasındaki geçişliliğini daha açık ortaya koymaktadır.
Yöneldiği Parti	Seçmen A önceleri Bağlılık Duyduğu Kişinin yöneldiği partiye yönelmekteyken. Zamanla bu yapısı değişmiştir.
Partiye Bağlılığı	Seçmen A'nın partiye olan bağlılığı çok yüksek seviyededir. Ve bu durum Bağlılık Duyduğu Kişiden bağımsız bir hal almıştır. Bu durum onun artık Geleneksel Seçmen olduğunu desteklemektedir.
Partide Geçirdiği Süre (Bağlılık Süresi)	Seçmen A, 1978'den beri yani 32 senedir aynı partiye oy verdiğini belirterek, bu sürenin uzunluğunu vurgulamaktadır.
Oy Kullanacağı Partiyi Belirlediği An	Baştan beri hep bellidir. Hiç değişmemiştir.
Seçim Havasından	Etkilenmemektedir.
Model Üzerindeki Hareketi	Sınırlı hatta hareketsiz. Oldukça durağan.
Analiz Kabiliyeti	Sadece bir seferlik analiz yapmış ve o doğrultuda tercihini sabitlemiş. Her seçim döneminde tekrar analiz yapmaya gerek duymuyor.
Oy Tercihini Belirlerken Baz Aldığı Zaman Aralığı	Böyle bir zaman kısıtı kullanmıyor. Geniş zamanlı düşünüyor.
SONUÇ	Seçmen A Sepetteki Seçmen olmakla birlikte, başlangıçta Bağımlı Seçmen iken zamanla Geleneksel Seçmen halini almış bir seçmendir. Yani Seçmen A, Bağımlı ile Geleneksel seçmen arasında geçişlik yaşamış bir seçmendir. Ancak her ne kadar Geleneksel Seçmen halini alsa da Bağımlı Seçmene özgü olan bir takım özellikleri sergilemektedir. Örneğin Siyasi Partinin Liderine olan aşırı bağlılığı ve sevgisi Bağımlı Seçmenin bağlı olduğu şahsa olan düşkünlüğüne benzemektedir.

Seçmen B'nin Analizi	
Seçmen B; 29 yaşında, üniversite mezunu, Türkiye şartlarında orta gelir düzeyine mensup bir kamu çalışanıdır. Kendisini, Milliyetçi – Muhafazakar olarak tanımlamaktadır.	
Hareket Noktası	Kutsaliyet Atfettiği Değerler (İDEOLOJİ) (Milli değerler, inançlar, milli birlik ve bütünlük, Türk milliyetçiliği gibi...)
Özdeşleştiği Değer	Milliyetçilik (Subjektif Milliyetçilik Anlayışı) - Milli Menfaat (İDEOLOJİ)
Yöneldiği Parti	Kutsaliyet Atfettiği Değerleri Benimsemiş olan parti (İDEOLOJİK PARTİ)
Partiye Bağlılığı	Parti, onun kutsal saydığı değerleri benimsediği sürece partiye karşı bağlılığı yüksek seviyede.
Partide Geçirdiği Süre (Bağlılık Süresi)	Seçmen olduğundan beri aynı partide, yani uzunca bir süredir aynı partide.
Oy Kullanacağı Partiyi Belirlediği An	Baştan beri hep bellidir.
Seçim Havasından	Etkilenmemektedir.
Model Üzerindeki Hareketi	Sınırlı hatta hareketsiz. Oldukça durağan.
Analiz Kabiliyeti	En başta yaptığı analizin hala geçerliliğini koruduğunu belirtiyor. Ancak gerekirse ileride tekrar analiz yapabileceğini de belirtiyor.
Oy Tercihini Belirlerken Baz Aldığı Zaman Aralığı	Geniş zamanlı düşünüyor. Gündelik olaylar çerçevesinde hareket etmiyor.
SONUÇ	Seçmen A Sepetteki Seçmen olmakla birlikte, aynı zaman da ideolojik bir seçmendir. Anlattıklarından milliyetçiliği bir ideoloji olarak benimsediği anlaşılmaktadır. Söyleşide sürekli kutsal saydığı bir takım değerlerden bahsetmesi ve bu kutsal değerleri de genellikle milli değerlerle somutlaştırması bizi bu çözümlmeye sevk etmektedir. Ayrıca seçmen B'nin söyleşide benimsediği siyasi parti adını hiç zikretmemesi ve genellikle kendi değerlerinden yola çıkarak durumu yorumlaması da bir nokta da ideolojik seçmen olduğunu göstermektedir. Çünkü böyle yaparak partide ki değerleri kendine adapte eden bir seçmen olmadığını bunun aksine kendi değerlerini partide bulan bir seçmen olduğunu zımnen de olsa belirtmiş oluyor.

Seçmen C'nin Analizi	
Seçmen C; öğretim elemanıdır. Siyaset Bilimi üzerine doktora çalışması yapmaktadır. Kendisini, Liberal – Demokrat olarak tanımlamaktadır.	
Hareket Noktası	Toplumsal Menfaat
Özdeşleştiği Değer	Benimsediği siyasal değerlerin, toplumun genel menfaatine olarak yorumu
Yöneldiği Parti	Siyasal görüşü çerçevesinde, toplumun menfaatini tatmin eden parti.
Partiye Bağlılığı	Tutucu değil. Siyasal görüşü çerçevesinde değişkendir.
Partide Geçirdiği Süre (Bağlılık Süresi)	Bir süreklilik söz konusu değil. Değişik seçimlerde değişik partilere oy verdiğini belirtiyor.
Oy Kullanacağı Partiyi Belirlediği An	İki seçim arasında geçen süreçte yaptığı değerlendirmeler neticesinde, seçeceği partiyi belirliyor.
Seçim Havasından	Yüksek bir seviyede olmasa etkilendiğini belirtiyor.
Model Üzerindeki Hareketi	Değişken, geçişli bir yapıya sahiptir.
Analiz Kabiliyeti	Çok derinden bir analiz olmasa da politika bazında analiz yaptığını belirtiyor
Oy Tercihini Belirlerken Baz Aldığı Zaman Aralığı	Geçmiş zamanı yani iki seçim arasındaki süreci değerlendiriyor.
SONUÇ	Seçmen C, daldaki seçmen tiplerinden olan konjonktürel bir seçmendir. Konjonktürel seçmene ait olan birçok özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Gündemi takip edip kendi değerleri doğrultusundan yorumlaması, parti konusunda tutucu olmaması, her seçim döneminde analiz yapması gibi özellikleri, onun konjonktürel seçmen olduğuna işaret etmektedir. Bunun yanında toplumsal menfaate oldukça fazla vurgu yapması ve kişisel menfaatleri bu nokta da göz ardı etmesi hatta kişisel menfaati doğrultusunda hareket edenlerden iğreti duyması, Seçmen C'yi rasyonel seçmenden de kesin çizgilerle ayırmaktadır.

Seçmen D'nin Analizi	
Seçmen D; 26 yaşında, üniversite mezunudur. Şuan da kamu sınavlarına hazırlanmakta olup, işsizdir. Kendisini, Sosyal – Demokrat olarak nitelendirmektedir.	
Hareket Noktası	Toplumsal menfaat ile kişisel menfaat arasında geçişlilik yaşıyor. Toplumsal menfaat ile kişisel menfaati birbirinden bağımsız olarak değerlendirmiyor. Ancak somut bir şekilde kişisel çıkarı tatmin edildiği takdirde, toplumsal menfaati göz ardı edebileceğini belirtiyor.
Özdeşleştiği Değer	Bireysel menfaat ile toplumsal menfaat arasında geçişlilik göstermekte.
Yöneldiği Parti	Siyasal görüşü çerçevesinde, konjontüre göre, hem toplumun menfaatini hem de kişisel menfaatini tatmin eden parti.
Partiye Bağlılığı	Tutucu değil. Siyasal görüşü çerçevesinde değişkendir.
Partide Geçirdiği Süre (Bağlılık Süresi)	Rastlantısal denebilecek bir süreklilik söz konusu ama çıkarını maksimize edecek, siyasi görüşüne uygun başka bir parti olsa, oy verebileceğini belirtiyor.
Oy Kullanacağı Partiyi Belirlediği An	İki seçim arsında geçen süreçte yaptığı değerlendirmeler neticesinde, seçeceği partiyi belirliyor.
Seçim Havasından	Etkilenmemeye çalışıyor ama ister istemez herkes gibi etkilendiğini de belirtiyor.
Model Üzerindeki Hareketi	Görece durağan ama elastiki bir yapıya sahiptir.
Analiz Kabiliyeti	İki seçim arası geçen zamanda sürekli analiz yapmaktadır. Belki bu analiz çok derinlemesine değildir ama birçok değişkeni değerlendirmektedir.
Oy Tercihini Belirlerken Baz Aldığı Zaman Aralığı	Geçmiş zamanı yani iki seçim arasındaki süreci değerlendiriyor. Ayrıca siyasi partilerin vaatleriyle de ilgilendiğini belirtiyor.
SONUÇ	Seçmen D, daldaki seçmen olmakla birlikte; daldaki seçmen tiplerinden konjontürel seçmen ile rasyonel seçmen arasında geçişlilik yaşayan bir seçmendir. Şuan için Seçmen D'nin konjontürel seçmen olduğunu belirtebiliriz ama kişisel menfaatlerini ön plana çıkarması ayrıca ileride somut bir vaat karşısında değişkenlik gösterebileceğini belirtmesi, onun ileride rasyonel seçmen olabileceğine de işarettir. Şuana kadar hiç siyasi partinin, Seçmen D'nin kişisel menfaatine ilişkin bir vaat sunmaması, onun şuan itibari ile konjontürel seçmen olmasına sebebiyet vermektedir. Ancak bu nokta da Seçmen D'nin kendi siyasi görüşü doğrultusunda değişkenlik yaşayabileceğini belirtmesi de önemlidir. Çünkü böylece Seçmen D, geçişliliğin sınırlarını da belirlemektedir.

EK 3: SEÇMENLER İLE YAPILAN SÖYLEŞİ METİNLERİ

Seçmen A ile Yapılan Söyleşi

➤ **Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?**

55 yaşındayım, ortaokul mezunuyum. Evli ve üç erkek çocuğu sahibiyim. Anne baba ve beş kız üç erkek kardeşten oluşan mutlu bir ailede büyüdüğünü ifade ediyor.

➤ **Kendinizi siyasal olarak nasıl tarif edersiniz? Siyasal kimliğiniz nedir?**

Ben milliyetçiyim. Kadınlar kolu başkanlığı yaptım yedi yıl. Çok faaliyetlerim oldu. Ankara'ya geldim. Darende de kadın olarak Devlet BAHÇELİ'yi ilk karşılayan bendim. Mitinglere katıldım. Gecelere gittim. Yani her şeyi yaptım. Her şeyde emeğimde var. Üniversitedeki çocukların yemeğini verdim. Onlara çok yardımcı oldum. İlahiyat Fakültesi açılmıştı Darende'de kızlarla birebir oğlanlarla yine birebir ilgilendim. Herkese anne babalık yaptık. Yardımcı olduk. Herkes benden çok memnun kaldılar.

2002 de İstanbul'a geldik. Ondan sonra tabi o faaliyetlerimi bitirdim. Bitirmek istemedim ama olmadı işte kaynanam hastaydı şu bu derken fırsat olmadı.

○ **Yani bu durum kendi isteğinizden ziyade dış etkenlerden mi kaynaklandı?**

Evet, çünkü hastam vardı. Kaynanam hastaydı. Onunla beraber geldik. Onu hastaneye getirdik. Büyük ve ortanca oğlum o dönem Ankara'daydı. Küçük oğlum Darende de kaldı. Yani baya bir olay atlattık. Zamanım olmadı açıkçası yani yoksa bırakmazdım.

○ **Yani bir bıkkınlık falan söz konusu değil?**

Hayır kesinlikle söz konusu değil. Hala seviyorum sonuna kadar da arkasındayım.

- **Peki tüm bu süreci yaşarken bir takım aktif görevlere girerken hareket noktanız ne oldu? Niye böyle bir işe giriştiniz?**

Beyim bu yolda olduğu için çocuklarım bunu sevdiği için bende bu yola girdim yani. Öbürlerinde baktım bir şey bulamayacağım yani bunu tuttum bu yola girdim sonuna kadar da giderim yani.

- **Yani beyinden dolayı mı yoksa?**

Hayır, sadece ondan dolayı değil kendi mantığıma da uydu. Kimsenin baskısıyla değil kendi isteğimle

- **Yani ideolojisi de kafanıza yattı?**

Evet evet. Mesela ben bekarken benim babam sola oy veriyordu. Ecevitçiydi yani. Koyu Ecevitçiydi.

- **Peki siz bekarken kime oy veriyordunuz?**

İlk oyumu Ecevit'e verdim. Ama babamın yanındaydım. Babam o yolda yani.

- **Yani babanız oy verdiği için mi verdiniz?**

Evet, babam verdiği için tabi.

- **Düşünce yapınız babanızdan farklıydı peki o dönemde?**

Düşünce yapım eşimle evlendikten sonra değişti.

- **Yani önce farklıydınız sonra farklı oldunuz?**

Evet. Dedim ya ailemin yolunda gittim. Bir çatı altındayız ya önce aile gelir.

➤ **Peki sizce toplumun geneli için durum nasıl?**

Benim gördüğüm kadarıyla millet çıkarına dolanıyor. Nerde çıkar varsa ona gidiyor. Mesela sana 1 kg. hamuru verdiğinde mutlu oluyorsun ama nereye gittiğini bilmiyorsun ki. Yani nereye götürüyor seni ne yapacak. Yani önemli olan şu 1 kg. makarna bana gelsin. Bu yani toplumumuz bu. Bu değil mi?

➤ **Mesela kadınlar kolu başkanlığı yapmışsınız orada gördükleriniz nelerdi bu konuda?**

Arkadaşlarım çok iyiydi. Tabi benim yolundalardı.

○ **Peki onlarda da çıkarı için gelen var mıydı yoksa ideolojisi için mi geliyordu?**

Gelen kendi görüşü için geliyordu birde karşıdaki insana geliyordu. Kimseye baskı yoktu ki herkes kendi iradesiyle geliyordu. Öyle bir örgütümüz vardı küçücük yerde 300.000 oy aldık. Belediye Başkanını seçtirdik MHP’de ilk olarak. Yani bizim çalışmamızla oldu bunlar.

➤ **Peki tüm bu anlattığınız süreçte özdeşleştiğiniz değer ne? Yani benimsediğiniz değer ne?**

Benim benimsediğim değil. Benim kendi gittiğim yol. Başka yolum yok. Yani şimdikinden hiç bir hayat yok.

○ **Yani benimserken partiyi mi benimsedin yoksa ideolojisini mi?**

Hem partiyi hem ideolojisini tabi. O görüşe gidiyorum yani başka bir görüşe gitmem. Yani bana şimdi desen T.Erdoğan ile yol arkadaşlığı yap. Yapmam yani.

○ **Peki bu benimseme sürecinde eşinin etkisi neydi?**

Eşim ortaokuldan beri bu yolu benimsemiş yani.

- **Eşinizle paralel gittiniz yani?**

Tabii ki eşimle paralel gittim. Yani eşimin yolunda gittim. Eşim bana ekmek verdi.

- **Eşinizle siyasal bakımdan hiç çelişkiye düştüğünüz oldu mu?**

Yok. Kesinlikle. Evlendikten sonra kesinlikle eşimin dediği yola gittim. Baktım yani kafama uydu. Gösterdiği yol doğru. Bu yolda gidersem düşmem dedim. Belki baskıyla olsa olmazdı.

- **Peki çevrenizde hiç bu konuda çelişen çiftler var mı?**

Var tabi olmaz olur mu. Mesela bir yakınım koyu solcuydu. Fakat eşini dinledikten sonra 90 derece döndü.

- **MHP'li olduğunuzu açık açık belirtiyorsunuz. Peki sizi MHP'ye yönelten etkenler nelerdir?**

En başta doğru olduğu için. Vatanını bayrağını ezanını yani milletini sevdiği için.

- **O zaman sizin için liderde önemli?**

Tabi önemli.

- **MHP'nin başında başka bir lider olsa? Atıyorum çıkarıcı biri mesela**

Hayır hiç olmaz. Devlet Bahçeli gibisi gelmez. Tamam kağıda bakarak konuşuyor ama bilgisi fikri aklı çok farklı bir insan. Öbürleri gelse çıkara gelir.

- **Peki sizi MHP'ye yönlendiren en önemli etken lideri mi?**

Evet tabii ki lideri. Doğru adam doğru çalışıyor. 5 kuruşuna tenezzül etmiyor. Adam eşyaya önem vermiyor paraya önem vermiyor.

- **Peki şuan MHP'nin başında başka bir lider olsa partini değiştirir misin?**

Oyumu veririm ama o bize bir şey vermez ki...

- **O zaman sizin için önce partinin lideri sonra ideolojisi geliyor?**

Evet. Tabi tabi.

- **Peki Türkeş döneminde de mi aynı şekilde düşünüyordunuz?**

Evet tabi.

- **MHP'ye oy verdiğiniz belli. Peki partinize bağlılık seviyeniz nedir? Partiyeye bir aidiyetlik hissediyor musunuz?**

Evet tabi ki aidiyet hissediyorum.

- **Yani kadınlar gününde partiniz için kavga edermisiniz?**

Ederim ederim tabi. Neden yapmayım? Ben bayrağı almışım küçük yerlerde sallamışım öyle yani çekingen olsam..

- **Yani propagandasını yaparsın partinin?**

Evet yaparım. Ama İstanbul'a geldikten sonra aktif görevim bitti. Bitmese iyiydi yani..

- **Peki toplumun geneli için bu konuda ne düşünüyorsunuz? Toplumda sizin gibileri ne seviyede?**

Bizim gibilerde varda. Geneli kararsız nereye gittiğini bilmiyor. İnanır mısın mitinge gelenlerin hepsi Devlet Bahçeli'ye oy verse. Devlet Bahçeli tek başına iktidar olur. Ama mitingde gözüktükleri gibi değiller. Ben bunu açık açık dile getirdim. Oradaki arkadaşlara söyledim. Bayrağınızı sallarsınız kurt işaretini yaparsınız ama oya gelince vermezsiniz. Yani adamların inancı var geliyor ama anında karar değiştirip dönüyor köşeden.

- **Partinize bağlılığımızı düşündüğümüzde baya uzun bir süredir bağlısınız herhalde?**

1978 den beri 31 yıldır.

- **Peki çevrenizde böyle insanlar varmı?**

Tabii ki var olmaz olur mu.

- **Atıyorum mesela 30 yıldır CHP'li olupta şimdi AK Parti'li veya başka partili olan gibi?**

Var mesela benim abim koyu CHP'liydi ama şimdi kaç yıldır oyunu MHP'ye veriyor. Koyu Ecevitçiydi yani. Ama baktı ki. Benim abim gündemi çok iyi takip eder. Gazete olsun televizyon olsun. Ortaokul mezunu ama görsen üniversite dersin. Köydeki adam bunu nerden biliyor dersin. Yalnız birde çıkarı için dönenler var. Onları tasvip etmiyorum. Onlar dönek.

- **Peki bir seçim bir partiye diğer seçim başka bir partiye oy verenlere rastladınız mı?**

Evet tabii ki. Şimdi mesela mevcut iktidara kanıp oy veren çok oldu. Yani kendilerini aldatarak veriyorlar.

- **Belli ki eşinizle hep bir yolda devam ettiniz. Peki bir gün eşiniz partisinden ayrılrsa başka bir partiye geçse sizde geçermisiniz?**

Eşimde ayrılıp geçmez. Bende eşim ayrıldı diye ayrılıp geçmem!! Eşim değiştirirse de değiştirmem.

- **Atıyorum mesela MHP'ye yakışmayan bir kişi genel başkan oldu. MHP'de kopuş yaşandı?**

Yakışmayan bir kişi başkanda olsa biz o yolun yolcusuyuz.

- **Yani eşimde bende değiştirmeyiz diyorsunuz?**

Evet. Aynen öyle. Ne bu yani elbise mi değiştiriyorsun.

- **Ama farz edelim ki eşiniz değiştirdi?**

Hayır, öyle bir şey olamaz.

- **Kabullenmiyorsunuz yani böyle bir durumu?**

Tabi kabullenmiyorum. Olur mu öyle şey. Bu yolun yolcusuyuz.

- **Bu durum sizde alışkanlık tiryakilik gibi bir şey olmuş?**

Evet tiryakiyiz. Hem bir alışkanlık hem de bir sevgi söz konusu. Saygı da var tabî ki.

- **Peki oy vereceğiniz partiyi ne zaman belirlersiniz? Yani seçim sürecinde mi yoksa ?**

Oyum hep bellidir. Öyle bir süreç yaşamam. Baştan bellidir yani.

- **Peki toplumun geneli için bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

Toplum işte sandığa gideceği zaman karar verir. Sandık başında karar veriyor. Buna verecektim ama boşver şuna vereyim diyor.

- **Peki oy vermeden önce analiz yapar mısınız? Yani seçeceğiniz partinin ülke menfaati veya kişisel menfaat açısından artılarını eksilerini değerlendirir misiniz?**

Öncelikle ülkem için değerlendiririm. Doğru insan allahını kitabını bilen insan, analizi birkerelik yapar hep geçerlidir.

- **Toplumun geneli bu konuda ne yapıyor? Önce ülkesini mi düşünüyor yoksa çıkarını mı?**

Onlarda analiz yapıyor. Ama kararını son dakikada değiştirebiliyor. Ülkesini düşünüyorlar önce. Ancak çıkarını düşünenlerde var.

- **Seçim öncesi oluşan havadan etkilenir misiniz?**

Ne gibi mesela

- **Mesela 2002 seçimlerinden önce yaşanan Cumhurbaşkanlığı seçim krizi gibi?**

Benim tercihim etkilemez. Ama etkilenenler var tabii.

- **Peki seçimdeki lider veya aday önemlidir?**

Önemli olan liderdir. Önce lider sonra adaylar gelir. Aday iyi olursa içine istekli oy kullanırsın. Ama aday kötüyse yine oy verirsin ama için biraz buruk olur.

- **Peki seçimden önce seçim havasından etkilenip günlük karar değiştirenlere rastladınız mı hiç?**

Çok rastladım. Öylelerini yadırgıyorum. Oy namustur. Benim için çok değerlidir.

- **Peki oy kullandıktan sonra pişmanlık yaşayan keşke diyenlere rastladınız mı?**

Evet rastladım. Keşke buna oy vermeseydim veya keşke şuna oy verseydim diyenleri gördüm. Pişman olanları da gördüm. Buna oy verdik bir şey yapmadı bi daha niye oy verecem diyenleri.

- **MHP'nin lideri değişse tekrar analiz yapma ihtiyacı duyar mısınız?**

Yaparım ama oyumun yönü yine değişmez.

- **Peki yeni seçilen lideri beğenmediniz bir şey değişir mi?**

Valla akıllı olsun. Değişmez bir şey değişmez.

- **Peki evlenmeden önceki döneminizi siyasal açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?**

23 yaşında evlendim. O zamana kadar sadece bir oy kullanmıştım. Onu da Ecevit'e verdim. O döneme kadar ailemin verdiği fikir ve bilgi ile yaşadım. Ancak evlendikten sonra baktım ailemin fikri kendi içinmiş. Eşimle yeni bir fikir tanıdım ve beğendim. Baktım bu fikir daha güzel. Bu yolu seçtim.

- **Peki babanızın CHP'ye üyeliği falan söz konusu muydu? Yoksa sempatizan mıydı?**

Evet. Özellikle amcam çok aktifti. Yani ailede koyu bir CHP'lik söz konusuydu. Cumhuriyet kurulduğundan beri hep CHP'lilermiş. Amcam özellikle köyün tek okumuşuydu. O dönemde ona aktif görevler teklif etiler ama ben sınırlı adamım deyip kabul etmedi. Benim babam ve amcam ölene kadar oyunu hep CHP'ye verdiler. Yani hiç dönmemek şartıyla.

- **Peki evlenmeden önceki dönemde tuttuğunuz yolu doğru mu buluyordunuz? Ayrıca babanızın etkisi var mıydı?**

Evet tabi doğru buluyordum. Babamın da etkisi vardı tabi ama baskı yoktu hiçbir zaman. İlk oyumu kullandığımda kimse karışmadı.

- **Peki sizin siyasal yapınızı evlenmeden önce ve sonra diye ikiye ayırabilir miyiz?**

Evet ayırabiliriz.

- **MHP ile aynı ideolojiyi ve değerleri benimsemiş başka bir partiye oy verir misiniz?**

Hayır vermem. Böyle bir şeyi kabul etmem.

- **Peki diyelim ki MHP ideolojisinden yani milliyetçilik çizgisinden kayıyor bu durumda partini değiştirir misin?**

Ama ben milliyetçiyim kaysın kaydığı kadar. Ben o yolun yolcusuyum. Değişmem değişmem! Biz bu trene bindik aynı trende gideriz başka bir tren yok!

- **Peki lider açısından bugün düşündüklerinizi Türkeş döneminde de düşünüyor muydunuz?**

Aynı düşünüyordum. Liderliğinden hiçbir zaman endişe etmedim.

- **İlk seçiminiz hariç diğer tüm seçimlerde MHP'ye mi oy verdiniz?**

Evet. Yerel genel hiç fark etmeden MHP'ye oy verdim.

Seçmen B ile Yapılan Söyleşi

➤ **Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?**

1981 doğumluyum. Üniversite mezunuyum. Türkiye şartlarında orta gelir düzeyine mensup bir kamu çalışanıyım.

➤ **Siyasal yapınızı nasıl tarif edersiniz? Siyasal kimliğiniz nedir?**

Muhafazakâr – Milliyetçiyim

○ **Bunların dışında?**

Bunların dışında kutsaliyet atfettiğimiz değerler var tabi; inançlarımız, kültürel kimliğimiz. Bu şekilde diyebiliriz.

➤ **Siyasal katılım düzeyiniz nedir?**

Kamu personeli olmamız hasebiyle seçimden seçime oy kullanma boyutunda.

○ **Sendikalı mısınız peki?**

Yok. Hayır.

➤ **Sizi oy vermeye iten esas etken nedir? Yani bu konudaki hareket noktanız nedir?**

Öncelikle seçimin, demokrasinin en önemli araçlarından biri olduğunu düşünüyorum. Bunun yanında bir vatandaş olarak kötü giden bir şeyler varsa buna dur diyebilecek mekanizmanın demokrasilerde sandık olduğunu düşünüyorum.

○ **Yani bunu genel olarak mı böyle düşünüyorsunuz?**

Evet. Tabi

○ **Peki genelden ziyade sizin kendi çıkış noktanız ne?**

Benim çıkış noktam, yani Türkiye’de olağan bir seçim ile olağanüstü bir seçim zemini oluşturan şartların, beni de bir seçmen olarak sandığa götürmesi. Yani Türkiye’de ki belli hadiselerden rahatsızsam, benimde başvurabileceğim birinci ve yegâne adres sandıktır.

○ **Yani bir şeyden rahatsız olduğunuz için mi sandığa gidiyorsunuz?**

Rahatsızsam veya rahatsam. Çünkü demokratik bir ülkede bana verilen ve belki de çoğu ülke de olmayan, olsa da gerçek anlamda bir seçimi ifade etmeyen, otoriter veya otoriter rejimlerde ki gibi sadece bu tip bir partinin güdümünde yapılan seçimlerden ziyade her ne kadar bazı aksaklıklarda olsa da, Türkiye’de ki gibi demokratik bir ortamda gerçekleşebilen seçme hakkının en doğal bir hakkım olduğunu ve bunun bir haktan ziyade bir ödev olduğunu düşünüyorum.

○ **Bilinç düzeyiniz bu konuda yüksek diyebilir miyiz?**

Tabi ölçü nedir bilinmez ama yüksek olduğunu düşünüyorum.

○ **Peki, toplumun genel menfaati için mi karar vermeniz gerektiğini hissediyorsunuz?**

Evet. Bireysel menfaatlerde insanın hayatında ön plandadır fakat toplumsal menfaatleri de göz ardı etmemek lazım. Fazla bireysel düşünürsek, toplumun değerlerini, kazanımlarını, kayıplarını göz ardı etmiş oluruz ki buda belli bir zaman sonra bireysel kazançlarımızın da kaybı anlamına gelir. Ben böyle düşünüyorum.

○ **Rahatlık veya rahatsızlık hususuna değinmiştiniz biraz önce, peki burada neye göre rahat? Yani bunu kendi kafanızda nasıl şekillendiriyorsunuz?**

Şimdi konuşmamızın başlangıcında da belirttiğim gibi, eğer değer atfettiğimiz bir takım kavramlara, olgulara bir saldırı olması yahut göz ardı edilmeleri veyahut *çıkış noktamız olan bu değerlerin* önemsenmemesi, ciddi bulunmaması, ülke değerlerinin göz ardı edilmesi, bizim kutsaliyet atfettiğimiz değerlere dil uzatılması veyahut ekonomik şartların Türkiye’de orta

tabakayı eritip, belki de sayıları 500'ü geçmeyecek ülkenin kaymağını yiyen tabakanın gitgide daha fazla zenginleşmesi yani pramidin alt tarafının giderek şişmesi gibi rahatsızlıklar tabi olarak insanı nihayetin de başvurabileceğimiz mekanizma olan seçime itiyor.

- **Kutsaliyet attettiğiniz değerlere ne düzeyde bağlısınız? Yani bunları bir ideoloji mi olarak görüyorsunuz yoksa bunlara bir gelenek olarak mı bağlısınız?**

Sonuçta T.C.'de yaşıyoruz ve bu ülkede yaşayanları bazı ön kabulleri olması gerektiğini düşünüyorum. *Bu ön kabullerde de en başta gelenler; demokrasi, milletini sevmek, *Türk milliyetçiliğine bağlılık* ve ülkenin kurulduğu ilk yıllarda verilen mücadele bilincini benimsemektir.

- **Peki bu noktada özdeşleştiğiniz değerlerden biraz bahseder misiniz?**

Yani dediğim gibi körü körüne ideolojiye bağlı olmak veyahut ta bu işi sırf ideolojik mana da düşünmek veya o onu düşünüyor, bu bunu düşünüyor, şu şunu düşünüyor, o halde bende bunu düşünmeliyim noktasından hareket etmemek gerektiğini düşünüyorum. Hangi noktadan hareket etmemiz gerektiği sorusuna ise bireysel düşünme yetimizin ve yeteneğimizin gelişmesi gerektiğine inanıyorum fakat bireysel olarak düşünürken de toplumsal bir takım değerleri göz ardı etmememiz gerektiğine inanıyorum. Bu manada da ülkenin, nasıl Avrupa'da veya Amerika'da birçok farklı ulus kendini aidiyet duygusuyla ben Amerikanım, ben Fransızım, Ben İngilizim diyebiliyorsa ve bunu subjektif ön kabullerle yani subjektif milliyetçilik anlayışıyla kabul ediyorsa, belki binlerce yıldır bu topraklarda birlikte yaşayan, omuz omuza çarpışan koskoca bir millet olarak, bizimde tıpkı bir yumruk gibi iri, diri ve güçlü olmamız gerektiğine inanıyorum. Sonuç olarak, seçim, seçmen veya demokratik değerler olarak bahsedilen şeylerin, en başında ülke olarak, millet olarak birliğimiz ve bütünlüğümüzden geçtiğini düşünüyorum.

- **O zaman sizin için milli birlik veya milliyetçilik gibi değerler oldukça önem arz ediyor?**

Öyle diyebiliriz.

- **Peki sizce hareket noktanız ile özdeşleştiğiniz değer birbirine paralel mi?**

Dediğim gibi hareket noktamız, tabi bunu tırnak içerisinde belirtmek istiyorum. İşte örnek vermek gerekirse, Atatürk sevgisinin ne Atatürk'ü putlaştıran zihniyette (kanımca Atatürk'e en çok zararı veren zihniyet budur) ne de tuh kaka zihniyetinde olması gerekir. Bu iki paradoks Atatürk'ü ya göğün üstüne çıkarmakta ya da yerin dibine sokmaktadır. Ben Atatürk'ü bu iki zihniyetin dışında görmek istiyorum. Çünkü bu paradoks, Atatürk'e büyük zarar vermektedir.

- **Yani, hareket noktası Atatürk olup ancak özdeşleştiği değer farklı olan, sonuçta birbiriyle paralel olmayan bir durumdan mı bahsetmeye çalışıyorsunuz?**

Yani tam da bahsetmek istediğim şey o. Bir takım değerleri kabullendiğini söylemek farklı şey, isteyerek veya istemeyerek o değerlerin zafiyete uğramasına sebep olmak farklı bir şey. Ben bazılarının böyle yaptığını düşünüyorum.

- **Peki, sizin açınızdan durum nasıl?**

Ben Türkiye'de insanların, bir başkasından duyduğu veya sırf şu diyor sırf şu gazetede yazıyor şu haber sitesinde yazıyor diye; böyle bir ön kabul ile hadiselerle hele ki siyasi olaylara böyle yaklaştığını görüyorum, bundan da büyük bir üzüntü duyuyorum. Yani bu durumu yadırgıyorum. Bence insanlar siyasi olayları belli bir süzgeçten geçirerek yorumlamalı. Yani gerekirse her siyasi hareketin gazetesini, her siyasal kanattan kişilerin yazılarını okuyarak hadiselerle yaklaşması gerektiğini düşünüyorum. Madem ki bize akıl verildi. Diğer varlıklardan bu nokta da ayrıyız. Türkiye'de yaşanan olayları da belli bir derinlikte belli bir süzgeçten geçirerek aklımızla yorumlamalıyız.

- **Durumu kendi açınızdan biraz daha somutlaştırır mısınız? Anladığım kadarıyla siz bahsettiğiniz gibi bir ikilem yaşamıyorsunuz?**

Yaşamıyorum. Ancak Türkiye'de ki en büyük sıkıntının da bu durumdan kaynaklandığını inanıyorum. Belki de Türkiye'de bir takım hadiselerin, kör tünelde farları yanmayan bir arabayla gitmeye çalışanlar gibi, ne yaptığını bilmeyen bir insanlar yığına dönüştüğümüzü, üzümlere belirtiyorum.

- **Yani insanların bu konuda bir ikilem içinde olduğunu belirtiyorsunuz?**

Evet. Çünkü insanları okumamaya, bilimsel verileri ölçü almamaya ittirdi belki de bu ülkede. İşte bu yüzden, on yıllardır hatta Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yaşadığımız en büyük sıkıntı budur. Yani var olan bilgileri, var olan tarihsel kazanımlarımızı, var olan geçmişimizi, var olan sosyolojik değerlerimizi bunları ayrı ayrı değerlendirerek; Farklı kaynaklardan beslenerek değerlendirip, kendi şahsi fikrimizi oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum.

- **Peki böyle bir davranış içinde olan kişilere yönlendirilmiş bireyler mi demek gerekir? Bu durumu yadırgıyor musunuz?**

Yani insanları birebir yadırgamaktan ziyade bir durum tespiti yapıyorum. Her geçen gün artan işte şurada yazıyorsa doğrudur, burada yazıyorsa yanlıştır; şu adam söylüyorsa doğrudur, bu adam söylüyorsa yanlıştır noktasına gelmemizin yanlışlığını vurgulamaya çalışıyorum.

- **Seçtiğiniz siyasi partiye sizi yönelten etkenler neler? Yani partinin hangi özelliği sizi o partiye çekiyor?**

Dediğim gibi bir takım önem attığım değerlerin...

- **Bu önem attığınız değerleri biraz somutlaştırır mısınız? Yani bu değerler bir ideoloji mi o parti tarafından artık bir gelenek olarak savunulan şeyler mi? Yoksa gündem mi?**

Cemil Meriç izimler idraklerimize giydirilmiş deli gömlekleridir der. Yani bence, bir izim taassubu içinde hareket etmemekle birlikte, bir izim olacaksa bu en başta milletinizin değerleri ile yaşadığımız toprakların değerleri ile örtüşmelidir diye düşünüyorum. Çok değil sınırlarımızı hemen geçtiğiniz zaman Irak topraklarına girdiğiniz zaman oradaki istikrarsızlığın o ülkeye neler getirdiğini görebiliriz. Orta doğu coğrafyası sancılı bir coğrafya, kendi değerlerinin farkında olmayan, gücünün farkında olmayan toplumların veya ülkelerin büyük güçler tarafından ne hale getirildiği ortada. *O yüzden ben özellikle ülke değerlerine ve milli değerlere sıkı sıkıya sarılmamız gerektiğini düşünüyorum.*

○ **Kendiniz açısından böyle bir sarılma söz konusu mu?**

Elbette ki yani, ben ülkemi ve ülkemın insanlarını, milletimi ve milletimin mensuplarını ve onların değerlerini; örnek vermek gerekirse bayrağın kutsiyetini, minarelerde beş vakit insanları ibadete çağırın ezanın kıymetini, yan yana sokakta yürüyen iki insanın memleket meselelerine dair aynı ritimde atan kalbinin kıymetini ve değerini biliyorum ve ülkenin de bu değerlerin şemsiyesi altında bir noktaya varacağına inanıyorum. Çünkü ortak değerleri olmayan insan topluluğuna millette denmeyeceği gibi o insan topluluğunun üzerinde yaşadığı toprak, bence, ne vatandır ne de üzerinde yaşayan insanlar millettir.

○ **Peki, baştaki soruya dönersek, sizi seçtiğiniz siyasi partiye yönelten etkenler bu saydıklarınızdan ibaret mi? Bunun dışında başka etkenler var mı?**

Bunun dışında başka...

○ **Yani, tahmin ediyorum ki sizin yöneldiğiniz parti milli ve dini hassasiyetleri olan bir parti olmalı?**

Şunu düşünüyorum, bir siyasal parti kendi milletinin değerleri üzerinden yükselmeli ve o değerleri sonuna kadar savunmalıdır. Çünkü milletinin değerlerini dışlayan herhangi bir siyasal oluşumun, o ülkenin insanlarına bir şey kazandıracakını düşünmüyorum aksine zarar vereceğini düşünüyorum.

➤ **Peki, oy verdiğiniz siyasi partiye bağlılığınız ne seviyededir? Yani her seçim ayrı partilere mi oy verirsiniz? Genel – yerel seçim ayrımı yapar mısınız? Yoksa her seçim aynı partiye mi oy verirsiniz? Nedir bu konuda ki bağlılığınız?**

Bağlılığımız... Tabi ölüm kalım yoksa o gün itibariyle sandığa gitmememizi mazur gösterecek bir hadise yaşanmamış ise her seçimde üç aşağı beş yukarı **veya tamamıyla** oy verdiğim parti bellidir diyebiliyorum. Çünkü şu güne kadar diğeri nasıldı, diğeri ne düşünür gibi bir arayış içinde olmadım. Diğer siyasal parti ne yapar kaygısı içerisinde de değilim. *Çünkü benim değerlerimi en iyi ifade eden, benim gibi düşünen, benim gibi inanan siyasal partiye her dönemde oy veriyorum.*

- **Peki, bu bir tek siyasal parti mi yoksa bu süreçte oy verdiğiniz başka partiler de oldu mu?**

Hayır olmadı. Doğrudur mudur yanlış mıdır, tartışılabilir ama en azından bugüne kadar söylediğim değerlerin karşılığını orada buldum diyebilirim. Yani aydınlığa bir çılgılık attıysam karşılığını orada buldum diyebilirim. Ayrıca baştan beri söylediğim değerlerin keskin savunucusu olan başka siyasal oluşumu da görmedim, duymadım, işitmedim. Böyle bir savunuculuk içinde olduğunu iddia eden partilerinde konjonktüre göre böyle bir çıkış içerisinde olduğunu düşünüyorum. Yani günü kurtarmak adına bu değerlere atıf yaptığını düşünüyorum. Bilindiği üzere ülkemizde bazı dönemlerde bazı kavramlar sivrileşir; bir dönem liberalizm sivrileşmiştir, bir dönem muhafazakârlık sivrileşmiştir, bir dönem milliyetçilik sivrileşmiştir. Ama dediğim gibi değerlerimin dün, bugün ve yarında yankı bulacağı parti bellidir.

- **Peki, arkadaş toplantılarında veya bir başka ortamda siyasetten konu açıldığında partinizi savunma ihtiyacı hisseder misiniz?**

Yani mümkün olduğunca gayri ciddi ortamlarda bulunmamaya gayret gösteririm. Fakat hadiseden anlayan, hangi siyasal fikri benimsemiş olursa olsun belli bir dünya görüşü olan, dünyada olup biteni anlayabilen insanlarla, hakaret düzeyine varmama koşuluyla herkesle her şeyi konuşuruz, tartışırız.

- **Yani seviyeli bir şekilde bu konuda gerekli çıkışı mı yaparım mı diyorsunuz?**

Evet yani çünkü konu ülke değerleri ise konu milletin bütünlüğü ise konu demokratik değerler ise bizimde toplumun bir bireyi olmamız hasebiyle tartışmada yer almamız gerektiğine inanırım yalnız dediğim gibi gayri ciddi ortamların insanı değiliz. Ciddi, kibar, nezih bir üslup ve ortamı tercih ederim.

- **Toplumun genelinde partiye bağlılık konusunda nasıl bir tavır görüyorsunuz?**

Siyasal veriler, istatistikî veriler ekseninde soruyu cevaplamak lazım çünkü bildiğiniz gibi istatistikte bir bilim nihayetinde. Türkiye’de ki siyasal yelpazeye ve seçim sonuçlarına

baktığımız zaman belli siyasal partilerin veya belli ideolojik değerleri benimsemiş partilerin veyahut ta eski Cumhurbaşkanlarımızdan rahmetli Özal'ın o dört eğilim dediği eğilimlerin belli siyasal partilerde en azından ifade edildiğini o değerler üzerine siyaset yapıldığını görüyoruz veya en azından bir takım siyasal partiler bunun iddiası içerisindedir. Örneğin Türkiye'de bir işte dünün Milli Selamet Partisi, Milli Nizam Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi son olarak AK Parti gibi aynı özden beslenen partilerdir. 1991 seçimi ile barajı aşmak adına koalisyonla (MÇP-RP-Islahatçı Demokrasi Partisi) bir çıkış yakalayan, İslamcı siyasi geleneğin, Türkiye'de her zaman için bir %15 - %20 arasında değişen, en kötü ihtimalle de %10'a tekâmül eden bir değeri olduğunu düşünüyorum. Bunun yanında milliyetçiliği temsil eden, ülkenin ortak değerlerinden hareket eden, en azından bu iddia içerisinde siyaset yapan partinin %8 - %10 arasında bir tabana sahip olduğunu biliyoruz. Üçüncü olarak CHP'nin ve diğer sol partilerin toplam olarak, Türkiye'de her zaman için bir %25 - %30 arası değişen bir tabanının olduğunu biliyoruz.

Tüm bunları topladığımız zaman ülke genelinde %50 - %60 arası değişen bir kemik oyun varlığından söz edebiliriz. Ancak bunun belirttiğim gibi düşme ihtimalide vardır. Çünkü konjonktür bazen bu düşüncelere prim verirken bazen de törpüleyebilmektedir. Dönemsel gerginlikler, dönemsel rüzgarlar bu bahsettiğimiz bandı aşağıda çekebilir, yukarıya da çıkartabilir. Ama genel itibariyle %50'lik kemikleşmiş bir oyun var olduğunu düşünüyorum.

Diğer %50'nin ise, %8 - %10'luk kısmının seçime katılmadığını zaten biliyoruz. Geriye aslında fiili olarak %40'lık bir kesim kalıyor. Aslında bu %40'lık kesim Türkiye'de siyasal hareketin meclise nasıl yansıtacağını, siyasal hareketin mecliste nasıl yankı bulacağını belirlemektedir.

- **Peki, bahsettiğiniz bu %50'lik kemikleşmiş kesimin çıkış noktası nedir, aidiyetlerinin sebepleri nelerdir sizce?**

Bunun beslendiği kaynağı şöyle ifade etmek lazım, tek partili dönemde çok partili döneme geçiş ile birlikte CHP'nin içerisinde çıkan bir DP görüyoruz. Sonrasında ise yine DP içerisinde çıkan farklı oluşumlar görüyoruz.

- **Yani bunu Türkiye'deki siyasal tarihsel süreçle mi ilişkilendiriyormusunuz?**

Tarihsel süreçle yani Türkiye'deki siyasal süreçle ilişkilendiriyorum. Yani süreç içerisinde hep parti içerisinde sancılar ve yeni doğuşlar olduğunu görebiliyoruz.

- **Yani bu durumu hep bir doğum olarak değerlendiriyorsunuz? İşte CHP'nin içerisinde DP doğdu; DP içerisinde yenileri gibi...**

Yani...

- **Sonuçta belli bir temelden gelen bir gelenek mi oluştuğunu vurguluyorsunuz?**

Tabi yani böyle bir gelenek oluştu. Böyle bir gelenekte oluşmak zorundaydı. Örneğin bir memlekette milliyetçilerin bir adresi illaki vardır. Bu bütün dünyada böyledir. Diğer düşünceler gelenekler içinde durum böyle...

- **Anlattıklarınızdan şunu anlar gibiyim. Siz %50'lik kemikleşmiş dilimin, bir bölümünün bir ideoloji temelinde (*çünkü bahsettiğiniz partilerin veya anlayışların aslında benimsediği bir ideolojisi var ve insanlar buna gittiğini anlıyor*) dayandığını belirtiyorsunuz. Birde bunun yanında ilginç bir şey daha belirtiyorsunuz; %50'lik dilimde yer alan diğer bir kesimi tarihsel süreçle ilişkilendiriyorsunuz. Yani parti içinde yaşanan doğumların aslında bir geleneği de doğurduğunu vurguluyorsunuz. Doğru mu anlıyorum?**

Tabi doğru anlıyorsunuz. Yani dönemin şartlarını düşündüğümüzde o partilerin veya siyasal oluşumların doğması gerekiyordu ve doğdular. Bu nokta da ben her siyasi görüşün temsil edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani bu durumu olumlu karşılıyorum.

- **Peki, diğer %40'lık dilimi nasıl değerlendiriyorsunuz? Niye bunlar böyle bir tavır içerisinde?**

Bunları parti taassubu olmayan, kendine siyasal bir kimlik atfetmeyen veya bir siyasal kimliğin gerekliliğini yerine getirmeyen, bu gerekliliğin ihtiyacını da hissetmeyen insanlardan oluştuğunu düşünüyorum. Bu tarz kişiler partilerden ziyade, ülkenin o anki gidişe göre, o an

ülke için hangi siyasi parti gerekli sorusuna cevap arıyor. Ayrıca son yıllarda olduğu gibi medya bu nokta da öne çıkıyor. Medyatik yönlendirmelerle bir takım siyasal partilere kayıyor. Özellikle medya da yer alan şu parti barajın altında veya bu parti birinci gibi haberlerin bu kişiler üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Son birkaç seçimdir bu durumu izlemlediğimi, gözlemlediğimi belirtmek istiyorum.

- **Yani bunlar gündemden hareket ediyor diyorsunuz?**

Gündemden hareket ediyor, gün odaklı düşünüyor...

- **Peki, bunlar sizce analiz yapıyorlar mı? Sonuç olarak gündemi takip etmek ve bir tavır ortaya koymakta belli bir analiz kabiliyeti istemez mi?**

Bu nokta da aslında başka bir hususa da değinmek istiyorum. Mesela bir aile babası veya ailenin iyi bir eğitim görmüş evladı veya toplumda saygı gören bir bireyin de siyasal tercih sürecinde aile üzerinde veya kişiler üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Mesela mahallenin önde gelen sevilen bir bireyinin mahallede yaşayan bireylerin tercihleri üzerinde etkili olabildiğini düşünüyorum. Biraz önce belirttiğim %40 - %50'lik dilimlerin oluşmasında bu tip Türkiye gerçeklerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyorum.

- **Peki, bu %40'luk dilim içerisinde, çıkar ilişkisinden hareket edenler olabilir mi sizce?**

İktidardaki siyasal partiden nemalanan insanların aynı dönem, bir sonraki dönem yine aynı siyasal partiye çoğunlukla yöneldiğini görüyoruz. Niye böyle bir davranış içerisinde sorusunun cevabı ise; bence, yeni bir dönemde yeni bir sosyal ortam yeni bir ekonomik ortam oluşturmaktansa, eskilerle mevcut hali, ekonomik menfaatleri sürdürmenin daha kolay olduğunu düşünüyorlar. *Yalnız bu tip insanların günü geldiğinde, gemiyi ilk terk eden kişiler olduklarını biliyoruz, gördük.*

- **Bu çıkarıcılar için en önemli şey iktidar mı yani?**

Yani. Bunlar için güçlü olmak önemli. Her zaman için güçlü olmak, ülkenin ekonomik değerlerinden en fazla istifade etmek bunların önceliğidir. Bunlar siyasal ibre kimden yana ise

o tarafta olurlar. Ceplerini doldurmanın en önemli aracı olarak iktidarı gördükleri için de iktidardan yana olmaları doğaldır. İdeolojik olarak hareket etmedikleri zaten belli, paranın ideolojisi de olmaz; bu sadece bizim değil dünyanın gerçeğidir.

- **Şimdiye kadar anlattıklarınızdan hareketle, oy verdiğiniz partiye olan bağlılık sürenizin uzun bir süre olduğunu anlaşıyor?**

Yani evet. Seçmen olduğumdan beri diyebiliriz.

- **Peki bu konuda genel olarak insanların tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bir partide ortalama ne kadar süre geçiriyorlar?**

Yani her seçim aynı partiye oy veren insanlarda tanıyorum. Her seçim farklı partiye oy veren insanlarda tanıyorum. Bu aslında %40 - %50'lik dilimle de ilişkilendirilebilecek bir durum.

- **Oy vereceğiniz partiyi ne zaman belirlersiniz?**

Düşüncelerime ve fikirlerime hitap eden beni bu nokta da tatmin eden; dün de aynıydı, bugünde aynı, *yarına dair bir şey söylemek tabii mümkün değil...*

- **Yani baştan beri belli midir? Bunu mu kastediyorsunuz?**

Evet.

- **Peki analiz yapma gereği duyar mısınız?**

Analiz yapıyoruz tabii. Şöyle yapıyoruz; kritik bir coğrafya da yaşıyoruz, önemli bir jeopolitik konuma sahibiz, analizimizde bunları da göz önünde bulundurup, ayrıca ülkemizde olup bitenleri de değerlendirip ona göre bir partimize yöneliyoruz. Aslında bu saydığım nedenler bizi seçtiğimiz partiye yönelmemizi zorluyor. Ayrıca gün ve gidişat onu gösteriyor ki yöneldiğim siyasal partiye Türkiye'nin ihtiyacı, siyasal partinin ise Türkiye'ye ve Türk milletine ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

- **Anladığım kadarıyla siz analizinizi bir kere yaptınız ve bir daha yeni bir analiz yapma gereği duymuyorsunuz?**

Yani, yaptığımız analizin hala geçerli olduğunu düşünüyorum.

- **Peki, ileride tekrar bir analiz yapma gereği duyar mısınız?**

Tabii yani, Amerika'yı yeniden keşfetmenin bir manası yok. Bu değerlerin köküne ve sonuna kadar kim arkasında duruyor ve savunuculuğunu, bayraktarlığını yapıyorsa bizim adresimizde orasıdır.

- **Yani bir gün seçtiğiniz parti bahsettiğiniz değerlerden kaysa, yeniden analiz yapabilirim mi diyorsunuz?**

Olabilir. Ama geçmişten hareketle değerlendirecek, gelecekte de böyle bir düşüncenin hasıl olacağına pek ihtimal vermiyorum.

- **Seçim öncesi oluşan hava sizi ne derece etkiler?**

Kendi adıma konuşacak olursam, medyanın yönlendirmesine, yalan yanlış anketlere (tabii ki bazılarını ayrı tutuyorum), köşe yazılarına bakarak siyasal tercihimin şekillendirmem. Siyasal tercihim, konuşmanın en başında dediğim gibi, ülke değerlerine, dünyada ki konjonktürel değişmelere, Türkiye'nin dünyadaki yerine, Türkiye'nin bölgede ki yerine, Türkiye'nin geçmişteki ve gelecekte bulunması gerektiği yere bakarak şekillendiririm. Siyasal tercihim de tüm bu saydığım kavramlara, olgulara ve değerlere göre tespit ederim.

- **Yani seçim öncesi hava sizin için önemli değil midir?**

Seçim öncesi herhangi bir ayda veya herhangi 1 - 2 ayda veyahut seçim takviminin başlaması ile birlikte neler olduğuyla açıkçası çok fazla ilgilenmiyorum.

○ **Toplumun geneli için bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

Toplumun genelinin, dediğim gibi kemikleşmiş belli oylar haricinde; özellikle medyanın yönlendirmesiyle hareket ettiğini düşünüyorum. Seçim sonuçlarında özellikle buradan hareketle şekillendiğine inanıyorum.

- **Seçim sürecinde herhangi bir karasızlık veya karar değişikliği yaşamadığınız ifadelerinizden kolayca anlaşılıyor. Peki, çevrenizde seçim sürecinde günlük karar değiştirenlere rastlıyor musunuz? Veya toplumun genelinde böyle kişiler olduğunu düşünüyor musunuz?**

Ben böyle bir durumun siyasal üslup ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Özellikle yönlendirilmeye açık bireylerin böyle davranış sergileyeceklerini düşünüyorum.

- **Çevrenizde hiç koyu CHP'li olup ta bir seçimlik AK Parti'ye oy veren kişiler var mı? Veya böyle insanlar var mı? Bu durum başka partiler açısından da olabilir sadece CHP veya AK Parti ekseninde düşünmeyin.**

Böyle insanlar olduğunu düşünüyorum. Örneğin bir AK Parti'nin girdiği ilk seçimde tek başına iktidar olması başka türlü nasıl gerçekleşebilirdi ki! Birde ülkemizde bir kahraman arayışı var. Yani gelecek kişinin bir okus pokusla bütün sorunları çözeceği zannediliyor. Bu da değerlendirilmesi gereken önemli bir faktör.

- **Peki, bu davranışı sergileyen kişilerin, gittiği partide kalıcı olduğunu düşünüyor musunuz? Örneğin adam otuz yıllık CHP'li gitti AK Parti'ye oy verdi. Bu kişi daha sonra hep AK Parti'de mi kalır?**

Kalmaz. Kalsa zaten bahsettiğimiz o büyük isimlerin ölene kadar iktidarda kalması gerekiyordu. Ama en fazla iki siyasal iktidar dönemi sonunda her biri iktidarı kaybettiler. Zaten siyasal iktidarlar, iktidar da kaldığı sürece her geçen gün keseden yemektirler. İstisnai olarak kazanabilirlerde ama nihayetinde her çıkışın bir inişi de olduğu malumdur. Her tepe noktasının bir dip noktası olduğunu düşünüyorum.

- **Genel manasıyla, iktidara gelen her siyasal partide gün geçtikçe bir erime mi yaşandığını belirtiyorsunuz?**

Yani. Çünkü bir siyasal iktidardan, toplumun isteklerinin ömrü billah bitmeyeceğini biliyoruz. Dolayısıyla, bir siyasal iktidarın, herkesin farklı isteklerini karşılaması mümkün olmayacağına göre zamanla iktidarda yaşanan erime de doğaldır.

Ancak şöyle de bir gerçek var; Türkiye’de belli siyasal görüşleri temsil eden siyasal partiler var; bunların isimleri belki konjonktürel olarak değişebilir...

- **Bu partileri isim isim sayabilir misiniz?**

Yani kemik oylara tekrar dönmek gerekirse; bir MHP’nin %8 - %9 oyu olduğunu düşünüyorum. Milli selamet veya milli görüş geleneğinin; bugün için bunu AK Parti ve SP ekseninde şekillendiğini düşünürsek, onlarında bir %15 - %20’lik bir oyu olduğunu düşünüyorum. Son olarak, CHP’yi ele alırsak, yani tabii bu CHP olarak nitelendiğim grubun içerisinde DSP ve diğer marjinal sol partileri de sayıyorum. Gerçi bunları bu gelenek içine eklersek %30’luk bir oyu olduğunu düşünüyorum.

- **Peki, seçimler sonuçlandıktan sonra hiç çevrenizde, keşke şu partiye oy vermeseydim veya keşke şuna oy verseymişim diyenlere şahit oldunuz mu? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Bu tip söylemler seçimden bir hafta sonra başlar ama son on yıldır keşkelerin bir türlü sandığa yansımadığını da görüyoruz. Örneğin AK Parti özelinde konuşursak, sokağa indiğiniz zaman, insanlarla sohbet ettiğiniz zaman keşke vermeseydim bir daha vermeyeceğim diyenleri görüyoruz. Ama böyle demelerine rağmen sandıklara gittiklerinde yine AK Parti’ye oylarını verdiklerini görüyoruz. Bu tip kişilerin gerekçesi ise genelde başka bir adres olmadığı, muhalefetin muhalefetliğini yapmadığı bahanesine dayanıyor. Veya istikrar için mevcut partinin kalması gerektiğini belirtiyorlar. Sonuç olarak, keşkeler keşke diye ifade ediliyor ama bu keşkelerin gerekleri yerine getirilip, bir türlü sandığa yansımıyor.

Ancak bu durum on yıl önce böyle değildi. O zaman keşkeleri olanlar bunu sandığa yansıtıyorlardı. Hatırlarsanız 2002 seçimlerinde mevcut iktidar partileri MHP, DSP ve ANAP

bu keşkelerin sandığa yansması neticesinde meclis dışında kaldı. Ancak son sekiz yıldır bu durum geçerli değil.

- **Oy kullanırken yaptığınız değerlendirmede temel aldığınız zaman aralığı nedir? Yani sadece seçim süreciyle ilgilenirsiniz, geçmişteki icraatlar gelecek vaatler gibi yoksa böyle bir tasniften ziyade genel olarak, yani geniş zamanlı mı düşünüyorsunuz?**

İnsanların sandığa giderken değil, geniş düşünmesi, zaman olarak ta geniş düşünmesi gerektiğine inanıyorum. Yani güne odaklı oy vermememiz gerektiğine inanıyorum.

- **Dikkat ediyorum da konuşmamızda hiç siyasi parti liderine atf yapmadınız. Peki siyasi partinizin lideri sizin için ne anlam ifade ediyor?**

Siyasi parti liderinin hem benim hem de toplum için önemli bir figür olduğunu düşünüyorum. Sandığa giden seçmenlerin ezici bir çoğunluğunun, siyasal partinin liderine, onun misyonuna ve vizyonuna, aklına, gelecekle ilgili düşüncelerine, geçmişle ilgili kaygılarına bakarak oy verdiğini düşünüyorum. Ayrıca siyasi parti liderinin karizması da bu nokta da ön plana çıkıyor. İnsanların çoğu siyasi parti liderinin kişisel karizmasına binaen oy veriyor. Nitekim bir zamanların Karaoğlanı Ecevit'i, Süleyman Demirel'i, Necmettin Erbakan'ı, Alparslan Türkeş'i gibi. Bu günde mesela Tayip Erdoğan için aynı durum geçerli. AK Parti'ye oy verenlerin önemli bir kısmı bilindiği üzere Tayip Erdoğan'ın karizmasına binaen oy veriyor.

Sonuç olarak Türkiye'de siyasi parti liderleri önemli figürlerdir ve insanların sandıktaki tercihlerini belirleyen önemli bir etmendir. Hatta en önemli sebeplerden biridir.

- **Peki, siz kendinizi bu konuyu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizde lidere çok büyük önem atfediyor musunuz yoksa sadece siyasal düşüncenizin temsilcisi olarak mı görüyorsunuz?**

Siyasal parti liderine elbette önem veriyorum ama önem vermekle birlikte bir siyasal partinin liderinin etrafındaki siyasal kadronun da en az onun kadar önemli olduğunu düşünüyorum.

○ **Siyasi partinin adayı sizce seçmenlerin tercihleri üzerinde etkili mi?**

Metropoller hariç diğer küçük yerleşim yerlerinde kısmen etkili olabilir. Ancak özellikle genel seçimlerde insanların adaya bakarak oy verdiklerini düşünmüyorum. Yerel seçimlerde aday öne çıkabiliyor ama genel seçimlerde bence çokta fazla önemli değil. Bu noktada partinin adayın önünde geldiğini düşünüyorum.

○ **Peki, sizin için aday önemli mi? Yani istemediğiniz bir kişi partinizden aday olsa yine de oy verir misiniz?**

Bir milletvekilinin meclise gittiğinde, çokta fazla partisinin fikirleri dışına çıkamayacağını, partisinden ayrı hareket etmeyeceğini, etse de sonuçlarına katlanacağını bildiğim için, adayın kimliğinden kişiliğinden ziyade siyasal partinin görüş, düşüncü ve politikaları ile geleceğe yönelik tavrı önemlidir.

Ama şunu belirteyim, partinin siyasal düşüncüüne, ortak değerlerine, vizyonuna sahip çıkan; partinin fikirleri çerçevesinde hareket eden isimlerin aday olmasını isterim. Bu tarz adayların daha verimli olacağını düşünüyorum.

Seçmen C ile Yapılan Söyleşi

➤ **Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?**

Üniversite de öğretim elemanıyım. Siyaset bilimi üzerine doktora çalışmamı yapmaktayım. Doktora öğrencisiyim.

➤ **Siyasal yapınızı nasıl tarif edersiniz? Siyasal kimliğiniz nedir?**

Liberal – Demokrat birisiyim.

➤ **Siyasal katılım düzeyiniz nedir?**

Herhangi bir derneğe, siyasi partiye veya sendikaya üye değilim. Sadece rutin, seçimden seçime oy kullanan biriyim.

➤ **Siyasal katılım sürecine dahil olurken veya oy vereceğiniz siyasi partiyi belirlerken ki hareket noktanız nedir? Yani bu nokta da baz aldığınız temel değer nedir?**

Öncelikle, biraz önce de söylediğim gibi liberal – demokrat bir dünya görüşüne sahibim. Bu doğrultuda öncelikli hedefim söz konusu siyasal partinin; programıdır yanı sıra parti içi demokratik tutumlarıdır. Ama en önemlisi ekonomik programları ve genel anlamdaki demokratikleşmeye yönelik adımlarıdır.

- **Yani, daha çok partinin toplumun geneline yönelik vaatleriyle mi ilgileniyorsunuz?**

Toplumun geneline yönelik vaatleri, kendi siyasal tutum ve davranışları...

- **Yani hem partinin geçmişteki icraatlarına hem de geleceğe yönelik perspektifine mi bakıyorsunuz?**

Mutlaka, her ikisine de bakıyorum yani...

- **Peki, bu noktada ayırım yaptığımız husus, partinin toplumun geneli için faydalı olduğu hususu mu yoksa kendinize sağladığı fayda mı?**

Pragmatik bir bakış açısıyla değil de daha ziyade toplumcu bir perspektifte değerlendiriyorum. Belki biraz önce söylediğim siyasal görüşümle de bir paradoks oluşturabilir, liberal – toplumcu bir bakış açısıyla ama burada Türk Siyasal Hayatında ki geleneklerden değerlendiresek, daha çok gelenekçi – liberallerin bulunduğu konumda kendimi görüyorum. Dolayısıyla bu nokta içerisinde, toplumla barışık bir siyaset ama toplumla barışık bir siyaset derken, toplumu tepeden inmece bir anlayışla görmeyen, tamamıyla siyaset kanallarının hepsinin açık olduğu bir çizgide olan siyasal partiyi desteklemeyi tercih ederim.

- **Peki, bakıyorsunuz partinin topluma yönelik söylemleri muazzam ama geçmişteki icraatları, söylemleriyle alakasız. Bunun sınamasını yapıyor musunuz?**

Mutlaka yani. Biraz önce sizinde dediğiniz gibi geçmişle gelecek arasında bir çizgi çizerseniz, mutlaka daha önce hani “yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatıdır” şeklinde bir slogan vardır Türk Siyasetinde bu bağlamda değerlendirildiğinde, popülizme kaçmayan yani tamamıyla popülist bir akılla hareket edilmeyen tutumları değerlendirmeye alırım.

- **Yani gerçekçilik sınaması yapıyorsunuz?**

Kesinlikle. Mutlaka.

- **Hareket noktanız ile özdeşleştiğiniz değerleri yani kendinizi tanımladığınız değerleri bir birine paralel görüyor musunuz?**

Kesinlikle. Yani liberal bir insanım, özgürlükçü bir insanım, insan haklarına saygılı bir insanım, demokrat bir insanım, farklılıkların bu toplumu zenginleştirdiğini düşünen bir insanım dolayısıyla değer yargılarımla hareket noktamın eşit olduğuna inanıyorum.

- **Peki bu saydığımız değerleri bir ideolojiyle temellendirir misiniz? Yani bu değerleri bir ideoloji eksenine oturtur musunuz?**

Çok fazla ideolojik bir konumlandırma şeklinde görmüyorum kendimi. Yani, orada daha böyle rafine olmuş politikalardan ziyade toplumun gündelik rutin akışı içerisinde, aktüel olan konulara karşı ve onları geçmişle kıyaslama noktasında daha çok siyasal partilerin yada liderlerin söylem düzeyindeki analizlerini naz alırım. Ve bu nokta içerisinde zaten söylem çok önemli bir pozisyon oynar. Herhalde bana da en büyük şeyi veren söylemlerdir.

- **Peki, seçtiğiniz partiye sizi yönlüten etkenler nelerdir? Partinin hangi özelliği sizi çeker?**

Özellikle partinin toplumu baz alan bir siyaset anlayışı, demokratik değerlere verdiği önem, kendisini seçen kitleyi temsil edebilme ve onların istemlerine cevap verebilme yeteneği beni o partiye yönlendiren temel etkenlerdir.

- **Yani partinin söylemleri ve yarattığı gündemler üzerine mi?**

Ama bu söylem veya gündem yapay bir gündemden ziyade, var olan herhangi bir sorunu ya da kronikleşmiş bir takım sorunların gerçekten üstesinden gelebilecek bir takım programlar olmalı. Yani ben, Türkiye siyasetinin deki en büyük eksikliğin de seçmenlerin programlardan ziyade biraz önceki sorunuzda belirttiğiniz gibi ideolojik bir çerçevede kendisini tanımlayıp ona göre hareket etmelerinden kaynakladığını düşünüyorum. Örneğin çok enteresan şeyler vardır. Çevre politikalarına Türkiye siyasetinde en çok önem veren siyasi parti MHP'dir. Keza IMF ile olan ilişkilerini gözden geçireceğini ve anlaşma yapmayacağını söyleyen CHP olsun MHP olsun, parti programlarında IMF ile ilgili gözden geçirme ifadeleri vardır. Dolayısıyla daha çok burada bir yapay gündem gibi sadece popülist siyaset üzerinden hareket etme ve temel sorunları arka plana atma gibi bir takım şeyler görüyorum. Dolayısıyla benim için asıl olan, var olan sorunları çözebilme yetenekleridir.

- **Peki, bu çözüm kabiliyeti, o anki konjoktüre ilişkin çözüm yolları sunmayla mı ilgili?**

Çıkış yolları sunan partinin, kısa zamanlı değil yani kalıcı bir takım sorunlar çözmesi gerekiyor. Yani gündelik krizin çıkış yollarını ararken daha geniş bir perspektif sunması gerekiyor siyasi partinin, sadece günü kurtarmaya dair politikalar eninde sonunda gelip bir yerde tıkanacaktır. Tekrar bir patolojik sorun haline gelecektir.

- **Peki, bu çözüm yolları, benimsediğiniz değerlerle paralel mi olmalı? Yani değerlerinizi bir ideoloji olarak nitelersek, çözüm yolları da ideolojinizle paralel mi olmalı?**

Ben, “ideolojilerin sonu geldi” önermesine karşı çıkan birisiyim. Lakin buna karşın Türkiye siyasetinde ideolojik konumlamalar çok keskin noktalarda bulunmakla birlikte sanki futbol takımına benzer şekilde zihinlerde yer edinmektedir. Dolayısıyla seçimlerde ya da oy kullanırken seçeceğim partiyi belirlerken böyle bir konumdan ziyade, yani ideolojisinden ziyade daha çok onun pek vurguladığım gibi demokratik, liberal, insan haklarına saygılı, emeğe saygılı bir program çizmesi beni daha çok etkilemektedir. Yani bu nokta da ki bağ ideolojik olmaktan ziyade toplumun genelinin çıkarına yöneliktir.

- **Oy verdiğiniz siyasi partiye bağlılığınız ne seviyededir?**

Değişik seçimlerde değişik siyasal partilere oy verdim. Dolayısıyla kendimi salt bir siyasal partiye mensup görmemekteyim. Herhangi bir ideolojik taraflılığında şuan ki siyasal partiler çerçevesinde bulunmamakta. Ama son oy kullandığım partinin daha çok biraz önce vurguladığım söylemlerine yönelik oy kullandım.

- **Peki, seçtiğiniz siyasi partiyi, geçmişten beri bu söylemleri tutarlı bir biçimde ifade ettiği için mi tercih ettiniz?**

Toplumsal değişim dediğimiz süreç siyasal partilerde de yaşanmaktadır. Yani bu doğrultuda bir parti geçmişte yaptığı bir politikasını ileride değiştirebilir. Geçmişte bana veya topluma hoş görünmeyen bir politikasını değiştirip daha farklı politikalar üretebilir. Bu bağlamda, evet geçmiş önemlidir ama salt geçmişte de kalmamak gerekir.

- **Peki, toplumun geneli için partiye bağlılık konusunda ne düşünüyorsunuz?**

Biraz öncede belirttiğim gibi Türkiye siyaseti üzerinden konuşursak, naçizane gözlemlerim; ideolojik konumlanmış bir siyasi kültür söz konusu ve bu siyasi kültür daha çok yapay bir siyasi kültür olması hasebiyle de insanlar siyasi partileri adeta bir futbol takımı gibi görmektedirler. Yani bir taraftarlık söz konusudur.

Ayrıca çok çelişkili şeylerde görebilirsiniz. Mesela gelir seviyesi çok düşük olan birinin sağ bir partiye, tam tersi gelir seviyesi oldukça yüksek olan birisinin sol bir partiye oy verdiğini görebilirsiniz. Örneğin İstanbul'da gelir seviyesi yüksek ilçelerin sosyal – demokrat bir partiye, tam tersi gelir seviyesi düşük ilçelerin muhafazakar – demokrat bir partiye oy verdiğini görebiliyorsunuz. Dolayısıyla, Türkiye siyaseti açısından ideolojik konumlamalar keskin olmakla birlikte tutarsız bir yönde seyretmekte, en azından naçizane gözlemlerim bu yöndedir.

- **Yani insanların genelinin bir ideolojiden hareketle partilerini belirlediğini mi düşünüyorsunuz?**

Evet ama bu ideoloji, bir bilinçlilik ideolojisi bağlamında değil.

- **Yani, böyle bir gelenek oluştuğunu mu düşünüyorsunuz?**

Kesinlikle böyle bir geleneğin oluştuğuna inanıyorum. Mesela, kurucu parti olarak gösterilen CHP bilindiği üzere tek parti döneminde de sonraki dönemde de eşraf partisi niteliğindedir. Yani, kasabanın önde gelenlerinin partisidir. Dolayısıyla bir gelenek şeklinde devam eder. Ya da sokağa çıkıp konuştuğunuzda, babam DP'liydi diyen veya babam CHP'lidir diyen bir çok kişiye rastlayabilirsiniz. Bu bağlamda değerlendirdiğinizde, hakikatten Türkiye siyasetinde bir geleneğinde olduğu görünmektedir. Ama bu gelenek, ideolojik konumlama açısından ideolojinin o saf haliyle benimsenmesi şeklinden ziyade sanki tepeden inmece bir zihin yapısıyla alakalıdır.

- **Aslında siz bir nebze olsun belirttiniz ama yinede soruyorum: Oy verdiğiniz siyasi partiye bağlılık süreniz nedir?**

Oy verdiğim parti ile aramda herhangi bir bağlılık en azından resmi bir bağlılık düzeyi yok.

- **Bağlılık derken, her seçim farklı bir partiye oy verebilirim diyebiliyor musunuz?**

Yani en azından son seçimde (genel seçim) ve bir önceki seçimde (yerel seçim) aynı partiye oy verdim. Ama daha önceki genel seçimlerde farklı bir partiye oy vermişim.

- **Yani, kendi yaptığımız değerlendirme sonucunda tercihinizi belirliyorsunuz, kafanızda kesin şu partiye oy veririm diye bir şey yok?**

Hayır, öyle bir şey yok.

- **Peki, toplumun geneli için bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

Toplumun genelinde dediğim gibi, Türkiye siyaseti açısından çevre – merkez ya da işte gelenekçi – liberal, devletçi – seçkinçi çatışması noktasında, belli bir kemik oyun oluştuğundan söz edebiliriz. Yani, bu nokta da kemikleşmiş bir kitle mevcuttur. Ama bunun dışında yine kendimde dahil olmak üzere gördüğüm, Türkiye’de yüzer oy miktarının çok fazla olduğudur.

- **Bu yüzen oy miktarını yüzde ile ifade edebilir misiniz?**

Belki abartı olacak ama %60 - %70 civarında bir yüzen oy olduğunu düşünüyorum.

- **Yani ne yapacağı belli olmayan veya az çok kestirilebilen bir kitle mi?**

Evet. Yani daha çok o anki gündelik siyaset ile alakalı oy veren bir kitle olduğunu düşünüyorum.

- **Oy vereceğiniz partiyi ne zaman belirlersiniz? Baştan beri belli midir? Yoksa seçim sürecinde mi oturuşmaya başlar?**

Seçim sürecinde de değildir. Başta da değildir. Uzun dönemli bir seyir olarak görüyorum bunu açıkçacı. Belki bir anlık bir tepkiye bağlı olarakta oy verebilirim ama daha ziyade oy verme nedenim partinin uzun dönemli politikalarıdır.

Sadece seçim sürecinde değil ama en başta oyumu şu şekilde vereceğim diye de değil. Gözlemlerim doğrultusunda hareket ederim. Yani görece daha uzun dönemli bir değerlendirme yaparım.

○ **Seçim döneminde oluşan atmosferden etkilenir misiniz?**

Türkiye de üç ay veya altı ay gibi bir süre, seçim dönemlerinde aslında çok uzun bir süredir. Bu sürede çok şey değişebilir. Bu süreç içerisinde partiler; mitinglerde, bir takım kamuoyu önünde bütün programlarını ifade etmeye çalışırlar. Ve bu süreç içerisinde demokratik değerlere bağlılık bağlamında ki söylemleri beni etkiler. Ama bu sadece başlı başına bir unsur değildir.

▪ **Yani, etkilenirim ama bu çok yüksek bir seviyede değildir mi diyorsunuz?**

Evet aynen öyle.

➤ **Söylediklerinizden hareketle, aslında şu sonuçta çıkıyor gibi: Oy kullanacağınız partiyi belirlerken uzun süreli bir analiz yapıyorsunuz?**

Evet. Yani çok derinden bir analiz değildir ama nihayetinde gündelik yaşamın getirdiği bir takım şeylerle, oy vereceğimiz kitleyle de konuşarak ya da paylaşarak tercihimizi belirleyebiliyoruz.

○ **Bahsettiğiniz analiz, bilinçaltında yapılan bir analiz mi?**

Yok. Bilinçaltında da değil yani derinlemesine de değil ama salt yüzeysel kalmamakla birlikte, bir A politikası konusunda ya da bir B politikası konusunda ki tutumlara göre şekillenen bir analizdir. Yani söz konusu partinin o konuda ki politikasına yönelik söylemi ile kendi değeriniz arasındaki bağlantı bu noktada belirleyicidir. Yani bunlar birbirine eş değerse tercihiniz de o yönde oluyor.

○ **Bu yaptığınız analizi toplumun geneli açısından mı yapıyorsunuz?**

Hayır. Kendi açımdan yani toplum mühendisliğine hiç soyunmadım.

- **Yok, onu kastetmedim. Yani, yaptığımız analiz neticesinde ulaştığımız sonucun toplum için mi daha faydalı olduğunu düşünüyorsunuz?**

En azından kendimden hareketle, toplumun daha yararına olduğunu düşünüyorum.

- **Yani, parti şunu yaparsa toplumun geneli bundan daha yararlı çıkar, sonucu mu çıkar analizinizin neticesinde? Genel manada?**

Kesinlikle. Ama bunu kendimden hareketle belirlerim. Sonuçta demokrat bir duruşa sahipseniz, sizin beğendiğiniz bir politikayı karşınızdaki bir insan benimsemeyebilir ve buna da demokrat olmanızdan dolayı saygı duymanız gerekir. Yani biraz da aslında o kavramı da özellikle vurgulamak istiyorum, “siyasal kültürümüzde, uzlaşma eksikliğini görüyorum.” Yani, bu nokta da söylem ve eylemleriyle bütünlüklü bir uzlaşma kültürüne sahip bir siyasal partide herhalde ilgime mazhar olur.

- **Seçim sürecinde oy vereceğiniz parti açısından günlük karar değiştirdiğiniz olur mu?**

Yok. Şu güne kadar toplam dört tane genel ve yerel seçimde oy kullandım. En azından şuna kadar tercihim günlük kararlara bağlı olarak değiştirmedim.

- **Peki, böyle bir şey olabileceğini düşünüyor musunuz?**

Kesinlikle düşünüyorum. Çünkü daha önce de söylediğim gibi Türkiye siyasetine de böyle durumlar mevcut.

- **Kendiniz açısından böyle bir şey olabilir mi? Mesela bir Watergate skandalı gibi bir şey oldu...**

Şöyle bir şey var aslında, son dönemde özellikle iletişim teknolojilerinin son derece yaygınlaşması, enformasyon araçlarındaki gelişmeler, siyasal tutum ve davranışlar üzerinde büyük bir etki bırakmaktadır. Dolayısıyla işte A partisinin hiç bilmediğimiz bir yolsuzluğu ve yahut başka bir tutumu belki seçimlerden bir hafta önce piyasaya sunulabilir. Ama bunlar manipüle araçları olduğu için ve bunların ortaya çıkmasının arka planında iyi niyetin

bulunmamasından dolayı, açıkçası özellikle seçim sürecinde ki bu tarz spekülasyonlara pek itibar etmeyeceğimi düşünüyorum.

▪ **Peki, bu bir spekülasyon olmazsa?**

Bakın bu bir gerçek olabilir ama mesela 2011 yılında seçim var. Şu gün olan bizden habersiz olarak gerçekleşen bir siyasi yolsuzluk, neden bugün arka plana atırılıp sadece seçim sürecinde ön plana getiriliyor. Bunda ben oportünist ve pragmatik bir bakış açısı görüyorum. Bundan dolayı da en azından belki söz konusu oyumu vereceğim partiye yönelik tutumu değiştirebilirim ama bu spekülasyonu ortaya atan partiye de oyumu vermeyeceğim kesindir. Bu herhangi bir parti veya herhangi bir görüşte olabilir, hiç fark etmez.

○ **Peki, toplumun geneli açısından bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

Bu nokta da toplumun genelinden farklı olduğumu düşünüyorum. Çünkü dediğim gibi yani bizde gerçekten yüzen oy kitlesi çok fazladır. Kısa zamanlar içerisinde ki bir takım unsurlardan etkilenenler çok fazla seçmen kitlesi vardır. Bu da bizim birazcık olsun siyasi kültürümüzle alakalı bir şey, yani, siyasi kültürümüzün çok tarihsel bir geçmişi yok, çok uzun bir geçmişi yok ya da çok ciddi çatışmaların ortaya çıktığı bir siyasi kültürümüz yok. Herhalde bundan kaynaklanarak, biraz toplumdan farklı olduğumu düşünüyorum.

▪ **Yani, bu konuda toplumun daha ani tepkiler verebildiğini mi belirtiyorsunuz?**

Kesinlikle. Yani, yanılmıyorsam 2002 yılında üç ya da altı aylık bir seçim sürecinde ortaya çıkan bir Genç Parti fenomeni var karşımızda. Cem Uzan'ın kravatından tutun, gömleğine; gözlerinin renginden tutun, bankadaki parasına göre hareket eden %7 gibi çok yüksek bir seçmen kitlesi var Türkiye'de.

○ **Peki, seçimlerden önce veya sonra günlük karar değiştiren insanlara rastladınız mı? Mesela, bir gün görüyorsunuz CHP'ye oy vereceğim diyor, ertesi gün ise vazgeçtim AK Parti'ye oy vereceğim diyor.**

Çok rastladım. Özellikle taksi şoförleri arasında veya uzun yolculuklarda böyle şahıslara rastladım. Şöyle ki mevcut hükümetin bir politikasını beğenmemekle birlikte, işte oyumu AK Parti'ye vermişim ama bu sefer kesinlikle başka bir partiye vereceğim ya da belediye başkanları doğrultusunda ben oyumu CHP'ye vermişim ama vermez olaydım, kesinlikle başka bir partiye vereceğim şeklinde, çok fazla tutumlar gördüm. Burada da belki siyasetin hep tartışılan tarafı karşımıza çıkmakta, yani faydacı bir bakış açısı ortaya çıkmakta çünkü bu kişiler, o politikadan faydalanmadığını düşünüp, kısa zamanlı hareket etmektedirler. Aslında seçmenler nezdinde Türk siyasetindeki en büyük sorun budur. Yani seçmenlerin, mevcut bir sorunun çözümlenmesi için, uzun bir perspektifte düşünmeyip tam tersi kısa bir zaman dilimi içinde hareket etmeleri, Türkiye siyasetinde belki bugün ki ideoloji konumlandırmasını oluşturmaktadır.

➤ **Oy kullanırken yaptığınız değerlendirmede temel aldığınız zaman aralığı nedir?**

İnanın, o zaman aralığı çok geniştir. Bu seçimlerin bittiği günden, bir daha ki seçim gününe kadar geçen bir süre olabilir. Elbette ki yerel ile genel seçim arasında bir fark vardır. Yerel de daha çok hizmete bakarsınız. Kendinize hiç yakın görmediğiniz bir görüşe veya ideolojiye sahip adayı da seçebilirsiniz. Genelde bu biraz daha zordur. Ama dediğim gibi bütünsel bakıyorum burada, yani, salt belli bir döneme angaje olmamakla birlikte daha geniş düşünmeyi yeğlerim. Ama en azından şuan ki seçimler doğrultusunda bu böyle oldu. Tabi bir takım değerlere karşı, siyasi partinin tutumu da beni etkiler.

- **Bahsettiğiniz geniş zamanı aslında iki seçim arasında geçen süre olarak değerlendirdiniz. Peki bu aslında geçmişe yönelik bir değerlendirme olmuyor mu?**

Evet yani. Son 2007 genel seçimlerini göz önüne alırsak, 2002'en 2007'ye kadar geçen süreyi değerlendirmiş oluyorum. Hatta o doğrultuda farklı bir partiye oy verdim.

➤ **Konuşmamızda şu dikkatimi çekti; siyasi parti liderlerine hiç atıf yapmadınız. Neden?**

Yani, liderleri değerlendirirsek, mesela Recep Tayip Erdoğan çok karizmatik bir lider keza Deniz Baykal yıllardır siyasette olan bir lider, yine Devlet Bahçeli son derece başarılı ve

uzun yıllardır siyasette olan bir insan ama Türkiye’de parti içi demokrasiden bahsedilemeyeceği için bu noktada kendimi farklı görüyorum ve partiyi salt lider etrafında toplanmış bir kitle olarak görmüyorum. Siyasi partiyi daha geniş bir iktidar aracı olarak görüyorum. Dolayısıyla, özellikle lider boyutunda beni etkileyeceğini düşünmüyorum.

○ **Liderden ziyade kadroya mı önem verirsiniz?**

Kadro önemli çünkü o kadronun ortaya koyacağı program önemli, yani, salt lider başlı başına bir kıstas olamaz.

➤ **Aday ne kadar önemli peki sizce?**

Aday gerçekten çok önemlidir. Adayın birikimi, duruşu, demokratik değerlere olan bağlılığı ya da sorunları çözme yeteneği, analitik düşünme gücü gerçekten beni etkiler. Türkiye siyasetine baktığımız zamanda böyle yetenekli bir aday seçimi olduğuna inanmıyorum. Örneğin İstanbul’da yerel seçimlerde aday olan ve basından az çok duyduğumuz Mehmet Bekaroğlu, Saadet Partisi Büyükşehir Belediye Başkan Adayı, son derece analitik, son derece entelektüel bir kişilik oysa burada Kılıçdaroğlu ile Topbaş arasındaki kavgaya hep basın yoluyla şahit olduk. Dolayısıyla burada da bir enformasyon savaşı görüyoruz daha çok hani insanlar üzerindeki, o bilgiden ziyade dayatılan bir bilgi görüyoruz ve burada da insanların özne olmaktan ziyade nesneleştirildiğine inanıyorum.

○ **Adayı için bir partiye oy verdiğiniz oldu mu?**

Evet. Yerel seçimlerde aday için oy verdiğim oldu.

○ **Genel seçimlerde olur mu?**

Genel seçimlerde adayları genel başkanlar seçtiği için ve bizlerde genel başkanın seçtiği adaylara oy verdiğimizden dolayı aslında çok fazla söz sahibi değiliz. Tabi şunu da rahatlıkla söyleyebilirsiniz; belediyelerde de adayları genel başkanlar belirliyor ama orada şöyle bir gerçekte var, belirlenen aday yerele ait bir adaydır. En nihayetinde işte Antalya için Gazi Antep için veya Ankara için bu şehirlerde yaşamayan bir aday çok rahat olarak genel

seçimlerde aday gösterilebilir. Ancak buna da o yörenin seçmenleri tepki geliştirebilir. Bu nokta da ben mikro siyasetin olduğunu görüyorum.

- **Adaya oy verdiğinizi belirtiyorsunuz ama anladığım kadarıyla adayın o yöre veya toplumun geneli için daha faydalı olacağı düşüncesinden hareketle bu tercihi yapıyorsunuz. Yani adaya olan bir bağlılık veya adaydan beklenen bir menfaat söz konusu değil. Doğru mu anlıyorum?**

Evet, doğru anlamışsınız. Hatta bu menfaat ilişkisine dayanan tercihlere iğreti oluyorum. Yine takım tutar gibi aday tutmanın da patolojik bir sorun olduğunu düşünüyorum. Bu nokta da yaşadığım şehri güzelleştirici programa sahip adaya, siyasi parti ayrımı gözetmeksizin oy veririm. Adayın programı ve şehir ile ilgili düşüncesi beni daha çok ilgilendirir.

- **Peki, seçim öncesi veya sonrası olsun, medyanın etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Aslında biraz önce İstanbul Büyükşehir Belediye seçimlerine değinirken, bunu vurgulamak istiyordum; ciddi anlamda bir dezenformasyon olduğunu belirtmek istiyorum yani bir bilgi kirliliği ortada. Aslında burada yanlış kavramları kullanıyoruz. Yani bilgi ve enformasyon farklı şeyler. Bilgi de kişi öznedir, enformasyonda ise kişi nesnedir. Dolayısıyla ben medyanın enformasyon aracı olmasından dolayı kişileri nesneleştirdiğine inanıyorum. Dördüncü güç olarak ifade edilen medyanın, son 20 – 25 yıldır çok etkili olduğunu düşünüyorum. Medyanın yönlendirme işlevinin çok fazla olduğuna inanıyorum. Bu durumun da toplumda sağlıklı kararlar verilebilmesini güçleştirdiğini düşünüyorum. Netice itibari ile medya da bir taraftır ve taraf olduğu siyaseti ön plana koyacaktır. Dolayısıyla, medyayı burada bir manipüle aracı olarak ta görebiliriz.

- **Peki, sizi etkiler mi? Veya ne derece etkiler? Çünkü ister istemez herkesi etkileyeceğini belirttiniz.**

Mutlaka hepimizi etkileyecektir. Bir şekilde kendinizi izole edemezsiniz. Çünkü hepimiz enformasyon araçlarından etkileniyoruz. Ama dediğim gibi bunun bir manipüle aracı olduğunu söylüyorum. Keza yine bilgiden ziyade enformasyon aracı olduğu için bilinçli bir

bakış açısından dolayı, herhalde etkilenmemek için mücadele ederim ama bunda ne kadar başarılı olurum, bunu bilemiyorum.

○ **Peki, toplumun genelinin etkilenme seviyesini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Toplumun çok şiddetli bir seviyede etkilendiğine inanıyorum. Bunu da biraz siyasi kültür ve bilinç düzeyiyle ilişkilendiriyorum. Yanlış anlaşılmasın toplum mühendisliğine soyunmuş, tepeden inmece bir bakış açısına sahip değilim ama daha ziyade toplumun gündelik siyaset içerisinde bir takım manipüle araçlarıyla yönetilmesi, kısa zamanlı politik çıkarların gereğidir diye düşünüyorum. Örneğin, tekel işçileri Ankara da bir sınıf hareketi için veya uzun vadeli işçi sınıfının haklarının korunumu için bulunmuyorlardı. Ancak birçok sol menşeli basın, bu direnişi bir sınıf hareketi olarak gördü. Oysa tam tersi, bu direniş, kısa vadeli sadece tekel işçilerinin ücretlerine odaklanmış, pragmatik bir takım hareketti. Örneğin bir işçinin “oyumu AK Parti’ye veriyordum ama artık komünist oldum” ifadesi dikkat çekicidir. Ben, bu tarz dönüşümlerin manipüle araçları sayesinde yaşandığını düşünüyorum. Dolayısıyla bunların çok sağlıklı düşünceler olduğuna inanmıyorum.

▪ **Bu noktada medyada da bir kutuplaşma mı seziyorsunuz?**

Kesinlikle. Medya da kutuplaşmanın çirkin tarafı da bunun bir rant aracı olarak kutuplaştırılmasıdır. Dolayısıyla burada bir çıkar savaşı söz konusudur.

▪ **Medyada ki kutuplaşmanın toplumu da kutuplaştırdığını söyleyebilir miyiz?**

Kesinlikle. En başta da belirttiğim gibi medyanın dezenformasyonu sonuçta farklı bir takım kutuplaşmalara hatta keskin kutupların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Mesela Türkiye içerisinde yaşayan birçok etnik kimlik var. Bu etnik kimlikler arasında ortaya çıkan bir çatışma, iletişim araçları vasıtasıyla yayılmakta bu da insanlar arasında bir farklılaştırmaya sebep olmaktadır. Netice itibari ile medya bir ötekileştirme aracına dönüşmektedir.

Seçmen D ile Yapılan Söyleşi

➤ **Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?**

1983 doğumluyum. Üniversite mezunuyum. Üniversite bittikten sonra bir müddet özel sektörde çalıştım. Şuan için işsizim ve KPSS'ye hazırlanmaktayım.

➤ **Siyasal yapınızı, kimliğiniz tarif edebilir misiniz?**

Siyasal yapı olarak hiçbir uç görüşü benimsemiyorum, bu konuda aktif değilim ama kendimi sosyal – demokrat olarak niteleyebilirim.

➤ **Siyasal katılım düzeyiniz nedir?**

Herhangi bir siyasi partiye üye değilim. Mitinglere falan katılmıyorum, hiçbir şekilde katılmadım. Siyasal katılım sürecine sadece oy kullanarak katıldığımı belirtebilirim.

➤ **Siyasal katılım sürecine dahil olurken veya oy vereceğiniz siyasi partiyi belirlerken ki hareket noktanız nedir? Yani, kendiniz açısından baz aldığımız temel değer nedir?**

Öncelikle, benim görüşüme uygun partinin olup olmadığına bakarım. Siyasi partinin yapmış olduğu işlemler, eylemler bu noktada önemlidir.

- **Peki, seçeceğiniz siyasi partiyi belirlerken, yaptığımız değerlendirme sonucunda ulaştığımız sonuç, toplumun geneli için bir fayda mıdır yoksa burada kendi faydanız mı ön plana çıkar? Yoksa ideolojimi ön plana çıkar?**

Şöyle söyleyeyim, bir kere ideoloji asla ön planda olmaz. Zaten az önce de belirttiğim gibi hiçbir zaman uç noktalarda bulunmadım. Hep orta seviyelerde olmaya özen gösterdim. Bu nokta da benim için önemli olan toplumun genelinin faydasıdır. Bunu bir zincirleme süreç olarak düşünürsek, zaten toplumun faydası bana da fayda olarak yansır. Yani, çok net bir şekilde özel çıkarlar ön plandadır diyemem. Ancak şuan için değerlendirirsek, bana iş sağlayacak, beni bir yerlere getirecek bir durumda, önemlidir yani.

- **Yani, böyle bir şey olursa, toplumsal menfaati göz ardı edebilir mi diyorsunuz?**

Evet, yani, öyle bir durumda toplumsal menfaati göz ardı edebilirim. Çünkü ben o isteğime ulaşırsam, toplumsal menfaatler, benimde fayda sağlayabileceğim bir düzeye gelmiş demek olur. Yani böyle bir durumda toplumsal menfaatleri daha fazla göz önünde bulundurabilecek bir pozisyona gelmiş olacağım. Bu nokta da aslında birinci olarak kendi çıkarımın, ikinci olarak ise toplumsal menfaatin geldiğini belirtebilirim, kendi açımdan.

- **Bu nokta da özdeşleştiğiniz değer menfaatiniz mi olmuş oluyor?**

Muhtemelen öyle olmuş oluyor. Evet. Öncelikle bireysel menfaat, arkasından ise toplumsal menfaat geliyor. Zaten bunları birbiriyle iç içe olarak düşünüyorum.

- **Peki, bu nokta da sizi seçtiğiniz siyasi partiye yönelten etkenler nelerdir?**

Partinin, toplum içerisindeki etiketi çok önemli, yani etiket derken, o partinin iktidara gelip bir şeyler yapabileceğine inanılıyor mu veya çekirdek oy olarak her zaman aynı oy düzeyinde mi veya bu sene bunu alır bir yerlere gelir, daha sonra ki sene ise daha kötü olur gibi düşünceler önemlidir.

- **O zaman, seçtiğiniz partinin baraj altında kalacağını görüp, değiştirebiliyorsunuz da?**

Evet, yani. Ama şöyle bir şey de var görüşümle tamamen zıt olan bir şeye de yönelme diye bir şey söz konusu olmaz. Eğer o partiyi değiştiriyorsam, paralelindeki bir partiye giderim.

- **Kendinizi sosyal – demokrat olarak tanımladınız. Mesela bir faşist parti, bana oy ver sana iş vereceğim dedi, oyunuzu bu partiye verir misiniz?**

Yok, o kadar da değil.

- **Yani, menfaatim önemli ama görüşüme de uygun olmalı diyorsunuz?**

Evet, tabi. Benim kendi düşüncelerime paralel olması gerekir.

- **Sonuç olarak, seçtiğiniz parti hem sizin görüşünüze uygun olacak hem de sizin çıkar seviyenizi tatmin edecek.**

Aynen öyle, en güzel cümle bu olacaktır.

- **Oy verdiğiniz siyasi partiye bağlılığınız ne seviyededir?**

Bağlılık derken...

- **Mesela, partiniz için kavga eder misiniz, en basiti?**

Kavga değil de sohbet ederim, objektif olarak değerlendirmemi yaparım. Gerekirse överim gerekirse yererim. Yani, bu nokta da tutucu yanım yok, hiçbir şeye olmadığı gibi partiye de yok.

- **Bu nokta da değişken olduğunuzu belirtebilir miyiz?**

Evet belirtebiliriz. Ama bu nokta da çıkarlarıma ve görüşlerime uygun olması çok önemlidir. Değişkenliğin sınırlarını bunlar çizer.

- **Oy verdiğiniz siyasi partiye bir bağlılık süreniz mevcut mu? Yani her seçim partinizi değiştirir misiniz yoksa sabit midir?**

Geçmişten bu güne kadar değerlendirdiğimde, genelde bir süreklilik söz konusudur. Her seçimde bir başka partiye oy vermedim. Süreklilik var diyebilirim yani.

- **Peki, bu sürekliliği nedeni, o partinin sizin kişisel çıkarlarınızı mı tatmin etmesidir?**

Hayır. Şuan için sadece görüşlerime uygun olduğundan dolayıdır. Şuana kadar bana hiçbir çıkar sağlamadı. Aslında çıkarımı sağlayacak bir partide olmadı. Bu yüzden de değiştirmedim diyebilirim.

- **Yani, görüşlerinize uyduğu ve toplumunda yararına olduğunu düşündüğünüz için desteklediniz?**

Evet. Ama en büyük etken görüşlerime uygun olmasıydı.

- **Peki, siyasi partiye bağlılık konusunda toplumun geneli hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Toplumun geneli hakkında şunu söyleyebilirim; partiden partiye değişiyor. Bazı partiler vardır; gerçekten, hani derler ya “damarımı kessen başka bir şey olmaz diye” öyle yandaşları çok var. Ama bazıları da mesela, “ beni bir yerlere getirsin, gözüm kapalı giderim” diyor. Bu bir şekilde dağılmış durumda yani bunu yüzdeye vuramam tabii ki de ama her çeşidi var diyebilirim. Değişkenlik gösteren çok insan olduğunu düşünüyorum.

- **Oy vereceğiniz siyasi partiyi ne zaman belirlersiniz? Baştan beri belli midir? Yoksa seçim sürecinde mi oturmaya başlar?**

Seçim sürecinde partilerin etkinliği gerçekten önemli ama yaptıkları bazı şeyler bana inandırıcı gelmiyor. Bunlar seçim dönemlerinde yapılan şeyler olduğu için ben pek önemsemiyorum açıkçası. Benim için genele yayılan süreç daha önemlidir. Yani seçime yakın olan süreç değil de seçimden önceki veya sonraki 1 – 2 yıllık süreç daha önemlidir. Ve de verilen sözler sonrasında yapılıp yapılmadığını göz önünde bulundururum.

- **Yani, geçmişini değerlendirici bir tutumunuz var?**

Geçmişini değerlendiriyorum bunun yanında seçimden hemen sonraki süreçte değerlendiriyorum. Birbirinden bağımsız olarak görmüyorum yani. Ama seçimlere yaklaşıldığı dönemdeki hareketleri hiç değerlendirmiyorum diyebilirim.

- **O zaman, seçim atmosferinden fazla etkilenmiyorsunuz?**

Fazla etkilenmemeye çalışıyorum. Salt etkilenmiyorum değil, etkilenip etkilenmeme hususu da verilen sözlere ilişkindir. Yani bunların yerine getirilip getirilmemesiyle alakalı bir durum.

- **Peki, bu bahsettiğiniz süreç iki seçim arası süreç mi? Çünkü yani oy kullanmadan önce gelecekte ne olacağını bilemezsiniz.**

Evet, yani iki seçim arasındaki süreçtir. Bir seçimden bir sonraki seçime kadar geçen zaman aralığını değerlendiririm bu noktada.

- **Mesela 2002’de oy verdiğiniz parti iktidar oldu. Siz bu 2002’den bir sonraki seçim olan 2007’ye kadar o zamanı mı değerlendiriyorsunuz?**

Evet. Aynen öyle. Bu noktada da seçim havasından yani seçimden birkaç ay önce oluşan havadan etkilenmemeye çalışıyorum. Zaten o zamana gelene kadar bazı şeyler oturmuş oluyor.

- **Peki, seçim havasından hiç etkilenmiyorum diyebilir misiniz?**

Hayır, diyemem tabii ki de.

- **Toplumun geneli seçim havasından etkileniyor mu sizce?**

Çok etkileniyorlar, evet. Etkilenecek çok insan var. Toplumumuzda çok yoksul insan var. Seçim sürecinde partilerin bunlarla ilgilenmesi o insanları etkiliyor tabii ki de.

- **Oy vereceğiniz partiyi belirlerken, artılarını eksilerini değerlendirip, kendi kafanızda bir analiz yapar mısınız?**

Yaparım. Bazen hatta programlarını da incelerim. Vaatlerine bakarım. Artılar eksiler, terazinin kefelere koymalar...

- **Yani, bu nokta da hem geçmişi hem de vaatlere bakarak bir yanda da geleceği değerlendiriyorsunuz?**

Tabi yani, bu ikisi arasında paralellik var mı yoksa birbirine zıt mı, bunlara bakıyorum. Buna bakarak aslında partinin neler yapıp yapamayacağını da az çok kestirebiliyorum kafamda.

- **Anladığım kadarıyla, seçim sürecinde kırılğanlıklar yaşamıyorsunuz. Yani bir gün AK Parti'ye oy vereceğim deyip, ertesi gün yok CHP daha iyiymiş demiyorsunuz.**

Asla böyle bir şey yok. Oy verirken zaten az çok, seçtiğiniz partinin gelip gelemeyeceğini görebiliyorsunuz. Onu bilerekten oy veriyorsunuz. Gelememesi durumunda da hiç beklemediğiniz bir sonuç yaşanmadığı için, bir hayal kırıklığı söz konusu olmuyor.

- **O zaman, aslında siz seçtiğiniz partinin iktidara gelme veya barajı geçip geçmeme ihtimalini de değerlendiriyorsunuz?**

Evet, böyle bir değerlendirmem var. Ama bu nedenle partimi değiştirme olasılığım diğerlerine kıyasla daha azdır yani. Bundan daha önce gelen şeyler var yani.

- **Diyelim ki, seçeceğiniz parti belli ama seçim sürecinde görüşlerinize uygun bir diğer parti size iş vaat ediyor, bir değişim yaşar mısınız?**

Evet, tabî ki de yaşarım. Çünkü görüşlerime uygun diğer bir parti. Ama çok uç bir parti olsa böyle bir değişim yaşamam.

- **Peki, toplumun geneli hakkında bu konuda ne düşünüyorsunuz?**

Genelinin çıkarlarını ön planda tuttuğunu düşünüyorum. Yani tutarlılık veya tutarsızlık diye değerlendirmek istemiyorum ama partilerin görüşleri artık onlar için ikinci plana geliyor. İdeoloji diye bir düşüncesi yok zaten. Neye ihtiyacı varsa, hangisi karşılayacaksa hangisi ona yakınlık gösteriyorsa o partiye oy veriyorlar. Toplumumuz da gelir seviyesi düşük çok insanın olması bu durumu destekliyor da aslında. Sonuç itibari ile toplumun genelinin bu konuda tutarsız olduğunu belirtebiliriz.

- **Peki, seçim sürecinde, bir gün CHP'ye oy vereceğini belirten, ertesi gün ise karar değiştirdiğini, AK Parti'ye oy vereceğini söyleyen insanlara rastladınız mı? Bunları nasıl değerlendiriyorsunuz?**

Böyle insanlar var tabi. Bunlar aslında rengini belli etmeyen insanlar. Her yerde farklı konuşup, hangi parti gelirse gelsin, ben ondan bir şeyler kopartayım hevesi olan insanla bunlar. Bunların menfaatleri için böyle davrandığını düşünüyorum.

- **Bunları yadırgıyor musunuz?**

Yadırgıyorum. Bence bu hoş bir davranış değil.

- **Peki, seçim bittikten sonra, buna oy verdim ama keşke vermeseymişim veya keşke şuna oy verseymişim diyenlere rastlıyor musunuz?**

Tabi ki böyle pişmanlık yaşayanlara rastladım. Bir de muhalefete oy verip zamanla iktidarı beğenenlerde oluyor. Veya tam terside oluyor. Bu da belki de partinin kişilerin ihtiyaçlarına cevap verip vermemesi ile alakalıdır.

- **Bu ihtiyaçların kişisel ihtiyaçlar olduğunu mu düşünüyorsunuz?**

Bence kişisel ihtiyaçlardan dolayıdır. Aslında burada iki kesime ayırabilirim, birincisi kişisel ihtiyaçlardan dolayı, ikincisi ise toplumsal genel ihtiyaçlarından dolayı hareket edenler. Ama aslında toplumsal ihtiyaçlarında temeline indiğinizde, kişisel ihtiyaçların karşılandığı görülecektir. Adam Smith'in de belirttiği gibi aslında her insan bencildir. Yani nasıl bencildir. Siz birisi için bir şey yapıyorsanız bile aslında asıl amacımız kendinizi tatmin

etmektir. Vicdanınızı tatmin ediyorsunuzdur aslında. Birine yardım ediyorsunuz veya çalışıyorsunuz, kendi vicdanınızı tatmin ediyorsunuz. Aynı bunun gibi yani.

Mesela, toplumun geneli deniliyor; bunun için gündemi takip ediyorsunuz, ekonomi haberlerine bakıyorsunuz sonra diyorsunuz ki enflasyon şu orana düştü, işsizlik şu orana düştü; bu durumda ülkenin iyiye gittiğini düşünüyorsunuz. Sonra diyorsunuz ki; o zaman benim cebimdeki para değer kaybetmedi, benim durumum iyiye gitti ve daha da iyiye gidecek. Yani aslında kişisel menfaatinizde tatmin olduğu için böyle düşünüyorsunuz.

- **Yani, toplumun geneline yönelik bir değerlendirme yapsa da bilinçaltında bir kişisel çıkarının bulunduğunu belirtiyorsunuz?**

Evet. Zaten o kişisel çıkar, iyi veya kötü olduğu neticesine göre topluma yansıyor.

- **Oy kullanırken bir analiz yaptığınızı daha önce de belirttiniz. Bu analizinizde iki seçim arasında geçen sürenin ve vaatlerin yerine getirilip getirilmemesinin önemli olduğuna değindiniz. Tüm bu değerlendirmelerinizi kısaca bir toparlar mısınız?**

Ben yerel seçimlerde adayın kendisine daha çok önem veriyorum. Genel seçim için ise parti olarak değerlendiriyorum. Partinin programı, partinin geçmişte toplumun faydasına yönelik yaptığı işler önemlidir.

- **Yani, partinin geçmişine mi bakıyorsunuz?**

Yani, yirmi sene öncesine bakmıyorum açıkçası. Çünkü her dönemin kendine has şartları vardır. Bugün ki şartlar ile yirmi sene öncesinin şartları bir değil tabi olarak. Şartlar yıldan yıla hatta günden güne değişebiliyor. Genelde iki seçim arasındaki döneme bakarım.

- **Peki, gelecek ne kadar önemli?**

Partilerin uzun süreli, geleceğe yönelik yatırımları, planları da vardır. Bunlar mantıklı şeylerdir ama içerisinde absürt olanları da var muhakkak.

○ **Yani, bu nokta da gerçekçi vaatleri mi değerlendirmeye alırsınız?**

Aynen. Gerçekçi vaatleri değerlendirmeye alırım. Kendi partimde de olsa diğer partilerde de olsa bu böyledir. Gerçekçi vaatleri varsa ve gerçekten yapabilecekse, inancım pekişiyor.

▪ **Absürt vaatleri hiç değerlendirmiyorsunuz bile?**

Aynen öyle. Hiç bakmıyorum bile. Yakın geçmiş ve yakın geleceğe odaklanıyorum.

➤ **Lider konusunda ki düşünceleriniz nelerdir? Siyasi partinin lideri, seçim sürecinde sizi ne derece etkiler?**

Bence, siyasi partilerin olmazsa olmaz unsurlarından biri lideridir. Öncelikle, siyasi parti liderinde, liderlik vasfı olması gerekir. Çünkü liderin konuşmaları halkın üzerinde çok büyük etkiler bırakıyor. Mesela ben, liderin gerçekçi konuşlarından etkileniyorum.

○ **Ne derece etkileniyorsunuz, peki?**

Tereddüt duyduğum bazı noktalarda; mesela acaba şunu yapacak mı gibi soru işareti bulunan hususlarda, liderin söylemleri belirleyici oluyor. Yani kilitlendiğim, çıkamadığım, cevabını kendi aklımda veremediğim sorularda, liderin devreye girmesi beni rahatlatıyor. Ya tamam dedirtiyordur bana ya da hayır dedirtiyordur.

○ **Peki, bazen liderin partinin önüne geçtiği oluyor mu sizin için?**

Evet olabiliyor.

▪ **Peki, sırf lideri için bir partiye oy verir misiniz?**

Hayır. O kadar da değil. Yani bunları birbirinden bağımsız düşünemem. Sırf lideri için bir partiye oy vermem. Dediğim gibi benim için en önemli husus partinin görüşüdür.

➤ **Peki, aday sizin tercihinizi ne derece etkiler?**

Yerel seçimlerde adaya daha çok önem veriyorum. Bu nokta da adayın kişiliği, ahlakı, ticari hayatı, insanlarla olan ilişkisi, geçmişi, sosyal faaliyetleri ve nereleri yapıp yapamayacağı önemlidir. Bu nokta da parti ikinci plana düşebilir. Zaten adayda muhtemelen benim görüşlerimle paraleldir ki benim seçebileceğim bir partiden aday olmuştur.

Genel seçimler de aday olan kişiler zaten partinin görüşlerini az çok benimsemiş olan insanlardır genellikle.

- **Genel seçimlerde milletvekili adayı yüzünden partinizi değiştirir misiniz? Veya milletvekili adayını iyi bulup, o partiye oy verir misiniz?**

Milletvekili adayı, parti değiştirmem yönünde etkili olmaz. Ama yerel seçimlerde önemlidir.

- **Yerel seçimlerde, görüşünüzden olmasa bile, başka bir partiden çıkmış iyi bir adayı destekleyebilirim mi diyorsunuz?**

Evet, destekleyebilirim. Çünkü fayda sağlayacağına inanıyorumdur o insanın.

- **Sonuç olarak kendinizi, bir görüşü olan ve bu görüş doğrultusunda tercihinizi belirleyen ama herhangi bir parti tutuculuğu veya ideolojik bir tutumu olmayan biri olarak mı görüyorsunuz?**

Evet, yani partizanlığım yok. Görüşümle uyuşması bağlamında parti değiştirebilirim. Ayrıca dediğiniz gibi, ideolojik bir boyutum da yok. Zaten ideolojik tavrım olsa paralel olan başka bir partiye de kaymam.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akgün, Birol, **Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007

Borre, Ole, Scarbrough, Elinor, **The Scope of Government**, Oxford University Press, New York, United States of America, 1995

Campbell, Angus, Converse, Philip E. , Miller, Warren E. , Stokes, Donald E. , **The American Voter**, John Willey & Sons Inc. , New York – London, 1960

Converse, Philip E. , Pierce, Roy, **Political Representation in France**, President and Fellows of Harvard College, United States of America, 1986
http://books.google.com.tr/books?id=uL541DYIccC&printsec=frontcover&source=gbs_slider_thumb#v=onepage&q=&f=false (16.01.2010)

Crewe, Ivor, Gosschalk, Brian, **Political Communications: The General Election Campaign of 1992**, Cambridge University Press, Great Britain, 1995

Crewe, Ivor, Gosschalk, Brian, Bartle, John, **Political Communications: Why Labour Won the General Election of 1997**, Frank Cass Publishers, Great Britain, 1998

Çaha, Ömer, **Seçmen Davranışı ve Siyasal Partiler**, Kelebek Matbaacılık, İstanbul, 2004

Çam, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002

Denver, David, **Elections And Voting Behaviour in Britain**, Harvester Wheatsheaf, Great Britain, 1994

Deth, Jan W. Van, Scarbrough, Elinor, **The Impact of Values**, Oxford University Press, New York, United States of America, 1995

Domenach, Jean Marie, **Politika ve Propaganda** (Çev: Tahsin Yücel), Varlık Yayınları
İstanbul, 2003

Downs, Anthony, **Political Theory And Public Choice: The Selected Essays of Anthony
Downs Volume One**, Edward Elgar Publishing Limited, Great Britain, 1998

Erder, Necat, **Türkiye’de Siyasi Parti Seçmenleri ve Toplum Düzeni**, Boyut Matbaacılık
A.Ş., Ankara, 1999

Erder, Necat, Tüzün, Sezgin, Kardam, Ahmet, Kardam, Filiz, **Türkiye’de Siyasi Partilerin
Seçmenleri ve Sosyal Demokrasinin Toplumsal Tabanı**, Cem Ofset Matbaacılık,
Ankara, 1995

Fiorina, Morris P., **Congress: Keystone of the Washington Establishment**, Yale University
Press, United States of America, 1989

Kalender, Ahmet, **Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri**, Çizgi Kitabevi, Konya,
2005

Kardam, Ahmet, Tüzün, Sezgin, **Türkiye’de Siyasi Kutuplaşmalar ve Seçmen Davranışı**,
Veri Araştırma Yayınları, Ankara, 1998

Kaya, Kamil, **Yerel Seçimler: Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler (Isparta Örneği)**,
Fakülte Kitabevi, Isparta, 2004

Kışlalı, Ahmet Taner, **Siyaset Bilimi**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu
Yayınları, Ankara, 1987

Lazarsfeld, Paul F. , Sewell, William H. , Wilensky, Harold L. , **The Uses of Sociology**,
Weidenfeld and Nicolson, Great Britain, 1968

Lyon, Leverett, Abramson, Victor, **Government And Economic Life**, George Banta
Publishing Company, Menasha, Wisconsin, United States of America, 1940

Mayring, Philipp, **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş** (Çev: Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun), Baki Kitabevi, Adana, 2000

Morton, Rebecca B. , **Medhods & Models: A Guide to the Emprical Analysis of Formal Models in Political Science**, Cambridge University Pres, United States of America, 1999

http://books.google.com/books?id=MEUlj6aLHNIC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gsb_slider_thumb#v=onepage&q=&f=false (15.01.2010)

Özkan, Abdullah, **Siyasal İletişim Partiler, Seçimler, Stratejiler**, Nesil Matbaacılık, İstanbul, 2004

Özsoy, Osman, **Türkiye’de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd Şti., İstanbul, 2002

Öztekin, Ali, **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Antalya, 2001

Pomper, Gerald M. , **Voters, Elections And Parties: The Practice of Democratic Theory**, Transaction Books, New Jersey, 1988

Runciman, W. G. , **Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı** (Çev: Erol Mutlu), Teori Yayınları Verso A.Ş. Ankara, 1986

Sarıbay, Ali Yaşar, **Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, Bursa, 2001

Say, Gülgün, **Ben Bir Kadın Seçmenim**, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1999

Sistembölükbaşı, Şaban, **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler (Isparta Örnek Olay Araştırması 1995-1999)**, Nobel Yayım Dağıtım, Ankara, 2001

Stonecash, Jeffrey M., **Political Polling Strategic Information in Campaigns**, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Oxford, 2003

Şentürk, Hulusi, **Seçmenin DNA'sı: Seçmen Tercihini Etkileyen Faktörler**, Okutan Yayıncılık, İstanbul, 2008

Siyasi Partiler Kanunu

[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2820&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=siyasi partiler kanunu](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2820&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=siyasi%20partiler%20kanunu) (12.03.2010)

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, Yetkin Hukuk Yayınları, Ankara, 2008

Turan, Ali Eşref, **Türkiye’de Seçmen Davranışı Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004

Uztuğ, Ferruh, **Siyasal İletişim Yönetimi (Siyasette Marka Yaratmak)**, Mediacat Kitapları, İstanbul, 2004

MAKALELER

Ataay, Faruk, “Türkiye’de Neo – Liberalizm ve Parlamenter Siyasetin Krizi”, 2002

<http://www.praksis.org/files/005-Ataay.pdf> (12.03.2010)

Aydın, Kenan, Özbek, Volkan, “Ailenin Seçmen Davranışları Üzerine Etkisi”, 2004

<http://www.siyasaliletisim.org/pdf/aileninsecmedavranisinaetkisi.pdf> (12.03.2010)

Barut, Basri, “Siyasal Reklamcılık Özelinde Siyasal Tutumların Oluşması Süreci”, 2005

<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt15/sayi2/295-317.pdf> (12.03.2010)

Başlevent, Cem, Kirmanoğlu, Hasan, Şenatalar, Burhan, “Party Preferences and Economic Voting in Turkey”, 2009

<http://ppq.sagepub.com/cgi/content/abstract/15/3/377> (29.12.2009)

Bloom, Harold S., Price, Douglas S., “Voter Response to Short-Run Economic Conditions: The Asymmetric Effects of Prosperity and Recession”, 1975

<http://www.jstor.org/stable/1955284> (29.12.2009)

- Damlapınar, Zülfikar, Balcı, Şükrü, “Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması”, 2005
http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS&ano=54594_4542f383ca297b4fc47ea6763dbb430f
 (12.03.2010)
- Ercins, Gülay, “Türkiye’de Sosyo – Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı”, 2007
<http://eskiweb.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/1538.pdf> (29.12.2009)
- Kalaycıoğlu, Ersin, “Türkiye’de Demokrasinin Pekişmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu”, 2008
http://research.sabanciuniv.edu/8882/1/T%C3%BCrkiyede_Demokrasinin_Peki%C5%9Fmesi_Ozbudun_Armagan.doc (29.12.2009)
- Kalender, Ahmet, “Siyasal İletişim Tekniği Olarak Canvassing ve Seçmen Davranışı Üzerindeki Etkileri”, 2007
http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS&ano=75008_180b12abf67f705f204cece01899511a
 (12.03.2010)
- Killian, Mitchell, Schoen, Ryan, Dusso, Aaron, “Keeping Up with the Joneses: The Interplay of Personal and Collective Evaluations in Voter Turnout”, 2008
<http://www.springerlink.com/content/y6wu622u820r2724/fulltext.pdf> (17.12.2009)
- Kinder, Donald R., Kiwiet, Roderick D., “Sociotropic Politics: The American Case”, 1981
<http://www.jstor.org/stable/193580?cookieSet=1> (29.12.2009)
- Kramer, Gerald H., “The Ecological Fallacy Revisited: Aggregate Versus Individual Level Findings On Economics and Elections, and Sociotropic Voting”, 1983
<http://www.jstor.org/stable/1956013> (29.12.2009)
- Levine, Kenneth J., “Voter Decision Making: The Tensions of Personal Identity, Personal Ethics and Personal Benefit”, 2005
<http://abs.sagepub.com/cgi/content/abstract/49/1/63> (17.12.2009)

Lipset, Seymour Martin, “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development And Political Legitimacy”, 1958

<http://www.audentes.eu/courses/PSCI355/Development/Lipset%201959.pdf>

(29.12.2009)

Markus, Gregory B., “ The Impact of Personel and Economic Conditions on the Presidential Vote: A Pooled Cross-Sectional Analysis”, 1986

<http://www.jstor.org/stable/2111314> (29.12.2009)

Newman, Bruce I., Sheth, Jagdish N., “A Model of Primary Voter Behavior” , 1985

<http://www.jagsheth.net/docs/A%20Model%20of%20Primary%20Voter%20Behavi%20our.pdf> (17.12.2009)

Smith, Robert B. , “A Legacy of Lazarsfeld: Cumulative Social Reseach on Voting”, 2001

<http://ijpor.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/13/3/280> (29.12.2009)

Ünlükaplan, İlter, “Kolektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar”, 2003

http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=9&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS&ano=50342_24d148988c71dda89b9aec81db03cdd1

(12.03.2010)

Visser, Max, “Voting: A Behavioral Analysis”, 1996

<http://doc.utwente.nl/67366/1/visserbeh.soc.iss.art.96.pdf> (29.12.2009)

Weatherford, M. Stephen, “Economic Conditions and Electoral Outcomes: Class Differences in the Political Response to Recession”, 1978

<http://www.jstor.org/stable/2110599> (29.12.2009)

İNTERNET KAYNAĞI

- <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/2007MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahilgrafik.pdf> (18.03.2010)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Cenkhan ALTINTAŞ

Doğum Tarihi ve Yeri : 09.01.1984 Çorlu

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Çorlu Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi

Yükseklisans Diploması :

Tez Konusu : Seçmen Tipolojisi

Yabancı Dil / Diller : İngilizce / Almanca

Bilimsel Faalivetler**İş Deneyimi**

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

Adres : Demircikara Mah. Narenciye Cad. No:19/8 Merkez//ANTALYA

Tel. no :